

Anul XI nr. 4/2019

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Dirrecția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

<i>O periodizare a amenințărilor globale. Cea de a cincea generație de amenințări</i>	3
Iulian CHIFU	
<i>Paradoxuri ale instabilității</i>	17
Ionel STOICA	
<i>Federația Rusă și noile provocări pentru securitatea europeană</i>	31
Napoleon POP	
Andreea-Emanuela DRĂGOI	
<i>Interesul strategic al Federației Ruse în Orientul Mijlociu – parte a unei strategii de tip „maskirovka”</i>	46
Marian ȘTEFAN	
Alexandru PINTILI	
<i>Exercițiile militare cu trupe: câteva semnificații politice și geostrategice</i>	51
Florin DIACONU	
<i>Tendențe actuale ale pieței mondiale de armament – implicații pentru România</i>	58
Lucian IVAN	
<i>Imperativele psihologice ale leadership-ului militar strategic</i>	64
Cristian DOBRE	
<i>Evoluția structurilor de Intelligence în era tehnologiei avansate</i>	80
Bogdan VASIAN	
Benedictos IORGA	
<i>Evoluții tehnologice în domeniul comunicațiilor prin satelit</i>	94
Bogdan BĂBUȘ	
<i>MEDINT – concept și referințe istorice</i>	102
Bogdan-Georgian TUDOSE	
Cristian STAIKU	
<i>Recenzie: „Minighid de pregătire și protecție contrainformativă”</i>	109
Tănase TIBERIU	

O PERIODIZARE A AMENINȚĂRILOR GLOBALE. CEA DE-A CINCEA GENERAȚIE DE AMENINȚĂRI

Julian CHIFU*

Abstract

Beginning with the military threats, the idea of security and threat assessment has changed dramatically the realities after the fall of the Berlin Wall. Therefore, we could contemplate a number of successive changes at this level that we tried to propose in a series of fifth generation of threats. There is not a random way of classification since both NATO documents and the EU Global Security Strategy and its revisions and updates are noting this evolution. We also tend to give the general lines of this fifth generation with a direct impact on societal security, political security as well as hard security in itself.

Keywords: *societal security, social media, hybrid type of threats, societal vulnerabilities.*

Cinci generații de amenințări contemporane

Am realizat clasificarea și periodizarea celor cinci generații de amenințări contemporane în funcție de definițiile succesive ale securității, dar și de harta generală a percepției amenințărilor actuale. Securitatea s-a dovedit ceva mai mult decât o simplă colecție de amenințări militare, care reprezintă prima generație de amenințări, cea clasică, care nu au dispărut în timp nici în secolul XXI.

Căutarea noilor modalități de adaptare a NATO după prăbușirea Uniunii Sovietice și dorința de a sprijini eforturile statelor de a-și proteja cetățenii și de a se confrunța cu fricile și percepțiile lor în materie de securitate au făcut ca lucrurile să evolueze mai mult către definiția clasică a Școlii Europene de Securitate de la Copenhaga¹ - cu cele 5 dimensiuni ale securității - care a devenit regula în Alianță, în 1991, odată cu Conceptul Strategic de la Roma², cu abordarea fundamentală a securității din punct de vedere

*Julian CHIFU este președintele Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning București. Este cadru didactic la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și la Școala Națională de Studii Politice și Administrative, specializat în Analiză de Conflict și Decizie în criză, studii prospective și spațiul post-sovietic. A fost consilier prezidențial pentru Afaceri Strategice, Securitate și Politică Externă.

al NATO pe componentele militară, politică, socială, economică și de mediu³. Apoi a intervenit, pe aceeași a doua generație de amenințări, adăugarea celor trei obiecte de „securitizat” – statul, societatea și individul⁴.

Această modalitate de abordare a securității într-o formă largă s-a extins, ulterior, la cea de-a treia generație, cu apariția preocupărilor pentru un nou tip de componente, numite inițial *amenințări netradiționale*, mai apoi *amenințări de securitate emergente*. NATO a privit aceste noi amenințări cu preocupare și atenție, pătrunzând astfel cu curaj într-un teritoriu nou și incert. Această arie de amenințări include terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, atacurile cibernetice, întreruperile de aprovizionare cu energie și produse energetice și chiar s-a extins la schimbările climatice și migrație⁵. Această abordare a fost considerată de statele aliate atât de importantă încât, în august 2010, circa 50 de membri din cadrul NATO International Staff și International Military Staff au migrat într-o nouă divizie: *Emerging Security Challenges Division*⁶. Deja nu mai putem vorbi despre nevoia de adaptare și supraviețuire, de căutarea unui scop, ci de amenințări obiective percepute de către cetățeni și responsabilii politici.

După reuniunea de la Roma (09.05.2017), UE și NATO au reușit să depășească diferențele de percepție și să clarifice modul de cooperare și complementaritatea, NATO asumându-și apărarea comună a teritoriului, iar UE anumite misiuni de management al crizelor în proximitatea teritoriului european. Cele două organisme internaționale au stabilit o cooperare întărită și pentru că ambele instituții sunt plasate, practic, în același mediu de securitate și au un număr important de membri prezenți în ambele organizații. Și prima zonă a acestei cooperări a vizat exact amenințările hibride, care se constituie în cea de a patra generație de amenințări în clasificarea noastră.

Astfel, potrivit strategiei adoptate la reuniunea Miniștrilor de Externe, **UE și NATO au stabilit să lupte împreună cu amenințările hibride**⁷. În acest context, primul responsabil și

respondent este statul implicat, dar asistența UE și NATO vine imediat să sprijine țara vizată de atac sau contracararea amenințării în cauză. Și această cooperare a fost tradusă în fapt atunci când mai mulți aliați din NATO și membri ai UE au decis (Helsinki, 11.04.2017) să constituie Centrul European de Excelență pentru Combaterea Amenințărilor Hibrice⁸.

Viteza de evoluție a societății noastre, a relațiilor internaționale și securității, a introdus noi categorii de amenințări, pe care le voi numi neconvenționale. De această dată, este vorba despre amenințările externe care dublează vulnerabilități interne. Ele aparțin tipologiei de amenințări hibride⁹, care au surse externe. Dar particularitatea rezidă în faptul că aceste vulnerabilități nu sunt unele clasice, ci ele provin din două surse distincte: caracteristici, principii și valori ale societății democratice – privite de unii drept vulnerabilități, respectiv elemente de vulnerabilizare și efecte secundare ce provin din evoluția tehnologică a societății și impactul acesteia asupra democrației și societăților democratice¹⁰.

Este cazul tuturor caracteristicilor democrației liberale, valorilor și principiilor pe care le respectăm pentru că reprezintă și ne definesc modul nostru de viață, dar care sunt considerate vulnerabilități de către anumiți actori (în mod special de către F.Rusă)¹¹, care au construit instrumente pentru a profita de aceste caracteristici ale societății liberal-democratice, privite ca vulnerabilități. În acest fel, putem foarte lesne să le privim ca amenințări cu sursă externă împotriva societăților noastre¹².

Aceste amenințări sunt, de fapt, o speculare a valorilor și principiilor sistemului nostru democratic¹³, dar și a vulnerabilităților societății noastre liberal-democratice¹⁴, care provin de la evoluția tehnologiei și din impactul ei asupra societății¹⁵. În acest sens, *social media* și războiul informațional, dronele și armele hipersonice redesenează mediul de securitate al viitorului, cu un impact asupra abordărilor modului în care gândim elementele legate de securitate. În mod specific, cele mai profunde schimbări vin de la impactul tehnologiei asupra democrației însăși¹⁶.

Noua generație de amenințări. Impactul social media asupra societății democratice și a omului. Modalități de impact

Tehnologia are un impact enorm asupra democrației și societății¹⁷, **prin influența directă** asupra criteriilor și comportamentului legat de **coeziunea socială** – solidaritate, sentimentul de comunitate, alienarea, fragmentarea socială¹⁸. Pe de altă parte, sentimentul **lipsei de viață privată, identitatea alterată** – cea individuală, ca și cea colectivă, **nevoia de demnitate și respect**¹⁹, toate sunt efecte ale noilor tehnologii asupra vieții noastre de fiecare zi și au un impact asupra societăților noastre, asupra participării la procesele democratice, ca și la viața comunității, asupra însăși substanței democrației noastre²⁰.

Aceste procese specifice au fost subliniate în unele cazuri de numeroase studii, în timp ce în alte cazuri studiul acestor fenomene abia începe. În anumite cazuri, **procesele psihologice** legate de reacția noastră, ca ființe umane, în fața **vitezei schimbărilor**²¹ sunt cele care joacă rolul important ca **vulnerabilitate**. În toate aceste cazuri, trebuie lansate studii aprofundate și trebuie să luăm în

calcul toate aceste evoluții care creează, în sine, vulnerabilități noi în societate²², pe care trebuie să le gestionăm. Baza acestor reacții trebuie să fie **construcția rezilienței societăților noastre**. Nu este o sarcină ușoară pentru că reziliența necesită implicarea deopotrivă a statului, a societății și a indivizilor, iar coeziunea nu poate fi construită decât dacă avem la îndemână **un nivel rezonabil de încredere în autorități**²³.

Procesul de **digitalizare** este o evoluție naturală și binevenită de natură tehnologică, dar cu o dezvoltare la o viteză fantastică, care a făcut ca societatea, clasa politică și autoritățile să nu aibă timp să studieze **consecințele** și să prevină **efectele secundare și impactul negativ** al acestei evoluții. Parcursul e natural și benefic, dar gestionarea consecințelor nu a putut fi pusă la punct într-un timp așa de scurt. De altfel, deși are drept obiectiv digitalizarea și trecerea la economia digitală, ca soluție pentru relansarea și creșterea economică, Uniunea Europeană însăși notează la capitolul noilor amenințări preocupările legate de domeniile **digital, cibernetic, artificial intelligence, resurse**

naturale, oceane și spațiu și pentru care nu are soluții multilaterale eficiente²⁴.

Mai întâi, în cazul *social media*, impactul **propagandei, dezinformării și războiului informațional** este binecunoscut²⁵. Acestea sunt amenințări de a patra generație, legate de războiul hibrid. Mai puțin cunoscute și studiate sunt **efectele indirecte la adresa securității**, respectiv impactul asupra securității politice și a securității societale a *social media*. Aceste influențe se realizează prin intermediul **schimbării comportamentului uman al indivizilor**, prin intermediul impactului general al tehnologiei asupra dezvoltării societății și a spiritului comunitar, ca și prin impactul asupra democrației, a celei liberale cu precădere.

Suntem martorii evoluției și utilizării *social media* în redesenarea societății. De la „Revoluția Twitter“ din Republica Moldova (7-9 aprilie 2009) la „Primăvara Arabă“, **capacitatea de mobilizare** s-a dovedit enormă atunci când mizele și impactul trec peste un anumit prag al **impulsului emoțional**. Apoi, utilizarea *social media* în **războiul informațional** a fost studiată în amănunțime²⁶.

Cel puțin la fel de important precum războiul informațional este impactul *social media* ca instrument asupra securității politice și a securității societale. Utilizarea extinsă a *social media* a dovedit schimbări importante în comportamentul uman individual, asupra dezvoltării societății și asupra evoluției spiritului comunitar, ca și asupra democrației liberale ca sistem politic.

Încă o dată, nu instrumentul este rău; din contră, el aduce valoare adăugată democrației, liberei circulații a ideilor, angajării oamenilor și ascultării opiniilor pe scară largă. Dar **modul în care este utilizat acest instrument** poate crea efecte secundare asupra societății, pe care trebuie să le cunoaștem și să le cercetăm în amănunțime. Internetul în sine a creat la origine un efect secundar, transformând oamenii care au acces la realitatea virtuală într-un grup mult mai **contemplativ și pasiv**, reacționând cu un simplu *click*, un *like* sau *dislike* în fața unui computer, în loc să aleagă opțiunea protestelor în stradă pentru a-și revendica drepturile, în realitatea fizică.

Pentru că *social media* are avantajul că poate **atinge audiențe țintite**, oameni care se află în **locații geografice diverse** și oameni diferiți de pe întreg cuprinsul globului, cu o anumită **preferință specifică** în domeniile politic, social, al credințelor sau al modului de a-și trăi sentimentele religioase, devin un instrument căruia îi revine o parte importantă din impactul asupra **schimbărilor din societate și cele asupra preferințelor individuale**. Mai mult, este un instrument prin care oricine poate să ajungă la toți cei *online* peste frontieră și bariere fizice de orice fel.

Impactul *social media* trebuie studiat în acțiunea sa asupra **individului, democrației**, ca sistem politic, și a **societății**. În același timp, există **trei dimensiuni ale impactului** care se conjugă, generând efecte multiple prin această suprapunere și potențare a tipologiilor schimbării, care generează efecte și creează noi tipuri de vulnerabilități ce pot fi utilizate: **impactul societal, psihologic și politic**.

Social media și impactul asupra securității societale

Social media are ca efect secundar **fragmentarea societății**. Acest tip de bule care se pot autoizola creează **noi tipuri de identități „tari”**, dar, de asemenea, izolate de dezbateră reală de idei și de confruntarea cu argumentele celorlalți²⁷. Fragmentarea societății creează o amenințare reală la adresa **solidarității, generozității, spiritului comunitar**, participării pentru susținerea scopurilor comune la nivelul comunităților locale, și generează falii în societate ca întreg. Totodată, ridică **probleme de coeziune** la nivelul politicilor naționale comune și a opțiunilor strategice ale statului.

Am văzut mai sus că *social media* are un **impact nuanțat și diferit în ceea ce privește participarea**, menținerea utilizatorilor departe de realitate și favorizarea protestelor mai degrabă prin *like*-uri și *dislike*-uri într-un spațiu virtual contemplativ; pe de altă parte, fiind **capabilă să mobilizeze** cifre imense de oameni care nu se cunosc unul cu altul, odată ce emoția implicată în comunicare și nivelul de excitație atinge și

rezonează cu un număr mare de urmăritori. Ambele atribute pot **afecta și deraia anumite idei și inițiative** pentru a protesta, a-ți apăra drepturile sau, din contră, poate **mobiliza un număr mare de urmăritori în spațiul virtual pe teme marginale și nereprezentative** ale agendei, care pot fi promovate în prim-plan cu ajutorul suporterilor dobândiți astfel și a liderilor unor grupuri minoritate, bine organizate în preluarea și dirijarea spațiului public în zona **ideilor marginale și controversate**, care sunt rearanjate și prezentate drept preocupări majore ale societății.

Rețelele sociale reafirmă în interiorul unei „bule” propriile noastre opinii și credințe, ca o **cameră cu ecou**, o bulă ce filtrează ceea ce citim și ne limitează viziunile despre lume. **Sindromul gândirii de grup** este, de asemenea, un efect secundar al său²⁸. Impactul constă în crearea unei **identități puternice noi, fragmentarea spectrului social** și lipsa de dialog și dezbatere, care e parte integrantă a procesului de formare a opiniilor și a dezvoltării unei societăți democratice. În schimb, avem doar indivizi cu opinii puternice pe subiecte diferite, fără a asculta argumentele celorlalți. Aceasta este o amenințare la adresa securității societale.

Pe de altă parte, *social media* oferă **răspunsuri scurte, stricte, aparent evidente și fără nuanțe** oricărui tip de problemă. În acest mediu, nu e timp de nuanțe, de răspunsuri elaborate și de evaluări mai complexe, cu întrebări deschise și dileme fără soluție. *Social media* **simplifică, schematizează și caricaturizează, altfel, realitatea**, pentru că ne e dificil să o înțelegem în toată complexitatea ei. Și e mai la îndemână pentru un număr mare de oameni cu înțelegere și pregătire medie. Efectul asupra societății este creionarea unei percepții similare, clare și stricte, fără semne de întrebare pe niciun subiect și cu o ruptură creată în societate la fiecare întrebare ce are răspunsuri diferite, grupuri diferite care le îmbrățișează, fără dialog între aceste grupuri. **Coeziunea** este greu de obținut și orice decizie este criticată sau susținută pe baze emoționale și nu raționale. Acceptarea opiniei celuilalt și cântărirea

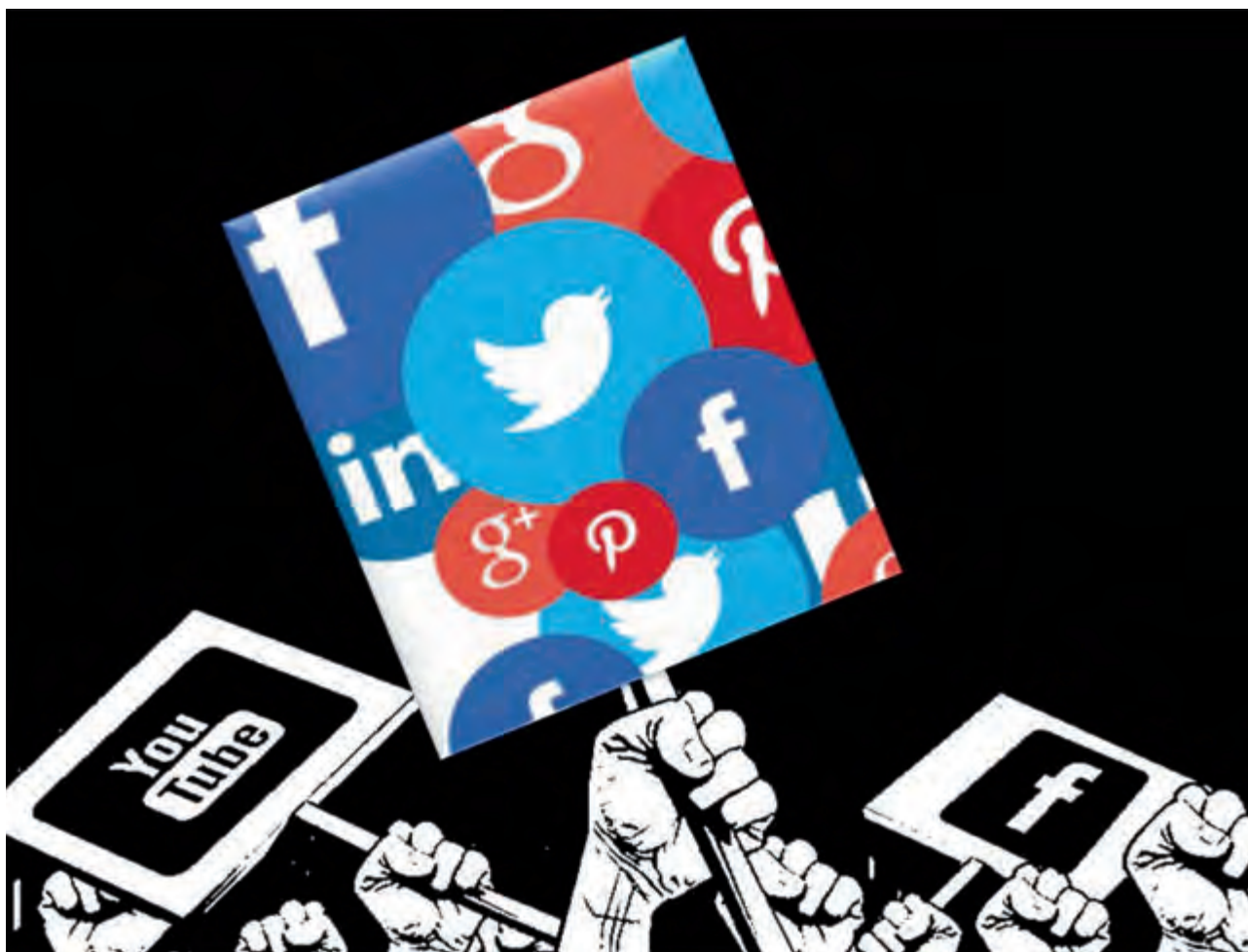
argumentelor sale, ca fundament al democrației liberale, dispare pe aceste platforme.

Social media are un impact și asupra **comportamentului individual** legat de **socializare, abordare umană și implicare comunitară** și participare. Ea creează noi tipuri de comportamente la indivizi diferiți, amplificând **frici și alienare**²⁹ sau, din contră, forțând abordări **pragmatice și înclinații spre eficiență fără compasiune** sau valorificând, din contră, **emoțiile amplificate de abordări pasionale** față de temele promovate, în formule discutabile la nivel național (de exemplu cele vizând utilizarea energiei nucleare, prezența trupelor străine pe teritoriul național etc.)³⁰.

Dar cea mai importantă parte este legată de **post-adevăr, percepții și realități și impactul psihologic** al acestui instrument, *social media*, utilizat de către indivizi specializați, cu intenții rele, care pot să afecteze conștiințele individuale, voința sau comportamentul social al populației³¹. Aici societatea este direct vizată de mijloacele care utilizează extensiv *social media*.

Democratizarea, generată de creșterea capacității tehnice a *social media*, a dus la o explozie cu consecințe enorme, prin promovarea ideii generoase că **orice adevăr, orice idee, are valoare egală**. Astfel că Internetul și *social media* au transformat fiecare postare și fiecare opinie într-o susținere egală ca valoare. Avem, astfel, o **democratizare absolută a Adevărului** și aceste idei se confruntă într-o competiție pentru audiență în spațiul public, unde **popularitatea** este factorul major care consacră și distribuie ideea, nicidecum calificarea autorului, faptele reflectate sau legătura cu adevărul și realitatea.

Orice grup și temă este **imaginea oamenilor care utilizează social media** și abordează respectivul subiect. Ele reflectă **trăsăturile și cunoștințele** celor implicați atunci când devin publice într-un asemenea mediu special ca *social media*, dacă e să considerăm *social media* ca fiind o sursă de știri și un spațiu mediatic propriu-zis. Ele relevă educația, obișnuințele, tradițiile, elementele caracteristice ale membrilor grupului, ca și spiritul societal, comunitar, relațiile interumane și ierarhia naturală a grupului. În egală

măsură, **alterează** aceste caracteristici prin intermediul modei pe care o construiesc în tipul de comportament în grupurile virtuale, prin multiplicarea unora dintre **modele** și **ideile dominante**. Numai că aici unicul criteriu este **atractivitatea și popularitatea**, nu cunoașterea, valoarea autorului, legitimitatea sau conținutul etic al mesajului, legătura sa cu adevărul și realitatea, ceea ce reprezintă o schimbare dramatică la nivelul **ierarhiilor societale**.

Social media și securitatea politică: populism, naționalism, identități și ideile progresiste extreme

Social media a introdus schimbări majore atunci când a oferit oricui **accesul liber la informație infinită, fără, practic, niciun cost**. Iar aceste schimbări sunt, evident, în favoarea democrației. Nivelul redus de autocenzură pentru oamenii care nu au mai participat la alegeri din cauza lipsei de înțelegere a impactului și a relevanței votului, a nivelului redus de spirit civic

și a lipsei de informare pentru aceste grupuri a afectat alegerile de jur împrejurul lumii³². A avut un impact asupra capacității politice a societății și, din nou, asupra ierarhiilor.

Al doilea fenomen este crearea a numeroase grupuri de oameni cu aceeași viziune și preocupări, cu probleme concrete și dificile, cunoscători până la nuanțe privitor la propria lor problemă specifică, care s-au regăsit și s-au adunat în grupuri cu aceleași interese prin intermediul *social media*. Acest fapt creează probleme oricărei administrații sau partid care dorește să rezolve probleme concrete. Pentru că, în final, vorbim despre zeci de mii de asemenea probleme concrete³³ și nu există **capacitate administrativă** de a analiza și răspunde tuturor sau de a avea o soluție pentru fiecare din ele.

Pe de altă parte, există studii³⁴ care prezintă „sentimentalizarea în creștere” a democrațiilor, prin intermediul *social media* și a prezenței lor dominante în spațiul public. Iar acest lucru **susține și dezvoltă populismul**, odată ce

sentimentalizarea este facilitată de către *social media* și se exprimă prin populism: „digitalizarea arată o dimensiune expresivă și formativă importantă și deschide calea **modului populist de comunicare**”³⁵. Populismul a fost descris ca o ideologie care promovează **opoziția dintre popor și elite**, iar populiștii susțin că ei sunt **singurii reprezentanți reali** ai poporului, folosind în același timp strategii verbale și non-verbale de prezentare a ideilor promovate³⁶.

Social media susține **dezvoltarea populismului**, la diferite niveluri. Nu e vorba doar despre ațâțare și limbajul dur pentru a atrage numeroși susținători prin intermediul *social media*³⁷, ci și despre **provocarea elitei existente** și promovarea „oamenilor normali” în prim-planul instituțiilor publice și politice, **dând satisfacție unui număr mare de oameni**, chiar fără ambiția autentică de a prelua vreodată funcțiile publice, ci doar de a câștiga voturi și a rămâne pe o poziție. Evident că, în atari condiții, partidele tradiționale nu pot intra în competiție cu mișcările populiste din cauza limbajului lor echilibrat, cumpănit, decent, a înclinațiilor de a prezenta detalii și nuanțe în discursuri și a încercării de a rezolva probleme reale, probleme care sunt mult mai greu de comunicat unor grupuri largi

de susținători decât soluțiile schematice, simple, nesofisticate, clare și dure ale mesajelor directe³⁸ ale populiștilor.

Sunt **cinci elemente cheie ale populismului** care sunt întărite și dezvoltate prin utilizarea *social media*: sublinierea suveranității poporului, pledarea în favoarea poporului, atacarea elitei, ostracizarea celorlalți și invocarea reprezentării „adevăratei patrii”³⁹. **Suveranitatea** poporului împotriva birocrățiilor, tehnocrațiilor, experților, elitei este ușor de construit în cadrul **teoriilor conspirației** răspândite de către populiști. Pretenția că **populiștii sunt poporul adevărat și singurii săi reprezentanți** – și că instituțiile, partidele, liderii existenți și tradiționali sunt false reprezentări – este simplu de promovat în grupurile închise din *social media* și în mediul care e condus de psihologia conformistă de grup; **atacarea elitelor** este o întreprindere ușoară în *social media* și spațiul virtual, acolo unde emoțiile și cuvintele tari ating audiențe mult mai largi decât limbajul echilibrat și argumentele raționale sau faptele; populiștii sunt foarte buni în a **găsi și a defini dușmani**, iar *social media* permite mult mai ușor crearea acestor grupuri care separă apele cu falia „noi și ei”. Invocarea tradițiilor, a timpurilor vechi și bune trăite, a modului clar și

tradițional de a face lucrurile în timpurile bune e mai ușor într-un mediu emoțional precum cel care este favorizat de către *social media*.

Putem adăuga aici **utilizarea extensivă și pe scară largă a campaniilor de microtargeting în masă** pentru distribuirea mesajelor inflamatoare în rândul grupurilor de votanți, susceptibili a îmbrățișa aceste narațiuni⁴⁰ în timpul alegerilor, cu impact și falie profundă în două tabere și cu participarea actorilor populiști de prim rang, așa cum s-a întâmplat în cazul Brexit-ului sau al alegerilor prezidențiale din SUA în 2016. Asemenea tactici ar fi fost imposibile înainte de apariția rețelelor sociale. Populismul este prima abordare și ideologie politică ce profită de *social media*. Naționalismul este un alt curent foarte bine definit în *social media*, pe baza ideilor foarte clare și a susținerilor coerente, în termeni duri, care creează un număr mare de urmăritori.

Efectele *social media* în susținerea și dezvoltarea populismului și favorizarea răspândirii ideilor populiste vin și din provocarea și contestarea *leadership*-ului și a guvernantei globale, de la lupta împotriva elitelor, contestarea partidelor și instituțiilor tradiționale⁴¹. Ele răspândesc idei ale revizionismului și revoluției securității globale și a relațiilor internaționale⁴², mai degrabă decât să accepte opțiuni de schimbare, adaptare și reformă a acestora.

După cum știm, presiunea populismului are un **efect malign asupra ordinii democrat-liberale** a lumii și este foarte real și prezent. Populismul înseamnă, în general, guvernarea cu ochii la mass-media și la sondajele de opinie. Asta duce la **Mediocrație și la Mediocratie**⁴³. Influența *social media* asupra politicii tradiționale, a ideologiilor și partidelor clasice are, de asemenea, un impact important asupra **ierarhiilor de partid**, inclusiv a celor din zona clasică și de prim-plan, acolo unde liderii populiști sunt mai favorizați de *social media*. Rețelele sociale favorizează personalitățile cu **mai puțină responsabilitate** și care sunt capabile să **comunică emoții**, în cuvinte și expresii tari și în forme extreme, care atrag publicul, în locul celor cu argumente și cunoaștere.

Pe de altă parte, *social media* ajută la **promovarea abordărilor progresiste extreme** care afectează identitățile individual și social sau identitățile de grup⁴⁴. Imediat ce manifestările din această categorie **crează impresia și senzația de amenințare** a acestor identități pentru un număr de indivizi care se simt presați, amenințați și oprți în a-și exercita libertatea de a-și asuma și arăta public identitatea, reacția acestora este de a se îndrepta mai degrabă către idei populiste și extremiste de dreapta, opțiune favorizată de către *social media*.

Corectitudinea politică, abordarea progresivă, excesele liberal-democrației de stânga, secularismul, transumanismul și pledoaria pentru noile tehnologii în locul ființelor umane⁴⁵, toate sunt **abordări care sunt favorizate de modul de funcționare al social media**. Mai întâi pentru că *social media* nu face nicio distincție între postările **raționale și cele pasionale sau emoționale** (așa cum nu face între știri, fapte și date sau opinii, presupuneri și senzații). Toate sunt egale ca afirmații și postări și intră în competiția popularității și a distribuirii.

În al doilea rând, este o abordare profund democratică, chiar dacă fără criteriile și ierarhiile de orice fel, pentru că toate **persoanele care accesează și utilizează social media sunt egale**, independente, și chiar în ciuda CV-ului și credențialelor pe care le prezintă sau a absenței lor totale. Și în al treilea rând, chiar dacă mai nou elimină limbajul urii și abordările de extremă dreaptă – o opțiune salutară – așa cum introduc și alte reguli ale comunităților virtuale, **întinderea și răspândirea oferită acestor idei e mult prea largă în spațiul virtual**.

Figurile politice conservatoare, în egală măsură cu **gânditorii creștini**, privesc foarte critic la aceste idei care solicită corectitudinea politică, de exemplu, considerând că acesta a ajuns un adevărat fenomen social, implicând un anumit timp de limitare și **control social**, că este un instrument de **intimidare publică**, introducând un sentiment de culpabilitate excesivă, un instrument social de **manipulare și coeziune**, blam și plasare pe liste ale rușinii, acolo unde prima țintă este majoritatea creștină și heterosexuală.

Mai mult, discriminarea pozitivă legată de corectitudinea politică prezintă caracteristicile **alterării competiției și sacrificării meritocrației**⁴⁶. Efectul secundar este percepția despre un adevărat atac la adresa identității individuale sau de grup și reacția migrării către vederi, idei și grupuri populiste, naționaliste și extremiste a celor care se simt sub atac.

Putere și risc: Noua Putere și riscurile noi

Dar *social media* mai are **o valoare de întrebuințare**, chiar dacă nescontată inițial, respectiv crearea noii puteri. Așa cum Condolleeza Rice arăta⁴⁷ cam ce poate face *social media* și Internetul unei companii, împingând-o la faliment prin multiplicarea pe rețelele sociale a unui incident/accident, de exemplu la o grădină zoologică sau într-un parc de distracții, tot astfel Henry Timms elaborează un adevărat manual al Noii Puteri⁴⁸. Dacă vechea putere e dată de ierarhii, bani și știința subtilă a guvernării, pe care o dețin doar unii, aleși, care au atins puterea și nu vor să o mai lase din mâini, **Puterea Nouă este a celor mulți, a curentului de opinie care mătură tot, care elimină și schimbă, ține de deschidere și participare și e produsul esențial al noilor tehnologii, social media cu precădere.**

Exemplele sunt edificatoare: un imperiu nedeclarat al Hollywoodului, patronat în mare măsură de Harvey Weinstein, s-a prăbușit în fața unei mișcări *hashtagMeToo* a demnității femeilor și asumării hărțuirii sexuale, chiar fără nicio relevanță penală; *PatientsLikeMe* a distrus un sistem medical limitat și unul farmaceutic blocant prin schimbul de rețete, diagnostice și identificarea celor mai bune soluții globale de tratare a unor afecțiuni; mai mult, rețelele de recrutare jihadiste create de școlari și persoane cu pregătire precară au bătut în eficiență mecanismele de stopare a recrutării create de instituții statale, Departamentul de Stat sau serviciile de informații, beneficiind de cele mai sofisticate și actuale cuceriri sociologice.

Nu e vorba aici de valori etice – puterea nu e întotdeauna morală – ci despre **Noua Putere care mătură și schimbă vechile rețele de putere, pe**

care trebuie să o cunoaștem și să o respectăm, dacă nu chiar să o utilizăm pentru că ea modelează societățile contemporane ale secolului XXI și afectează fundamental securitatea globală și noul eșafodaj al Relațiilor Internaționale, atacând direct actorii majori care preexistau la momentul apariției *social media*.

Valorile comparative ale celor două categorii de putere, veche, clasică și nouă, sunt cel puțin la fel de relevante, ținând de instrumentele diferite utilizate în valorificarea și afirmarea lor. Astfel, în cazul puterii politice clasice vorbim despre **formalizarea puterii** – prin reprezentativitate, guvernare, management, instituționalizare; despre competiție pentru a ajunge la putere, exclusivitatea puterii și consolidarea resurselor deținătorilor pozițiilor instituționale; despre confidențialitate, discreție a actelor de putere, separarea sferelor publice și private; despre expertiză, profesionalism și specializare a deținătorilor acestei puteri; despre afilieri și loialități îndelungate și despre o participare secvențială până la niveluri de acces a mării mase de oameni⁴⁹.

În cazul **Noii Puteri**, valorile se schimbă conform instrumentelor utilizate, care vin din saltul tehnologic al conectivității și *social media*: **putere informală** și guvernanta în rețea, auto-organizarea grupului/rețelei și decizia prin participarea pe baza voinței afirmate; colaborarea, împărtășirea informației deschise, înțelepciunea mulțimii; transparență radicală; cultura celor care fac, etica de a face tu însuși orice – a nu aștepta de la alții care să facă pentru tine, deci implicare și participare ca rețetă a accesului la putere; afilieri condiționate, secvențiale, parțiale și pe termene scurte la grupuri și decizii, participare de masă, decizie cuprinzătoare⁵⁰. Rezultatele sunt copleșitoare și trebuie studiate în detaliu, pentru că efectele acestei Noi Puteri asupra societății fragmentate și instabile, dar cu mișcare continuă, browniană, și reafiliere pe bază de preferințe are un impact enorm și afectează fundamental credibilitatea, legitimitatea și forța de acțiune a puterilor clasice și afectează fundamental statul și instituțiile sale clasice.

Securitate societală, securitate politică și impactul direct asupra *hard security*

Toate aceste **amenințări de securitate de natură societală și politică** au un impact enorm asupra noului mediu al amenințărilor de securitate, asupra oricărei evaluări actuale a amenințărilor. Și toate sunt amplificate în orice încercare curentă și viitoare de a gestiona securitatea și apărarea unui stat. De aceea, toate aceste **amenințări neconvenționale** care afectează realitățile imuabile interne, pe care le considerăm îndeobște ca lucruri fixate, constante și solide, trebuie să fie explorate, cunoscute și abordate într-un mod științific și comprehensiv pentru a **preveni surpriza strategică** în aceste zone, ca și emergența unor noi tipuri de conflicte.

Ar trebui să fie ușor de realizat că toate aceste „găuri” în percepție și surprizele aferente, ca și nivelul cunoașterii obișnuite și comune, impactul acestor dezvoltări tehnologice asupra indivizilor și a percepțiilor amenințărilor societale **influențează în modul cel mai puternic securitatea internă**. Alterarea securității societale, fragmentarea și alienarea indivizilor, pierderea simțului și spiritului de comunitate și a coeziunii societale **influențează direct securitatea unei națiuni**. Mai mult chiar, noile vulnerabilități date de evoluțiile tehnologice și impactul lor asupra societății pot fi utilizate de către actori externi care pot să profite de aceste evoluții și de lipsa de prevenție.

Sprrijinul pentru decidenți și pentru abordările politice reclamă încredere și înțelegere a evoluțiilor reale a amenințărilor și preocupărilor de securitate care vin de la experți la nivelul întregii populații. **Finanțarea nevoilor de securitate** este, de asemenea, legată de o percepție clară a acestor evoluții și a înțelegerii generale unde greșim cu toții, noi oamenii de azi, și cum de suntem cu toții subiect al acestor greșeli colective și al dezinformărilor⁵¹. Asumarea că o parte a informației generale legată de securitate nu e un subiect destinat ariei publice și că sunt lucruri despre care nu putem ști și nu trebuie să știm este un alt punct care necesită să fie predat și realizat la nivel societal, pentru a evita greșelile și neînțelegerile care ar accentua vulnerabilitățile datorate lipsei de încredere publică.

Referințe bibliografice:

1. ARRIGO, Bruce A., *The SAGE Encyclopedia of Surveillance, Security, and Privacy*, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks, ISBN: 9781483359946.
2. APPADURAI, Arjun; Donatella de la Porta; Nancy Fraser; Coord. Geiselberger, Heinrich, *Marea Regresie: De ce trăim un moment istoric*, Editura Art București, 2016, ISBN 978-606-710-503-2.
3. „NATO Strategic Concept Rome”, Article 24, în *The Alliance’s New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council*, 7 nov 1991, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm.
4. BUZAN, Barry, *Popoarele, Statele și Teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2012, ISBN 9975-79-046-1, 386 p.
5. BUZAN, Barry, *Popoarele, Statele și Frica*, Editura Cartier, Chișinău, 2014, ISBN 978-9975-79-727-6, 385 p.
6. CHIFU, Iulian, *Gândire Strategică*, Editura Institutului de Științe politice și Relații Internaționale al Academiei Române, București, 2013, ISBN: 978-973-7745-85-9, 335 p.
7. CHIFU, Iulian, „Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride”, *INFOSFERA*, februarie 2018, ISSN 2065-3395.
8. CHIFU, Iulian, *Amenințări neconvenționale și noile tipuri de conflicte de natură hibridă în Secolul 21*, *Gândirea Militară*, Nr. 3-4 / 2019, în curs de apariție.
9. CHIFU, Iulian, Simona ȚUȚUIANU, *Torn Between East and West: Europe’s Border States*, Routledge, London and New York, 2017, ISBN 978-1472475794.
10. CHIFU Iulian, *Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride*.
11. CHIFU, Iulian, Oazu NANTOI, *Război informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române, București, 2016, ISBN 978-606-8656-36-6.

12. CHIFU, Iulian, Oazu NANTOI, *Information warfare. The pattern of aggression*, The Publishing House of the Institute of Political Sciences and International Relations „Ion I. C. Brătianu” of the Romanian Academy, Bucharest, 2016, ISBN 978-606- 8656-37-3.
13. CHIFU, Iulian, „Informational warfare, from STRATCOM to Psyops”, în Working Papers of the „World LUMEN Congress. Logos, Universality, Mentality, Education, Novelty”, 12-17 April 2016, Iași, International conference, Lumen Media Publishing UK, 2016, ISBN 978-1-910129-08-1 (ISI Thomson).
14. CHIFU, Iulian, Cristina IVAN, „Rolul democrației participative, al meta-narațiunilor și autorului colectiv în secolul XXI. Mesaj din viitor”, *Revista Română de Studii de Intelligence*, RRSI nr.10/decembrie 2013, București, ISSN 2067-3353.
15. CHIFU, Iulian, *Război hibrid, lawfare, război informațional. Războaiele viitorului*, în Universitatea Națională de Apărare, *Strategii XXI. Complexitatea și dinamismul mediului internațional de securitate*, Editura UNAP „Carol I” 2015.
16. CHIFU, Iulian, „Războiul informațional: componentă a războiului hibrid și instrument de acțiune agresivă cu relevanță strategică”, în *INFOSFERA*, nr. 3/2016, ISSN 2065-3395.
17. CHIFU, Iulian, „Trei generații de război informațional. Nivelul dezvoltării domeniului în partea sa publică”, în *INFOSFERA*, Septembrie 2017, ISSN 2065 – 3395.
18. CHIFU, Iulian, *Cum alterăm realitatea în războiul informațional: Post-adevăr, post-factual, post-umanitate*, în *Adevărul*, 28.09.2018, https://adevarul.ro/news/politica/cum-alteram-realitatea-razboiul-informational-post-adevar-post-factual-post-umanitate-1_5bad3e7bdf52022f75ed2311/index.html
19. CHIFU, Iulian, „Intelligence and Crisis Decision-making: a Bridge Too Far?” în *IAFIE – EUROPE 2019*, „Mihai Viteazul” National Intelligence Academy, Bucharest, 14.04-17.04.2019”, în curs de apariție în proceedings.
20. CHIFU Iulian, *Technology and Democracy. The Impact of the Evolution of Security and International Relations*, în proceedings, 15-th International Scientific Conference „Strategies XXI” Strategic Changes and International Relations, 11-12 April 2019, Bucharest, Romania, National Defense University, ISBN 2668-1994.
21. DANS, Enrique, „Did Social Networks Cause Populism?”, *Forbes*, 03.12.2018, <https://www.forbes.com/sites/enriquedans/2018/12/03/social-networks-and-populism-cause-and-effect/#19a17d475276>.
22. EMMOTT, Bill, *The Fate of the West. The Battle to Save the World’s Most Successful Political Idea*, ProfileBooks Ltd, London, 2018, ISBN 978-1-78125-735-7.
23. ENGESSER Sven, Nicole ERNST, Frank ESSE, Florin BÜCHEL, *Populism and social media: how politicians spread a fragmented ideology*, *Information, Communication & Society*, 20:8, 1109-1126, 2017, DOI: 10.1080/1369118X.2016.1207697;
24. GURRI, Martin, *The Revolt of the Public and the Crisis of Authority in the New Millenium*, Stripe Press, StripeMatter Inc, 2018, ISBN 978-1-7322651-4-1.
25. „NATO welcomes opening of European Centre for Countering Hybrid Threats”, 11 April 2017, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_143143.htm
26. GAVRILUȚĂ, Nicu, *Noile religii seculare. Corectitudinea politică, tehnologiile viitorului și trans-umanismul*, Editura Polirom, Iași, 2018, ISBN 978-973-46-7203-5.
27. FUKUYAMA, Francis, *Identity. Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recongnition*, Profilebooks Ltd, London, 2018, ISBN 978 1 78125 9801.
28. ISHINGER, Wolfgang, *Lumea în Pericol. Germania și Europa în vremuri nesigure*, Editura Curtea Veche, București, 2019, ISBN 978-606-44-0358-2.
29. KIRCHICK, James, *Sfârșitul Europei. Dictatori, demagogi și Noul Ev Întunecat*, Editura Polirom, Iași, 2018, ISBN 978-973-46-7522-7.
30. KAGAN, Robert, *The Jungle Grows Back. America and Our Imperiled World*, Alfred A. Knopf, New York, 2018, ISBN 9780525521662.

31. LEVITSKY, Steven, Daniel ZIBLATT, *How Democracies Die*, Broadway Books, New York, 2019, ISBN 978-1-5247-6294-0.
32. MALDONADO Manuel Arias, *Rethinking Populism in the Digital Age: Social Networks, Political Affects and Post-Truth Democracies*, XIII Congreso AECPA, Santiago de Compostela, 20-22 September 2017GT 1.8 The Contemporary Public Sphere – Protest Movements and Populist Actors, <https://riuma.uma.es/xmlui/bitstream/handle/10630/14500/Rethinking%20Populism%20in%20the%20Digital%20Age%20-Manuel%20Arias%20Maldonado%2C%20GT%201.8%2C%20XIII%20Congreso%20Aecpa.pdf?sequence=1>
33. MULLER, Jan-Werner, *Ce este populismul*, Editura Polirom, Iași, 2017, ISBN 978-973-46-69-12-7.
34. „NATO’s new division: A serious look at ‘emerging security challenges’ or an attempt at shoring up relevance and credibility?”, ISIS Europe Briefing Note, No. 51, September 2010, https://www.natowatch.org/sites/default/files/NATOs_New_Division_0.pdf.
35. PEHE Jiri, *Populism in the Age of Mediocracy and Mediocracy*, <http://www.pehe.cz/Members/redaktor/populism-in-the-age-of-mediocracy-and-mediocracy>;
36. Press statements by the NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, Federica Mogherini, 1-2 December, 2015, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_125361.htm
37. ROSLING Hans, *Factfulness. Ten Reasons We’re Wrong About the World - and Why Things Are Better Than You Think*, Sceptre, 2018, ISBN 9781473637467.
38. RICE, Condoleezza; Amy ZEGART, *Political Risk. Facing the Threat of Global Insecurity in the Twenty First Century*, Weidenfeld & Nicolson, London, 2018, ISBN 978-1-4746-0981-4.
39. RICHARDS, Steve, *The Rise of the Outsiders. How Mainstream Politics Lost its way*, Atlantic Books, London, 2017, ISBN 978-1-78649-142-8.
40. SIMONS Greg, Iulian CHIFU, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Editura Routledge, London and New York, 2017, ISBN 978-1-472-48212-9.
41. „The European Union Global Strategy. Three years on, looking forward”, EEAS, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_global_strategy_2019.pdf.
42. „From Vision to Action, EU Global Strategy in Practice, Three years on, looking forward”, https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/64034/vision-action-eu-global-strategy-practice-three-years-looking-forward_en, 17 June 2019.
43. STERN, Eric, *Crisis Decisionmaking. A Cognitive institutional approach*, Swedish National Defence College, Elanders Gotab, Stockholm 2003, ISBN: 91-87136-73-2.
44. TIMMS Henry, Jeremy HEYMANS, *New Power. How It’s Changing the 21-st Century – and why you need to know*, Mc Millian, New York, 2018, ISBN 976-1-5098-1419-0.

¹ The Copenhagen School of security studies is an academic school that employs a critical approach to security studies. It is part of the post-positivist movement in the field of international relations (IR), which became a salient part of post-Cold War scholarship. See Scott Nicholas Romaniuk, *Copenhagen School* in Bruce A. Arrigo. „*The SAGE Encyclopedia of Surveillance, Security, and Privacy*”, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks, ISBN: 9781483359946.

² NATO Strategic Concept Rome, Article 24, în „The Alliance’s New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council”, 7 nov 1991, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm.

³ Barry Buzan, *Popoarele, Statele și Teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2012, ISBN 9975-79-046-1, 386 pp.

⁴ Barry Buzan, *Popoarele, Statele și Frica*, Editura Cartier, Chișinău, 2014, ISBN 978-9975-79-727-6, 385 pp., Iulian Chifu, *Gândire Strategică*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, București, 2013, ISBN: 978-973-7745-85-9, 335 p.

⁵ „NATO’s new division: A serious look at ‘emerging security challenges’ or an attempt at shoring up relevance and credibility?”, ISIS Europe Briefing Note, No. 51, September 2010, https://www.natowatch.org/sites/default/files/NATOs_New_Division_0.pdf.

- ⁶ *Idem.*
- ⁷ Press statements by the NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, Federica Mogherini, 1-2 December, 2015, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_125361.htm.
- ⁸ „NATO welcomes opening of European Centre for Countering Hybrid Threats”, 11 April 2017, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_143143.htm.
- ⁹ Iulian Chifu, „Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride”, *INFOSFERA*, februarie 2018, ISSN 2065-3395, pp. 23-30.
- ¹⁰ Iulian Chifu, „Amenințări neconvenționale și noile tipuri de conflicte de natură hibridă în Secolul 21”, *Gândirea Militară*, Nr. 3-4 / 2019, în curs de apariție.
- ¹¹ Iulian Chifu, Simona Țuțuiianu, *Torn Between East and West: Europe's Border States*, Routledge, London and New York, 2017, ISBN 978-1472475794, 270 p; Greg Simons, Iulian Chifu, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Editura Routledge, London and New York, 2017, ISBN 978-1-472-48212-9, 278 p.
- ¹² A se vedea dezbaterea și definiția riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților în Iulian Chifu, *Gândire Strategică...*
- ¹³ Jan-Werner Muller, *Ce este populismul*, Editura Polirom, Iași, 2017, ISBN 978-973-46-69-12-7, 179 p; Richards Steve, *The Rise of the Outsiders. How Mainstream Politics Lost its way*, Atlantic Books, London, 2017, ISBN 978-1-78649-142-8, 314 p.
- ¹⁴ Robert Kagan, *The Jungle Grows Back. America and Our Imperiled World*, Alfred A. Knopf, New York, 2018, ISBN 9780525521662, 179 p.
- ¹⁵ Iulian Chifu, *Technology and Democracy. The Impact of the Evolution of Security and International Relations*, în *Proceedings, 15-th International Scientific Conference „Strategies XXI” Strategic Changes and International Relations, 11-12 April 2019, Bucharest, Romania, National Defense University, ISBN 2668-1994, pp. 11-23.*
- ¹⁶ *Idem.*
- ¹⁷ Nicu Gavriluță, *Noile religii seculare. Corectitudinea politică, tehnologiile viitorului și trans-umanismul*, Editura Polirom, Iași, 2018, ISBN 978-973-46-7203-5, 221 p.
- ¹⁸ Arjun Appadurai, Donatella de la Porta, Nancy Fraser; Coordonator Geiselberger, Heinrich, *Marea Regresie: De ce trăim un moment istoric*, Editura Art București, 2016, ISBN 978-606-710-503-2, 354 p; Condoleezza Rice, Amy Zegart, *Political Risk. Facing the Threat of Global Insecurity in the Twenty First Century*, Weidenfeld & Nicolson, London, 2018, ISBN 978-1-4746-0981-4, 321 p.; James Kirchick, *Sfârșitul Europei. Dictatori, demagogi și Noul Ev Întunecat*, Editura Polirom, Iași, 2018, ISBN 978-973-46-7522-7, 326 p.
- ¹⁹ Francis Fukuyama, *Identity. Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition*, Profilebooks Ltd, London, 2018, ISBN 978 1 78125 9801, 218 p.
- ²⁰ Martin Gurri, *The Revolt of the Public and the Crisis of Authority in the New Millenium*, Stripe Press, StripeMatter Inc, 2018, ISBN 978-1-7322651-4-1, 445 p.
- ²¹ Hans Rosling, *Factfulness. Ten Reasons We're Wrong About the World - and Why Things Are Better Than You Think*, Sceptre, 2018, ISBN 9781473637467, 341 p.
- ²² Wolfgang Ishinger, *Lumea în Pericol. Germania și Europa în vremuri nesigure*, Editura Curtea Veche, București, 2019, ISBN 978-606-44-0358-2, 303 p.
- ²³ Iulian Chifu, „Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride”, op.cit., pp.23-30.
- ²⁴ *The European Union Global Strategy. Three years on, looking forward*, EEAS, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_global_strategy_2019.pdf; *From Vision to Action, EU Global Strategy in Practice, Three years on, looking forward*, https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/64034/vision-action-eu-global-strategy-practice-three-years-looking-forward_en, 17 June 2019, para 1, p. 21.
- ²⁵ Greg Simons, Iulian Chifu, *Op.cit.*; Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Război informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*, Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române, București, 2016, ISBN 978-606-8656-36-6, 542 p; Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Information warfare. The pattern of aggression*, The Publishing House of the Institute of Political Sciences and International Relations „Ion I. C. Brătianu” of the Romanian Academy, Bucharest, 2016, ISBN 978-606- 8656-37-3, 554 p.; Iulian Chifu, „Informational warfare, from STRATCOM to Psyops”, pp. 132-133, în Working Papers of the „World LUMEN Congress. Logos, Universality, Mentality, Education, Novelty”, 12-17 April 2016, Iași, International conference, Lumen Media Publishing UK, 2016, ISBN 978-1-910129-08-1 (ISI Thomson); Iulian Chifu, Cristina Ivan, *Rolul democrației participative, al meta-narațiunilor și autorului colectiv în secolul XXI. Mesaj din viitor*, Revista Română de Studii de Intelligence, RRSI nr.10/decembrie 2013, București, ISSN 2067-3353, pp.221-239.; Iulian Chifu, *Război hibrid, lawfare, război informațional. Războaiele viitorului*, în Universitatea Națională de Apărare, *Strategii XXI. Complexitatea și dinamismul mediului internațional de securitate*, Editura UNAP „Carol I” 2015; Iulian Chifu, *Războiul informațional: componentă a războiului hibrid și instrument de acțiune agresivă cu relevanță strategică*, în *Infosfera*, nr. 3/2016, ISSN 2065-3395; Iulian Chifu, *Trei generații de război informațional. Nivelul dezvoltării domeniului în partea sa publică*, în Revista *Infosfera*, Septembrie 2017, ISSN 2065 – 3395; Iulian Chifu, *Cum alterăm realitatea în războiul informațional: Post-adevăr, post-factual, post-umanitate*, în *Adevărul*, 28 septembrie 2018, https://adevarul.ro/news/politica/cum-alteram-realitatea-razboiul-informational-post-adevar-post-factual-post-umanitate-1_5bad3e7bdf52022f75ed2311/index.html.

- ²⁶ Greg Simons, Iulian Chifu, *Op. cit.*; Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Război informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*; Iulian Chifu, Oazu Nantoi, *Information warfare. The pattern of aggression*; Iulian Chifu, *Informational warfare, from STRATCOM to Psyops*, pp. 132-133; Iulian Chifu, Cristina Ivan, *Op. cit.*; Iulian Chifu, *Război hibrid, lawfare, război informațional. Războaiele viitorului*; Iulian Chifu, *Războiul informațional: componentă a războiului hibrid și instrument de acțiune agresivă cu relevanță strategică*; Iulian Chifu, *Trei generații de război informațional. Nivelul dezvoltării domeniului în partea sa publică*; Iulian Chifu, *Cum alterăm realitatea în războiul informațional: Post-adevăr, post-factual, post-umanitate*.
- ²⁷ Appadurai, Arjun, Porta, Donatella de la, Fraser, Nancy; Coordonator Geiselberger, Heinrich, *Marea Regresie: De ce trăim un moment istoric*, Editura Art București, 2016, ISBN 978-606-710-503-2, 354 p.
- ²⁸ Eric Stern, *Crisis Decisionmaking. A Cognitive institutional approach*, Swedish National Defence College, Elanders Gotab, Stockholm 2003, ISBN: 91-87136-73-2.
- ²⁹ Greg Simons, Iulian Chifu, *Op. cit.*
- ³⁰ Iulian Chifu, Cristina Ivan, *Op. cit.*
- ³¹ Martin Gurri, *The Revolt of the Public and the Crisis of Authority in the New Millenium*, Stripe Press, StripeMatter Inc, 2018, ISBN 978-1-7322651-4-1, 445 p.
- ³² Iulian Chifu, *Technology and democracy...*
- ³³ Iulian Chifu, Cristina Ivan, *Op. cit.*
- ³⁴ Manuel Arias Maldonado, *Rethinking Populism in the Digital Age: Social Networks, Political Affects and Post-Truth Democracies*, XIII Congreso AECPA, Santiago de Compostela, 20-22 September 2017GT 1.8 The Contemporary Public Sphere -Protest Movementsand Populist Actors, <https://riuma.uma.es/xmlui/bitstream/handle/10630/14500/Rethinking%20Populism%20in%20the%20Digital%20Age%20-Manuel%20Arias%20Maldonado%2C%20GT%201.8%2C%20XIII%20Congreso%20Aecpa.pdf?sequence=1>
- ³⁵ *Idem.*
- ³⁶ *Idem.*
- ³⁷ Wolfgang Ishinger, *Op. cit.*; Jan-Werner Muller, *Op.cit.*; Francis Fukuyama, *Op.cit.*
- ³⁸ Jiri Pehe, *Populism in the Age of Mediocracy and Mediocracy*, <http://www.pehe.cz/Members/redaktor/populism-in-the-age-of-mediocracy-and-mediocracy>.
- ³⁹ Sven Engesser, Nicole Ernst, Frank Esse, Florin Büchel, *Populism and social media: how politicians spread a fragmented ideology*, Information, Communication & Society, 20:8, 1109-1126, 2017, DOI: 10.1080/1369118X.2016.1207697.
- ⁴⁰ Enrique Dans, *Did Social Networks Cause Populism?*, Forbes, 3 Dec 2018, <https://www.forbes.com/sites/enriquedans/2018/12/03/social-networks-and-populism-cause-and-effect/#19a17d475276>.
- ⁴¹ Jan-Werner Muller, *Op. cit.*
- ⁴² Steven Levitsky, Daniel Ziblatt, *How Democracies Die*, Broadway Books, New York, 2019, ISBN 978-1-5247-6294-0, 308 p; Rice Condoleezza, Zegart Amy, *Op. cit.*; Emmott, Bill, *The Fate of the West. The Battle to Save the World's Most Successful Political Idea*, ProfileBooks Ltd, London, 2018, ISBN 978-1-78125-735-7, 257 p.
- ⁴³ Jiri Pehe, *Op.cit.*
- ⁴⁴ Robert Kagan, *Op.cit.*; Nicu Gavriluță, *Op.cit.*
- ⁴⁵ Nicu Gavriluță, *Op.cit.*
- ⁴⁶ Horia Roman Patapievici, Gabriel Liiceanu, Robert Kagan, Niall Ferguson, see apud Nicu Gavriluță, *Op.cit.*
- ⁴⁷ Condoleezza Rice, Amy Zegart, *Op. cit.*
- ⁴⁸ Henry Timms, Jeremy Heymans, *New Power. How It's Changing the 21-st Century – and why you need to know*, Mc Millian, New York, 2018, ISBN 976-1-5098-1419-0, 325p.
- ⁴⁹ *Idem.*
- ⁵⁰ *Idem.*
- ⁵¹ Iulian Chifu, „Intelligence and Crisis Decision-making: a Bridge Too Far?” în *IAFIE – EUROPE 2019*, „Mihai Viteazul” National Intelligence Academy, Bucharest, 14.04-17.04.2019”, în curs de apariție.

PARADOXURI ALE INSTABILITĂȚII

Ionel STOICA*

Abstract

This paper proposes to discuss two phenomena that have a major impact upon our lives: paradox and instability. Both are phenomena „with tradition”, but in the conditions of the current environment, characterized by complexity, rapid and chaotic changes and uncertainty, the convergence of the two gives them a more profound impact upon ourselves. From the multitude of the paradoxes the humankind currently experiences itself, we will discuss only three, from different fields – political, socio-economical and educational -, which we consider of a paramount importance in order to illustrate the current state of the world. Based on these discussions, we will seek to prognoses the direction towards which the humankind goes. The understanding of the way these paradoxes permeate our lives can help us to identify steps towards an improvement in the quality of our lives. Therefore, the paper proposes a possible algorithm through which we can overcome the current difficulties with minimum frictions.

Keywords: *critical thinking, globalization paradox.*

Paradoxul a devenit un oximoron existențial. Fie că ne referim la activitatea politică, la relațiile sociale sau la economie, paradoxul este o constantă. Războiul împotriva terorismului, spre exemplu, nu numai că nu a eradicat flagelul, dar a produs și mai mulți teroriști pe care i-a și legitimat ca atare, prin recunoaștere politică internațională (ceea ce anterior nu fusese posibil). Economia de piață, în pofida promisiunilor făcute de adepții săi, a condus către o creștere modestă a numărului celor care beneficiază de bunăstare, favorizând, în primul rând, pe cei care aveau deja. Măsurile adoptate pentru diminuarea instabilității financiare globale au pavat drumul spre criza financiară globală. Politicile destinate să conducă la reducerea sărăciei au avut efecte modeste în acest sens, adâncind, în schimb, decalajele sociale. Măsurile adoptate în numele stabilității politice au condus la mai multă instabilitate.

Instabilitatea, pe de altă parte, a devenit o trăsătură definitorie a realității contemporane. Începând cu perioada modernă (formarea statelor naționale moderne și apariția industrializării), un anumit grad de instabilitate a existat cvasipermanent în sistemul internațional, fiind o trăsătură intrinsecă a acestuia, în condițiile în care sistemul este, în esență, unul anarhic¹. Dacă în trecut instabilitatea putea fi trecută mai ușor cu vederea, deoarece efectele sale nu ridicau probleme deosebite, în prezent aceasta este mai greu de administrat din următoarele motive:

- s-a propagat în întregul sistem internațional și în toate sferele vieții internaționale: în trecut, instabilitatea afecta o țară sau o regiune geografică și viza, de regulă, doar o dimensiune a activității umane/ subțierea liniei de separație dintre domeniul intern și cel extern, fenomen care are loc pe fondul

* *Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

globalizării, determină ca instabilitatea dintr-o țară să se propage la nivel regional și, uneori, la nivel internațional;

- este facilitată de procese (globalizarea) și instrumente noi (noile tehnologii, rezultatele cercetărilor științifice, în special din psihologie și economie, dar și din științele sociale) care, având o serie de valențe pozitive în viețile noastre, nu pot fi limitate/ dependența de avantajele pe care acestea le aduc ne face „orbi” la dezavantajele lor;
- este rezultatul unor decizii bazate pe premise discutabile (dacă nu chiar greșite), care au antrenat indivizii și statele în cercuri vicioase/ această idee poate fi ilustrată cu mai multe exemple: (1) tensiunile sino-americane din prezent își au originea în decizia SUA de a angaja China pe calea capitalismului și a economiei de piață² (decizia, motivată de dorința de a slăbi forța blocului comunist, a avut drept consecință creșterea fără precedent a puterii Chinei și ascensiunea vertiginoasă a acestui stat în politica mondială; cu alte cuvinte, încercarea SUA de a rezolva o problemă pe termen scurt a condus la una și mai mare pe termen lung, deși SUA și-a atins scopul imediat). (2) deciziile managerilor din marile bănci care au vizat maximizarea profiturilor, dar au minimalizat și, uneori, chiar au ignorat riscurile aferente, au sporit instabilitatea financiară și au condus în cele din urmă la falimente care au afectat nu doar bănci, ci și oameni.

Merită să reflectăm la cuvintele lui Mills Wright: „pare clar că din ce în ce mai multe evenimente sunt datorate mai puțin vreunei fatalități incontrollable cât deciziilor, lipsurilor, ignoranței – după caz – cercurilor superioare ale super-statelor. A gândi prezentul ca istorie înseamnă să înțelegi că istoria poate acum să fie făcută din greșeală”³.

Problema instabilității sistemului internațional reprezintă o preocupare majoră a liderilor lumii în ultimele două decade. Conștientizând

gravitatea problemei, încă în urmă cu un deceniu, elita politică și financiară globală își propunea să acționeze în sensul atenuării instabilității. Se recunoștea astfel, implicit, faptul că dorința de stabilitate era o aspirație greu de realizat în viitorul apropiat, că aceasta poate fi un deziderat pentru o perioadă mai îndepărtată și că, pe termen scurt, principala prioritate trebuie să o constituie oprirea tendinței de accentuare a instabilității sistemului internațional. Impactul pe care instabilitatea îl are asupra funcționării sistemului internațional este cu atât mai mare cu cât „mizele cazinoului global”⁴ au devenit în prezent mult mai mari decât în trecut.

În ultimii ani s-au acumulat mai multe **surse de instabilitate la nivel global**. Una dintre aceste surse o reprezintă *dezechilibrele actuale* - demografice, economice, sociale, comerciale și politice. Spre exemplu, excedentul comercial pe relațiile bilaterale atrage reacții ostile din partea celor care înregistrează pierderi, iar deficitele creează vulnerabilități și riscuri legate de opriri bruște în intrările de capital. Decalajul economic și demografic regional creează condiții de stimulare excesivă a migrației internaționale. O altă sursă de instabilitate este *gândirea de tip sumă zero*⁵, care tinde să prevaleze în relațiile internaționale. Acest tip de gândire este ilustrat de rivalitatea tot mai evidentă dintre SUA și China, respectiv Rusia, de disputele economice și comerciale dintre state, motivate în primul rând de ritmul lent de creștere economică, precum și de conflictele între interesele naționale, vizibile în soluționarea problemelor globale (schimbările climatice, dezechilibrele economice globale, proliferarea nucleară, insuficiența resurselor sau statele eșuate).

Omenirea trăiește în prezent o multitudine de paradoxuri. Nu este scopul studiului de față de a le inventaria pe toate. Ne-am propus, în schimb, să discutăm și să explicăm câteva dintre acestea, pe care le considerăm mai importante pentru starea actuală a lumii. Din multitudine de paradoxuri existente am selectat doar trei, din domenii diferite – politic, socioeconomic și educațional, pe care le vom discuta pentru a ilustra modul în care acestea își fac loc în viețile noastre. Ne

dăm seama că aspectele abordate sunt extrem de ample și nu am intenționat să le tratăm exhaustiv. Mai degrabă am dorit să semnalăm unele incongruențe, posibilele lor cauze și implicații și să oferim cititorului spațiu de reflecție.

Paradoxul politic: deși există o largă recunoaștere internațională cu privire la faptul că accentuarea instabilității globale riscă să conducă la colapsul sistemului internațional, nu se întreprind măsuri convingătoare și eficiente pentru a preveni o astfel de evoluție.

Măsurile adoptate în numele stabilității au condus la și mai multă instabilitate (în acest sens, situația curentă dintr-o mare parte a lumii ne oferă numeroase exemple). Creșterea instabilității politice este o consecință (neintenționată) a unei globalizări promovate agresiv, a crizei economico-financiare internaționale globale din 2008 și a intensificării luptei pentru putere și influență în sistemul internațional, ulterior acestei crize.

În multe privințe, globalizarea nu numai că nu și-a atins scopurile (nobile) pentru care a fost promovată, dar a avut chiar urmări opuse acestora. Din perspectivă politică, globalizarea a indus mai multă instabilitate în sistemul internațional. Deși a vizat mai multă uniformitate și ordine, ea a generat mai multă divergență și mai multă dezordine în lume. Nu numai că lumea nu este mai uniformizată (Pământul nu este nici pe departe „plat”, așa cum afirma triumfător Thomas Friedmann, în urmă cu doar câțiva ani) în condițiile globalizării, dar asistăm în prezent la o fragmentare fără precedent a sistemului internațional. Această fragmentare, vizibilă în cvasitotalitatea domeniilor vieții, reprezintă o sursă majoră de instabilitate.

Cercetători prestigioși ai globalizării consideră că modul în care aceasta a fost promovată a indus efecte negative în politica internațională. Thierry de Montbrial, spre exemplu, consideră că un mare număr de state au fost incapabile să se adapteze la globalizare, ceea ce a condus la slăbirea și chiar deteriorarea structurii statale pe glob⁶. Efectul este un sistem internațional dezechilibrat. În prezent, există un număr mare de state care pot fi incluse în

categoria celor eșuate (după unii autori, mai mult de 50), dacă avem drept criteriu (in)capacitatea lor de a administra problemele interne fără sprijin extern consistent. Incapacitatea statelor de a se adapta la un proces de globalizare accelerat și necontrolat l-a condus pe Dani Rodrik, profesor la Universitatea Harvard, la concluzia că ne confruntăm în prezent cu o trilemă: un stat nu poate urmări simultan democrația, suveranitatea națională și globalizarea economică⁷. Conform lui Rodrik, consolidarea democrațiilor naționale este esențială pentru a aduce globalizarea pe făgașul prosperității. Este de remarcat că țările care au câștigat cel mai mult de pe urma globalizării sunt cele care au avut o abordare precaută, care au valorizat consensul politic intern și nu au cedat tentației de a prelua soluții „la cheie”, propuse din afara propriilor societăți. În această categorie intră țările BRIC⁸, dar și unele țări din Asia de Sud-Est. Per ansamblu, globalizarea a favorizat economiile intensive în capital și pe cele avansate tehnologic și, concomitent, le-a dezavantajat pe cele intensive în forță de muncă sau abundente în resurse naturale (America Latină, Africa, Orientul Mijlociu).

Criza economico-financiară globală care a izbucnit în SUA în 2008 a subminat doi piloni importanți ai ordinii mondiale postbelice: puterea americană și ideologia pieței libere. Criza a reprezentat o lovitură dură la adresa sistemului financiar internațional, dată chiar din centrul său de comandă. În același timp, implicarea în două războaie foarte costisitoare (Irak și Afganistan) a afectat SUA atât din punct de vedere financiar, cât și în planul legitimității, autoritatea sa pe plan internațional având de suferit.

Instabilitatea actuală este rezultatul combinat al slăbirii forței blocului occidental și al incapacității puterilor emergente de a rezolva problemele numeroase și complexe cu care se confruntă lumea. Acestea din urmă nu sunt capabile să acționeze la nivel global ci, cel mult, regional. În prezent, Occidentul continuă să îndeplinească rolul de lider la nivel mondial, deși nu cu aceeași autoritate și vigoare ca anterior crizei economico-financiare globale din 2008⁹. Pe de altă parte, puterile emergente pretind un

cuvânt mai greu în cadrul instituțiilor financiare și politice internaționale, bazându-se inclusiv pe faptul că au dobândit mai mult respect și influență pe scena internațională decât oricând în istoria lor. În particular, revenirea F.Ruse ca actor principal în arena internațională reprezintă un factor de tensiune. După o perioadă de marasm economic și politic, aceasta a recuperat din decalajul economic față de puterile occidentale și, bazându-se pe potențialul militar și pe un aparat diplomatic foarte performant, revendică un rol tot mai mare în afacerile globale.

În prezent, se observă o tendință de dispersare a puterii în sistemul internațional. După criza economico-financiară din 2008, puterea blocului occidental s-a diminuat în raport cu cea a Asiei. Pe acest fond, asistăm la o diminuare a autorității, concomitent cu contestarea tot mai vocală a legitimității blocului occidental de către puterile emergente. Această contestare nu vine doar din partea liderilor politici, ci și din partea intelectualilor din aceste state (în principal a celor din Asia). Acești intelectuali proclamă tot mai vocal superioritatea valorilor asiatice și denunță decadența civilizației occidentale, a cărei conducere ideologică pierde treptat teren¹⁰. Pe acest fond, se remarcă o translație a „puterii asupra opiniei”¹¹ dinspre spațiul occidental spre cel asiatic. Potrivit unui raport din anul 2008 al Consiliului European pentru Relații Externe, la finele anilor 1990 pozițiile UE cu privire la drepturile omului erau susținute de peste 70% din voturile exprimate în Adunarea Generală a ONU; în perioada 2005-2007, circa 50% din voturile Adunării sprijineau pozițiile UE¹².

În prezent, ne aflăm într-o perioadă de tranziție de la ordinea mondială neoliberală spre o altă ordine mondială¹³, pe care încă nu o putem identifica sub aspectul trăsăturilor de bază. Caracteristice perioadei curente sunt dezordinea, volatilitatea, agresivitatea, violența și impredictibilitatea. „Niciodată nu a fost mai puțin simplu să înțelegem timpul prezent sau, mai ales, să prevedem ceea ce ne rezervă viitorul. Mergem ... pe bâjbâite ... duși de evenimente al căror control ne scapă, cu atât mai mult cu cât nu le vedem venind”¹⁴.

O explicație alternativă la dezordinea mondială din prezent o constituie creșterea entropiei¹⁵ sistemului internațional. În teoria complexității, creșterea entropiei înseamnă că zgomotul din sistem a devenit prea mare și nu mai poate fi ignorat. Informația este compusă din semnal și zgomot, iar când zgomotul e prea mare, informația își pierde din relevanță, scopul pentru care a fost creată nemaiputând fi justificat¹⁶. În ultimii ani, mai ales după extinderea accesului la Internet, asistăm la o degradare a informației, în sensul că o mare parte a acesteia s-a transformat în zgomot sau este redundantă. Acest proces are consecințe importante atât la nivel individual, cât și statal. Atunci când sunt inundați de un volum mare de informații, adesea redundante sau nerelevante, oamenii ajung la saturație și, din dorința de a se autoproteja, încep să ignore o mare parte din acestea. Astfel, ei devin mai selectivi, dar pot deveni și blazați. Selecția se face în mod automat, după principiul identificării situațiilor potențial dăunătoare. În viața internațională, aceasta se traduce prin mesaje diplomatice distorsionate și interpretări aleatorii sau abuzive ale acestora. Într-o situație extremă, putem vorbi despre haos.

Dorința de stabilitate este eclipsată de teama de a pierde pozițiile dominante sau privilegiile actuale. Lupta politică pentru putere și influență în sistemul internațional face ca, în pofida dorinței oamenilor de rând din toate statele lumii, să nu existe un consens internațional cu privire la măsurile care ar trebui luate pentru obținerea stabilității; astfel, ceea ce o parte a statelor consideră a fi măsuri în sensul stabilității, o altă parte consideră că vizează destabilizarea. Acțiunile desfășurate în ultimele două decade atât de statele occidentale, cât și de puterile emergente, au avut ca efect, deși neintenționat, creșterea instabilității globale. Noile paradigme și conceptualizări legate de securitate, care au prevalat în societățile occidentale după încheierea Războiului Rece, au stimulat intervenția mai activă, inclusiv militară, pentru rezolvarea unor probleme ce țineau în mod tradițional de alte domenii. Spre exemplu, doctrina „responsabilității de a proteja”, contestată de o parte a comunității

internaționale, chiar dacă a oferit protecție unor mase mari de oameni, a condus la mai multă instabilitate politică în țările vizate.

De asemenea, „războiul împotriva terorismului” a avut consecințe (neintenționate) asupra stabilității întregului Orient Mijlociu, iar efectele sale asupra dinamicii politicii internaționale nu pot fi încă evaluate pe deplin în prezent¹⁷. În altă ordine de idei, ulterior crizei economico-financiare din 2008, SUA, prin președintele Donald Trump, au anunțat o serie de decizii privind renegocierea unor acorduri comerciale internaționale (Acordul Nord-American de Liber Schimb, Parteneriatul Transpacific, Parteneriatul Transatlantic pentru comerț și investiții), precum și retragerea din unele tratate internaționale (spre exemplu, cel asupra schimbărilor climatice, cel al forțelor nucleare intermediare). În acest context, John Ikenberry afirma că, prin intențiile sale, președintele american Donald Trump neagă ideile pe care s-a sprijinit ordinea liberală internațională după 1945, pe care chiar SUA le-au susținut¹⁸. Pe de altă parte, adepții realismului defensiv susțin că sentimentul de insecuritate determină nevoia de expansiune a statelor. John Herz susținea că sentimentul de nesiguranță, provenit din suspiciune și teamă, determină statele să concureze pentru mai multă putere, ca mijloc de a-și spori securitatea¹⁹. Această teorie poate furniza o explicație pentru comportamentele Rusiei, Iranului și Turciei de astăzi.

Toate aceste evoluții indică faptul că ordinea internațională care a prevalat ulterior anului 1991 este în prezent subminată atât de puteri emergente, cât și de puteri occidentale. Pare că nimeni nu mai este mulțumit cu situația actuală și dorește schimbarea acesteia, deși nu este deloc clar dacă viitoarea ordine mondială va fi mai favorabilă sieși. Incertitudinea actuală face dificil de prefigurată cum va arăta viitoarea ordine mondială. În acest context, problema unei tranziții pașnice în sistemul internațional devine mai stringentă ca oricând, mai ales că suntem deja avertizați că „aproape fiecare nouă intrare în categoria marilor puteri a dus la instabilitate globală și război”²⁰. Aceasta cu atât mai mult cu cât putem observa că suntem, probabil, la finalul unui „ciclu Kondratieff”, iar

astfel de momente au fost caracterizate în trecut de instabilitate cronică și chiar violență extremă.

Paradoxul socioeconomic: același mod de gândire care a propulsat omenirea spre cel mai ridicat nivel de prosperitate cunoscut vreodată riscă să ne conducă spre un eșec de proporții, dacă va rămâne necorectat.

Modul de gândire care a prevalat odată cu apariția industrializării, și care este valabil și în prezent, se concentrează pe creșterea bunăstării materiale, pornind de la premisa că aceasta poate fi un panaceu la problemele omenirii. Acest mod de gândire își demonstrează, în prezent, limitele, având în vedere că a creat dileme între puncte de vedere alternative - spre exemplu, între interesele private și interesele publice (care dintre acestea are prioritate, în cazul în care cele două nu sunt convergente?), între capitalismul privat și cel de stat (care model de dezvoltare este mai sustenabil?), între prioritățile pe termen scurt și cele pe termen lung - și a stat la baza unor politici care au avut efecte nedorite în timp.

Imperativul eficienței economice (care reprezintă esența acestui mod de gândire) a reprezentat leitmotivul măsurilor de liberalizare economică adoptate în anii 1980 și 1990. Deși erau menite să conducă la stabilizare economico-financiară (prin alocarea mai eficientă a capitalurilor pe glob), aceste măsuri au avut un efect opus. Ele au lăsat la îndemâna guvernelor mai puține instrumente pentru reglarea dezechilibrelor interne, acordând, în schimb, mai multă putere piețelor (în ultimă instanță, firmelor). Acestea din urmă au o capacitate mai mare de a regla dezechilibrele economice și sociale, dar nu sunt interesate de acest lucru, obiectivul lor primordial fiind maximizarea profitului. Deși teoretic investițiile străine directe au un rol stabilizator pentru economia în care operează, în practică acest lucru nu este garantat deoarece nu există și nu poate exista nicio certitudine cu privire la faptul că interesele firmelor private și cele ale statului (societății) vor fi aliniate, mai ales pe termen lung. Modul de gândire potrivit căruia ceea ce este bun pentru marile firme este bun și pentru societate, că cele dintâi sunt în

măsură să aprecieze mai bine decât statul ceea ce este dezirabil și ce nu în societate – acest mod de gândire care s-a impus în Occident, în epoca neoliberalismului economic – este tot mai mult pus în discuție. Încercând să explice cauzele care au stat la baza crizei economico-financiare din 2008, Willem Buiters, economist-șef la Citigroup, afirma că „încrederea excesivă a Rezervei Federale în banchierii pe care îi reglementa a fost cauzată de miopia cognitivă a statului sau acaparare sistemică”²¹.

S-a spus despre comunism că este „câinele de pază al capitalismului”. În ultimele trei decade, în lipsa oricăror constrângeri, capitalismul a deviat de la calea sa anterioară - care se dovedise benefică pentru un număr mare de oameni - și de la misiunea pe care și-a autopropus-o – aceea de a aduce satisfacție unui număr cât mai mare de cetățeni. Supraviețuirea capitalismului, în forma sa actuală, în pofida unei crize financiare de proporții și a altora de mai mici dimensiuni, poate fi explicată prin influența pe care deținătorii marilor capitaluri o exercită asupra guvernelor. În baza acestei influențe, cei care au generat criza financiară din 2008 au apelat la protecția statului și au primit această protecție, pe cheltuiala restului societății. Cu alte cuvinte, sistemul a supraviețuit pentru că nu a fost pus în situația de a deconta propriile greșeli.

Deși progresul material este astăzi mai mare decât oricând în istoria omenirii - lucru evidențiat de o serie de statistici -, oamenii sunt mai nemulțumiți de viețile lor, prin comparație cu perioade caracterizate printr-un nivel mai redus de bunăstare economică. Explicațiile acestui fapt sunt la fel de diverse ca și cauzele care stau la baza sa.

În societățile actuale (atât în cele dezvoltate, cât și în cele în dezvoltare) s-au acumulat mai multe surse de nemulțumire socială: creșterea inegalității între venituri, funcționarea unor mecanisme de redistribuire netransparente și inechitabile, impredictibilitatea și volatilitatea economică și financiară, schimbarea sensului unor valori morale și etice.

Globalizarea și revoluția tehnologică au merite incontestabile. Ele au făcut ca mulți oameni să trăiască mai mult și la standarde de viață mai

ridicate. Pe de altă parte, însă, aceste forțe au favorizat creșterea inegalităților economice și sociale în toate țările, prin crearea de noi oportunități economice pentru cei foarte educați sau foarte talentați, concomitent cu reducerea șanselor de obținere a unui loc de muncă pentru cei mai puțin calificați, mai puțin înzestrați sau mai puțin norocoși.

Creșterea inegalității are efecte corozive asupra societăților. Ea a condus la un grad mare de polarizare (atât în interiorul țărilor, cât și între acestea), care vizează toate sferile activității umane; a sporit sentimentul de frustrare, mai ales că nu întotdeauna cei care *au*, respectiv *pot*, sunt întotdeauna și cei mai merituoși. Sentimentul de frustrare crește atunci când îmbogățirea se obține prin realocări de resurse și nu prin crearea de bogăție nouă. Iată ce spunea kongresmanul american Paul Ryan:

„Adevărata sursă a inegalității din țara noastră o reprezintă sistemul de ajutor corporatist care îi îmbogățește pe cei puternici și îi trădează pe cei lipsiți de putere. Adevăratul război de clasă care ne amenință este dintre o clasă de birocrați și capitaliști de clan care încearcă să se ridice deasupra noastră, a celorlalți, care iau hotărârile, măsluiesc regulile și își păstrează locul deasupra societății”²².

Creșterea inegalității, întâlnită în tot mai multe țări (inclusiv în economiile emergente), pune în pericol însăși modelul politic, social și economic care a favorizat apariția sa. Ea a fracturat deja multe societăți, ceea ce, în condițiile democrației, va pune o presiune tot mai mare asupra sistemului politic. Acest aspect a devenit vizibil atât în economiile dezvoltate (SUA și Europa), cât și în cele emergente. Pe măsură ce inegalitățile se adâncesc, efectul de segregare socială devine tot mai pregnant, iar fracturile sociale mai greu de vindecat. Frământările sociale actuale din tot mai multe state, inclusiv din cele dezvoltate, reprezintă un indicator al nemulțumirii sociale în creștere față de felul în care interesele publice sunt luate în discuție de către liderii politici și, totodată, un semnal că oamenii doresc reșezarea puterii pe baze noi, atât în interiorul statelor, cât și între acestea. Așa se explică apariția unor mișcări

sociale precum *Occupy Wall Street*, *Tea Party* sau *Vestele galbene*.

Creșterea inegalităților are efecte negative și asupra mobilității sociale, ceea ce reprezintă în sine un paradox dacă avem în vedere faptul că tocmai mobilitatea socială mare a favorizat creșterea avuției în societățile dezvoltate²³. Aceasta reprezintă încă o confirmare a faptului că acest model nu este sustenabil pe termen lung.

Schimbările accelerate, volatilitatea financiară ridicată, incertitudinea determină ca locurile de muncă să fie mai instabile și mai nesigure. Această situație este valabilă inclusiv (sau, poate, mai ales) pentru cei care ocupă poziții de top în cadrul firmelor.

Se afirmă adesea că bunăstarea noastră depinde de creșterea PIB-ului. Se discută însă foarte puțin despre faptul că economia bazată pe creștere continuă intră în conflict cu scopuri sociale și ecologice pe termen lung. Ideea potrivit căreia bunăstarea noastră depinde, în primul rând, de creșterea PIB-ului reprezintă o eroare de înțelegere a realității – impusă de grupuri de interese puternice. Aceste grupuri de interese finanțează o serie de agenți din mass-media, ONG-uri și centre de cercetare ale căror studii sunt împachetate într-un limbaj atractiv, ceea ce le face convingătoare (dar a căror obiectivitate, cel mai adesea, nu este verificată/probată). Pe de altă parte, trebuie spus că, adesea, oamenii acceptă această eroare din ignoranță, superficialitate, neputință sau din lipsa unui aparat critic necesar înțelegerii realităților complexe din prezent. Ca urmare a acestei erori, suntem prinși, în prezent, într-un cerc vicios: pe de o parte, creșterea economică reprezintă un atu al sistemului politic în multe state (în special în cele dezvoltate, dar nu numai); pe de altă parte, creșterea economică bazată pe consum este nesustenabilă. Pe termen mediu și lung, acest conflict de interese se va acutiza și nu va mai putea fi ignorat, ca în prezent. Soluția ar fi să facem „shift”-ul de la creștere economică la dezvoltare, iar când vorbim despre nevoile umane asociate dezvoltării trebuie să subliniem faptul că acestea presupun mult mai mult decât acumularea de bunuri materiale.

Se observă o tendință de legitimare a ceea ce până nu demult era considerat anormal (anormalul tinde să devină normal), aspect care induce o tensiune socială acută. Exemplele care ilustrează această tendință sunt numeroase și pot fi regăsite în mai multe domenii. În economia de piață actuală există cerere (nevoi) fără ofertă, concomitent cu ofertă fără cerere; există abundență pentru unele produse, concomitent cu lipsuri majore în privința altora; dacă ne referim la morală și etică, vicii umane precum lăcomia sunt cultivate drept virtuți (fiind împachetată într-un limbaj care îi distorsionează înțelesul original), ceea ce are implicații profunde și nocive pentru viitorul omenirii. Dintr-o perspectivă mai largă, se observă eforturi susținute pentru ca opiniile minoritare să prevaleze în detrimentul celor majoritare.

Paradoxul educațional: în pofida recunoașterii unanime a beneficiilor pe care le aduce educația, aceasta continuă să fie o „Cenușăreasă” a politicilor naționale, în foarte multe țări.

„Educația este cea mai puternică armă pe care o poți folosi ca să schimbi lumea” (Nelson Mandela). „Educația reprezintă o protecție mai bună decât o armată permanentă” (Eduard Everett). „Educația este pașaportul nostru pentru viitor, pentru că ziua de mâine aparține celor care se pregătesc astăzi pentru ea.” (Malcolm X). „Cunoașterea înseamnă putere. Informația înseamnă eliberare. Educația este premisa pentru progres în orice societate, în orice familie.” (Kofi Annan). „Avem nevoie de educație pentru a înțelege scopul nostru în viață.” (Solomon Marcus).

Cu toate acestea, nu se investește suficient în educație, iar acolo unde se investește rezultatele sunt slabe. În plus, accesul la educație este în continuare restrictiv în multe state de pe glob. Reformele se fac haotic, fără cercetare prealabilă și fără o gândire de ansamblu.

Privită din perspectivă istorică, atitudinea guvernamentală față de educație a fost influențată de circumstanțe, de interesele elitelor naționale și de tipul de contract social intern. În funcție

de acești factori, educația a avut diferite roluri. Dacă în epoca preindustrială aceasta era apanajul clasei conducătoare și a celor înstăriți, fiind un ingredient pentru un statut social superior, în perioada industrializării educația s-a răspândit deoarece era necesar ca viitorii muncitori din fabrici să învețe cum să folosească noile invenții. De aceea, în acea perioadă, rolul principal al educației era de a oferi viitorilor muncitori cunoștințele tehnice necesare la locurile lor de muncă.

Odată cu formarea statelor naționale în Europa, educația a devenit un instrument de formare a unor buni cetățeni ai statului. Curricula educațională pune accent pe însușirea unui sistem de valori morale și etice, considerat dezirabil pentru armonia socială. Dacă în trecut educația avea rolul de a forma oamenii necesari epocilor respective, la începutul secolului XXI educația nu mai pregătește oamenii pentru ceva anume, fiind bulversată de schimbările bruște și rapide din societate. Educația a devenit un ghiveci „cu de toate pentru toți”, fiind lipsită de claritate și coerență, de țel și viziune. Viteza cu care se schimbă lucrurile în jurul nostru face ca educația să nu poată ține pasul cu ritmul schimbărilor din societate. Mai mult, schimbările rapide, imprevizibile, și incertitudinea au creat multă confuzie și neclaritate în sistemul educațional. Din acest motiv, există chiar o nostalgie pentru trecut, o tendință a sistemului educațional de a rămâne ancorat în niște cadre rigide, dar confortabile prin stabilitate.

Nostalgia pentru metodele trecute în educație dorește să compenseze, în mod inconștient, insecuritatea apărută pe fondul schimbărilor accelerate. Cu alte cuvinte, nostalgia nu este după sistemul educațional trecut, ci după sentimentul de siguranță și claritatea pe care le oferea acel sistem: siguranța că după absolvirea studiilor obții un loc de muncă, siguranța că ceea ce înveți în școală îți va folosi și peste 10 ani, siguranța faptului că imaginea despre viitor este una viabilă. Toate aceste lucruri nu mai sunt valabile în prezent, deoarece ideile se schimbă foarte repede. În trecut, exista o inerție a ideilor și indiferent dacă acestea erau adevărate

sau nu, simplul fapt că erau crezute (erau luate ca atare) de toată lumea, oferea încredere și stabilitate. Astăzi, coexistă un număr foarte mare de idei, dintre care multe contradictorii, iar accesul aproape nelimitat și nerestricționat la ele creează confuzie, neîncredere și nesiguranță în rândul oamenilor. Nu apare bine o idee, că o alta (uneori, opusă) îi ia locul. S-a creat, involuntar, un adevărat „bazar de idei” din care fiecare poate să ia ceea ce vrea sau ceea ce crede că i se potrivește, fără nicio garanție că viitorul i-o va confirma. „Niciodată înainte educația nu a trebuit să își pregătească elevii pentru un flux atât de dinamic, de imprevizibil și de complex pentru un asemenea tumult și dezordine”²⁴.

Mass-media atacă în mod constant educația prin cultivarea superficialității, a lucrului facil, a ideii că tot ce vrei poți să obții repede și fără prea mult efort. Rezultatul este imprimarea în subconștientul colectiv a ideii că munca susținută nu este neapărat necesară pentru obținerea succesului, că efortul poate fi și merită ocolit, că succesul facil este dezirabil și, chiar, la modă. Dacă un obiectiv nu este destul de ușor de obținut, se șterge de pe listă. Astfel, nu se mai dezvoltă perseverența, hotărârea, răbdarea în atingerea scopurilor. Rezultatul – alegerea facultății sau a carierei în funcție de accesibilitate, alegerea șomajului pentru că este, evident, preferabil muncii, alegerea sărăciei pentru că bogăția nu este ușor de obținut.

Astăzi, mass-media și rețelele de socializare concurează intens cu sectorul educațional în inculcarea și modelarea valorilor și atitudinilor oamenilor. De aceea, nevoia unor cadre didactice profesionale, neideologizate și neideologizante este mai acută ca oricând, miza fiind generația următoare și modelul socio-economic viitor. Profesorii au o sarcină dificilă, aceea de a „recupera” elevii aflați sub influența insidioasă a „virusului social-media”. În condițiile unor atacuri sistematice și simultane din mai multe direcții, stabilitatea sistemului educațional, precum și viitorul acestuia sunt puse sub semnul întrebării.

Atitudinea guvernamentală față de educație este expresia modelului de dezvoltare socio-economică a unei țări. Importanța educației este

reflectată și de locul pe care aceasta îl ocupă în ierarhia diferitelor profesii într-o societate. Spre exemplu, în SUA lucrătorii din domenii precum medicina, avocatura sau finanțele au un statut social mult mai bun decât cei din educație. În Finlanda, în schimb, profesorii au un statut social înalt, având un nivel de instruire pe măsură. Aici, accesul la o carieră în domeniu este dificil din cauza standardelor profesionale ridicate²⁵, uneori fiind mai ușor să devii medic sau avocat decât profesor. Trebuie spus că societatea finlandeză este destul de egalitară și nu încurajează competiția. Din acest motiv, aici nu există școli „de succes” și școli „slabe”. „Politicile educaționale în majoritatea țărilor lumii merg pe ideea de a identifica elevii cei mai buni, de a alege vârfurile, în timp ce ceilalți elevi sunt lăsați deoparte. Noi mergem pe cooperare, nu pe competiție.”²⁶ Acest lucru este posibil pentru că societatea finlandeză pune accent pe educație, în primul rând, și mai puțin pe posesia de bunuri materiale. Într-o țară care se află în topul mondial al telefoniei mobile, adulții preferă să-și cheltuiască banii pe un program educațional decât pe ultimul telefon apărut pe piață. Familia are un rol important în formarea acestui sistem de valori, școala doar consolidându-l.

În Japonia, țară lipsită de resurse naturale și mult mai expusă cataclismelor naturale decât alte țări, capitalul uman reprezintă cu adevărat o resursă valoroasă – în fapt, singura în măsură să ofere o protecție față de riscurile la care țara este expusă. Aici, educația pune accent pe formarea caracterului, responsabilitate, empatie și lucrul în echipă în locul competiției. Se știe că, în Japonia, un loc de muncă odată obținut, este, adesea, păstrat până la finalul carierei. Pe de altă parte, în SUA și, într-o măsură mai mică în alte țări occidentale, accentul educației cade pe competiție, scopul fiind creșterea productivității muncii, în timp ce trăsături precum responsabilitatea, empatia, formarea unui caracter frumos sunt lăsate în seama familiei sau a învățământului alternativ.

Acolo unde elitele au avut interese mai largi și o viziune clară cu privire la dezvoltarea țării, educația a beneficiat de un sprijin considerabil. Dimpotrivă, în țările în care menținerea

avantajelor elitei a reprezentat o preocupare mai importantă decât dezvoltarea țării, educația a fost privită ca o amenințare la adresa intereselor elitei, motiv pentru care nu a fost stimulată. Se observă, de asemenea, că țările caracterizate prin niveluri mai reduse ale inegalității au un sector educațional mai performant în raport cu restul țărilor. În țările caracterizate prin niveluri mai mari ale inegalității se observă o opoziție (adesea camuflată sub diverse motivații, în special legate de rentabilitate) față de extinderea educației și chiar față de creșterea calității ei. Deși se știe că investițiile în educație aduc beneficii substanțiale, întâlnim publicații, unele prestigioase, care descurajează aceste investiții. Cei care se opun extinderii educației sunt cei care au dobândit privilegii și care conștientizează potențialul destabilizator al acesteia, din această perspectivă. Ei pot pierde aceste avantaje dacă un număr mare de oameni vor deveni mai conștienți de puterea pe care o au.

În ultimii ani, se observă o tendință de externalizare și privatizare a serviciilor educaționale pe plan internațional. Aceasta înseamnă că rolurile declarate ale educației - acelea de a asigura egalitatea de șanse, de a crește șansele de progres social, precum și de a reduce inegalitățile - sunt, în fapt, subminate de către guvernele din multe țări. Privatizarea educației este echivalentă cu restrângerea dreptului de acces la acest serviciu pentru un număr foarte mare de persoane lipsite de resurse financiare. Consecința acestor politici este aceea că educația are tendința de a reproduce inegalitățile economice și sociale și chiar de a le adânci. Se remarcă, de asemenea, tendința ca universitățile să semene tot mai mult cu lumea afacerilor, respectiv să servească capitalul. Reducerea subsidiilor guvernamentale pentru învățământul terțiar a transformat acest sector după modelul corporatist, în care managerii sunt tot mai preocupați de profit. Acesta este o dovadă în plus că educația a deviat mult de la misiunea sa de bază.

Este bine documentată contribuția educației la creșterea economică și prosperitate materială, dar se discută prea puțin despre cum poate aceasta să ne facă mai mulțumiți de viețile noastre.

Merită să aducem în atenție opinia lui Einstein despre rolul școlii: „Școala ar trebui să-și propună întotdeauna obiectivul ca tânărul care pleacă de acolo să aibă o personalitate armonioasă, nu să fie un specialist. Altminteri, cel care posedă cunoștințe specializate seamănă mai degrabă cu un câine bine dresat decât cu un om armonios dezvoltat”. Ha-Joon Chang are un punct de vedere asemănător, susținând că „dacă extindem educația, crezând că asta ne va îmbogăți țara, vom fi dezamăgiți, pentru că legăturile dintre educație și productivitatea națională sunt complicate și nesigure”²⁷. **Școlile nu sunt doar instrumente pentru obținerea unor locuri de muncă, ci și laboratoare pentru noi valori. Educația este cea care validează și confirmă valorile sociale, culturale, politice, economice într-o societate, adică este cea care conferă legitimitate celor aflați pe diferite trepte ale societății.**

Paradoxul educațional discutat până acum se sprijină, la rândul lui, pe alte paradoxuri. Acestea se referă la discrepanța între cantitatea și calitatea informației livrate la ciclurile gimnazial și liceal și cea primită la ciclul universitar. Să luăm cazul României. Pe de o parte, în învățământul preuniversitar programa școlară este foarte încărcată, iar standardele intelectuale sunt foarte ridicate, aspect care subminează încrederea elevilor în capacitatea lor de a înțelege noțiunile care le sunt predate. Pe de altă parte, în învățământul universitar standardele intelectuale sunt joase, ceea ce nu mai permite o ierarhizare corectă și transparentă a viitorilor absolvenți. Se ajunge astfel la o inflație de diplome universitare, fără acoperire din perspectiva cunoștințelor și fără legătură cu nevoile reale ale societății. Nici țările cu tradiție și cu performanțe mult mai bune decât ale României nu sunt scutite de acest paradox, numai că în cazul lor acesta este pe dos. În plus, în unele țări, există universități unde cei interesați își pot cumpăra locurile cu bani, deci fără a face dovada capacității intelectuale necesare. De altfel, statisticile arată că absolvirea unei facultăți este legată mai mult de averea părinților decât de notele obținute la liceu; apartenența la clasa socială a bogaților contează mai mult decât frecventarea cursurilor sau inteligența celui în

cauză²⁸. Și într-un caz și în celălalt, „viața de după școală” se soldează cu frustrări, depresii și deziluzii sau eșecuri pentru foarte mulți, confirmând încă o dată că sistemul de învățământ nu mai pregătește elevii pentru viață.

O discuție sinceră despre rolul educației trebuie să pornească de la faptul că aceasta are, între altele, rolul de a face oamenii capabili să își definească singuri interesele, să înțeleagă în ce constă cu adevărat bunăstarea lor. Atât timp cât în interiorul procesului educațional unele puncte de vedere sunt favorizate în raport cu altele, în baza unor pseudo-argumente, înseamnă că educația nu și-a atins obiectivul. Atât timp cât la universități de prestigiu din lume nu sunt acceptate decât puncte de vedere care sugerează o anumită orientare politică și economică, dezideratul educației rămâne discutabil. Acest fapt l-a determinat pe profesorul american Noam Chomsky să afirme că învățământul actual practică îndoctrinarea. Orientarea viitoare pe care o va primi educația ne va indica modelul social care va prevala în viitorul apropiat (o generație), pentru că ceea ce se întâmplă în domeniul educației reprezintă o reflectare a negocierilor între diferite grupuri din interiorul unei societăți.

Încotro ne îndreptăm?

Situația internațională actuală este puternic distorsionată, ceea ce o face greu de descifrat chiar și de către specialiști. Pentru descifrarea realității avem nevoie de claritate, iar ca să o obținem trebuie să privim dincolo de discursurile oficiale, să înțelegem problemele interne cu care se confruntă statele puternice și modalitățile prin care se urmărește rezolvarea lor. Spre exemplu, se vorbește despre valori și despre respectarea regulilor, dar fiecare stat are o înțelegere proprie cu privire la aceste noțiuni și, ca atare, tinde să respecte doar acele reguli care servesc la promovarea intereselor proprii. Dreptul internațional este tot mai atacat de către state, ceea ce face ca echilibrul dintre dreptul național (intern) și dreptul internațional să devină tot mai fragil. În consecință, abilitatea dreptului internațional de a rezolva disputele se erodează constant.

În ultimii ani, lumea a devenit un spațiu turbulent și foarte fluid, iar riscul de conflict a crescut mult, pe fondul intensificării competiției dintre marile puteri și proliferării tehnologiilor letale. În aceste condiții, posibilitatea unor acțiuni internaționale coordonate, care să conducă la atenuarea instabilității, se reduce semnificativ. Eșecul în gestionarea dezechilibrelor globale sporește instabilitatea sistemului și riscă să conducă la creșterea protecționismului, cu consecințe care pot fi grave: noi crize și, în final, tensiuni sociale și economice, interne și internaționale, mai mari. Nu trebuie uitat că instabilitatea politică își găsește adesea deșeu în conflicte distributive, așa cum vedem în prezent în Siria, Libia sau Ucraina. Pare tot mai clar că ne îndreptăm, la nivel internațional, către o lume hobessiană²⁹.

Incapacitatea de a gestiona problemele numeroase și complexe cu care ne confruntăm va pune, la un moment dat (probabil, nu foarte departe în timp), problema rediscutării valorilor (și intereselor) fundamentale după care societățile actuale se ghidează; vom fi nevoiți să reevaluăm ce este acceptabil și ce nu în societățile noastre. Este foarte posibil ca democrația (forma sa consacrată în societățile occidentale) să sufere modificări, chiar în urma dezbaterilor publice. Există deja voci care afirmă că democrația este cea mai impredictibilă formă de guvernare. S-a văzut, de altfel, într-o serie de țări, că impunerea democrației, fără o cultură politică adecvată demersului democratic și fără un nivel de bunăstare materială, reprezintă o cale spre instabilitate politică și socială. În aceste condiții, este posibil ca procesul de democratizare globală, inițiat de SUA în ultimii 16 ani, să ia o pauză, necesară pentru ca haosul să nu cuprindă întregul sistem internațional. Așa cum s-a constatat, instaurarea democrației în state din Orientul Mijlociu nu a creat o bază solidă pentru încredere și cooperare în interiorul statelor și nici între acestea.

Principala provocare pentru liderii lumii este aceea de a gestiona situația actuală astfel încât tranziția actuală să se realizeze pașnic și să asigure nu doar progresul economic general, ci

și justiția socială. Sentimentul de justiție socială este important pentru că numai astfel schimbarea va fi acceptată.

În interiorul statelor, tranziția actuală va reprezenta o perioadă de luptă politică intensă între cei care vor să își mențină privilegiile actuale (poate chiar să și le extindă), eventual sub modalități sau forme noi, și cei care vor o societate mai incluzivă³⁰, mai autentic democratică. Rezultatul acestei lupte va depinde de gradul de mobilizare a ambelor tabere în efortul de a furniza alternative funcționale și acceptabile la situația actuală.

Pași către o ieșire „pașnică” din situația actuală

Pentru depășirea situației actuale, avem nevoie să parcurgem un algoritm în patru pași.

Pasul 1 – conștientizarea situației. Este timpul să conștientizăm că „elixirul creșterii economice” continue, susținut de consumul fără discernământ, nu reprezintă soluția la problemele actuale. Einstein spunea că „problemele importante cu care ne confruntăm azi nu pot fi rezolvate la același nivel de gândire la care eram atunci când le-am provocat”. Și totuși, discursul liderilor politici ai momentului, precum și analizele realizate de o serie de centre de studii strategice, indică faptul că problemele actuale sunt tratate cu mentalități specifice perioadei Războiului Rece. O astfel de abordare, deși comodă și ușor de înțeles dintr-un anumit punct de vedere³¹, nu este justificată de cursul actual și s-ar putea dovedi chiar periculoasă pentru viitor. Conceptualizările actuale nu mai ajută la înțelegerea realității contemporane.

Pasul 2 – redefinirea unor concepte. Pentru a răspunde la schimbările rapide și profunde din sistemul internațional, dar și pentru a ieși din cercurile vicioase actuale, este nevoie să reconceptualizăm termeni cheie, precum *puterea* și *prosperitatea*. Hannah Arendt definea puterea ca „abilitatea de a acționa în comun”³². Va fi o provocare foarte mare să acceptăm efectiv o astfel de definiție a puterii, deși știm că ar constitui un progres enorm la îmbunătățirea relațiilor internaționale.

Reconceptualizarea prosperității ar însemna să acordăm acestei noțiuni un înțeles mult mai larg, care să depășească latura hedonistă și preocupările pentru aspectele materiale ale vieții. Tim Jackson propune ca definiție pentru prosperitate „abilitatea de a ne dezvolta ca ființe umane în limitele ecologice ale planetei”³³. Putem defini prosperitatea în multe alte moduri, esențial este să înțelegem că atitudinea actuală față de aceasta este irațională și dăunătoare pe termen lung.

Pasul 3 – renunțarea la unele concepte, concomitent cu internalizarea noilor valori. Einstein spunea că „lumea pe care am creat-o este un proces al gândirii noastre. Nu poate fi schimbată fără să ne schimbăm gândirea”. Renunțarea la unele concepte este necesară pentru că noile concepte nu vor putea opera eficient fără debarasarea de cele care nu se mai dovedesc funcționale. Prin renunțare înțelegem eliberarea de nostalgii, abandonarea ideii de a ne pregăti pentru prezentul instabil (și pentru viitorul predictibil) și înlocuirea ei cu ideea de a ne pregăti pentru un viitor dezirabil, funcțional. Generațiile viitoare nu trebuie să învețe să se adapteze situației actuale de confuzie și celei viitoare dramatice, ci să creeze premisele unei lumi coerente moral, politic și economic. Este nevoie ca paradoxurile să fie înlocuite de sens. Educația poate face „shift”-ul la nivel de mentalitate, iar schimbarea gândirii economice poate oferi resursele pentru echilibrul la nivel politic și social. După ce am redefinit conceptele cheie, avem nevoie să le internalizăm pentru ca ele să producă cu adevărat efecte. Pentru aceasta avem nevoie de un leadership cu viziune, angajat într-un dialog onest și creativ despre limitele sistemului în care trăim, precum și de un limbaj adaptat realităților. Acest lucru lipsește în prezent, iar efectele sunt incapacitatea instituțiilor globale de a se adapta la schimbările bruște și accelerate din mediu și apariția populismului demagogic, chiar în țări cu tradiție democratică îndelungată.

Pasul 4 – acțiunea. Pot fi gândite o serie de acțiuni care să ne permită buna gestionare a situației actuale atât la nivel statal, cât și individual. Nu le vom inventaria pe toate, ci vom evoca succint

două dintre acestea, pe care le considerăm nu doar foarte eficiente, ci și urgente: creșterea rezilienței și creșterea spirituală. Perioada actuală, caracterizată prin schimbare accelerată și incertitudine, ne oferă o serie de lecții despre cum să devenim rezilienți, atât la nivel statal, cât și individual. Creșterea rezilienței poate începe cu o interogare mai profundă a modului în care ne definim nevoile, a propriilor obiceiuri, cu corectarea celor nefolositoare – într-un cuvânt, printr-o educație care să ne asigure nu doar un loc de muncă, ci și un control mai bun asupra vieților noastre. Spre exemplu, prudența în cheltuirea venitului personal reprezintă o asigurare mai bună împotriva riscului de insolvență decât reglementările mai stricte în domeniul financiar. Reziliența presupune, de asemenea, o capacitate sporită de a reevalua continuu problemele cu care ne confruntăm și de a genera puncte de vedere cât mai diverse.

Creșterea spirituală reprezintă o soluție pentru ieșirea din cercurile vicioase pe care modelul actual de gândire le-a indus. Știința însăși a început să promoveze tot mai mult spiritualitatea. Medicina modernă, dar și psihologia prezintă tot mai des, în ultima vreme, beneficii ale gândirii pozitive, ale puterii de a ierta, ale comportamentului etic și moralei creștine (și nu numai).

Noi încă suntem tributari modelului cognitiv specific mecanicii newtoniene și spiritului cartezian al primordialității rațiunii. Cu alte cuvinte, recurgem la diagnosticări și tratamente subordonate strict sferei raționalului și materialului. Creierul, ca sursă a rațiunii și sistem de control suprem al corpului, a constituit o vreme mult prea îndelungată adevărul pe baza căruia s-au construit legile politice, economice și sociale de la baza interacțiunilor umane. Oamenii de știință au atras însă atenția, încă din 1920, asupra faptului că nu creierul (și implicit, rațiunea) este motorul și controlorul organismului uman, ci conștiința (în engleză, *consciousness*). Subordonând emoționalul și spiritualul necesităților materiale și manipulând sentimentele pentru a obține beneficii materiale nu facem decât să mergem împotriva cursului firesc al lucrurilor, care așază importanța inimii înaintea creierului³⁴.

Considerând organismul uman ca model micro al întregii societăți, putem concluziona că este necesar să ne redefinim concepția despre organizarea societății nu doar în funcție de necesitățile materiale și raționale, ci și de cele spirituale și emoționale. Premisa pe care s-au fundamentat legile sociale, politice și economice se dovedește a fi una limitată (material+rațional), în condițiile în care este tot mai larg recunoscut faptul că aspectul material reprezintă doar o mică parte din ceea ce numim *sistemul uman*. Jim Carrey spunea: „aș dori ca toți oamenii să ajungă celebri și bogați ca să înțeleagă că nu aceasta este soluția”. Așadar, este nevoie mai întâi să conștientizăm că premisa a fost limitată și să o redefinim.

Din cele expuse în acest studiu, putem concluziona că paradoxurile discutate sunt consecința naturală a deciziilor eronate și a viciilor umane. Deși știm că lucrurile merită și pot fi îmbunătățite, este greu de crezut că vom întreprinde eforturi susținute în acest sens. Aceasta pentru că suntem prinși între interese ireconciliabile, dar și pentru că astăzi „toată lumea este în locul altcuiva... De aici atâta lipsă de inteligență... Odată ce începi să vezi asta, vei înțelege de ce oamenii se comportă atât de neinteligent”³⁵... și de ce există atâtea paradoxuri. Dar, așa cum nimic din istorie nu a fost și nu este inevitabil, nici aceste paradoxuri nu sunt inevitabile.

Bibliografie:

1. CHANG Ha-Joon, *23 de lucruri care nu ți se spun despre capitalism*, Editura Polirom, Iași, 2011.
2. FREELAND Chrystia, *Plutocrații*, Editura Polirom, 2012.
3. IKENBERRY, G. John, „*The end of liberal international order?*”, *International Affairs*, Vol. 94, Issue 1, January 2018.
4. IKENBERRY, G. John, „*Does the liberal order will survive?*”, <https://princeton.edu>.
5. JACKSON Tim, *Prosperity without growth: Economics for a finite planet*, Routledge, 2011.
6. KALDOR Marry, *Securitatea umană*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010.
7. G. KOLODKO, *Încotro se îndreaptă lumea. Economia politică a viitorului*, Editura Polirom, Iași, 2015.
8. MONTBRIAL, Thierry de, *Acțiunea și sistemul lumii*, Editura Expert, București, 2003.
9. MONTBRIAL, Thierry de, *Horizons, Global Heterogeneity. Political regimes and world politics*, www.ifri.org.
10. OSHO, *Inteligența. Reacționează creativ la prezent*, Pro Editura și Tipografie, 2009.
11. RICHARD, Paul, *Critical thinking*. Foundation for critical thinking, 1995.
12. RODRIK, Dani, *The globalization paradox*, W.W. Norton & Company, New York, 2011.
13. ZAKARIA, Fareed, *De la bogăție la putere*, Editura Institutului European, Iași, 2012.
14. WALLERSTEIN Immanuel, *Declinul puterii americane*, Editura Incitatus, București, 2005.

¹ Prin anarhie, în contextul discuției de față, avem în vedere definiția dată termenului de către K. Waltz, respectiv lipsa unei autorități centrale care să aibă rol de guvernare la nivel mondial.

² Parafată în urma vizitei istorice a fostului secretar de stat american, Henri Kissinger, la Beijing, în 1978.

³ Mills Wright, *The causes of world war three*, Baltimore Books, New York, 1960, apud. Thierry de Montbrial, *Acțiunea și sistemul lumii*, p. 184.

⁴ Expresia aparține lui I. Wallerstein, *Declinul puterii americane*, Editura Incitatus, 2005, p.37.

⁵ Esența acestui tip de gândire rezidă în ideea potrivit căreia câștigul cuiva reprezintă pierdere pentru altcineva.

⁶ Thiery de Montbrial, *Horizons, Global Heterogeneity. Political regimes and world politics*, www.ifri.org.

⁷ Dani Rodrik, *The globalization paradox*, W.W. Norton & Company, New York, 2011.

⁸ BRIC semnifică grupul de state format din Brazilia, Rusia, India, China.

⁹ Chiar în interiorul UE, organizație considerată un model de integrare economică și chiar politică, se manifestă contradicții pe care Thierry de Montbrial le consideră urmări ale faptului că Uniunea nu a fost capabilă să se adapteze suficient de repede la consecințele valurilor succesive de extindere și la dezvoltările strategice care au avut loc dincolo de granițele UE.

¹⁰ G. Kolodko, *Încotro se îndreaptă lumea*, Editura Polirom, Iași, 2015.

¹¹ Conceptul aparține lui E.H.Carr.

¹² Fareed Zakaria, *De la bogăție la putere*, Editura Institutului European, Iași, 2012.

- ¹³ John Ikenberry, *The end of liberal international order?*, International Affairs, Vol. 94, Issue 1, January 2018, pp. 7-23.
- ¹⁴ Thierry de Montbrial, *Acțiunea și sistemul lumii*, Editura Expert, București, 2003, Prefață, p.1.
- ¹⁵ În termodinamică, entropia măsoară gradul de dezorganizare din sistem; ea guvernează toate schimbările fizice care au loc în univers.
- ¹⁶ Immanuel Wallerstein, *Declinul puterii americane*, Editura Incitatus, 2005, p.185.
- ¹⁷ Marry Kaldor, *Securitatea umană*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010, p.96.
- ¹⁸ G.John Ikenberry, *Does Liberal order will survive?*, <https://princeton.edu>.
- ¹⁹ Fareed Zakaria, *op.cit.*, p.39.
- ²⁰ Ibidem, p.11.
- ²¹ „Acapararea cognitivă a statului” – explică acesta – „nu se referă la ceva ce se atinge prin cumpărarea unor interese speciale, prin șantaj sau mită ..., ci prin intermediul celor care se ocupă de entitățile statale relevante, internalizând, ca prin osmoză, obiectivele, interesul și percepția asupra realității părților interesate pe care ar trebui să le reglementeze și să le supravegheze în interesul public” (apud. Chrystia Freeland, *Plutocrații*, Editura Polirom, 2012, pp. 237-238).
- ²² Paul Ryan, <http://blog.heritage.org/2011/10/26/video-rep-pail-ryan-on-saving-the-american-idea/>
- ²³ Ideea este ilustrată de *Curba Marelui Gatsby* care evidențiază relația dintre inegalitatea veniturilor și mobilitatea socială. (Sursa: Chrystia Freeland, *Plutocrații*, Editura Polirom, p.260). Curba se referă la SUA și alte 12 state dezvoltate (deși unele versiuni includ și unele economii emergente) și arată că țările cu niveluri mici ale inegalității - precum Danemarca, Norvegia sau Finlanda - au unele dintre cele mai ridicate rate ale mobilității, în timp ce țări cu niveluri mari ale inegalității - precum Brazilia sau Chile - înregistrează niveluri reduse ale mobilității.
- ²⁴ Richard Paul, *Critical thinking*, Foundation for critical thinking, 1995, p.97.
- ²⁵ Spre exemplu, Universitatea din Helsinki a primit, la un moment dat, 2.300 de cereri de angajare pentru 120 de posturi în programul de educație pentru profesori în școlile gimnaziale.
- ²⁶ Pasi Sahlberg, educator finlandez.
- ²⁷ Ha-Joon Chang, *23 de lucruri care nu ți se spun despre capitalism*, Editura Polirom, 2011.
- ²⁸ B.Edsall, <https://campaignstops.blogs.nytimes.com/12-03-2011/the-reproduction-of-priviledge>.
- ²⁹ Termenul derivă de la numele filosofului englez Thomas Hobbes, care considera că, în condiții de anarhie (adică lipsa unui guvern mondial), sistemul internațional este teren pentru un „război al tuturor împotriva tuturor.”
- ³⁰ I.Wallerstein, *op. cit.*, p.58.
- ³¹ Generația actuală s-a născut și a crescut într-o perioadă de stabilitate, când situația internațională era mai clară, lucrurile puteau fi înțelese în termeni mai simpli, când doar națiunile contau în politica internațională – când totul era mai predictibil.
- ³² Apud. Joshua Cooper Ramos, *The age of unthinkable*, p.197.
- ³³ Tim Jackson, *Prosperity without growth: Economics for a finite planet*, Routledge, 2011.
- ³⁴ Documentarul *The living matrix – Matricea vie*, <https://dallina.wordpress.com/2011/09/20/matricea-vie-the-living-matrix-stiinta-vindecarii-subtitrare-romana>.
- ³⁵ Osho, *Inteligența. Reacționează creativ la prezent*, Editura Pro Editura și Tipografie, 2009.

FEDERAȚIA RUSĂ ȘI NOILE PROVOCĂRI PENTRU SECURITATEA EUROPEANĂ

Dr. Napoleon POP*
Dr. Andreea-Emanuela DRĂGOI**

Abstract

Since the end of World War II, Russia has established itself as great powers whose foreign policy decisions has had and have a decisive impact on the security of Europe. Although energy trade remains undoubtedly the most important aspect of relations between Russia and the EU, it should be noted that, at present, the reciprocal sanctions imposed after the Ukrainian crisis redefine the future course of bilateral relations, while also having possible implications and on European security. Taking into account the new realities that define the geopolitical game between the EU and Russia, our article aims to expose and analyze some aspects essential to the new coordinates of European security, while highlighting the challenges and opportunities generated by the current international context. What for other countries is convergence and divergence, in the field of security Russia manifests flux and ebb, between malleability, inflexibility and even aggression. In our argument we will use not only European documents of strategic importance, but we will also expose the latest transformations generated by the new approach of Russian foreign policy regarding sanctions imposed by the international community. Although EU-Russia bilateral relations remain a pillar of European security, the implications of the overall global context, such as the issues surrounding the consequences of the G-20 Summit decisions on the New World Order, should not be neglected. The general interest in the topics of the global agenda of international relations is high, especially as the relations between the EU and Russia do not unfold in a vacuum, but they depend decisively on the dynamics and perspectives of world politics and economy, and this reality generates so many opportunities, as well as challenges for both parties, with the potential to reduce or increase the external risks for each major economic player globally.

Keywords: european security, russian economy, international sanctions, geopolitical environment.

Motto: „Când relațiile dintre două state ating un punct critic și se tensionează, conexiunile la nivel oficial între liderii acestor țări rămân, adesea, ultima redută pentru restaurarea acestor relații, de aceea această ușă nu trebuie niciodată închisă definitiv. Ca lideri trebuie, însă, să servim interesele noastre naționale. În ceea ce mă privește nu uit niciodată acest aspect.”

Vladimir Putin, 20 iunie 2019

Cadrul geopolitic actual și implicațiile pentru relațiile dintre UE și Rusia

Actualmente, imperativul securității a redevenit un subiect cheie pe agenda europeană, acest fapt neînsemnând, însă, că o politică de securitate și apărare comună ar fi fost de mai mică importanță în anii trecuți, ci doar că noile realități internaționale, grevate de deciziile reprezentanților marilor puteri (Donald Trump și Vladimir Putin)

au redefinit coordonatele de evoluție viitoare ale acestui domeniu strategic european. Noua realitate globală este diferită datorită faptului că nu ne mai aflăm pe coordonatele bipolare de dinaintea Războiului Rece, deși sunt opinii că spre o lume multipolară ar mai trebui trecut prin soluția vechii bipolarizări dintre F.Rusă și SUA. Numărul jucătorilor globali importanți este în creștere, prioritățile acestora se redefinesc, iar

* Cercetător Științific gradul I în cadrul Institutului de Economie Mondială al Academiei Române, conducător a numeroase analize și studii pe probleme de relații internaționale în cadrul departamentului Analiza conjuncturii economice internaționale.

** Cercetător Științific gradul II în cadrul Institutului de Economie Mondială al Academiei Române, autor a numeroase studii și analize privind evoluția economiei ruse și relațiile UE – Rusia, membru al departamentului Centrul de Studii Europene.

actuala ordine internațională devine neîncăpătoare comparativ cu multitudinea intereselor divergente ce acționează ca tot atâtea forțe centrifuge în interiorul său. Teoria tradițională a ciclului hegemonic ar trebui să ne spună că hegemonia globală a SUA ar urma să fie preluată de către un alt hegemon global. În opinia lui Leonid Grinin și a lui Andrei Korotayev (vezi „Globalization Shuffles Cards of the World Pack: In Which Direction is the Global Economic-Political Balance Shifting?”, *World Futures, The Journal of New Paradigm Research*, 2014), dihotomia generată de această teorie nu mai este valabilă ca abordare nici în materie de securitate, iar, în general, aceștia susțin că „dezvoltarea proceselor globalizării impune un sfârșit modelului ciclului hegemonic, ceea ce conduce spre reconfigurarea Sistemului Mondial și emergența structurilor care să permită acestui Sistem Mondial să se dezvolte în continuare fără un hegemon”. În acest context, este firesc să ne întrebăm unde este atunci locul F.Ruse în viitorul Sistem Mondial, în condițiile în care apar cu viteză noi poziții de leadership, previzionate în lucrări mai vechi (Thompson 1988; Attali, 1991; Colson and Eckerd 1991; Frank 1998; Todd 2003; Wallerstein 1987, 2003; Kupchan 2002), și asupra cărora mulți au avut opinii inițial sceptice. În prezent, previziunile privind emergența unor noi lideri globali au devenit realitate, iar în balanța puterii SUA se confruntă cu un nou competitor în Asia, China, și cu o constelație de alianțe create în jurul acestuia, cam așa cum au procedat și SUA, ca putere hegemonică globală, pentru decenii întregi.

Evoluțiile actuale ne aduc la rezultatele Summit-ului G-20, din luna iulie 2019, din Osaka, Japonia, de natură să ne apropie, în opinia noastră, de momentul posibil al unui nou consens între SUA și Rusia, pornind de la realitățile recunoscute. Această întâlnire de inițiere a dialogului între cele două mari puteri a fost dificil de obținut, pe de o parte ca urmare a suspiciunilor că F.Rusă a interferat în alegerile prezidențiale din 2016, iar pe de altă parte din cauza impunerii de sancțiuni internaționale F.Ruse (după anexarea Crimeii). Summitul G-20 de la Osaka a relevat și formarea unui nou triumvirat SUA-Rusia-China, de altfel așteptat, ocurența acestuia

amintind, așa cum sublinia Matthew Ehret, de doctrina postbelică existentă în Carta Atlanticului și aparținând lui Henry Wallace, unul dintre cei mai buni colaboratori ai președintelui Franklin Delano Roosevelt.

Prin discursul său „Century of the Common Man”, din anul 1942, Wallace a prefațat un design al noii ordini cu SUA, F.Rusă și China, iar în cartea sa, publicată în anul 1944, „Our Job in the Pacific”, menționa că „*este vital pentru SUA, F.Rusă și China să dezvolte relații de prietenie în viitor. China și F.Rusă se completează reciproc în Asia și este necesar să susțină interesele americane în Pacific*”. Nu greșim cu nimic dacă afirmăm că, poate, Henry Kissinger s-a inspirat câte ceva din cele scrise de Wallace, dacă ne gândim la inițiativa sa de a-l duce pe președintele Nixon la Beijing. Să mai amintim că într-o altă lucrare, tot din anul 1944, „Two People – One Friendship”, Wallace avansa ideea dezvoltării în comun de către SUA și F.Rusă a legăturilor de transport prin Strâmtoarea Bering. Dacă la momentul propunerii lui Wallace această viziune a cooperării nu a putut fi realizată, la reuniunea G-20 de la Osaka, între F.Rusă, China și SUA au intervenit acorduri reflectând reorientarea SUA către o „alianță” cu superputerile Eurasiei.

Emergența acestei noi alianțe este cu atât mai importantă cu cât unii analiști (Ivanov, 2019) au arătat că nu este o exagerare să considerăm că foștii piloni ai ordinii globale prezente, acordurile de la Yalta și Malta, sunt acum inadecvați să susțină bolta Noii Ordini Mondiale, fiind necesare noi acorduri, bazate pe restabilirea încrederii în cadrul unor alianțe mai largi, care să îi cuprindă pe mai mulți actori ai lumii. Mai mult, la masa negocierilor ar trebui să participe nu numai „învingătorii”, ca în trecut. În timp ce războiul comercial declanșat de Administrația Trump poate fi, pe bună dreptate, considerat o amenințare pentru securitatea globală, anunțul făcut de Donald Trump la Summitul de la Osaka, potrivit căruia va ridica embargoul impus companiei chineze Huawei, împreună cu promisiunea de a anula unele tarife de import, în valoare de 300 miliarde de dolari, pentru mărfurile din China, dar și anularea sancțiunilor impuse

Turciei pentru achiziționarea sistemului defensiv rusesc S400 (dând o lovitură sistemului NATO ABM împotriva Rusiei), toate aceste declarații ale președintelui american reprezintă în mod cert un semnal că SUA este deschisă pentru reluarea dialogului cu oponenții săi, chiar în condiții de stres pe anumite probleme.

Dincolo de bănuielile că gesturile lui Trump au vizat campania sa pentru re alegerea ca președinte al SUA pentru un al doilea mandat, susținute și de evoluția încă foarte bună a economiei SUA, rămâne valabil faptul că ele indică - luând în considerare și vizita sa în zona demilitarizată dintre Coreea de Nord și Coreea de Sud pentru a-l întâlni pe Kim Jong-un și a fi primul președinte al SUA care pășește pe teritoriul Coreei de Nord - o nouă abordare strategică internațională a SUA față de vechi rivali ce ar putea fi convertiți în aliați, în ceea ce privește unele probleme de securitate globală.

Până la acest moment, cele două puteri globale, SUA și Rusia, s-au confruntat pe teme diverse și au găsit modalități de cooperare în areale diferite, cum este cazul Siriei și Statului Islamic, și-au continuat programul spațial comun, au proferat și amenințări reciproce privind nerespectarea tratatelor de neproliferare a armelor nucleare și s-au întrecut în declarații legate de „cine și cu ce” este mai avansat în noua cursă a înarmării. În tot acest timp, Europa democratică s-a aflat în bătaia tirului dintre cele două puteri, intervențiile fiind declarative, ținând partea principiilor democratice ce reprezintă fundamentul unității sale și invitând, totodată, la calm și rațiune.

Pentru securitatea tradițională europeană postbelică, o așa-zisă lovitură a venit tocmai pe linia NATO din partea lui Trump, care a solicitat creșterea contribuției statelor membre la forța militară operațională a Alianței cu 2% din PIB, SUA declarând că nu mai poate suporta singură povara cheltuielilor necesare securității colective europene. Sunt cunoscute reacțiile la această cerință, în special ale Germaniei, prin vocea cancelarului Angela Merkel, care a vorbit în egală măsură nu numai pentru Germania, ci pentru întreaga Uniune Europeană. Suntem la

apogeul unor noi tensiuni difuze între partenerii occidentali ai Alianței, cu privire la viitorul securității continentului, chiar în condițiile în care în cadrul NATO și din partea SUA au fost reînnoite angajamentele de asigurare reciprocă a securității statelor membre. În același timp, asistăm și la o escaladare a tensiunilor dintre NATO și Rusia, la frontiera de est a Alianței. Fiecare parte (NATO, SUA, F.Rusă) înțelege să-și consolideze prezența în fața celeilalte prin comasări de trupe și dispozitive militare, prezența de nave militare de descurajare, survoluri de bombardiere și exerciții militare la limita inducerii de agresiune reală. Situația care afectează implicit securitatea României, prin expunerea ei geografică și materială în baza apartenenței la NATO și a Parteneriatului Strategic cu SUA, este un „deja vu”. Extinsă la nivelul continentului european, afectarea securității prin tensiunile dintre SUA și F.Rusă are nevoie de un recurs la istorie pentru a fi înțeleasă în realitatea acestor timpuri. Vom observa că nimic nu pare nou în modul de abordare a propriei securități europene din partea Rusiei, în afara puterii însutite a forței militare pe care fiecare parte și-o expune celeilalte.

De la imperativele istoriei, la provocările prezentului – implicațiile viziunii imperiale a lui Petru cel Mare pentru politica externă a F.Ruse

În problemele propriei sale securități, unii analiști (Dowling, 2014; Cracraft, 1993) arată că F.Rusă a rămas tradiționalistă, fiind mereu inspirată de „instrucțiunile” lui Petru cel Mare lăsate în celebrul și contestatul testament al acestuia din 1725. Un recurs la istorie ne arată că, în principal, nimic nu s-a modificat cu privire la problemele privind securitatea Europei menționate în testamentul țarului, dacă vom citi cu atenție acest document. Expansiunea și influența F.Ruse asupra continentului european a fost o pulsație sau un flux și reflux continuu, confirmat de fapte istorice de necontestat. Citind versiunea din anul 1892 a testamentului (publicată la Tipografia Buciumul Român, Iași), reține atenția prima instrucțiune a țarului pe care o cităm în limbajul vremii: „A

ține nația rusească necurmat în stare de război, spre a avea pe soldații ei pururea deprinși la război ... Războiul să ajute păcii, în interesul întinderii F.Ruse și a înaintării ei în înflorire”.

Interpretarea acestei instrucțiuni, prin prisma evoluțiilor istorice care au avut loc de la data redactării testamentului și până în prezent, vine să completeze punerea în practică a celorlalte recomandări testamentare, sinteza lor reflectând abordarea aproape cinică a imperiului rus și, ulterior, a URSS în ceea ce privește relațiile cu diferite state europene: prin resursele materiale disponibile și prin oamenii săi cu înaltă calificare și educație, F.Rusă și-a propus întotdeauna să obțină foloase de la celelalte națiuni europene, fără a pierde nimic din avantajele sale; să se amestece în toate disputele europene, dar mai ales în țările vecine, pentru a avea influențe politice, inclusiv cu ajutorul banilor; a provoca și întreține tulburări, dezbinări și rivalități pentru a câștiga de la cei puternici și a-i divide pe cei slabi, pentru „*imperia lumii*” (a stăpâni lumea). Cuceririle F.Ruse trebuiau să vizeze vestul Europei până la Atlantic, apoi sud-estul Europei spre Marea Neagră, apoi spre sudul ei până la Oceanul Indian, fiind citate un număr impresionant de țări de penetrat și de a le face dușmani între ele, pentru ca fiecare din ele să-i devină prietenă, dar oare pentru cât timp?

Se poate spune că prin resursele materiale disponibile și prin resursa sa umană, nu lipsită de educație occidentală, F.Rusă a urmărit să obțină cât mai multe avantaje posibile de la celelalte națiuni europene fără a oferi mare lucru. Încă de la sfârșitul secolului XIX, F.Rusă a fost prezentă în toate disputele europene, interferând în problemele externe ale tuturor statelor învecinate, inclusiv prin acordarea de sprijin financiar, provocând și întreținând revolte și dezbinări, conform principiului cunoscut încă din epoca Imperiului Roman: „*divide et impera*”¹. Cuceririle F.Ruse s-au întâmplat în sensul punctelor cardinale deja citate, dar alianțele s-au dovedit a fi în final temporare, fragile și volatile, după pulsul intereselor ei prioritare. Am putea sugera că acest lucru se întâmpla din considerentul perpetuu al F.Ruse de a căuta altceva care să-i fie folositor.

Pe tot parcursul secolului XX, F.Rusă a urmat consecvent aceeași strategie în ceea ce privea interesele sale externe, iar cel mai mare succes în extinderea influenței sale la nivel global l-a repurtat, fără îndoială, la finele celui de-al Doilea Război Mondial, când s-a aflat la masa învingătorilor, toți cu statură de mari puteri ale lumii.

O serie de evenimente istorice ca începutul celui de-al Doilea Război Mondial, participarea URSS la acesta, alianța cu SUA și Marea Britanie împotriva Germaniei care a încălcat Tratatul Ribbentrop – Molotov (dar primul efect în cheia tratatului fiind dezmembrarea Poloniei, cu amintirea că F.Rusă mai participase în secolul XVII la alte trei împărțiri ale acestui stat european), reanexarea, la încheierea războiului, a țărilor baltice, ocuparea Poloniei, României, Bulgariei, Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei și a unei părți a Germaniei, urmată de instaurarea de regimuri totalitare comuniste² în țările ocupate, obediența față de Moscova și declanșarea Războiului Rece, confirmă că apogeul puterii Rusiei, devenită URSS, a confirmat incidența continuă, neliniștitoare și periculoasă a acesteia asupra securității Europei democratice.

Securitatea Europei se află într-un punct dificil de menținut, dacă luăm în considerare faptul că UE se confruntă cu provocarea de a fi situată la „intersecția” intereselor/disputelor SUA și ale Rusiei, mai ales în ceea ce privește granița sa estică. Impactul deciziilor președintelui SUA asupra securității europene redevine unul considerabil și, legat de acest aspect, unele analize (Glasser, 2018) arată că, în prezent, sprijinul SUA pentru europeni este circumscris viziunii lui Trump care a criticat reticența Germaniei de a majora cheltuielile militare cu care statele membre trebuie să contribuie la întărirea NATO. Criticile președintelui Trump au vizat faptul că actualul cancelar german, Angela Merkel, este tributar intereselor Rusiei, datorită faptului că își dorește finalizarea mult discutatului proiect energetic Nord Stream 2, care înrobește securitatea energetică europeană prin cea mai mare economie a continentului, ea devenind captivă unui singur furnizor. În declarația sa, președintele Trump întreba în mod direct: „*ce ar putea fi bun*

pentru NATO, dacă Germania plătește miliarde de dolari F.Ruse pentru gaze? SUA plătește pentru securitatea Europei, pierzând însă miliarde din comerțul cu aceasta. Germania trebuie să plătească imediat 2% din PIB și nu în 2025". Tonul direct al președintelui Trump depășește o „strategie a răbdării”, cum a fost sfătuită Merkel să adopte în ceea ce privește dialogul cu SUA. Unii consilieri ai președintelui american au intervenit pentru o nuanțare a declarațiilor acestuia arătând că, deși președintele Trump poate fi imprevizibil și voluntar, el este „dur cu prietenii și ea (Merkel – n.n.) se numără printre ei. El vede Germania ca o țară prosperă care ar trebui să facă mai mult pentru cheltuielile militare” și, implicit, pentru securitatea colectivă asigurată de NATO. Un alt oficial american, Benjamin Rhodes, adjunct al consilierului pentru securitate al președintelui Obama, își amintește că la ultimul dineu avut cu Merkel, aproape de încheierea mandatului președintelui Obama, acesta a avertizat cancelarul german că „președinția lui Trump va fi ca o furtună”, predicție care s-a adevărat, luând liderii europeni prin surprindere, mai ales în ceea ce privește problema securității continentale, în general, și a UE, în special.

Fără îndoială că, în viitor, Germania are un rol de jucat în securitatea Europei la fel ca și Rusia, dar, în viziunea cancelarului german, Angela Merkel, soarta securității Europei se află, înainte de toate, în mâinile europenilor: „Zilele când ne bazăm necondiționat pe alte state nu mai există”, afirma Merkel, iar acest lucru înseamnă că este nevoie în continuare de un lider european de anvergură care să țină Europa unită în fața nu numai a adversității Rusiei, ci și a expansiunii Chinei prin proiectul ei global „Road and Belt Initiative” (RBI).

În prezent, principala amenințare pentru securitatea europeană vizează starea de adversitate a Rusiei, fiind necesar, însă, să menționăm că această atitudine a fost determinată de faptul că NATO s-a apropiat foarte mult de granițele ei, iar extinderea Parteneriatului Estic, la care F.Rusă nu a fost invitată să adere, a fost percepută de Moscova ca o mișcare agresivă de excludere din partea europenilor. Timpul a trecut și este posibil

ca în coșul nemulțumirilor F.Ruse să apară și semne de înțelegere la niveluri pe care și le dorește mai înalte și bilaterale pentru moment. În acest context, trebuie precizat că ceea ce contează cu privire la viitorul relațiilor dintre NATO și Rusia este abordarea Președintelui Trump, așa cum a fost relevată în declarația sa făcută la festivitatea celebrării a 70 de ani de la înființarea NATO, pe un ton relativ optimist: „Sper ca (Rusia – n.n.) să nu fie o amenințare de securitate. Sper să avem o relație bună cu F.Rusă și, apropo, și cu China și cu oricine altcineva. Faptul este că avem NATO și că NATO a devenit mult mai puternică de când sunt eu președinte.... Dar cred că ne vom înțelege cu Rusia. Am încredere în acest lucru”.

Totuși, în prezent, mai mult ca oricând după căderea Zidului Berlinului, securitatea nu numai a Europei, dar și a lumii întregi, se confruntă cu multiple provocări (restructurarea puterilor economice și impactul acestui proces asupra echilibrului de forțe pe plan mondial, schimbările climatice, digitalizarea și inteligența artificială, terorismul, cursa înarmărilor). Ca urmare a tuturor acestor realități, este nevoie de o cooperare lărgită între marile puteri, iar acest lucru este de așteptat să se întâmple cât mai repede, pentru a se intra într-o nouă ordine internațională cu consensuri lărgite, tematice și de participare ale actorilor globali tradiționali și emergenți. Poate Trump, prin negarea multilateralismului, încearcă să facă ordine în relațiile sale bilaterale de putere pentru a se ajunge la un nou consens multilateral pe o temă globală mult mai largă.

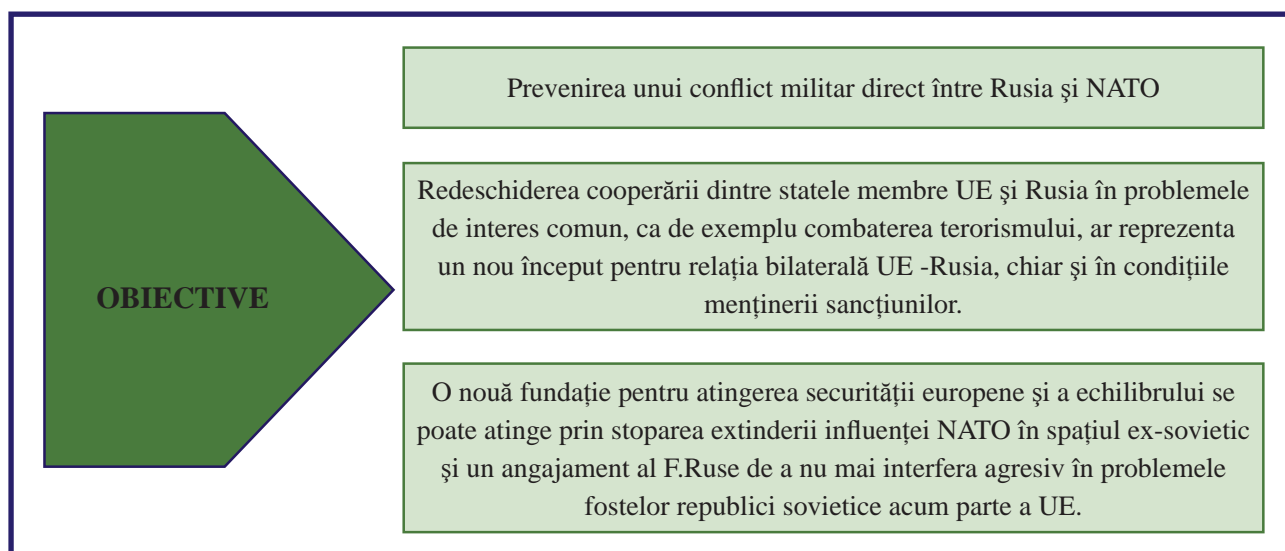
Este de observat, însă, și un alt aspect, faptul că în prezent, relațiile SUA cu Europa sunt departe de a fi la unison în ceea ce privește viziunile existente între statele membre ale UE. Pe de altă parte, și în cazul relațiilor cu F.Rusă se manifestă cam același lucru (vezi Ungaria). Există două extreme: criticile dure aduse hegemoniei Germaniei asupra continentului și laudele aduse Marii Britanii pentru decizia de a părăsi UE. Disputele cu cancelarul german, Angela Merkel, legate de facilitarea avansului F.Ruse spre centrul Europei, prin proiectul Nord Stream 2 (susținut cu fervoare ca proiect pur comercial, dar care aduce fonduri consistente

bugetului Rusiei), ridică problema unor vânzări mari și continue de energie spre țări cu un statut economic stabil pe termen lung, deci buni plătitori. Criticii proiectului Nord Stream 2 arată că realizarea acestuia ar reprezenta în fapt o amenințare la securitatea Europei, deoarece ar conferi resurse financiare sporite F.Ruse, destinate în fapt escaladării cheltuielilor militare. Aceleași resurse financiare sporite alimentează alte suspiciuni că F.Rusă susține financiar interferențe nedorite la adresa securității europene și prin alte mijloace subversive, în special prin influențe și manipulări în mass media și în cadrul rețelelor de socializare. Aceste manipulări cu puternic iz de propagandă sunt dirijate nu numai spre susținerea unor forțe radicale și eurosceptice, ci și pentru acțiuni infracționale ca atacuri cibernetice, spălări de bani, vendete împotriva propriilor spioni etc. Desigur, unele reale, altele bănuite, astfel de acțiuni ale F.Ruse par greu de dovedit sau există interese să nu fie dovedite și sunt negate cu fervoare de autoritățile de la Moscova. Din păcate, consecințele lor sunt cât se poate de vizibile, contribuind fie la amorsarea forțelor centrifuge care pot conduce de la fracturi până la disoluția proiectului de integrare europeană, fie la stimularea atractivității unor guverne față de investiții majore ale F.Ruse, călcând standardele UE (exemplul Ungariei).

Unele analize (Karaganov, Suslov 2018) arată că, deși F.Rusă este importantă în ceea ce privește tranziția la o Nouă Ordine Mondială, principalul ei interes ca forță de influență este de natură geopolitică, nu economică. Abordarea geopolitică a F.Ruse vizează menținerea echilibrului de forțe militare (probabil la un nivel mai ridicat decât în perioada Războiului Rece) și conservarea propriului spațiu de influență care se află în vecinătatea valorilor și modelelor politico-economice occidentale și a regimurilor post-comuniste care aspiră să devină democrații puternice cu economii stabile. Provocările pentru F.Rusă legate de menținerea statutului său de putere cu influență politică și economică și, mai ales, de conservare a securității sale într-un mod tradițional nu sunt facile. În opinia multor analiști, la care achiesăm și noi, acest lucru denotă faptul că pentru a i se ușura valorificarea oportunităților de implicare ale acestor timpuri, F.Ruse trebuie să i se acorde mai deschis- pozitiv și nu secretos-negativ considerentele unei puteri globale legitime și să se evite acutizarea unor slăbiciuni care să îi pună în pericol duranța proprie, cu efectul posibil de domino în proximitatea sa, cu consecințe impredictibile.

Luând în considerare cele exprimate anterior în analiza noastră, considerăm că sunt câteva aspecte cheie care ar putea contribui la consolidarea securității europene din perspectiva relațiilor cu F.Rusă (*vezi Figura 1*).

Figura 1: Trei piloni ai viitoarei securități europene

Sursa: Autori, pe baza literaturii de specialitate studiate.

În opinia noastră, viitorul relațiilor cu Rusia, privit prin prisma celorlalte puteri globale, SUA, UE și China, trebuie abordat cu pragmatism și nu cu naivitatea care a caracterizat perioada ce a urmat imediat după căderea Zidului Berlinului și a Cortinei de Fier. Dacă în anii '90 încă mai părea posibil visul de a instaura o pace globală, prin aderarea F.Ruse la valorile democratice și occidentale, odată cu accesarea la putere a regimurilor puternic naționaliste ale lui Vladimir Putin și Dmitri Medvedev, acest vis s-a dovedit a fi doar o utopie. Inițial, atât fostul președinte SUA, George W. Bush, cât și primul ministru britanic de la acea dată, Tony Blair, au crezut că se poate conlucra cu președintele Rusiei, Vladimir Putin, dar, pe măsura consolidării puterii acestuia, de-a lungul mandatelor succesive obținute, liderii occidentali au conștientizat că se află în fața unui lider hotărât să instaureze în negocierile sale internaționale strategii din timpul Războiului Rece.

La toate acestea s-a adăugat și resuscitarea inteligentă a naționalismului, practică de regimul lui Vladimir Putin, și care a fost facilitată, în opinia unor analiști ca Nina Khrushcheva, exponenta Noului Școl de gândire rusă³, de „dublul standard” promovat de Occident în chestiunea secesiunilor teritoriale. Astfel, pe cât de mult au susținut dreptul Kosovo la independență (după destrămarea fostei Iugoslavii și războiul sângeros ce a urmat), pe atât de drastic s-au pronunțat liderii occidentali în chestiunea Crimeii. Legat de acest aparent antagonism din viziunea Occidentului privind problemele complicate din Europa de Est și din Balcani, grevate de multitudinea etnică și trecutul istoric ce a fost marcat de multiple conflicte, și a căror amintire este încă vie în memoria colectivă, istoricul Robert Skidelsky arată că expansiunea NATO spre Europa Centrală și în țările baltice ex-sovietice a reprezentat o cauză externă semnificativă a reinstaurării unui regim autoritar și anti-liberal în Rusia. Nu atât abuzurile interne în eliminarea oponenților politici, cât deteriorarea relațiilor cu Occidentul au contribuit la această stare de fapt.

Ca urmare, numai prin afirmarea suveranității sale absolute, F.Rusă dorește să-și aducă

contribuția la soluționarea problemelor globale stringente, și numai dacă obține loc legitim în dominația globală. Politologul Vladislav Surkov, într-un articol publicat în Nezavisimaya Gazeta și intitulat „De ce statul lui Putin va dura după el”, menționa că F.Rusă a devenit un nou tip de stat, „statul lui Putin”, al patrulea după cele trei mari modele de guvernare cunoscute în istoria țării: Marele Cnezat al lui Ivan III, Imperiul lui Petru cel Mare și statul sovietic. Este posibil ca F.Rusă să vrea să repete modelul Franței de azi - a cincea Republica a lui De Gaulle, cel al Turciei - statul lui Atatürk sau cel al Statelor Unite - creația „părinților fondatori” (Vlad, 2019). Cu alte cuvinte, Rusia, ca și China, se îndreaptă spre un model societal exportabil (în sensul tuturor interferențelor deja manifeste), și, prin el, F.Rusă crede că va reuși să răspundă provocărilor sale sociale și politice interne mai facil, creând acest tampon al propriului model ca vehicul al promovării intereselor sale externe.

În „noul joc geopolitic” practicat de F.Rusă trebuie adusă în actualitate problema frontierei de est a UE. Legat de acest „câlcâi al lui Ahile” existent în problema securității europene și în relația UE-Rusia, Vaclav Havel menționa, încă din anul 1991, că tensiunea dintre F.Rusă și Europa se va diminua semnificativ atunci când ambele părți vor conveni cu calm „unde se termină una și unde începe cealaltă”. În opinia altor analiști, ca de exemplu politologul rus Dmitri Trenin, pentru a realiza o cooperare durabilă cu Rusia, Occidentul trebuie să accepte acest stat ca atare, cu modelul său politic diferit și să nu încerce să își impună cu brutalitate valorile sale, ci să atragă F.Rusă la masa negocierilor cu promisiunea unei viitoare prosperități economice în securitate, deoarece „Occidentul ar trebui să se teamă mai mult de slăbiciunile F.Ruse decât de designul ei imperial”. Există un consens general că slăbiciunile structurale economice ale F.Ruse nu trebuie lăsate să se adâncească, chiar cu „progresele” stimulate de sancțiunile economice impuse, iar această abordare a Occidentului are efectul dorit, acela de a se ajunge la o conlucrare internațională constructivă cu acest stat. În caz contrar, spune Trenin, o Rusie antagonizată și

izolată, ar deveni agresivă și ar împinge lumea într-un cerc vicios în discutarea problemelor de securitate internațională.

Trebuie precizat faptul istoric că prin răspândirea ideologiei comuniste și a modelului său economic totalitar în Asia de Sud-Est (China, Coreea de Nord și Vietnamul de Nord) și în vecinătatea SUA (Cuba), URSS a depășit cu mult granițele geografice indicate în viziunea testamentului lui Petru cel Mare. Cu toate acestea, tensiunile din timpul Războiului Rece nu au condus la un conflict militar deschis, ca urmare a atitudinii moderate a celor doi lideri mondiali de la acea dată, Ronald Reagan, președintele SUA, și Mihail Gorbaciov, președintele URSS. Prin acțiunile lor înțelepte, acești doi lideri au reușit să oprească propensiunea către un conflict militar pentru stăpânirea lumii (*imperia mondo*), prezis de Petru cel Mare cu secole în urmă, și să deschidă calea negocierii de importante tratate de limitare a înarmărilor și a cooperării din anii ce au urmat. După prăbușirea URSS, datorită permanentei extinderii a UE și a NATO cu unele state ex-sovietice, F.Rusă s-a simțit din nou vexată și provocată în ceea ce privește securitatea sa externă, fiind împinsă de aceste evenimente într-o nouă logică de tip Război Rece. Scopul a fost cel tradițional, de a-și asigura securitatea frontierelor cu Occidentul. Astfel, deși Războiul Rece se încheiase prin disoluția URSS, F.Rusă a continuat să manifeste aceleași temeri istorice privind securitatea sa externă, escaladând la nivelul populației o atitudine ostilă față de Occident, reluând cursa înarmărilor și devenind, în cele din urmă, din nou o putere politică autarhică și

centralizată. Practic, ostilitatea populației față de Occident și valorile sale a fost menținută și alimentată permanent de către autoritățile de la Kremlin, iar sancțiunile cu care se confruntă în prezent F.Rusă s-au dovedit perfecte pentru a-și întreține propaganda antioccidentală la nivelul unei mase largi a populației. Practic, percepțiile anti-Occident au fost și sunt cu succes folosite de către autoritățile de la Moscova drept un antidot pentru toate problemele interne, mai ales pentru cele economice și sociale. Scopurile au fost atinse, abaterea atenției populației de la disensiunile interne și justificarea noii forme de autocrație instaurate post anii '90. Aceasta din urmă a fost percepută de Occident ca o mimare a democrației, respectării drepturilor omului, a regulilor economiei de piață și ale dreptului internațional.

Revenirea F.Ruse ca actor de prim rang în planul geopoliticii globale

Necesitatea de a conlucra cu F.Rusă trebuie să plece de la exemple pozitive recente de cooperare internațională, deoarece, ca urmare a sancțiunilor, F.Rusă caută să își creeze noi alianțe (vezi mai ales apropierea de China) și să își reducă dependența de exporturile de petrol care sunt afectate inclusiv de fluctuațiile dolarului SUA. Datorită faptului că veniturile din exporturile de petrol reprezintă o importantă sursă de venit la bugetul federal (vezi Tabelul 1), autoritățile ruse sunt conștiente că acest fapt reprezintă o vulnerabilitate și încearcă o diversificare a economiei pentru a contracara efectele negative ale dependenței de exporturile de hidrocarburi.

În ceea ce privește reducerea dependenței creșterii economice de exportul de hidrocarburi,

Tabelul 1: Structura bugetului federal rus (% din PIB)

	2017	2018	2019 (estimări)
Venituri	16,4	18,7	19,1
Venituri din gaz și petrol	6,5	8,7	8,7
Venituri adiționale din gaz și petrol	0,9	4,1	4,0
Venituri care nu provin din gaz și petrol	9,9	10,0	10,4
Cheltuieli	17,8	16,1	16
Balanță	-1,4	2,6	3,1

Sursa: Autorii pe baza datelor Băncii Centrale a Federației Ruse.

actualul ministru rus de externe, Serghei Lavrov, declara că F.Rusă „*a tras concluziile necesare și face tot ce este posibil pentru a nu mai depinde de acele țări care acționează în acest mod față de partenerii lor internaționali* (cu sancțiuni repetate – n.n.), continuând cu avertizarea că sancțiunile împotriva Moscovei „*riscă să submineze stabilitatea globală și fac parte dintr-un joc periculos*”. De menționat că această idee a fost deja enunțată de către unii analiști (Schoettli, 2018) și cu referire la un alt factor major de destabilizare geopolitică, războiul comercial SUA – China.

Potrivit unor declarații recente ale președintelui rus, Vladimir Putin, F.Rusă este interesată și poate fi implicată într-un proces de restructurare a relațiilor internaționale, inclusiv prin inițierea dialogului cu celelalte mari puteri, cu condiția să nu i se subestimeze rolul de putere globală (așa cum s-a întâmplat în cazul conlucrării cu SUA la eliminarea armelor chimice din Siria, de exemplu). Cu toate acestea, există opinii pesimiste, ca de exemplu cea exprimată de Carl Bildt, fost prim-ministru al Suediei, un lider internațional care este marcat, fără îndoială, de istoria propriei țări în relațiile cu F.Rusă imperială. Bildt arată că F.Rusă va fi mereu gata să-și folosească toate armele pentru a recâștiga ceea ce crede că îi aparține, chiar dacă nu are un plan bine definit pentru restaurarea fostei sale puteri mondiale din timpul Războiului Rece (Bildt, 2017). Această opinie contrazice ideile enunțate de alți analiști (Skidelsky, 2003; Khrushcheva, Tayler, 2019), care văd în Vladimir Putin un lider totuși precaut care ar ezita să ia decizii ce pot acutiza conflicte globale.

În același timp, Carl Bildt consideră că a fost greșită abordarea, atât a NATO, cât și a UE în ceea ce privește continua extindere cu noi membri, prin această politică fiind aduse deservicii securității europene, ca urmare a alimentării temerilor F.Ruse privind pierderea influenței sale în spațiul ex-sovietic. În opinia noastră, F.Rusă ar putea renunța la restaurația ambițiilor sale imperiale numai dacă Occidentul, chiar continuând politica de influență a NATO și UE, ar sprijini independența noilor aliați militari și economici în

fața încercărilor F.Ruse de a transforma fostele state sovietice în state satelit, aservite intereselor sale. La rândul său, dacă ar garanta independența fostelor state aliate, F.Rusă și-ar proteja chiar propriile sale interese de securitate. O asemenea politică din partea F.Ruse ar contribui la mai buna cooperare cu aceste state învecinate, generatoare de importante resurse prin care ar putea sprijini consolidarea propriei sale dezvoltări economice și extinderea relațiilor comerciale cu acestea.

O problemă de fond a geopoliticii globale rămâne modul în care F.Rusă poate redeschide dialogul și cooperarea cu statele occidentale, în special în contextul în care încă îi sunt impuse sancțiuni internaționale. O viitoare reclădire a încrederii între F.Rusă și Occident ar fi cu atât mai mult de dorit cu cât pentru blocajul actual al relațiilor F.Ruse cu Vestul sunt responsabile ambele părți. Pe de o parte, F.Rusă a fost provocată de continua extindere a NATO către est, pe de altă parte și ea, la rândul său, a provocat comunitatea internațională testându-i reacțiile (Pace, 2014), prin anexarea Crimeii. Nu putem aprecia natura de „reciprocitate” a provocărilor, dar F.Rusă a reacționat față de extinderea teritorială spre est și spre sud a influențelor occidentale, în fostele ei zone de supremație din perioada sovietică. Unii analiști, ca de exemplu Robert Gates, directorul CIA în anii '90, au admis că Vestul, și mai ales SUA, au subestimat, din diferite considerente, efectele umilințelor la care a fost supusă F.Rusă prin pierderea Războiului Rece. La rândul său, Robert Skidelsky afirmă că forțele politice liberale și prooccidentale din F.Rusă au fost de părere că un guvern democrat la Moscova ar fi fost o mai bună garanție de evitare a *acțiunilor externe agresive* ale Rusiei decât existența unor trupe NATO la Vilnius (vezi articolul „Reset For West's Relations With Russia”, *Project Syndicate*, ianuarie 2017).

Într-un alt context, al Summitului NATO de la București, afirmația lui Jaap de Hoop Scheffer, secretarul general de atunci al NATO, că Ucraina ar putea deveni cândva membru al Alianței NATO, l-a vexat teribil pe Putin. Astfel de afirmații, precum și insistența în lecțiile oferite F.Ruse despre cum ar trebui să-și gestioneze relațiile

externe post-Război Rece, o insistență nelipsită de aroganță, au condus inevitabil la „*resentimente și o amărăciune pe termen lung*” a Rusiei. Prin toate acțiunile sale, Vestul a demonstrat că orice concesie a Rusiei a fost imediat înlocuită de o formă de expansiune a puterii Occidentului, conducând autoritățile ruse la concluzia, deja târzie, că a fost o mare greșeală să accepte dizolvarea URSS și pierderea buffer-ului oferit de statele ex-sovietice în relațiile de securitate cu Europa. Cu toate aceste greșeli istorice, care s-au făcut de ambele părți, noi considerăm că actualmente există premise favorabile pentru o recunoaștere și re poziționare corectă geopolitică a Rusiei, înțelegându-i temerile, iar acest fapt ar putea avea efecte benefice asupra securității europene. Atât F.Rusă, cât și Vestul clamează o ordine internațională bazată pe reguli (dar nu trebuie uitat că Vestul a creat precedentele periculoase prin violarea Chartei ONU atunci când NATO a bombardat Belgradul în 1999 și a separat Kosovo de Serbia). Teza promovată de F.Rusă privind o lume multipolară oferă o șansă ameliorării relațiilor internaționale în condițiile în care SUA ar rămâne doar una dintre puterile globale (Kissinger, 2018), iar China, care aspiră la acest statut, devine conștientă că trebuie și ea să-și asume nu numai drepturile, ci și, pe deplin, obligațiile pe care le-ar implica respectivul statut.

Ca urmare, într-o lume în continuă schimbare confruntată cu multiple provocări pentru securitatea globală, este important să se restaureze încrederea reciprocă și dialogul între F.Rusă și Vest, pornind de la interesele comune existente: o relaxare a sancțiunilor economice impuse F.Ruse contra unor noi aranjamente privind stocurile de arme nucleare și de arme chimice, refacerea unor mai bune înțelegeri cu Iranul privind programul său nuclear sau o soluție pentru Siria prin care s-ar decide favorabil soarta a milioane de refugiați al căror flux continuu de migrație a creat mari tensiuni în UE. Skidelsky (2018) este de opinie că relațiile pragmatice pot fi reluate cu succes între cele două părți, cu condiția ca Vestul să trateze cu mai multă atenție îngrijorările Rusiei, de a nu îi afecta mândria de națiune și statutul ei legitim

în reconfigurarea puterilor globale în noua ordine internațională pe cale să se formeze.

Relațiile dintre F.Rusă și UE sunt afectate și de o oarecare vulnerabilitate a acesteia din urmă, mai ales în contextul marcat de Brexit și de iminența unei recesiuni care este pe cale să pornească din Germania, o țară care în mod tradițional a fost considerată „motorul” economiei europene. Din păcate, situația UE este caracterizată la ora actuală de o serie de divergențe între statele membre în ceea ce privește probleme cheie: migrația, Brexit, sancțiunile împotriva Rusiei, alte mecanisme de stabilitate financiară și economică încă nedefinitivate (Uniunea Bancară, Uniunea Piețelor de Capital, pilonul fiscal pentru sustenabilitatea euro etc.). Ele sună ca o invitație pentru ca F.Rusă să se poată implica în disensiunile Uniunii, spre a le accentua. Negocierea Brexit a creat dificultăți suplimentare în ceea ce privește ajungerea la un consens privitor la reformarea UE, ce a creat speranțe F.Ruse că sancțiunile aplicate împotriva sa se vor relaxa. Alegerea lui Trump în SUA ca președinte a fost privită, de asemenea, ca o deschidere spre relații mai bune între SUA și F.Rusă, dar, ca și în cazul cu UE, ele rămân marcate de fracturi în abordare. F.Rusă a întărit cooperarea militară cu multe dintre statele învecinate, foste membre ale URSS; în plus, a căutat să revigoreze inițiative și procese de integrare în spațiul ex-sovietic, în contrapartidă. Astfel de inițiative, cum ar fi Uniunea Economică Eurasia și Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, au potențialul să interfereze cu obiectivele Parteneriatului Estic al UE. Este de remarcat adaptarea F.Ruse la climatul economic internațional prin securizarea economiei față de un preț al țițeiului plafonat la un nivel scăzut, recurgând la înțelegeri contractuale pe termen lung, de regulă pe o perioadă minimă de cinci ani cu alte state producătoare de petrol, și pledând pentru renunțarea la denominarea tranzacțiilor cu energie în dolari SUA. De asemenea, o politică de succes a reprezentat-o și afilierea informală a F.Ruse la politica OPEC (2016) de limitare a producției pentru a susține creșterea prețului la această materie primă energetică.

La provocările cunoscute, F.Ruse i se mai adaugă cele determinate de islamismul extremist la sud, de expansiunea Chinei la est și de foștii dușmani ai Războiului Rece la vest. Situația ar impune, totuși, ca Vestul să facă un prim pas pentru normalizarea relațiilor acum și nu pentru o Rusie post-Putin, așa cum explică Henry Kissinger, fostul consilier pentru Securitate Națională la Casa Albă (1969-1975) și fost secretar de stat al Statelor Unite (1973-1977), cu o vastă experiență în gestiunea relațiilor SUA cu F.Rusă. Kissinger a fost și a rămas un adept al „realpolitik-ului” și din acest motiv consideră că Washingtonul trebuie să acționeze primul pentru îmbunătățirea relațiilor cu Moscova, pe fondul și sub amenințarea creșterii puterii globale a Chinei, țară cu care SUA se află într-o competiție de mari proporții. În opinia lui Kissinger, un echilibru realizat între SUA și F.Rusă ar contribui la stabilitatea mondială multipolară.

În ceea ce privește viitorul relațiilor dintre F.Rusă și SUA, putem spune că încheierea prelungitei anchete a consilierului special Robert Mueller (care nu s-a finalizat nici cu incriminarea, dar nici cu disculparea președintelui Trump, fiind invocate prevederile ghidului Departamentului de Justiție al SUA) a creat condițiile pentru ca F.Rusă și SUA să reînceapă un dialog pe baze de egalitate, potrivit statutului lor de mari puteri, chiar structural diferite. Un astfel de dialog ar putea duce la o resetare a relațiilor dintre cele două țări, fapt ce ar avea, de asemenea, un impact important asupra securității europene, potrivit unei opinii exprimate de Nikolas K. Gvosdev, specialist în relații internaționale ruso-americe și profesor de studii de securitate națională la US Naval War College. O astfel de resetare a fost previzionată de întâlnirea ministrului de externe rus, Serghei Lavrov, cu secretarul de stat american, Mike Pompeo (Soci, mai 2019). În cadrul acestei întâlniri, deși desfășurată într-o atmosferă cordială, nu s-a ajuns la o înțelegere în privința sancțiunilor sau legat de alte probleme cruciale pentru securitatea mondială, dar întâlnirea în sine a reprezentat un semnal de bun augur privind deschiderea pe fond a dialogului dintre aceste două mari puteri.

De remarcat faptul că ministrul de externe rus l-a primit pe Mohammad Javad Zarif, ministrul de externe iranian, înaintea secretarului american. La rândul său, președintele Putin l-a primit pe Pompeo la Soci, dar numai după întrevvedere cu ministrul de externe chinez, Wang Yi, și după vizita făcută în Astrahan pentru a participa la testarea noilor sisteme avansate de arme. Mesajul de putere militară al F.Ruse față de M.Pompeo și, pe cale de consecință față de SUA, este mai mult decât explicit. F.Rusă a fost și rămâne o mare putere militară de care trebuie să se țină cont la masa negocierii securității mondiale. Este evident că F.Rusă, din dorința de a fi tratată ca o putere globală legitimă, nu se arată intimidată de amenințările SUA, transmițând mesajul că tratează în mod egal SUA și China și că opțiunea pentru o abordare singulară a unei poziții forte, cu oricine și în orice, este contraproductivă. Ca urmare, F.Rusă continuă să se implice în puncte „fierbinți” ale securității mondiale, cum sunt Orientul Mijlociu, Ucraina, sau mai recent, Venezuela. Preferința F.Ruse este de a începe negocieri cu SUA pentru a stabili ca fiecare din cele două puteri să-și împartă responsabilitățile de așa manieră încât „*fiecare să stea în propria emisferă*”, ceea ce este greu încă de crezut în cazul Venezuelei și, respectiv, Ucrainei.

Istoria a demonstrat, însă, cât de periculoasă și costisitoare este intenția marilor puteri de a se afla într-o perpetuă competiție, mai ales militară, și cât de nefaste sunt consecințele împărțirii lumii printr-o nouă cortină de fier. Consecințele au fost deopotrivă negative, atât pentru Occident, cât și pentru F.Rusă. Cu toate acestea, întâlnirile lui Putin cu președintele iranian, Hassan Rouhani, și cu cel turc, Tayyip Recep Erdogan, pe tema terminării războiului din Siria (Soci, 2015), reprezintă un semnal că F.Rusă caută să aducă noi aliați în tabăra sa și că, pe cale de consecință, istoria se poate repeta cu ridicarea de noi ziduri. De altfel, unii analiști internaționali au catalogat Summitul celor trei ca „*o nouă Yalta fără americani*”. Președintele Dumei, Serghei Narâșkin, a făcut referire la întâlnirea celor „Trei Mari” din 1945 ca exemplu de soluționare a problemelor internaționale care

frământau lumea. Conform opiniilor exprimate de Peter B. Doran și Donald N. Jensen, ambii analiști la „Center for European Policy Analysis”, (vezi „Putin’s Strategy of Chaos”), Summitul de la Soci a fost calificat ca o „axă a ordinii” posibile chiar și fără SUA. F.Rusă crede că sistemul internațional o tratează injust, deși ea a avut de profitat din ordinea internațională existentă. Cel mai recent exemplu a fost conlucrarea Est-Vest pentru stabilizarea economiei ruse după colapsul URSS. F.Rusă crede, de asemenea, că pilonii ordinii internaționale post-1990 – drepturile omului, normele democratice și statul de drept – sunt pretexte de amestec în treburile sale interne. În fapt, F.Rusă se teme de acești „piloni” care pot să de-legitimizeze „putinismul” și speranța supraviețuirii lui. Merită menționat, în acest context, și faptul că Mihail Gorbaciov acuza SUA, încă din 2017, că atrage F.Rusă într-un nou Război Rece, deși antagonismul dintre cele două țări nu era încă atât de mare ca în prezent. Gorbaciov declara pentru ziarul Bild că: *„trebuie să recunoaștem că mai toate caracteristicile timpului sunt cele ale Războiului Rece care s-a instalat deja”*. Vladislav Inozemtsev, în articolul său „Russia’s Cold War Habit” (mai, 2017) ne aducea aminte că adversitatea F.Ruse împotriva Occidentului a început cu un secol înaintea Războiului Rece, când ieșind victorioasă din războaiele napoleoniene era, în același timp, cea mai conservatoare și cea mai reacționară forță a Europei. Sub țarii Alexandru I, Nicolae I și Nicolae II, F.Rusă s-a opus oricărei înnoiri și a plătit un preț mare ca urmare a declanșării revoluției comuniste, ale cărei consecințe au afectat cel mai mult Europa estică pentru mai bine de jumătate de secol.

În opinia noastră, F.Rusă, prin inițiativele sale de destabilizare recunoscute ca manifeste în Europa și cele doar bănuite în SUA, are de pierdut în propriile eforturi de a-și redobândi recunoașterea supremației internaționale și poziția de putere globală, prin opusul susținut de ea, cel al amestecului în treburile interne ale altora. Relațiile F.Ruse cu Europa au fost și rămân complicate, în lipsa găsirii unei formule de cooperare sau a unui compromis satisfăcător

care să atenueze suspiciunile și adversitățile de ambele părți. Conform analizelor recente ale BESA (Begin-Sadat Center for Strategic Studies), o soluție posibilă ar fi un spațiu economic de la Lisabona la Vladivostok, caracterizat printr-o economie unificată, a unei înțelegeri politice și, posibil, chiar a unei cooperări militare oneste. De altfel, atât analiști ruși, cât și europeni au lansat ipoteza creării proiectului „Greater Eurasia”, acesta fiind considerat o soluție atractivă inclusiv pentru politicienii care ar trebui să decidă. Referitor la proiectul „Greater Eurasia”, Angela Merkel și-a exprimat speranța că *„F.Rusă va putea să-și intensifice dezvoltarea relațiilor cu Spațiul Economic European și, în final, să rezulte un Spațiu Economic Comun de la Lisabona la Vladivostok”*. Comunitatea de afaceri rusă și chiar Putin au susținut că *„pentru viitor, am putea considera chiar o zonă de comerț liber sau chiar forme mai avansate de integrare economică (între cele două puncte geografice – n.n.). Ele ar avea ca rezultat o piață continentală de mii de miliarde de euro”* („The End of Europe from Lisbon to Vladivostok”, BESA, martie 2019). Iată pași interesanți de acomodare a relațiilor între puteri, dar deocamdată doar declarativi. Desigur că realizarea acestui proiect ar presupune renunțarea la ambiții reciproce, și, mai ales, instaurarea unei încrederi reciproce pentru eliminarea inflexibilităților și suspiciunilor existente de ambele părți. Realizarea redeschiderii cooperării ar fi, însă, de dorit, în condițiile în care atât F.Rusă, cât și UE au nevoie una de cealaltă atât din punct de vedere economic, cât și din punct de vedere al securității. Europa este dependentă de gazul și petrolul exportat de F.Rusă, dar nici F.Rusă nu își poate permite, fără costuri economice majore, renunțarea la o piață de 512 milioane de consumatori.

Având în vedere toate cele expuse, putem concluziona, din modesta noastră analiză, că, luând în considerare diferitele viziuni ale statelor membre UE în problema securității, dar și necesitatea continuării rolului NATO de garant al securității europene, UE trebuie totuși să își gândească propria strategie de apărare, cu dezvoltarea unor capacități și capabilități proprii.

Securitatea europeană nu poate fi disociată de securitatea globală, iar asigurarea securității și evitarea conflictelor devin absolut necesare pentru a se sta la masa negocierilor pentru o nouă ordine internațională. Este de dorit ca ea să nu vină ca cea din 1944, după o conflagrație fără egal în istoria omenirii. Pe baza teoriei cercurilor concentrice, securitatea europeană depinde, în primul rând, de atitudinea F.Ruse față de acest concept – dacă ea rămâne ancorată în tradiția țaristă sau dacă va gândi să abordeze cu necesitate un nou tip de securitate în funcție de actualele transformări globale. De ce se impune acest lucru? Pentru a nu repeta istoria. În cazul F.Ruse istoria demonstrează că există o inerție tradițională în abordarea propriei securități, indiferent că a fost vorba de URSS sau că este vorba de F.Rusă de azi. Ideologiile și modelele politice care au dominat F.Rusă în decursul istoriei au continuat, așa cum am menționat, fondul țarismului: totalitarism și închistare la reforme, cu percepția și acuzarea propriei izolări: F.Rusă *versus mundi*. URSS a apărut pe acest fond întreținut de țarul Nicolae al II-lea, dar nu a adus schimbări fundamentale decât prin prisma noilor argumente ale totalitarismului, născute din marxism și dictatura pre-eminentă a proletariatului, sublimite de centralizarea excesivă a puterii politice autoritare. URSS a dispărut din aceleași motive: incapacitate de adaptare la noile realități globale, consumându-și resursele în marile complexe industrial-militare și subvenționarea sateliților pentru a-i menține pe orbita sa. Când aceste resurse s-au epuizat, a urmat disoluția URSS.

Tensiunile dintre UE și F.Rusă continuă, pe fondul în care UE rămâne blocată în dezbateri interminabile și acționează puțin, datorită incapacității de a ajunge la un acord în privința soluțiilor avansate în propria reformare. În mod special, există disensiuni între statele membre privind inițiativele propuse de alianța franco-germană în ceea ce privește viitorul integrării europene, dar și legat de unele inițiative menite să contribuie la consolidarea UE spre a deveni preventivă și rezilientă la posibile noi crize, mai unită, puternică și democratică. La vulnerabilitățile de securitate ale UE se

adaugă riscurile economice ale unei posibile noi crize economice, iar reformele instituționale menite să-i asigure o mai bună protecție la șocurile asimetrice de diverse naturi întârzie tot în dezbateri prelungite, unele contradictorii și prea simplificatoare, prin propunerea unor soluții ineficiente și caracterizate de lipsa unei viziuni viabile pe termen lung. Divergențele interne ale UE motivează F.Rusă să contribuie la amplificarea acestora, prin instrumentele de propagandă, dezinformare și implicare politică directă în accentuarea disensiunilor între statele membre. Este o abordare greșită, în opinia noastră, care nu va fi benefică F.Ruse pe termen lung. O UE dezbinată și imprezvizibilă reprezintă un factor de risc și pentru securitatea Rusiei. În același timp, luând în considerare opiniile analiștilor, dar și lecțiile istoriei, este evident că securitatea europeană nu poate fi asigurată prin izolarea/excluderea Rusiei, ci prin implicarea și responsabilizarea ei, cu recunoașterea statutului ei de mare putere cu care trebuie întărită cooperarea pornind de la dimensiunile ei pozitive existente.

Conform opiniilor exprimate de mulți geopoliticieni, F.Rusă trebuie luată „așa cum este”, adică cu recunoașterea faptului că ea se comportă în funcție de un trecut istoric, având în vedere tradiția sa de cuceritor, ceea ce înseamnă că impulsurile sale ancestrale agresive trebuie temperate de către comunitatea internațională nu prin lecții, uneori arogante, așa cum au fost caracterizate de analiști, ci prin eliminarea cauzelor care caută să-i suscite continuarea unui astfel de comportament. Antagonizarea unui stat până la limita în care nu mai are nimic de pierdut poate fi extrem de periculoasă pentru stabilitatea globală, așa cum a arătat-o cazul Germaniei naziste. Practic, în această țară, și ea cu orgolii istorice de fost imperiu și mare putere, nazismul a erupt și a condus la cataclismul celui de-al Doilea Război Mondial pe fondul catastrofei economice de după Primul Război Mondial, la care au contribuit pe deplin limitările politice și despăgubirile imense impuse de către aliați Germaniei învinse, echivalente azi cu politica sancțiunilor.

Poate linia unui nou început trebuie să plece de la clarificarea în ce măsură „părțile în conflict” sunt în mod real și dușmani adevărați, ireconciliabili. Se pare că și Trump și Putin înclină spre eliminarea unei astfel de percepții, dar până la acel moment rămân aspecte și/sau asperități importante de soluționat la nivel global, cu participarea celor două puteri. Politologul Henry Kissinger, bun cunoscător al relațiilor americano-ruse, adaugă că linia de început pentru securitatea europeană, sub umbrela celor două puteri, înseamnă și găsirea căilor de legitimizare a actelor ostile făcute deja de F.Rusă după căderea Zidului Berlinului. Se pare că re acordarea dreptului de vot F.Ruse în cadrul Consiliului Europei este un astfel de pas, având și relevanța că Putin rămâne precaut în forțarea altor inițiative ostile. Sancțiunile impuse F.Ruse par să conteze din ce în ce mai puțin din punct de vedere politic, prin prisma efectului lor parțial de ajustare, benefic pentru economie. Rusia lui Putin și post-Putin trebuie convinsă că un echilibru între puterea ei militară și cea economică îi dă mai multă credibilitate propriului ei naționalism/patriotism, în primul rând prin asigurarea unui standard de viață populației conform unei puteri economice avansate. În acest mod va dispărea propensiunea căutării continue a unui dușman extern de către puterea de la Kremlin, pentru a-și explica în fața propriilor cetățeni comportamentele autoritare interne, departe de valorile unei democrații autentice. Poate este necesar ca F.Rusă să fie eliberată de temerea continuă pentru securitatea sa externă, iar aici și Occidentul are un mare rol.

Din criza Cubei, Occidentul are de învățat că F.Ruse nu trebuie să i se acorde „drept cadou” ideea că reprezintă un pericol continuu pentru SUA și aliații ei, pentru că astfel i s-ar întreține importanța globală, prin exagerarea riscurilor pe care le reprezintă ea pentru securitatea globală. Credem că ceea ce contează pentru un dialog fructuos pentru securitatea europeană este ca SUA și F.Rusă să-și combine optim resursele pentru pace și nu să le contrapună ca amenințări reciproce. Consensul are de urmat pași și, din păcate, aceștia încă sunt dificili din motive de încăpățănare reciprocă.

Deși reprimată cu drept de vot în Consiliul Europei, UE s-a opus propunerii președintelui Trump ca F.Rusă să fie invitată la G-7 și să se reconstituie G-8, stipulând, prin vocea liderilor săi, că înainte ca autoritățile de la Moscova să fie primite la „masa celor puternici” trebuie să rezolve problema ucraineană. Există și în literatura de specialitate analiști (Chifu, 2019) care susțin această opinie și anume că F.Rusă dorește o revenire în forță în poziția de egal în cadrul negocierilor dintre marile puteri, dar fără a face niciun compromis și fără a da înapoi în ceea ce privește acțiunile sale de anexare prin care a înglobat Crimeea în teritoriul propriu. Este, în opinia noastră, un mod poate unilateral de a analiza o problemă ce poate avea consecințe complicate atât în domeniul economic, cât și în sfera securității regionale și globale. UE a susținut dislocarea teritorială în cazul Kosovo, creând un precedent. Chiar dacă în cazul Ucrainei situația nu este identică, argumentația se impune, totuși, nuanțată. Mai mult, ostilitatea și prelungirea la infinit a sancțiunilor reprezintă un joc cu sumă nulă. Este evident că dacă strategia pedepsirii F.Ruse, cu credința că va ceda, nu a funcționat la cinci ani după impunerea sancțiunilor, nu va funcționa nici în viitor.

Mai este de subliniat un fapt, că nici SUA și nici F.Rusă, în această etapă, nu consideră că au nevoie de intermediari pentru a-și soluționa problemele reciproce. Este cazul inițiativei președintelui francez, Emmanuel Macron, care l-a invitat, în marja reuniunii G-7 din Franța, pe ministrul de externe iranian, cu intenția explorării antamării de negocieri cu SUA în problema programului nuclear. Pe de altă parte, se știe că F.Ruse îi convin abordările exclusiv bilaterale în problemele sensibile și practică acest lucru pe toate continentele. Tocmai de aceea, credem că o nouă abordare, de pe poziții pragmatice, flexibile și în interesul securității europene, este necesară pentru ambele părți – F.Rusă și SUA – cu recunoașterea considerentelor și aspirațiilor fiecăreia și găsirea numitorului comun de la care se poate pleca pe un drum deschis și sigur. Să reținem că evoluția evenimentelor internaționale, de la

izbucnirea crizei ucrainene și până în prezent, demonstrează că nici UE, nici F.Rusă nu se pot impune în fața celeilalte utilizând numai coerciția, iar pierderile economice și riscurile de securitate rămân valabile pentru ambele părți, iar escaladarea lor ar trebui încetată.

Bibliografie:

1. ***, *Monetary Policy Report*, Bank of Russia June 2019, http://www.cbr.ru/collection/collection/file/19994/2019_02_ddcp_e.pdf
2. BILDT, C., „Russia’s Imperial Instinct”, <https://www.project-syndicate.org/commentary/russia-imperialism-eastern-europe-by-carl-bildt-2017-01?barrier=accesspaylog>, 2017.
3. CHIFU, I., „Galantul Macron și vulpoiul KGB-ist Putin: vals pe poante, cu pași mici de imagine, dar fără conținut”, *Buletin DSPE*, nr. 11 456, 21 – 27 august 2019.
4. CRACRAFT, J., ed., *Major Problems in the History of Imperial Russia*, 1993.
5. DOWLING, T.C., *Russia at War: From the Mongol Conquest to Afghanistan, Chechnya, and Beyond [2 volumes]*. ABC-CLIO. ISBN 978-1-59884-948-6, 2014.
6. EHRET, M., „Trump’s Relationship to Russia and China: A Revival of the Henry Wallace Doctrine for the Post-War World”, <https://orientalreview.org/2019/07/11/trumps-relationship-to-russia-and-china-a-revival-of-the-henry-wallace-doctrine-for-the-post-war-world/>, 2019.
7. ENGDAHL, F.W., High-stakes Eurasian Chess Game: Russia’s New Geopolitical Energy Calculus Tectonic Shift, in *Heartland Power: Part II*, Global Research, March 2010, <https://www.globalresearch.ca/high-stakes-eurasian-chess-game-russia-s-new-geopolitical-energy-calculus/18129>.
8. FERNANDES, S., „Russia and Transforming Security Relations in Europe: A Mix of Strategic and Normative Rationales”, 2013, <https://journals.openedition.org/eces/1568?lang=en?>.
9. GLASSER, S.B., „How Trump Made War on Angela Merkel and Europe”, *The New Yorker*, December 2018.
10. KARAGANOV, S., Suslov, D. „A New World Order – A View from Russia”, *Global Affairs*, October 8, 2018, <https://eng.globalaffairs.ru/pubcol/A-new-world-order-A-view-from-Russia--19782>.
11. KHRUSHCHEVA, N., Tayler, J., *In Putin’s Footsteps: Searching for the Soul of an Empire Across Russia’s Eleven Time Zones*, St. Martin’s Press, February 19, 2019.
12. PACE, J., „Crimean annexation tests effectiveness of U.S. foreign policy”, 2014, <https://www.spokesman.com/stories/2014/mar/20/crimean-annexation-tests-effectiveness-of-us/>.
13. IVANOV, I., „Russia, China and the New World Order”, 2018, <https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russia-china-and-the-new-world-order/>.
14. SCHOETTLI, U., „Why Sanctions are Useless and Dangerous”, 2018, <https://www.caixinglobal.com/2018-10-04/why-sanctions-are-useless-and-dangerous-101332041.html>.
15. SKIDELSKY, R., „Russia’s choices”, *The Centre for Global Studies*, November 17, 2003.
16. TRENIN, D., „European Security: From Managing Adversity to a New Equilibrium”, *Carnegie Moscow Center*, February 22, 2018, <https://carnegie.ru/2018/02/22/european-security-from-managing-adversity-to-new-equilibrium-pub-75606>.
17. VLAD, C., „F.Rusă a lui Putin are viitor istoric”, 2019, <http://www.vestidinF.Rusă.ro/2019/02/26/F.Rusă-lui-putin-are-viitor-istoric/>

¹ Dezbină și cucerește (latină).

² Cu excepția Austriei.

³ Autoare a lucrărilor „Imagining Nabokov: Russia Between Artand Politics” (Yale UP, 2008), „The Lost Khrushchev: A Journey in to the Gulag of the RussianMind” (Tate, 2014), „In Putin’s Footsteps: Searching for the Soul of an Empire Across Russia’s Eleven Time Zones” (St. Martin’s Press, 2019).

INTERESUL STRATEGIC AL FEDERAȚIEI RUSE ÎN ORIENTUL MIJLOCIU – PARTE A UNEI STRATEGII DE TIP „MASKIROVKA”

Marian ȘTEFAN
Alexandru PINTILI*

Abstract

To show interest in an area that appears to be under the influence and interests of others, The Russian Federation had to delimit the old paradigms and build viable strategies, not necessarily new, in order to achieve the surprise.

At first glance of what has been done, the plan implemented by Russia Federation seems to be something new, elaborate, innovative and carefully crafted. Partly is true, we can talk about a rebranding strategy, but if we look closely at the strategies that are being addressed we see the same attempts validated by the past experiences. We notice the same way of active involvement in others problems, without being in contradiction with historical actions, fighting now on the same front with the old enemy of the frozen period, not long melted and have, surprisingly to all analysts, the same invoked enemy: terrorism. This new type of fanatical terrorism is unwarrantable from the point of view of doctrine but with territorial claims that give cold shots to the whole of Europe. Something alike to the common enemy for whom the world, more or less civilized, more or less prepared, more or less involved, accepted to fight together, divided into two power and interest alliances, three quarters of a century ago.

Highlighting the intentions to support the common world effort to eliminate the terrorist threat and multiple forms of manifestation becomes part of the Russian Federation new strategic doctrine of misinformation, designed to gain strategic benefits.

Until now, USA talk about „maskirovka” like being part of „deception and denial” disinformation military plan used by the Russian Federation in order to mislead the opponent about the real intentions of using military actions.

Now we have an appreciated form of this elaborate plan not to hide but to show real intentions and actions that hide real strategic interests.

What is the stake? We will see that the Russian Federation strategic interest stake is neither economic nor military, but simply the desire to be an active part of the strategic game.

Keywords: *maskirovka, strategic interest, disinformation, rebranding strategy, terrorism.*

În ultimii ani, Rusia desfășoară o campanie de extindere a influenței globale în detrimentul Statelor Unite, foarte sofisticată, bine finanțată și de succes. Liderii de la Moscova au urmărit o serie de obiective strategice de subminare a ordinii internaționale liberale, în special în zonele de influență ale Statelor Unite. Rusia și-a demonstrat întoarcerea ca o superputere

globală promovând interesele rusești comerciale, energetice și militare.

Se poate observa că Rusia încearcă crearea unei lumi multipolare în care joacă un rol proeminent. Washingtonul, împreună cu aliații săi, se văd nevoiți să anticipeze și să analizeze viitoarele cursuri ale Rusiei cu atenție și în mod concentrat. Pentru a-și extinde amprenta globală

---

* *Autorii sunt experți în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

și pentru a-și exercita influența, Rusia s-a bazat pe diferite instrumente diplomatice, cibernetice, militare, energetice, comerciale și financiare.

Mulți ani post-Război Rece, Europa și SUA nu au acordat o mare atenție eforturilor Rusiei de extindere a influenței economice, militare și politice în afara granițelor. După întoarcerea lui Vladimir Putin la președinția rusă în 2012, Moscova a demarat o campanie sofisticată și bine pregătită de extindere a influenței globale. Toate acestea au condus la sporirea legitimității interne a lui Vladimir Putin, demonstrând statutul Rusiei ca o superputere globală.

În anul 2014, războiul nedeclarat din zona Crimeii și atașarea peninsulei de către Rusia a condus la pătarea imaginii internaționale a democrației occidentale. Este pentru prima dată, după destrămarea Uniunii Sovietice, când SUA se confruntă cu o Rusie care încearcă să își proiecteze influența și să își depășească periferia țării prin prezența în alte zone ale lumii.

Crizele regionale din Asia și Orientul Mijlociu au determinat SUA și aliații săi să-și concentreze atenția în zonă, dar în același timp au trezit și interesul Rusiei, aceasta din urmă profitând și extinzându-și influența și prezența, folosindu-se de promovarea politicii „America First” a președinției Trump.

Putem împărți activismul global al Rusiei în patru regiuni geografice. Deși există o oarecare nesiguranță în ceea ce privește impulsul din spatele acestor eforturi, în general, ordonarea priorităților Moscovei se aliniază îndeaproape cu percepția amenințărilor rusești.

În primul rând, se evidențiază contracararea influenței occidentale în fostele state ale Uniunii Sovietice. Moscova dorește să-și stăpânească vecinii pentru a-i împiedica să se apropie de Occident. Totodată, Moscova dorește acoperirea influenței în Asia Centrală, zonă în care China domină din punct de vedere economic.

În al doilea rând, subminarea principalilor adversari – SUA, UE, NATO. Motivarea acțiunilor antioccidentale este alimentată și de viziunea de securitate a Rusiei, potrivit căreia administrațiile foștilor președinți, George W. Bush și Barack Obama, au căutat modalități de slăbire a Rusiei

pe plan intern și subminarea influenței acesteia în plan internațional.

În al treilea rând, apare angajamentul Rusiei de a-și câștiga sau recâștiga influența în zone din Balcani și Orientul Mijlociu. De exemplu, Moscova își transmite statutul de mare putere și capacitatea de a acționa dincolo de vecinătatea imediată prin intervenția sa în Siria.

Rusia nu urmărește să devină un lider major în Orientul Mijlociu, ci să acumuleze cât mai multă influență în zonă. Acest lucru îi poate facilita o colaborare cu SUA în Orientul Mijlociu, în schimbul unor concesiuni în alte zone. Iar în cazul în care SUA nu ar accepta, Rusia măcar îi va crea situația mult mai grea prin influența dobândită în regiune.

Și, nu în ultimul rând, se observă încercarea conducerii de la Moscova de a obține influență în diferite zone ale Africii, Asiei și Americii Latine, prin cultivarea unor lideri autoritari și formarea de coaliții de puteri în creștere, care să conteste sistemul internațional influențat de Vest.

Exercitarea influenței Rusiei în Eurasia a determinat conectarea la Moscova, din punct de vedere politic, economic și de securitate, a statelor vecine și a asigurat dominația regională a Rusiei.

Acoperirea globală a politicii externe rusești este mai largă decât se apreciază. O ilustrare a acestui lucru este modul în care Moscova aspiră să exercite influență prin diverse organizații multilaterale cu state membre și parteneri afiliați atât din vecinătatea post-sovietică a Rusiei, cât și din Asia, Europa și Orientul Mijlociu (vezi tabelul 1).¹

Totodată, liderii de la Moscova continuă cultivarea relațiilor cu Turcia. Relațiile ruso-turce s-au îmbunătățit destul de repede după scăderea drastică înregistrată în 2015-2016, când aviația turcă a doborât un avion al aviației ruse. Toate restricțiile rezultate în urma incidentului au fost eliminate până la începutul verii anului 2017.

De-a lungul timpului, se observă o istorie de încercări ale Rusiei de a profita de tendințele separatiste din Eurasia. Moscova a încercat, de asemenea, să-și restabilească și să-și extindă prezența în regiuni în care s-a bucurat de o mare influență în timpul Războiului Rece: Africa, Orientul Mijlociu și Asia de Sud-Vest².

Tabelul 1. Membrii și partenerii organizațiilor multilaterale prietenoase cu Rusia

Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (CSTO)	Comunitatea Statelor Independente (CSI)	Uniunea Economică Eurasiatică (EEU)	Organizația de Cooperare de la Shanghai (SCO)	
State membre	State membre	State membre	State membre	Parteneri Dialog
Armenia	Armenia	Armenia	China	Armenia
Bielorusia	Azerbaidjan	Bielorusia	India	Azerbaidjan
Kazahstan	Bielorusia	Kazahstan	Kazahstan	Cambodgia
Kîrgîzstan	Kazahstan	Kîrgîzstan	Kîrgîzstan	Nepal
Rusia	Kîrgîzstan	Rusia	Pakistan	Sri Lanka
Tadjikistan	Moldova		Rusia	Turcia
	Rusia	Selectați pentru negocierea comerțului liber	Tadjikistan	
Observatori	Tadjikistan	Vietnam (FTA încheiat în 2015)	Uzbekistan	Aspiranți, observatori și parteneri de dialog
Afganistan	Uzbekistan	Egipt (în curs)		Bangladesh
Serbia		India (în curs)	Observatori	Egipt
		Iran (în curs)	Afganistan	Irak
		Israel (în curs)	Bielorusia	Israel
		Mongolia (în curs)	Iran	Maldiva
		Serbia (în curs)	Mongolia	Siria
		Singapore (în curs)		Ucraina

Surse: Siteurile oficiale ale acestor organizații multilaterale³.

Implicarea forțelor armate ruse în Siria, începând cu octombrie 2015, a constituit o escaladare majoră a sprijinului rusesc oferit guvernului sirian și a primei operațiuni militare de mare amploare, în afara granițelor, din istoria Rusiei post-sovietice. Înainte de aceasta, sprijinul Rusiei pentru Assad a fost în mare măsură limitat la diplomație, ajutor financiar, schimb de informații și livrarea de arme și echipament. De asemenea, Rusia a păstrat facilități militare în Siria, care ar fi fost în pericol dacă regimul Assad s-ar fi prăbușit.⁴

Deși intervenția în Siria îi putea genera pierderi substanțiale Rusiei, se observă că, de fapt, a fost un adevărat succes. În acest fel, Rusia și-a asigurat prezența din punct de vedere politic și militar în Orientul Mijlociu și în zona Mării Mediterane, într-un mod în care nu a mai fost prezentă de aproape o generație. Mai mult decât atât, Kremlinul a ajutat regimul Assad, împiedicând prăbușirea lui și oprind ceea ce s-a pretins a fi o operațiune ilegală a SUA.

Rusia a intervenit în Siria din două motive: pentru a obține influență în regiune în eventualitatea în care SUA ar oferi unele concesii în alte zone pentru o cooperare în Siria și pentru a demonstra lumii întregi că Rusia este, încă, o mare putere.

Odată cu operațiunea din Siria, Kremlinul nu a așteptat și a mai profitat de o ocazie, cea de a-și pune amprenta în Libia. Războiul civil generat de intervenția NATO din 2011 și răsturnarea regimului fostului lider Muammar Qaddafi au oferit Rusiei o nouă oportunitate de a-și extinde influența. Kremlinul a fost mult timp critic față de intervenția NATO în Libia, acuzând Alianța de schimbarea regimului sub masca unei intervenții umanitare. În mijlocul haosului războiului civil din Libia, Rusia a făcut un parteneriat cu un puternic lider local, Khalifa Haftar, pe care Franța și Statele Unite au încercat să-l cultive și ca partener.⁵

Mai mult decât atât, liderii de la Moscova au observat și o altă oportunitate pentru a-și extinde influența, astfel încât au lansat o ofertă de

parteneriat guvernului din Egipt. Acest parteneriat a dus la o serie de vizite din partea lui Putin la Cairo și a lui Abdel Fattah el-Sisi la Moscova și la exerciții militare comune. Totodată, s-a pus în discuție și un acord privind achiziționarea de armament rusesc de către armata egipteană, aceasta fiind angajată în lupta cu simpatizanții ISIS din nordul peninsulei Sinai. În timp ce Congresul American se opune adesea livrărilor de armament, datorită preocupărilor privind drepturile omului, liderii de la Moscova nu au această problemă. Mai mult decât atât, Moscova a trimis în 2017 o parte din forțele sale speciale pentru a sprijini Egiptul la granița cu Libia. Din acest motiv, acceptarea de către Egipt a poziției Rusiei în Siria nu trebuie să surprindă pe nimeni.

La sfârșitul anului 2017, Putin și el-Sisi au ajuns la o înțelegere prin care Rusia s-a angajat în construirea unei centrale nucleare pentru Egipt, costurile totale fiind de aproximativ 30 miliarde dolari.

În Siria, Libia și Egipt, Rusia și-a demonstrat ingeniozitatea, agilitatea diplomatică și lipsa totală de scrupule în realizarea obiectivelor sale. În alte zone, precum Irak, Kuwait, Qatar, Arabia

Saudită și Emiratele Arabe Unite, Moscova a lansat ofensive diplomatice.⁶ Kremlinul a folosit o varietate de mijloace, inclusiv vizitele unor înalți funcționari, diplomația energetică, crearea unor legături comerciale și economice, vânzarea de arme și proiecte de energie nucleară civilă pentru a-și extinde influența și prezența, semnalizând că Rusia se reîntoarce în Orientul Mijlociu ca o putere majoră și intenționează să rămână pe termen lung. (Figura de mai jos oferă o imagine a extinderii prezenței Rusiei în Orientul Mijlociu, Marea Neagră și fostele state sovietice din vecinătate).⁷

Pentru conducerea de la Kremlin, conceptul de „maskirovka“, în mod tradițional, reprezintă utilizarea înșelăciunii militare. Anexarea Peninsulei Crimeea și incursiunile efectuate de către armata rusă în estul Ucrainei, precum și intervenția în Siria reprezintă începutul unor provocări multidimensionale rusești față de NATO și aliații săi.⁸ La Moscova s-a stabilit un nou nivel de ambiție strategică, maskirovka fiind redefinită, aplicându-se dezinformarea la toate nivelurile de comandă NATO și prin toate mijloacele posibile, acestea pentru a menține

Occidentul dezechilibrat atât din punct de vedere politic, cât și militar.

Scopul Rusiei este de a bloca distincția dintre influență, cooperare și concurență prin exploatarea „ambiguității strategice”; adică refuzul multor lideri europeni de a face față realității strategiei și acțiunilor Kremlinului. Actul de înșelăciune este o declarație elocventă de influență menită să forțeze liderii care doresc să privească spre Vest, să privească mai mult spre Est. Acest obiectiv se observă punctual în exercițiile militare recente ale Rusiei, care implică circumcizia politică a statelor din vestul Europei și intimidarea nucleară a aliaților.⁹

Deși se observă amestecul Rusiei în zone din Orientul Mijlociu, Africa de Nord, Asia de Sud-Vest, probabil principala prioritate a liderului de la Kremlin este tot Ucraina, percepând implicarea SUA din ultimii ani în politica internă a Ucrainei ca pe o amenințare. Rusia speră că, în măsura în care SUA își vor concentra atenția tot mai mult în Orientul Mijlociu, nu vor mai putea fi la fel de atente și asupra Ucrainei.

În urma acestor acțiuni, se poate concluziona că președintele Putin privește viitorul în mod pozitiv pentru Rusia. Totodată, din punct de vedere al conducerii de la Kremlin, Occidentul este în declin, iar folosirea acțiunilor strategice de tip „maskirovka” poate conduce la o dezechilibrare a Vestului și atingerea scopului Rusiei, acela de a crea o nouă sferă de influență în jurul granițelor sale și în statele ex-sovietice și

de a încheia „conflictele înghețate” din Orientul Mijlociu, Asia Centrală, Africa de Nord și Europa de Est în favoarea sa.

Analizând toate aceste acțiuni și intenții ale liderilor de la Moscova, putem observa că, la momentul actual, încă funcționează convingerea lui Lenin, aceea că ***dacă Rusia nu poate controla o țară, atunci aceasta trebuie cel puțin destabilizată.***

Bibliografie:

1. EL-GAMATY, Guma, „Is France Paving the Way to Haftar’s Return in Libya”, *Al-Araby al-Jadeed*, August 3, 2017.
2. LAZAREVA, Inna, „Russia Spybase Used to Monitor Rebels and Israel Seized”, *Telegraph*, October 8, 2014.
3. LINDLEY-FRENCH, Julian, „NATO: Countering Strategic Maskirovka”, Canadian Defence & Foreign Affairs Institute, Mai 2015.
4. RAMANI Sam, „How Russia is Courting the Gulf”, *National Interest*, August 1, 2016.
5. SMALE, Alison, „Latvia’s Tension with Russians at Home Persist in Shadow of Ukraine Conflict”, *New York Times*, August 23, 2014.
6. STRONSKI, Paul; RICHARD SOKOLSKY, „The Return of Global Russia: An Analytical Framework”, *Carnegie Endowment for International Peace*, <https://carnegieendowment.org/2017/12/14/return-of-global-russia-analytical-framework-pub-75003>.

¹ <https://carnegieendowment.org/2017/12/14/return-of-global-russia-analytical-framework-pub-75003>.

² Alison Smale, „Latvia’s Tension with Russians at Home Persist in Shadow of Ukraine Conflict”, *New York Times*, August 23, 2014, https://www.nytimes.com/2014/08/24/world/europe/latvias-tensions-with-russians-at-home-persist-in-shadow-of-ukraine.html?_r=0.

³ <https://carnegieendowment.org/2017/12/14/return-of-global-russia-analytical-framework-pub-75003>.

⁴ Inna Lazareva, „Russia Spybase Used to Monitor Rebels and Israel Seized”, *Telegraph*, October 8, 2014, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11148857/Russian-spy-base-in-Syria-used-to-monitor-rebels-and-Israel-seized.html>.

⁵ Guma el-Gamaty, „Is France Paving the Way to Haftar’s Return in Libya”, *Al-Araby al-Jadeed*, August 3, 2017, <https://www.alaraby.co.uk/english/comment/2017/8/3/libya-is-france-paving-the-way-to-haftars-return>.

⁶ Sam Ramani, „How Russia is Courting the Gulf”, *National Interest*, August 1, 2016.

⁷ Paul Stronski, Richard Sokolsky, „The Return of Global Russia: An Analytical Framework”, <https://carnegieendowment.org/2017/12/14/return-of-global-russia-analytical-framework-pub-75003>.

⁸ Julian Lindley-French, „NATO: Countering Strategic Maskirovka”, *Canadian Defence & Foreign Affairs Institute*, Mai 2015.

⁹ Julian Lindley-French, „Countering Russia’s Strategic Maskirovka”, <http://lindleyfrench.blogspot.com/2015/09/countering-russias-strategic-maskirovka.html>.

EXERCIȚIILE MILITARE CU TRUPE: CÂTEVA SEMNIFICAȚII POLITICE ȘI GEOSTRATEGICE

Dr. Florin DIACONU*

Abstract

The study explores, using two recent sets of relevant examples, one of the roles military exercises have on the international arena. Such exercises obviously are methods aiming the quick and sound consolidation of combat worthiness of various branches of the armed forces, and of interoperability, both at national and international level; but they are also embodying the political will of the states organizing the military exercises we are speaking about, or involving themselves in such military drill. And, in the end, such military exercises are really potent and flexible political tools, transmitting (or communicating) important strategic messages to both allies/partners and competitors/potential foes.

Keywords: *military exercises; interoperability; combat worthiness; military strategy; grand strategy; political tools; strategic communication.*

Exercițiile (sau aplicațiile) militare cu trupe au, în istoria universală modernă și contemporană, un rol *militar* bine definit, legat cu prioritate de preocuparea decidenților politici și militari de a consolida semnificativ și de a verifica pregătirea de luptă a diverselor categorii de forțe militare, ca și interoperabilitatea atât la nivel național, cât și la nivel internațional (în cadrul unor aranjamente politico-militare *ad-hoc*, dar *mai ales* în cadrul unor structuri relativ stabile, cum sunt *alianțele*). Aceleași exerciții îngăduie decidenților, între altele, să înțeleagă mai precis și mai nuanțat care sunt dotările suplimentare (armament și echipamente ce trebuie produse sau importate) de care au nevoie forțele armate, precum și cum sunt ierarhizate prioritățile în acest domeniu¹. În cadrul unor astfel de exerciții militare cu trupe sunt adesea testate, în condiții *relativ* apropiate de cele ale conflictului militar real, și inovații importante (tehnologice, dar și tactice sau chiar doctrinare). Din această perspectivă, exercițiile (aplicațiile) militare cu trupe sunt, între altele, și

metode de testare a măsurii în care inovații de tipul celor succint descrise aici au (sau nu) capacitatea de a fi, într-un viitor conflict armat, ingrediente importante ale (precum și *catalizatori* relevanți ai) victoriilor tactice sau la nivel strategic. Pentru a ne lămuri mai exact în legătură cu măsura în care marile exerciții cu trupe oferă comandanților militari și decidenților politici, cel puțin în *unele* ocazii, o seamă de informații *vitale* despre tipul și dinamica viitorului război (funcționând, deci, și ca instrumente *realmente* importante pentru ceea ce numim *strategic forecasting*, în sensul cel mai larg al termenului) să ne aducem aminte, de exemplu, de marile manevre organizate de forțele terestre ale SUA în 1941, în Louisiana și Carolina de Nord (cele mai mari exerciții de acest tip din istoria *U.S. Army*, cum preciza, într-un text din februarie 1991, generalul de brigadă Harold W. Nelson, în calitatea sa de *Chief of Military History*²). Marile exerciții (aplicații) militare cu trupe din toamna lui 1941 au implicat, între altele, efective totale de peste 427.000 de oameni,

* *Florin DIACONU este conf. univ. dr. la Facultatea de Științe Politice a Universității din București.*

iar mai multe mari unități (inclusiv două divizii blindate) au întreprins marșuri lungi, de câte 6-700 de mile (o milă terestră = 1.609 metri), de la bazele lor până în zonele în care s-au desfășurat în mod efectiv exercițiile³. Ceea ce ne interesează în mod special e faptul că bătăliile simulate, ce au constituit elementul central al acestor masive manevre cu trupe, au pus în evidență nu numai chestiuni ce fuseseră deja rezolvate cu notabil succes (o seamă dintre programele de instruire și pregătire ale unei forțe militare care crescuse, cantitativ, în termeni absolut spectaculoși), dar și probleme și deficiențe consistente, unele dintre ele greu de anticipat și care au putut fi înlăturate, progresiv, în destule ocazii chiar *înainte* ca forțele terestre ale SUA să fie *masiv* angajate în luptă, pe teatrele de operațiuni *largi* din Africa de Nord și ulterior din Europa (amintim aici, între altele, observația referitoare la faptul că armele antitanc, în număr mare, dacă sunt judicios amplasate și utilizate, pot opri chiar și atacuri masive, întreprinse de *sute* de blindate⁴).

Pentru o înțelegere nuanțată și într-adevăr adusă *la zi* a logicii și utilității exercițiilor militare cu trupe, utilă este, credem, și citirea atentă a unui text scurt, relativ recent, scris de amiralul american în retragere James Stavridis (care a fost, între altele, și comandant suprem al trupelor NATO) și publicat în toamna lui 2018, când erau în plină desfășurare mari aplicații – la care participau în jur de 50.000 de militari occidentali – în Norvegia, ca reacție la exerciții militare rusești de dimensiuni încă și mai consistente, derulate anterior. Stavridis afirma, între altele, că în cazul unor astfel de exerciții, nu sunt de luat în calcul doar beneficiile, ci și riscurile: „costurile sunt mari, iar riscurile cât se poate de reale. Iar posibilitatea unei erori de calcul făcută de o parte sau de alta, din care să rezulte un incident care să provoace o escaladare reală, este semnificativă”⁵.

Exercițiile militare cu trupe ca formă specială de comunicare politico-strategică

Dar exercițiile militare cu trupe, ca și alte tipuri de utilizare, *fără* folosirea efectivă a violenței armate⁶, a unor categorii diverse de trupe și de tehnologii militare au, adesea, și un alt rol

decât cele deja trecute aici în revistă, în rândurile anterioare. Este vorba de faptul că astfel de *military drills* pot transmite, adesea indiferent de dimensiunile efectivelor folosite, în egală măsură partenerilor/aliaților, dar și competitorilor/inamicilor potențiali de pe scena internațională, mesaje *strategice* foarte importante. Aceasta este, de altfel, tema principală a segmentului central al textului de față. Spre a evita capcana (complet contraproductivă, în opinia noastră, pentru un text de dimensiuni restrânse, cum este cel de față) constituită de o eventuală opțiune pentru un șir de considerații exclusiv (sau predominant) teoretice, vom face trimitere, inclusiv cu detalii semnificative, la *două situații cât se poate de concrete*, foarte clar conturate, în care exercițiile militare cu trupe sunt (împreună cu maniera în care sunt reflectate, în texte oficiale, dar și în articole de presă) nu doar metode de consolidare și testare a puterii militare, ci și un puternic instrument de *comunicare strategică*. Este vorba, în primul rând, despre creșterea accentuată a tensiunilor între Occident și Federația Rusă, cu prioritate după anexarea Crimeii de către Rusia, în 2014. În al doilea rând, am ales, nu în mod întâmplător, cazul Indiei, țară care se află, în mod constant, într-o situație geostrategică (și într-o postură strategică) relativ dificilă și extrem de fluidă.

Ce ne spune dinamica recentă a exercițiilor militare ale F.Ruse și ale NATO

Înainte de (dar și vreme de cel puțin un an după) invadarea și anexarea de către F.Rusă a Peninsulei Crimeea, în 2014, era clar vizibilă, pentru, practic, orice observator într-adevăr atent, o *disproporție majoră* între dimensiunile relativ modeste ale exercițiilor militare cu trupe organizate de NATO sau de state membre ale Alianței Nord-Atlantice, pe de o parte, și extrem de consistentele efective militare utilizate de Federația Rusă în cadrul propriilor sale exerciții militare, pe de altă parte. Un text publicat în octombrie 2016 de *Atlantic Council* preciza, între altele, că, până și în 2015 (an în care, precizăm, au avut loc exerciții dintre care *multe* fuseseră planificate și bugetate *înainte* de anexarea de către

ruși a Crimeii), dimensiunile exercițiilor militare cu trupe întreprinse de Moscova pur și simplu le „făceau să pară mărunte și neimportante” pe cele ale NATO. Aceeași sursă preciza și că, în 2013 și 2014, de exemplu, „Rusia a organizat frecvent exerciții militare de mari dimensiuni, cel puțin șase dintre acestea implicând efective cuprinse între 65.000 și 155.000 de militari”. În direct contrast cu această situație, „cel mai mare exercițiu organizat de NATO în aceeași perioadă a folosit 16.000 de militari”⁷ (adică de 4 până la 10 ori mai puțini decât cei utilizați de Moscova în fiecare dintre cele șase aplicații cu trupe la care am făcut trimitere în rândurile anterioare). Multe dintre exercițiile militare NATO din 2014-2015 (ca și în anii următori) au fost de dimensiuni încă și mai mici, implicând efective de 1.000 până la 5.000 de militari – vezi, de exemplu, *Steadfast Javelin II*, exercițiu militar desfășurat în Polonia, Germania și cele trei mici state baltice, în septembrie 2014, cu participarea a doar 2.000 de militari, sau *Danube Express 2014*, desfășurat în octombrie 2014, în regiunile din estul României și constând în desfășurarea aici a 1.000 de militari britanici, cu 400 de piese de armament și echipament, sau *Iron Sword 15*, desfășurat în Lituania, în noiembrie 2015, cu participarea a 2.000 de militari din 10 state membre NATO, plus Georgia⁸. Începând cu 2015, putem constata, susține sursa citată aici, că, pe de o parte, NATO a intensificat în mod semnificativ, în conformitate cu deciziile adoptate la Summit-ul din Wales, *ritmul* în care desfășoară exerciții militare de diverse tipuri, precum și faptul că *unele* dintre aplicațiile cu trupe planificate și întreprinse de Alianța Nord-Atlantică au început să aibă dimensiuni (exprimate în special în mărimea efectivelor folosite) semnificativ mai consistente decât în anii anteriori crizei din Crimeea (așa de exemplu, exercițiul *Anakonda*, găzduit în iunie 2015 de Polonia a implicat 31.000 de militari, iar aplicația NATO *Trident Juncture*, desfășurată în Spania și Portugalia în octombrie 2015, a utilizat, în misiuni complexe, în jur de 38.000 de soldați. Tot în 2015, exercițiul *Cold Response*, desfășurat în Norvegia, a implicat 15.000 de militari)⁹. Pe de altă parte,

concomitent cu efortul mai consistent făcut de NATO, s-a redus vizibil frecvența exercițiilor militare masive întreprinse de Rusia. Una dintre explicațiile acestui tip de dinamică a aplicațiilor cu trupe organizate de Moscova are, susțin unii analiști, direct legătură cu limitele resurselor utilizabile: încă din 2015, o oficialitate rusă de rang foarte înalt declara, într-un dialog purtat cu jurnaliști din redacția publicației *Financial Times*: „costurile operațiunilor militare din Siria se așteaptă a fi acoperite prin reducerea numărului și mărimii exercițiilor militare desfășurate în țară”¹⁰.

Conform unui text publicat pe pagina web oficială a Alianței Nord-Atlantice, NATO a organizat, în 2018, un număr total de 103 exerciții cu trupe, dintre care la 51 (ceea ce înseamnă aproape o jumătate) au participat și contingente militare de diferite mărimi din state partenere. În plus, state membre NATO au organizat și desfășurat, separate de cadrul instituțional al Alianței, alte 183 de exerciții naționale și multinaționale. Aceeași sursă oficială indică, pentru anul 2019, intenția NATO de a organiza 102 exerciții militare (cifră practic egală cu aceea din anul anterior). 39 dintre aceste exerciții militare sunt deschise și statelor partenere. În 2019, numărul total al exercițiilor militare naționale și multinaționale organizate de state membre NATO, dar în afara cadrului instituțional al Alianței este semnificativ mai mare decât în 2018: 208¹¹ (ceea ce înseamnă o creștere vădit semnificativă, de peste 10 % a acestei categorii de *military drills*).

În prima parte a lui octombrie 2019, forțele *terestre* ale SUA (*U.S. Army*) au anunțat că vor organiza, în primele luni ale lui 2020, cel mai mare exercițiu militar pe care acest segment al forțelor armate ale SUA l-au întreprins, în ultimii 25 de ani, în Europa. Acest exercițiu, care se va numi *Defender – Europe 20*, relatează surse deschise, va implica 37.000 de militari, dintre care 20.000 vor fi aduși în Europa de la bazele lor aflate pe teritoriul SUA. Surse oficiale americane precizează că scopul exercițiului este acela „de a demonstra capacitatea de neegalat a U.S. Army de a întreprinde rapid proiecția de forțe oriunde în lume, în timp ce operează alături de aliați și parteneri”¹².

Există (și subliniem acest fapt) relatări de presă, inclusiv unele recente, care indică, în termeni foarte clari, în ce măsură exercițiile militare cu trupe sunt și instrumente de comunicare strategică. Un text din mai 2019, de exemplu, referitor la competiția tot mai intensă dintre F.Rusă și NATO în regiunile arctice, afirma că exercițiile aeriene la care au participat peste 140 de avioane de diverse tipuri ale SUA și ale unor țări aliante din cadrul NATO (Norvegia, Danemarca, Marea Britanie, Franța, Germania, Olanda), ca și ale unor țări care nu sunt membre NATO, dar sunt în mod legitim îngrijorate de politica externă a F.Ruse (Suedia și Finlanda) „trimit un mesaj către Kremlin” și exprimă voința de a lupta, în caz de nevoie, a NATO (textul citează, între altele, opinia unui general american, care declară că astfel de exerciții îi fac pe ruși să înțeleagă că, dacă se vor confrunta cumva cu Vestul, nu vor avea de-a face cu un număr oarecare de state cu acțiuni și strategii separate, ci cu un *efort comun*, bine coordonat, al NATO¹³).

În conformitate cu declarații făcute în 2018 de înalte oficialități ale NATO, *Vostok-2018*, cele mai mari exerciții militare rusești de după sfârșitul Războiului Rece, derulate anul trecut cu participarea a aproximativ 300.000 de militari, demonstrează - și *comunică* - faptul că „Rusia pune accentul pe exersarea unor conflicte de mare amploare”; iar astfel de acțiuni repetate constituie un pattern ce indică „o Rusie tot mai încrezătoare în forțele sale, mărindu-și semnificativ bugetele militare și prezența militară pe arena internațională”¹⁴.

Toate aceste elemente pot fi interpretate și astfel: prin exercițiile sale militare, adesea de dimensiuni *foarte* consistente (ca și prin structura forțelor folosite și prin natura misiunilor de luptă exersate), F.Rusă comunică, destul de direct, că nu exclude în niciun fel folosirea masivă a forței, respectiv că ar putea opta pentru continuarea cu mijloace *masive* a tradiției expansioniste (o constantă vădit perenă în politica F.Ruse imperiale și apoi a URSS). La rândul său, NATO comunică, prin exercițiile sale militare, și că există, în cadrul Alianței, o voință politică comună, interesată și capabilă nu doar să *descurajeze* prin mijloace

prioritar *politice* o eventuală agresiune ci, la nevoie, capabilă să se angajeze în luptă, să oprească și să înfrângă, cu mijloace *militare*, o posibilă agresiune rusească.

Câteva elemente despre exercițiile militare ale Indiei

În Asia, *India* este unul dintre statele care organizează – sau se implică activ în – exerciții militare naționale sau multinaționale, cu mize și dimensiuni extrem de diverse. Unele dintre aceste aplicații cu trupe sunt de dimensiuni mici sau chiar *foarte* mici. Vezi, de exemplu, exercițiul comun indo-japonez *Dharma Guardian*, desfășurat în octombrie 2019, cu participarea unor efective de mărimea unui pluton în cazul ambelor state. În cadrul acestui exercițiu, subunități indiene și japoneze au cooperat în scenarii de luptă antiteroristă, în junglă sau în mediul urban¹⁵. Altele, dimpotrivă, sunt exerciții militare de mai mare amploare, cum ar fi, de exemplu, manevrele navale numite *Malabar* și desfășurate, la sfârșitul lui septembrie și la începutul lui octombrie 2019, pe fondul tensionării continue a situației din Marea Chinei de Sud. La aceste exerciții maritime, care se desfășoară cu regularitate și a căror ediție pe care o comentăm aici este a 23-a, au participat nave și avioane de luptă americane (submarinul de atac cu propulsie nucleară *USS McCampbell*, precum și un avion de patrulare maritimă cu rază lungă de acțiune, de tip *P8A*), japoneze (distrugătorul port-elicopter *JS Kaga*, din clasa *Izumo*, distrugătoarele înarmate cu rachete ghidate *JS Samidare* și *JS Choukai*, precum și un avion de patrulare maritimă *PI*) și indiene (fregata *Sahyadri*, înarmată cu rachete ghidate și corveta antisubmarin *Kiltan*, precum și un avion de patrulare maritimă cu rază lungă de acțiune)¹⁶.

Menționăm aici și faptul că India a întreprins, în vara lui 2019, și exerciții militare având ca element central un joc de simulare complex, menit să demonstreze (și să testeze, chiar dacă doar cu mijloace limitate) capacitatea țării de a întreprinde, în caz de nevoie, misiuni militare de diverse tipuri în spațiul cosmic. *The Diplomat* – o sursă deschisă de bună calitate, extrem de utilă pentru a înțelege (și a anticipa) evoluțiile

complexe și rapide din întreaga regiune Asia-Pacific – făcea referire, încă din prima parte a lui iunie 2019¹⁷, la intenția decidenților politico-militari indieni de a întreprinde un exercițiu militar extrem major, vizând posibilitatea unor operațiuni cu miză *strategică*, desfășurate în spațiul cosmic. O lună și jumătate mai târziu, diverse alte surse deschise relatau că exercițiul în cauză a avut loc, coordonat fiind de ministerul apărării, la 25-26 iulie 2019, cu implicarea directă a unor specialiști și decidenți din cadrul statului major inter-arme, al agenției pentru cercetare și dezvoltare militară, al lumii academice civile, al industriei de apărare și al unor *think-tank*-uri specializate în chestiuni de apărare și securitate națională¹⁸.

Printr-o paletă largă de exerciții militare de diverse tipuri, India *comunică*, între altele, și că e pregătită să facă față unor amenințări de diverse naturi și intensități, pe multiple direcții. Manifestări de tip terorist și rivalitatea istorică cu Pakistanul (care, să nu uităm, a condus deja la mai multe războaie deschise) sunt surse serioase de îngrijorare, dar din chiar natura exercițiilor militare prezentate aici rezultă, relativ clar, că pentru India, sursa *principală* de amenințare strategică rămâne, în mod evident, China. Prin urmare, datele referitoare la exercițiile militare ale Indiei comunică oricărui consumator de informații complexe, între altele, și care este *prioritatea strategică* numărul 1 a Indiei: doar China are, între rivalii Indiei, o forță navală care poate fi descurajată (sau înfrântă, la nevoie) doar prin cooperare internațională; și doar China are, între rivalii Indiei, programe spațiale dezvoltate și cu certă miză militară.

Concluzii

Cele două cazuri concrete prezentate și comentate, pe scurt, în acest text – cel constituit de competiția evidentă (și adesea *extrem* de intensă) dintre programele de exerciții militare ale F.Ruse și cele ale NATO, competiție care se suprapune în bună măsură peste cea geostrategică (și peste tensiunile *în creștere cvasicontinuă*, începând cu 2014) dintre Federația Rusă și NATO, precum și cel constituit de exercițiile militare cu *mize*

multiple ale Indiei – oferă, credem, posibilitatea unei mai precise înțelegeri a potențialului *complex*, în plan militar și politic, pe care îl au exercițiile (aplicațiile) militare cu trupe. Dincolo de utilitatea lor indiscutabilă în plan strict *militar*, astfel de exerciții sunt, în mod clar, și foarte puternice instrumente de *comunicare* politico-strategică, având un rol potențial major în configurarea realităților și percepțiilor relevante pentru *marea strategie*¹⁹. Rămâne de discutat, probabil într-un alt context și cu o altă ocazie, o arie tematică vădit complementară celei explorate, pe scurt, aici: *ce și cât* înțeleg diverse grupuri-țintă (și ne interesează în special *decidenții politici de rang înalt*, aleși sau numiți, dar și *opinia publică* în ansamblul său) din astfel de exerciții, precum și cum ar putea fi ameliorată, semnificativ, capacitatea grupurilor în cauză de a înțelege, precis și în timp real, ce ne spun, foarte clar, de altfel, în *multe* ocazii, exercițiile militare de diverse tipuri și de diverse mărimi.

Bibliografie:

1. „Army exercise largest in 25 years”, pe pagina web oficială a *U.S. Army*, 7 octombrie 2019, la adresa https://www.army.mil/article/228226/army_exercise_largest_in_25_years, text accesat la data de 20 octombrie 2019.
2. BANERJEE, Ajay, „India plans policy to tackle space threats”, în *The Tribune*, 29 iulie 2019, disponibil la <https://www.tribuneindia.com/news/nation/india-plans-policy-to-tackle-space-threats/809330.html>, text accesat la 18 octombrie 2019.
3. BRZEZINSKI, Ian și Nicholas VARANGIS, „The NATO-Russia Exercise Gap... Then, Now, & 2017”, 25 octombrie 2016, pe pagina web a *Atlantic Council*, disponibil la <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/the-nato-russia-exercise-gap-then-now-2017/>, accesată la 21 septembrie 2019.
4. D'AGATA, Charlie, „U.S. forces taking part in war games above the Arctic Circle”, *CBS News*, 29 mai 2019, disponibil la <https://www.cbsnews.com/news/us-forces-taking-part-in-war-games-above-the-arctic-circle-2019-05-29/>, text accesat la 4 octombrie 2019.

5. GABEL, Christopher R., *The U.S. Army GHQ Maneuvers of 1941*, Center of Military History, United States Army, Washington, D.C., 1992
6. „India, Japan to hold joint military exercise from October 19”, în *The Economic Times*, 12 octombrie 2019, disponibil la <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-japan-to-hold-joint-military-exercise-from-october-2/articleshow/71553570.cms>, text accesat la 14 octombrie 2019.
7. „Key NATO and Allied exercises in 2019”, februarie 2019, pe pagina web oficială a NATO (vezi *factsheets*), disponibil la https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_02/1902-factsheet_exercises_en.pdf, text accesat la data de 17 septembrie 2019.
8. KHURANA, Gurpreet S., Cdr., *Joint Naval Exercises: A Post-Malabar-2007 Appraisal for India*, IPCS Issue Brief no. 52, 2007, Institute of Peace and Conflict Studies, New Delhi, 2007, disponibil la http://www.ipcs.org/issue_briefs/issue_brief_pdf/49320093IPCS-IssueBrief-No52.pdf, text accesat la data de 3 septembrie 2019.
9. LUKES, Igor, *Czechoslovakia between Stalin and Hitler: The Diplomacy of Edvard Beneš in the 1930s*, Oxford University Press, 1996.
10. LIDDELL HART, B. H., *Strategia. Acțiunile indirecte*, Editura Militară, București, 1973.
11. „Major NATO and NATO-related exercises conducted since 2014 in Central Europe and adjacent areas”, februarie 2016, pe pagina web a *European Leadership Network*, disponibil la https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2017/10/Major-NATO-Exercises-TABLE_ELN.pdf, text accesat la 27 septembrie 2019.
12. „Mega naval war game among India, US and Japan begins on Thursday off coast of Japan”, în *The Economic Times*, 25 septembrie 2019, disponibil la <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/mega-naval-war-game-among-india-us-and-japan-begins-on-thursday-off-coast-of-japan/articleshow/71295530.cms>, text accesat la 16 octombrie 2019.
13. „NATO Sees Russian Buildup Ahead of Wargames With China”, *Voice of America (VOA News)*, 29 august 2018, disponibil la <https://www.voanews.com/europe/nato-sees-russian-buildup-ahead-wargames-china>, text accesat la 4 septembrie 2019.
14. RAJAGOPALAN, Rajeswari Pillai, „A First: India to Launch First Simulated Space Warfare Exercise”, în *The Diplomat*, 12 iunie 2019, disponibil la <https://thediplomat.com/2019/06/a-first-india-to-launch-first-simulated-space-warfare-exercise/>, text accesat la 3 octombrie 2019.
15. STAVRIDIS, James, „NATO Is in the Middle of an Expensive and Dangerous Military Exercise. Here’s Why Those War Games Are Worth It”, *Time*, 29 octombrie 2018, disponibil la <https://time.com/5438453/nato-military-exercises-war-games/>, text accesat la data de 3 octombrie 2019.

¹ Pentru capacitatea unor exerciții militare cu trupe de a consolida interoperabilitatea la nivel internațional, ca și de a indica, relativ clar, care sunt tehnologiile proprii deficitare (orientând, astfel, inclusiv politica de achiziții în domeniul militar, în anii următori) vezi, de exemplu, Gurpreet S. Khurana, Cdr., *Joint Naval Exercises: A Post-Malabar-2007 Appraisal for India*, IPCS Issue Brief no. 52, 2007, Institute of Peace and Conflict Studies, New Delhi, 2007, la adresa de internet http://www.ipcs.org/issue_briefs/issue_brief_pdf/49320093IPCS-IssueBrief-No52.pdf, text accesat la data de 3 septembrie 2019, pp. 3-4. Am ales acest text atât din rațiuni ce țin de profilul profesional (realmente interesant) al autorului său, dar și pentru faptul că în text ne mai referim la exercițiile *Malabar*, inclusiv la cele din 2018/19.

² Harold W. Nelson, Brigadier General, „Foreword”, în Christopher R. Gabel, *The U.S. Army GHQ Maneuvers of 1941*, Center of Military History, United States Army, Washington, D.C., 1992, p. iii.

³ Christopher R. Gabel. *op. cit.*, p. 59.

⁴ Pentru lista deficiențelor constatate atunci (în domeniul organizării militare, armamentului, tacticii, doctrinei operative), ca și a măsurilor adoptate pentru înlăturarea lor, vezi întreg capitolul al 10-lea, *After the Maneuvers. Defects and Remedies*, în Christopher R. Gabel, *op. cit.*, p. 170-184.

⁵ James Stavridis, „NATO Is in the Middle of an Expensive and Dangerous Military Exercise. Here’s Why Those War Games Are Worth It”, *Time*, 29 octombrie 2018, la adresa de internet <https://time.com/5438453/nato-military-exercises-war-games/>, text accesat la data de 3 octombrie 2019.

- ⁶ Facem trimitere aici la cazurile în care decizia de a mobiliza o cotă-parte semnificativă a rezerviștilor poate exercita, chiar și *fără* folosirea efectivă a forței, consecințe *serioase* pe arena internațională. Vezi, de exemplu, cazul mobilizării parțiale a rezerviștilor, în mai 1938, în Cehoslovacia, decizie care a amânat, probabil cu câteva luni, momentul în care Germania a redevenit în mod deschis foarte agresivă în raport cu Praga. Pentru momentul în cauză vezi, de exemplu, Igor Lukes, *Czechoslovakia between Stalin and Hitler: The Diplomacy of Edvard Beneš in the 1930s*, Oxford University Press, 1996, pp. 144-145.
- ⁷ Ian Brzezinski and Nicholas Varangis, 25 octombrie 2016, pe pagina web a *Atlantic Council*, la adresa de internet <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/the-nato-russia-exercise-gap-then-now-2017/>, accesată la 21 septembrie 2019.
- ⁸ Pentru datele referitoare la aceste trei exerciții de dimensiuni relativ reduse din 2014-2015, vezi tabelul intitulat „Major NATO and NATO-related exercises conducted since 2014 in Central Europe and adjacent areas”, februarie 2016, pe pagina web a *European Leadership Network*, la adresa de internet https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2017/10/Major-NATO-Exercises-TABLE_ELN.pdf, text accesat la 27 septembrie 2019.
- ⁹ Ian Brzezinski and Nicholas Varangis, *op. cit.*
- ¹⁰ Ian Brzezinski and Nicholas Varangis, *op. cit.*
- ¹¹ Pentru cifrele din acest paragraf vezi în principal „Key NATO and Allied exercises in 2019”, februarie 2019, pe pagina web oficială a NATO (vezi *factsheets*), la adresa de internet https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_02/1902-factsheet_exercises_en.pdf, text accesat la data de 17 septembrie 2019.
- ¹² „Army exercise largest in 25 years”, pe pagina web oficială a *U.S. Army*, 7 octombrie 2019, la adresa de internet https://www.army.mil/article/228226/army_exercise_largest_in_25_years, text accesat la 20 octombrie 2019.
- ¹³ Charlie D’Agata, „U.S. forces taking part in war games above the Arctic Circle”, *CBS News*, 29 mai 2019, la adresa de internet <https://www.cbsnews.com/news/us-forces-taking-part-in-war-games-above-the-arctic-circle-2019-05-29/>, text accesat la 4 octombrie 2019.
- ¹⁴ „NATO Sees Russian Buildup Ahead of Wargames With China”, *Voice of America (VOA News)*, 29 august 2018, la adresa de internet <https://www.voanews.com/europe/nato-sees-russian-buildup-ahead-wargames-china>, text accesat la 4 septembrie 2019.
- ¹⁵ „India, Japan to hold joint military exercise from October 19”, în *The Economic Times*, 12 octombrie 2019, la adresa de internet <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/india-japan-to-hold-joint-military-exercise-from-october-2/articleshow/71553570.cms>, text accesat la 14 octombrie 2019.
- ¹⁶ Pentru elementele legate de manevrele navale recente din seria *Malabar*, vezi „Mega naval war game among India, US and Japan begins on Thursday off coast of Japan”, în *The Economic Times*, 25 septembrie 2019, la adresa de internet <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/mega-naval-war-game-among-india-us-and-japan-begins-on-thursday-off-coast-of-japan/articleshow/71295530.cms>, text accesat la 16 octombrie 2019.
- ¹⁷ Vezi Rajeswari Pillai Rajagopalan, „A First: India to Launch First Simulated Space Warfare Exercise”, în *The Diplomat*, 12 iunie 2019, la adresa de internet <https://thediplomat.com/2019/06/a-first-india-to-launch-first-simulated-space-warfare-exercise/>, text accesat la 3 octombrie 2019.
- ¹⁸ Ajay Banerjee, „India plans policy to tackle space threats”, în *The Tribune*, 29 iulie 2019, la adresa de internet <https://www.tribuneindia.com/news/nation/india-plans-policy-to-tackle-space-threats/809330.html>, text accesat la 18 octombrie 2019.
- ¹⁹ Folosim aici termenul de mare strategie (*grand strategy*) exact cu încărcătura de conținut propusă, cu ani în urmă, de B. H. Liddell Hart, *Strategia. Acțiunile indirecte*, Editura Militară, București, 1973, p. 334.

TENDINȚE ACTUALE ALE PIEȚEI MONDIALE DE ARMAMENT – IMPLICAȚII PENTRU ROMÂNIA*

Dr. Lucian IVAN**

Abstract

International defence market is characterised by dynamism generated by the involvement of new actors on emergent markets, as well as recalibration and reorientation of defence strategic policies of some relevant states who allocated substantial funds for acquisition of modern defence equipment and technologies.

Moreover, big producers of defence equipment and technologies "dictate" trends of modern military systems from economical point of view, through continuously adaptation of products to modern warfare paradigm. In order to achieve this strategic objective, relevant funds are invested into research & development domain, in order to ensure continuously modernization of existing military equipment and to create new products that are capable to face dynamic needs of international defence market.

Romania's affiliation to the EU and NATO could allow the Romanian companies to become partners with strategic companies from states belonging these organizations, in order to integrate and to facilitate adaptation of domestic military products with defence systems and products developed by relevant actors on international defence market.

Moreover, Romania's access to highly developed military systems and products existed on international market will allows modernization of Romanian Armed Forces, this process being favourite by allocation of 2% of GDP annually for defence domain, most of these funds being dedicated to Arm Forces modernization.

Keywords: *defense industry, military products, European Defense Fund, investment, technology, research.*

După 100 de ani de la sfârșitul Primului Război Mondial și după 70 de ani de la înființarea NATO, societatea actuală se confruntă cu noi provocări de natură securitară (amenințări cibernetice, drone, arme nucleare etc.), pe fondul schimbărilor radicale de natură geopolitică, respectiv:

- provocările securitare generate de Federația Rusă (atacul asupra Ucrainei, anexarea Peninsulei Crimeea);
- retragerea SUA din Tratatul INF (*Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty*);
- conflictele militare din Siria și Yemen, cel din Siria fiind potențat și de recenta

implicare a Turciei în zona controlată de forțele kurde;

- creșterea bugetelor de apărare ale statelor emergente (ex. China, India, Brazilia);
- pierderea de către Uniunea Europeană a unui lider militar major la nivel mondial (Marea Britanie) și, în context, necesitatea urgentării adoptării unor noi instrumente de politici în domeniul apărării.

Aceste aspecte afectează, în mod direct, industria de apărare care se adaptează la provocările de securitate la nivel global și răspunde nevoilor de apărare ale statelor, în scopul satisfacerii nevoilor securitare ale acestora. Astfel, conform

* Acest material a fost realizat cu sprijinul proiectului POCU 125040, cu titlul: „Dezvoltarea învățământului terțiar universitar în sprijinul creșterii economice - PROGRESSIO”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014 –2020.

** Expert în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

unui studiu publicat de compania de consultanță Deloitte, în perioada următoare cifrele de afaceri ale companiilor din industria de apărare vor continua trendul crescător înregistrat în anul 2019, în special datorită dinamizării producției de aeronave militare și creșterii substanțiale a bugetelor de apărare.

În acest context, având în vedere conflictele militare actuale și situația geopolitică fluidă pe plan internațional, au crescut considerabil bugetele de apărare ale SUA și ale unor puteri precum China, India și Japonia, care și-au ajustat corespunzător bugetele și au contribuit substanțial la creșterea globală a cifrei de afaceri a sectorului industriei de apărare.

Analizând datele privind industria de apărare din China, India și Japonia rezultă următorii indicatori economici, care confirmă faptul că prioritatea acestor state este de a deveni lideri importanți regionali sau chiar la nivel global.

O altă piață de interes, inclusiv pentru industria românească de armament, este reprezentată de statele din zona Orientului Mijlociu, care dispun de bugete de apărare

generoase și care sunt implicate în procesul de modernizare a forțelor armate.

Șapte din primele zece țări cu cele mai mari cheltuieli militare ca procent din PIB sunt din zona Orientului Mijlociu, respectiv: Oman, Arabia Saudită, Kuwait, Iordania, Israel, Liban și Bahrain. Deși ritmul creșterii cheltuielilor de apărare de către cele două țări-cheie în ceea ce privește cheltuieli de apărare în regiune (Emiratele Arabe Unite și Arabia Saudită) a încetinit, cheltuielile lor de apărare sunt în continuare semnificative din punct de vedere valoric.

Din punct de vedere al progreselor în materie de apărare și securitate ale UE, menționăm poziția Consiliului European care, la o reuniune de profil, desfășurată în perioada 13 - 14 decembrie 2018, a salutat progresele semnificative înregistrate în domeniul securității și apărării, inclusiv prin punerea în aplicare a cooperării structurate permanente în îmbunătățirea mobilității militare (PESCO), în implementarea Programului european de dezvoltare industrială în domeniul apărării (EDIDP) și în procesul de negociere privind proiectul Fondului European de Apărare (FED).

CHINA	<ul style="list-style-type: none"> - în următorii 20 de ani, experții estimează o cerere de 7.690 noi aeronave comerciale, în valoare de peste 1,2 miliarde USD. - din punct de vedere al cheltuielilor militare este a doua cea mai mare națiune după Statele Unite ale Americii, însă, cu toate acestea, procentul din PIB alocat cheltuielilor militare este sub cel al SUA. - bugetul apărării a crescut cu aproximativ 8,1% an de an, în ultimii trei ani, până la 175 miliarde USD (2018). - cheltuielile de apărare se preconizează că vor crește în perioada următoare cu 9 – 10%.
INDIA	<ul style="list-style-type: none"> - până în anul 2025, experții preconizează faptul că India va fi a treia piață de aviație, cu peste 478 milioane pasageri pe an. - experții estimează o cerere de peste 2.000 aeronave noi în următoarele două decenii. - bugetul de apărare, în perioada 2018 - 2019, a fost de 43,8 miliarde USD, înregistrându-se o creștere de 7,7% raportat la bugetul aferent perioadei 2017 – 2018.
JAPONIA	<ul style="list-style-type: none"> - traficul de pasageri în următorii 20 de ani este de așteptat să înregistreze o creștere de aproximativ 3,2%, cu mult sub trendul înregistrat în zona Asia-Pacific, unde creșterea numărului pasagerilor este estimată la 5,3%. - piața internă este dominată de două mari companii aeriene japoneze, dar cota lor de piață a scăzut semnificativ în ultimul deceniu. - recenta creștere a transportatorilor low-cost este de natură să conducă la creșterea cererii de aeronave comerciale în perioada următoare. - bugetul de apărare al Japoniei pentru perioada 2018 – 2019 a fost de 47,6 miliarde USD, marcând a șaptea creștere anuală la nivel mondial, însă, cu toate acestea, a rămas sub 1% din PIB.

În cadrul acestei reuniuni s-a menționat faptul că *aceste inițiative contribuie la sporirea autonomiei strategice a UE și a capacității sale de a acționa în calitate de furnizor de securitate, completând și consolidând activitățile NATO și contribuind la consolidarea cooperării UE-NATO, cu respectarea deplină a principiilor incluziunii, reciprocității și autonomiei decizionale a UE.*

Concluziile Summit-ului Consiliului UE 2019 au vizat aplicarea acestor instrumente, iar următorul buget al UE (cadrul financiar multianual 2021-2027) cuprinde fonduri substanțiale pentru asigurarea autonomiei Uniunii Europene. În acest context, vicepreședintele de atunci al Comisiei Europene, Federica Mogherini, preciza faptul că *nu există nicio contradicție între a investi în autonomia strategică a Europei și de a coopera și mai îndeaproape cu partenerii noștri. Noi, europenii, ne asumăm mai multă responsabilitate pentru propria noastră securitate și pentru mediul actual de securitate.* În articolul publicat în revista Defense News, Secretarul General al NATO, Jens Stoltenberg, a reamintit faptul că scopul inițial al NATO era să constituie un scut defensiv împotriva Uniunii Sovietice, însă, chiar dacă Războiul Rece s-a terminat, rămân provocări semnificative la adresa securității statelor membre. În acest context, acesta a subliniat *modul de acțiune al Federației Ruse, care este tot mai periculos și inacceptabil.* În ceea ce privește această amenințare rusească, înaltul oficial a afirmat faptul că *„NATO își va menține abordarea cu două piste: descurajare și apărare puternică, combinată cu urmărirea unui dialog semnificativ”.* Totodată, Secretarul General al NATO a precizat faptul că Alianța se confruntă și cu alte amenințări de natură asimetrică, precum terorismul internațional și proliferarea armelor de distrugere în masă, în aceste condiții fiind necesare investiții importante în sectorul de apărare.

Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, a precizat faptul că se impune *„creșterea răspunsului nostru la un mediu de securitate mai provocator, fapt ce implică investiții semnificative, iar aliații continuă să cheltuiască mai mult pe apărare”.* Conform datelor furnizate de NATO, 2018 a fost al patrulea an consecutiv de creștere a cheltuielilor de apărare, însă *există încă un drum lung de parcurs*, deoarece doar opt state membre NATO

au atins obiectivul de cheltuieli al apărării de 2% din PIB, printre care și România. De asemenea, înaltul oficial NATO a precizat faptul că *lucrând împreună, aliații NATO au asigurat securitatea spațiului trans-atlantic timp de șapte decenii. Astăzi ne confruntăm cu o serie de provocări complexe și diverse, dar continuând să fim uniți, luând deciziile necesare pentru a ne întări apărarea și de a investi mai mult în propria noastră securitate, NATO va continua să ne mențină în siguranță timp de multe decenii.*

Angajamentul european față de NATO

Creșterea bugetelor de apărare ale țărilor europene, datorată tensiunilor geopolitice și a amenințărilor crescânde reprezentate de atacurile cibernetice și acțiunile de tip hibrid, oferă un mediu favorabil companiilor de apărare. Membrii europeni ai NATO încearcă să atingă obiectivul de cheltuieli de 2% din PIB (în prezent 1,5% în medie) și continuă să-și mărească cheltuielile reale pentru apărare. Guvernele europene continuă să se îndrepte către realizarea *„autonomiei strategice”*, care urmărește să reducă dependența Europei de anumite sisteme de armament realizate de SUA. Experții consideră că aceste cheltuieli de apărare ale statelor europene trebuie să continue să crească, această creștere fiind susținută inclusiv de Fondul European de Apărare - FED (care a fost lansat în iunie 2017) și de Programul european de dezvoltare industrială în domeniul apărării (EDPIP).

În acest context, FED ar trebui să creeze stimulente pentru ca statele membre ale UE să coopereze cu privire la achizițiile lor de echipamente și tehnologii de apărare, furnizând cofinanțare din bugetul UE și sprijin din partea Comisiei Europene. De asemenea, EDPIP ar trebui să sprijine sectorul de cercetare și dezvoltare din industria de apărare, inclusiv prin acordarea de granturi de cercetare.

Procesul de digitizare

Amenințările cibernetice devin o componentă comună a războiului modern, iar în acest context guvernele europene au decis să modernizeze forțele armate, mai ales prin intermediul companiilor de apărare care încearcă să fuzioneze

sau să caute parteneriate strategice profitabile. În acest context, menționăm decizia luată de compania Thales, care a anunțat, la 17 decembrie 2017, că a achiziționat compania olandeză de securitate digitală Gemalto, pentru o valoare de piață de aproximativ 5,6 miliarde de euro.

Gemalto constituie un actor major în domeniul securității cibernetice, aproximativ jumătate din veniturile sale provenind din producția de cartele inteligente pentru telefoanele mobile și carduri de plată și restul din comercializarea sistemelor de identificare, de securitate a întreprinderilor, platforme mobile, precum și internet.

Totodată, sectorul securității cibernetice a reprezentat 5% din veniturile obținute de BAE Systems PLC în anul 2017, în timp ce Airbus a lansat un nou program digital denumit Quantum, care urmărește să creeze noi modele de afaceri în jurul tehnologiei avansate.

În acest context, experții apreciază faptul că cheltuielile de capital ale companiilor europene de apărare vor rămâne destul de stabile, la aproximativ 5% din veniturile totale.

Fondul European de Apărare pentru încurajarea cercetării și dezvoltării

FED și EDPIP ar trebui să sprijine creșterea nivelurilor de cercetare și dezvoltare în industrie prin granturi de cercetare sau prin subvenționarea parțială a costurilor de cercetare pentru entitățile cotate. Cu toate acestea, efectul deplin al acestui sprijin nu va fi resimțit în anul următor, deoarece FED a alocat, începând cu acest moment, doar 90 de milioane de euro pentru proiectele de cercetare în domeniul apărării pentru perioada 2018 - 2019. În acest context, FED intenționează să furnizeze companiilor din industria de apărare, aproximativ 500 milioane de euro pentru dezvoltarea tehnologiilor de apărare în perioada de 2019-2020. Totodată, FED și EDPIP vor beneficia de o finanțare sporită în cadrul bugetului UE pe termen lung, începând cu anul 2021.

BREXIT – riscuri și oportunități pentru industria de apărare

Un BREXIT fără acord ar putea afecta negativ lanțurile de aprovizionare ale companiilor din industria de apărare. În ceea ce privește posibilele

efecte ale unui BREXIT fără acord, multe companii europene de apărare se concentrează asupra modului în care procesul de separare a Marii Britanii de Uniunea Europeană va afecta lanțurile lor de aprovizionare. Producătorii din industria de apărare au adesea lanțuri complexe de aprovizionare transfrontaliere, care sunt extrem de sensibile la impactul unui BREXIT fără acord, ceea ce ar putea duce la întâzieri imediate în sectorul de producție din cauza întreruperilor, pe termen scurt, în transportul și logistica lor. Furnizorii de apărare mai mici vor fi probabil cei mai afectați de un BREXIT fără acord, deoarece aceștia nu dispun de resursele și lichiditățile necesare pentru a face față acestor schimbări.

De obicei, marile companii își măresc stocurile și fac bilanțul materiilor prime în pregătirea unor potențiale probleme de transport sau de aprovizionare, strategie pe care furnizorii mai mici nu o pot aplica, în special din cauza lipsei de lichidități.

BREXIT ar putea modifica rolul Marii Britanii în strategia de apărare a UE și ar conduce la relocarea producției anumitor echipamente militare. În prezent, Marea Britanie cheltuiește cele mai mari sume pentru apărare din UE și este una dintre puținele țări care îndeplinește ținta NATO de a cheltui 2% din PIB-ul său în apărare. De fapt, Marea Britanie este responsabilă pentru aproximativ 40% din cheltuielile curente ale UE pentru sectorul de cercetare și dezvoltare din domeniul industriei de apărare. Cu toate acestea, rămân mulți factori necunoscuți în legătură cu urmările BREXIT, inclusiv ce rol va juca Regatul Unit în strategia de apărare a UE, dacă va avea acces la fondurile europene de cercetare și dezvoltare industrială și la modul în care va fi tratată mișcarea transfrontalieră a forței de muncă calificate.

Deși cele mai multe contracte de apărare existente nu vor fi probabil afectate, firmele britanice pot fi împiedicate să liciteze pentru viitoarele contracte ale UE sau invers. Unele companii pot decide, de asemenea, să își mute activele de producție pentru a fi mai aproape de clienții finali și să negligeze unele dintre riscurile menționate anterior.

Cu o presiune continuă din partea SUA față de cheltuielile NATO și recunoașterea de către

Comisia Europeană a domeniului apărării ca o prioritate, experții apreciază faptul că cheltuielile de apărare ale UE nu vor fi afectate radical pe termen scurt. Cu toate acestea, deoarece în prezent avem o serie de entități cotate în Europa din cauza performanței lor operaționale, BREXIT ar putea declanșa reduceri suplimentare în situația în care cheltuielile de apărare stagnează.

Pentru România aspectele prezentate anterior constituie oportunități importante, în sensul în care se vor realiza anumite re poziționări pe piața europeană, respectiv pe cea mondială, fapt ce poate constitui o oportunitate pentru companiile românești de pe piața de armament.

Pentru a realiza dezvoltarea industriei românești de apărare sunt necesare măsuri proactive la nivel național, acestea urmând a fi susținute de cele dispuse la nivel internațional, respectiv:

- Realizarea unei evaluări comprehensive a industriei autohtone de apărare, în scopul privatizării companiilor de stat din industria de securitate, inclusiv prin comasarea unor întreprinderi cu același profil de activitate (ex. 2016 – fuzionarea întreprinderilor din Făgăraș și Victoria, prin realizarea unei singure entități pentru producția de pulberi și explozibili).
- Analiza oportunității trecerii în coordonarea MApN a întreprinderilor pe care statul consideră necesar să le mențină sub controlul său. Principalul argument în favoarea acestei soluții constă în faptul că această instituție este principalul beneficiar al industriei de apărare.
- Eliminarea duplicării demersurilor de export de armament, având în vedere faptul că, în multe situații, ROMARM și ROMTEHNICA s-au concurat pentru obținerea unor contracte pe piața externă, iar câștigătorul acestora a fost o companie terță din alt stat; în acest context, ROMTEHNICA poate fi desemnat unicul reprezentant al statului român pe palierul exporturilor de armament, având în vedere faptul că această companie de stat, aflată în coordonarea MApN, beneficiază de o puternică rețea de atașați militari care sunt familiarizați cu piața de profil și au stipulate în atribuțiile de serviciu menținerea relațiilor cu reprezentanții ministerelor apărării din statele unde își desfășoară activitatea.
- Pentru susținerea exporturilor românești de armament, MApN trebuie să ia în considerare extinderea rețelei de atașați ai apărării, în special în state din Africa și Asia, unde există potențial de export pentru armamentul românesc.
- Realizarea unor programe investiționale consistente în domeniul cercetare-dezvoltare, inclusiv prin consolidarea cooperării între instituțiile din cadrul Sistemului Național de Apărare și companiile de stat și private ce activează în acest domeniu.
- Conceptualizarea și dezvoltarea unui Program național de cercetare-dezvoltare în domeniul apărării, concomitent cu actualizarea cadrului legislativ care să permită realizarea de investiții private în domeniul cercetării și dezvoltării, având garanția că rezultatul final, validat în cadrul testărilor specifice, va conduce la proiecte naționale finanțate de către stat;
- Dezvoltarea de parteneriate public-privat cu parteneri ai industriei de apărare din țară și din străinătate, în special din state NATO și UE, precum și crearea condițiilor necesare derulării unor contracte de *offset* avantajoase în achiziționarea/modernizarea de tehnică militară.
- Pentru revitalizarea/retehnologizarea și creșterea competitivității economice a industriei naționale de apărare este absolut necesar să se perfecteze astfel de parteneriate strategice, în special pe palierul cercetare-dezvoltare-inovare pentru crearea de noi echipamente și tehnologii de uz militar.
- Derularea de investiții consistente în capacități cu dublă utilizare – civilă și militară. De exemplu, sistemele fără pilot (UAV) pot fi utilizate atât în scopuri militare, cât și civile: obținerea

de informații în misiuni de salvare, monitorizarea frontierei de stat pentru prevenirea și combaterea migrației ilegale, monitorizarea zonelor pretabile pentru braconaj din zonele izolate sau unde se produc defrișări ilegale de pădure, monitorizarea traficului rutier. În acest context, se poate realiza un sistem integrat de supraveghere, care ar putea fi partajat cu informații, dar și costuri, între diverse instituții cu atribuții (MAPN, MAI, Ministerul Mediului etc.), contribuind la dezvoltarea producției de UAV în România.

- Adoptarea unei politici de impunere a unor standarde tehnologice comune în activitățile de producție, cercetare-dezvoltare și achiziții; prin adoptarea acestor standarde se va realiza interoperabilitatea sistemelor, facilitarea utilizării duale militar/civil și vor fi reduse semnificativ costurile de operare și înlocuire.
- Configurarea unei entități dedicate apărării cibernetice, care să acționeze coerent și integrat ca răspuns la o agresiune de natură informatică asupra elementelor de infrastructură critică națională sau de tip militar.

În acest context, industria românească de apărare are un potențial extraordinar de dezvoltare, având în vedere poziția geostrategică în flancul sud-estic al NATO. În același timp, industria autohtonă de apărare este bine-cunoscută pe anumite piețe emergente de profil, fiind posibilă creșterea exporturilor în anumite state ce dețin potențial financiar.

Luând în calcul anumite restricții la exportul de produse și tehnologii militare, este necesar să se ia anumite măsuri pentru a respecta toate tratatele internaționale în domeniul exporturilor de produse și tehnologii militare, inclusiv regimul embargourilor. România este stat membru al Aranjamentului de la Wassenaar și respectă toate reglementările UE în domeniul controlului exporturilor de produse și tehnologii militare, fiind lider regional în acest domeniu.

Industria românească de apărare se confruntă cu probleme de natură sistemică, care nu permit dezvoltarea acestui sector deosebit de sensibil să performeze la potențialul său real. În acest context, este necesar să se investească consistent în sectorul cercetare-dezvoltare, concomitent cu extinderea parteneriatelor strategice cu companii relevante din spațiul euro-atlantic, care să contribuie la asimilarea de către industria românească de profil a tehnologiilor moderne.

De asemenea, un factor important îl constituie achiziționarea de armament și echipamente militare de către Forțele Armate Române, în prezent gradul de absorbție fiind de aproximativ 10%, cu mult sub media de la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene (70%). Procesul de achiziție la nivelul Forțelor Armate Române trebuie să țină cont de noile amenințări care provin din Est, inclusiv a celor de natură hibridă.

Bibliografie:

1. Departamentul pentru Controlul Exporturilor, Ministerul Afacerilor Externe, www.ancex.ro.
2. ***, *Apărare și Industrie*, New Strategy Center, Martie 2017, <https://newstrategycenter.ro/wp-content/uploads/2016/04/2017-Martie-Ap%C4%83rare-%C8%99i-Industrie-studiu-New-Strategy-Center.pdf>.
3. ***, Comunicat de presă, *Administrația Prezidențială*, preluat de pe <https://www.fonduri-structurale.ro/stiri/21714/se-urmareste-realizarea-unui-centru-de-cercetari-al-industriei-de-aparare-inclusiv-prin-accesare-de-fonduri-europene>.
4. ***, „Sindicaliștii din industria de apărare au mers la Cotroceni. Cer președintelui acordarea statutului de industrie strategică de interes național”, *Libertatea*, Februarie 26, 2019, <https://www.libertatea.ro/stiri/sindicalistii-din-industria-de-aparare-au-mers-la-cotroceni-2559266>.
5. GHERASI, Nicoleta, „Bădălău: Industria de apărare are de 10 ori bugetul de execuție de anul trecut” preluare *AGERPRES*, Martie 21, 2019, <https://www.investingromania.com/ro/stiri/stiri-agerpres/b-d-l-u-industria-de-ap-rare-are-de-10-ori-bugetul-de-execu-ie-de-anul-trecut>.

IMPERATIVELE PSIHOLOGICE ALE LEADERSHIPULUI MILITAR STRATEGIC

Cristian DOBRE*

Abstract

The article presents, in a pragmatic and concise manner, the main psychological imperatives, which the military leaders of strategic level must take into account.

Permanently in the grip of some very significant decision-making processes, the military leaders at strategic level tends to focus on pure managerial, economic-financial and professional aspects of their area of responsibility, often neglecting the psychological aspects.

Thus, this article tries to bring to their attention psychological concepts such as: cognitive, emotional and social intelligence, problem solving, critical thinking, subordinate motivation, communication, personality, leadership style, perception of the international environment, but also of the current reality, psycho vulnerabilities - pathological, psychological aggression and not only.

***Keywords:** IQ, EQ, SQ, critical thinking, motivation, communication, creativity, personality, leadership style, perception, mental disease, psychological aggression.*

Liderul militar strategic și psihologia

Leadershipul militar, ca și concept, este un proces dinamic, ce se îmbogățește și devine din ce în ce mai complex, de la etapă la etapă a carierei profesionale. De cele mai multe ori, acesta începe de pe băncile colegiului sau ale academiei militare și continuă neîntrerupt pe toată durata activității militare.

Conexiunile și experiențele de conducere ce se formează la începuturi, puternic marcate de exemplele personale ale comandanților nemijlociți și direcți, ori ale unor mari lideri ce au punctat istoria universală, îl marchează pe tânărul ofițer toată cariera sa.

De fapt, ceea ce se reține nu este neapărat legat de o anumită tactică de luptă ce a dus la obținerea unei victorii strălucite sau la rezolvarea unei situații extrem de delicate, ci o colecție de concepte asociate domeniului psihologiei, ce ilustrează capacitatea respectivului „model” de

a-și conduce oamenii și de a gestiona situații psiho-tactice extrem de complexe, într-o manieră inovativ-inteligentă.

Odată cu trecerea anilor, experiența de comandă se mărește considerabil pentru fiecare militar, în contextul în care șansele de ascensiune spre zona strategică a conducerii militare scad semnificativ, urmare a însăși organizării piramidale a sistemului militar. Unele cadre militare, după o autoevaluare lucidă a propriilor competențe de comandă, aleg să devină experți pe anumite domenii, cărora li se consacră total, iar alții realizează, pur și simplu, că nu dețin abilitățile ori nu au resursele psiho-fiziologice necesare pentru conducerea unor structuri militare strategice.

Aceste elemente determină ca doar un număr relativ redus de ofițeri să se califice pentru competiția acerbă de a ocupa poziții care să le permită să conducă structuri militare strategice.

---

* *Psiholog în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Din acest moment, apar o mulțime de întrebări legate de profilul ideal al *liderului militar de nivel strategic*. În opinia noastră, alături de profilul profesional, educațional, de carieră și moral al viitorului lider strategic se situează și cel psihocaracterial al acestuia. Deși nu se va trata exclusiv acest aspect, pe parcursul articolului, am considerat necesar să punctăm importanța domeniului psihologiei pentru succesul liderului militar de nivel strategic. În fapt, psihologia reprezintă, în contextul dat, pe de o parte, fundamentul pe care se așează toate celelalte abilități ale acestuia și, pe de altă parte, un mijloc accesibil și extrem de eficient pentru rezolvarea unora dintre cele mai mari provocări pe care le are de înfruntat liderul militar strategic. Un leadership militar strategic de succes reprezintă garanția unei organizații de succes, a unei armate de succes și a unei țări respectate la nivel internațional.

Liderul militar strategic și inteligența emoțională (EQ)

Concept teoretizat relativ recent (Beldoch, 1964), inteligența emoțională (*Emotional Quotient*) a fost definită ca fiind „abilitatea de a monitoriza propriile emoții și pe ale altora și de a discrimina adecvat între acestea, cu scopul de a le utiliza corespunzător în luarea deciziilor și în comportament” (Salovey & Mayer, 1997). De asemenea, conceptul a fost abordat și dezvoltat de Howard Gardener (1983) în lucrarea *Teoria inteligențelor multiple*. Marea consacrare publică a inteligenței emoționale, însă, a adus-o, fără îndoială, Daniel Goleman (1995), în lucrarea omonimă.

Legătura dintre leadership și inteligența emoțională este dată chiar de natura existenței liderului – aceea de a însufleți oamenii și de a lua decizii. Descrierea generalului Montgomery „(...) un mare pasionat, capabil de a aduna indivizi în jurul unei cauze comune și de a le insufla încredere” (Atkinson, 1995) reprezintă chintesența implementării inteligenței emoționale în felul de a fi al liderului militar strategic.

Așadar, un astfel de lider trebuie să dea dovadă de maturitate emoțională atât în controlul propriilor sale emoții, cât și în ale subordonaților săi. Ideea de încredere în comandant, pe care

trebuie să o sădească în inimile fiecărui membru al echipei sale, rămâne fundamentală și se manifestă ca o trăsătură de bază a moralului trupelor.

Inteligența emoțională pune mare accent pe autocontrol. Astfel, se identifică o serie de competențe ce decurg din acesta, precum: încrederea în sine, dorința de perfecționare, calmul în situații de stres și o atitudine pozitivă (Goleman, 2018). Acestea trebuie să fie luate foarte în serios de liderii militari strategici.

Liderul militar strategic și inteligența socială (SQ)

Dintre multiplele definiții ce încearcă să descrie inteligența socială, noi am selectat-o pe următoarea: „capacitatea de a înțelege și de a gestiona bărbați și femei, băieți și fete și de a acționa cu înțelepciune în relațiile umane” (Thorndike, 1920), care pare să surprindă esența acestei forme de inteligență, atât de necesare liderului militar de nivel strategic.

Apreciem că SQ (*Social Quotient*) permite acestuia să evalueze situația socială, să o înțeleagă și să se adapteze cât mai bine la aceasta. Acest lucru presupune cunoașterea și valorizarea fiecărei persoane, repartizarea echilibrată a sarcinilor, mobilizarea energiilor subordonaților, stimularea gândirii critice și a unor relații interpersonale pozitive, gestionarea tensiunilor, rezolvarea conflictelor, impunerea autorității formale și informale, cunoașterea culturii din zona de dislocare, deschidere față de opiniile altora, înțelegerea sentimentelor și intențiilor celorlalți, cunoașterea subordonaților, înțelegerea modului de funcționare a unei organizații, identificarea centrelor de putere din organizație (liderii informali) etc.

Strâns legat de inteligența socială este și conceptul de „cultură organizațională”, ce rezumă totalitatea obiceiurilor, cutumelor, tradițiilor, comportamentelor specifice unei organizații militare, în cazul nostru. Liderul militar strategic este cel ce are datoria să preia istoria unității pe care o comandă și să transmită tuturor membrilor săi, uneori prin puterea exemplului personal și mesaje destinate să-i facă pe militari mândri că sunt parte a unui colectiv de profesioniști de elită.

Sacrificiile înaintașilor, asociate cu misiunile actuale ale unității, pot alunga, de regulă, orice urmă de motivație mercantilă, extrinsecă. Militarii ce își desfășoară activitatea într-o astfel de unitate vor fi mândri că fac parte din ea, iar eforturile lor se subordonează, în cea mai mare măsură, dorinței de autodepășire.

Pe de altă parte, un ofițer care preia comanda unei unități în care nu există cultură organizațională, ori în care aceasta a fost înecată de interese egoiste și mercantile, dominate de motivații extrinseci, orgolii deșarte și conflicte grupale ridicole - va avea mult de muncă pentru a o crea și impune colectivului pe care îl are în subordine. Fără un asemenea demers, însă, rezultatele unității vor fi marcate de mediocritate, iar conflictele interpersonale nu vor înceta să se manifeste în cele mai diverse situații și forme. Cu certitudine, demersul de impunere a culturii organizaționale va consuma foarte mult din energia psihică a liderului. Într-o asemenea situație, măsurile extreme sunt cele mai eficiente.

Alături de cultura organizațională, SQ mai include și concepte precum: carisma, prezența scenică a liderului, exemplul personal, atitudinea, autoritatea – aspecte care îl individualizează pe acesta și îl transformă dintr-un personaj cenușiu, greu observabil, într-un simbol apreciat, stimat și chiar iubit de oamenii pe care îi comandă.

Liderul militar strategic și inteligența cognitivă (IQ)

Cu certitudine, o persoană cu o bună inteligență emoțională și socială ar trebui să dețină și o inteligență cognitivă pe măsură. De altfel, istoria a demonstrat că marile bătălii au fost câștigate de lideri inteligenți, care au înțeles, deopotrivă, locul și rolul emoțiilor, precum și modul de a fi atât al subordonaților lor, cât și al inamicilor și neutrilor.

Gândirea este un proces psihic superior, cu ajutorul căruia este reflectată realitatea și sunt rezolvate probleme (Zlate, 1999). Ea funcționează bine dacă atenția și memoria lucrează corespunzător.

În mod școlastic, literatura de specialitate distinge o serie de operații ale gândirii (Zlate,

1999), din a căror intersecție liderul găsește cele mai bune soluții la problemele cu care se confruntă. Aceste operații ale gândirii sunt:

- *analiza*: presupune descompunerea unui obiect, concept, eveniment etc. în părțile sale componente, cu scopul de a-l înțelege mai bine;
- *sinteza*: este procesul mental opus analizei, ce constă în recompunerea unui obiect, concept, eveniment etc. din părțile sale componente, în vederea creării unui tot;
- *abstractizarea*: presupune izolarea mentală a relațiilor esențiale ce există între obiecte și fenomene concrete;
- *concretizarea*: reprezintă procesul de gândire invers celui de abstractizare, prin care se ajunge de la abstract la concret;
- *generalizarea*: se manifestă prin atribuirea unor caracteristici ale unor obiecte sau fenomene tuturor obiectelor și fenomenelor ce aparțin respectivei categorii;
- *particularizarea*: este procesul de gândire invers celui de generalizare și presupune atribuirea aceluiași caracteristici ale categoriei elementelor individuale ale acesteia;
- *comparația*: constă în stabilirea asemănarilor și a deosebirilor dintre obiecte sau fenomene concrete sau abstracte, despre care subiectul cunoaște unele elemente;
- *categorizarea*: se referă la gruparea obiectelor și fenomenelor după anumite criterii, în clase, subclase și așa mai departe;
- *ierarhizarea*: presupune stabilirea unei ordini între obiecte și fenomene, pe baza unui criteriu obiectiv sau subiectiv.

Procesul psihic cel mai relevant pentru inteligența cognitivă rămâne capacitatea subiectului de a rezolva probleme. Acesta este, din fericire, un demers ce poate fi îmbunătățit, în măsura în care liderul cunoaște o serie de metode rezolutive, cum ar fi:

- *descompunerea problemei de bază în sub-probleme*, care necesită rezolvări relativ mai simple;

- aplicarea unor algoritmi de rezolvare a problemei, desprinși din experiențe anterioare;
- planificarea „**înainte**” a rezolvării problemei (când se pleacă de la ceea ce există);
- planificarea „**înapoi**” a rezolvării problemei (când se pleacă de la ceea ce se cere);
- reducerea la absurd;
- reprezentarea grafică/vizuală a problemei;
- simularea pe computer etc.

Complexitatea, incertitudinea și impredictibilitatea date de mediul de securitate actual impun liderilor militari strategici să dezvolte noi forme de gândire, mult mai adaptate noilor solicitări. Astfel *gândirea critică* – definită ca un proces mintal de analiză și evaluare profundă a informației la dispoziție, în vederea luării celor mai bune decizii – se remarcă printr-un proces de reflecție și raționament mult mai pătrunzător, ce pune în evidență o judecată matură și temeinică (Richard, 1994).

Prevenirea marilor conflicte ale viitorului și câștigarea unor războaie locale stă în puterea acelor lideri strategici ce pot gândi „*out of the box*” (gândirea laterală), adică a acelor care vor reuși să iasă din tipare, pentru a găsi soluții inovatoare la problemele existente și la cele ce

pot apărea. Psihologia a demonstrat, și de această dată, că are la îndemână instrumente eficiente de dezvoltare a acestui mod de gândire ce poate conduce la idei mărețe. Iată, așadar, unele dintre mijloacele la îndemână:

- gândește neconvențional;
- lasă-te dus de val, pentru a găsi cea mai inedită soluție;
- modifică perspectiva din care abordezi problema;
- nu-ți impune limite morale, etice, științifice, tehnice, logistice, sociale etc.
- acceptă un grad mai mare de risc;
- combină domenii total diferite în demersul de găsire a soluției;
- elimină negativismul, sub orice formă s-ar manifesta acesta;
- oxigenează-ți creierul;
- acceptă schimbarea;
- gândește ca avocatul Diavolului;
- schimbă decorul în care se analizează problema;
- îndrăznește să fii diferit;
- ignoră principiile clasice pe care le-ai învățat;
- schimbă brusc subiectul discuției, pentru a reveni la problema de referință;

- caută compania unor oameni creativi, excentrici, ciudați, după caz;
- gândește prezentul prin ochii trecutului sau viitorului;
- pune-te în pielea inamicului;
- fii deschis la ideile altora.

În anumite situații și gândirea liderilor militari strategici poate fi viciată de o serie de prejudecăți și idei iraționale. Efectul se va simți imediat în deciziile proaste pe care le vor lua și în eșecul lamentabil de a rezolva problema dată, în mod corespunzător. Acest fenomen psihologic este cunoscut sub denumirea de *biasarea* gândirii. Pentru exemplificare, iată câteva biasuri clasice, dintre cele peste 200 identificate de experți:

- *biasul de familiaritate*, care definește tendința subiectului de a opta pentru soluția pe care o cunoaște mai bine, în detrimentul celei mai puțin cunoscute, chiar dacă cea din urmă se dovedește a fi cea corectă;
  - *biasul de negativitate*, care descrie tendința subiectului de a acorda mai multă atenție aspectelor negative decât celor pozitive ale unui fapt de interes;
  - *exagerarea prejudecății*, care descrie tendința subiectului de a generaliza unele
- tare sociale la o întreagă populație, fără un fundament real;
  - *eroarea de bază*, dată de amenințările fals pozitive/negative;
  - *biasul de dezirabilitate*: acesta se referă la faptul că subiecții oferă preponderent, răspunsuri pozitive, conforme cu majoritatea, fără ca acestea să reflecte, cu adevărat, opinia lor;
  - *etnocentrismul*: se manifestă prin judecarea unei alte culturi după standardele propriei culturi;
  - *biasul de așteptare*: este descris cel mai bine ca fiind „efectul Placebo” din psihosociologie (practic, ne așteptăm ca urmare a percepției și acțiunilor noastre să obținem un anumit efect, și, încet, încet, îl inducem interlocutorului nostru, poate inconștient);
  - *eroarea de „mână bună/fierbinte”* pune accentul pe ignorarea probabilității șansei și a judecății logice, în favoarea percepției că dacă ai reușit de câteva ori consecutiv, vei reuși mereu („mână fierbinte”), respectiv dacă ai pierdut de câteva ori consecutiv, vei pierde mereu („mână rece”).

Este important de reținut că există și un mecanism de debiasare cognitivă (Mustață & Bogzeanu, 2017). Acesta va trebui să se situeze între prioritățile unui lider militar strategic.

Liderul militar strategic și creativitatea

Strâns legată de gândire, creativitatea reprezintă o „trăsătură complexă a personalității umane, constând în capacitatea de a realiza ceva nou, original” (Dicționarul enciclopedic, 1993), adică de a depăși limitele date de realitatea prezentă și de a construi ceva concret ori abstract, ce nu a mai existat anterior.

Literatura de specialitate distinge mai multe tipuri de creativitate: științifică, tehnică, conceptuală, artistică etc. Fiecare formă enumerată are propriile moduri de manifestare și fiecare poate fi aplicată în mediul militar, în funcție de context.

Vestea bună este că și acest proces psihic poate fi antrenat și perfecționat de către psihologie. Liderii militari strategici ar trebui să fie atenți cu acesta atât prin dezvoltarea propriilor abilități, cât și prin încurajarea inițiativei și creativității subordonaților.

Problemele complexe ale mediului de securitate actual impun, în cele mai multe situații, soluții inteligente și creative, pentru rezolvarea acestora.

În continuare, se vor introduce, pe scurt, pentru exemplificare, o serie de metode destinate să stimuleze procesele creative, după cum urmează (Dobre, 2016):

Tehnica brainstorming-ului (furtuna creierelor). Această tehnică (după Alex Osborn) constă în stimularea gândirii creative a unui grup prin emiterea unui număr cât mai mare de idei, necenzurate și necriticabile în direcția problemei de rezolvat.

Aceasta se bazează pe capacitatea stimulativă a grupului asupra fiecărui membru în producția de idei. În multe situații ideile se inspiră unele din altele, dar, sunt originale în fapt. Unele dintre acestea pot fi absurde ori extrem de greu de aplicat în practică, în situația dată, dar sunt utile pentru a stimula procesele de gândire ale celorlalți membri ai grupului.

Tehnica pălăriilor gânditoare. Această tehnică (după Edward de Bono) constă în parcurgerea a șase cicluri de gândire creativă pentru rezolvarea unei probleme. Aceasta se bazează pe capacitatea subiectului de a genera idei noi, prin „purtarea”, chiar imaginativă, a uneia dintre cele șase pălării colorate, astfel: cea albă – permite analizarea faptelor și cifrelor, în mod imparțial; cea neagră – permite obținerea implicațiilor negative, cea galbenă – este rezervată pentru părțile pozitive, cea verde –

TEHNICA PĂLĂRIILOR GÂNDITOARE	
	Date, fapte, informații cunoscute sau care trebuie cunoscute
	Perspectiva emoțională, afectivă, intuitivă
	Perspectiva luminoasă, pozitivă, optimistă
	Perspectiva întunectă, pesimistă, negativă
	Perspectiva nouă, creativă, fertilă
	Rațiune, coordonare, control, extragerea concluziilor.

Edward de Bono

ajută la obținerea de idei noi, originale, cea roșie – este destinată pentru reacțiile emoționale, iar cea albastră ajută la tragerea concluziilor.

Tehnică intersecării. Această tehnică constă în intersectarea a două domenii de sine stătătoare, independente. Tehnica se bazează pe combinarea și relaționarea caracteristicilor unui domeniu cu cele ale altui domeniu. Pot fi chiar și mai mult de două domenii intersectate simultan.

Tehnică extrapolării. Această tehnică constă în utilizarea analogiei, ca „motor” al creativității. Tehnica se bazează pe capacitatea omului de a face analogii și de a transfera, astfel, însușiri de la un lucru la altul.

Tehnică inversiei. Această tehnică constă în abordarea inversă a unei probleme. Tehnica se bazează pe suprimarea inerției psihologice, care, de multe ori ne obligă să gândim în șabloane dinainte învățate ori acceptate social. Această tehnică se bazează pe capacitatea subiectului de a contrazice regulile.

Istoria abundă în exemple de acțiuni militare, care ilustrează abilitățile creative ale unor lideri strategici care au obținut victorii răsunătoare pe câmpul de luptă. Bătălia de la Posada, când Basarab (1330) îl învinge pe regele Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, urmare a geniului domnitorului român de a-și ataca inamicul, mult mai numeros și bine dotat,

într-o trecătoare din munți; atacul de noapte al lui Vlad Țepeș împotriva otomanilor (1462), când voievodul român se deghizează împreună cu un număr redus de oșteni în straie turcești și lovește tabăra inamică noaptea, creând confuzie și un adevărat masacru în rândul turcilor; confruntarea navală de la Myeongnyahg (1597) dintre cele 13 nave „țestoase” ale coreenilor și flota japoneză ce număra 133 de corăbii, care s-a soldat cu victoria coreenilor, urmare a faptului că navele japoneze au fost atrase într-o strâmtoare și distruse pe rând; bătălia navală de la Trafalgar (1805) a reprezentat o victorie netă a englezilor, conduși de amiralul Nelson, care a acționat împotriva principiilor cunoscute ale luptei navale, surprinzându-l pe inamic, în condițiile în care flota franceză a lui Napoleon era net superioară; atacurile surpriză ale vietnamezilor (1961 - 1975), care săpau tunele subterane lungi până în bazele americane și executau acțiuni fulgerătoare și surprinzătoare de lovire împotriva acestora; utilizarea armei chimice (clor) de către germani (1915) împotriva trupelor franceze și britanice dislocate în Belgia; atacurile sinucigașe ale piloților kamikaze japonezi împotriva flotei americane din Pacific (1945), blitzkrieg-ul german (1940), care a presupus un atac generalizat și violent – terestru, aerian și naval, de tip „fulger” împotriva

forțelor inamice; folosirea bombei atomice la Hiroshima și Nagasaki (1945) de către forțele americane împotriva Japoniei și care a paralizat conducerea imperiului prin capacitatea distructivă inimaginabilă a celor două arme utilizate; atacurile teroriste Al Qaida (2001) împotriva teritoriului american, care au folosit, ca mijloace de lovire avioane de pasageri, pilotate de teroriști sinucigași etc.

La acestea se pot adăuga *elemente teoretice inovative* de natură militară, ale unor strategii, precum Sun Tzu, Claus von Clausewitz, Basil Liddel-Hart, *geniul de comandă* al unor lideri precum Genghis Khan, Alexandru cel Mare, Iulius Caesar, Hannibal Barca, Mehmed al II-lea, Napoleon Bonaparte, Gl. George Washington, Gl. George Patton, Gl. Erwin Rommel etc., *concepțe militare revoluționare*, precum „războiul bazat pe rețea” (NCW), „războiul împotriva terorismului”, „războiul psihologic”, „superioritatea aeriană”, „supremația informațională”, „războiul economic”, „proiecția forței”, „operații militare întrunite”, „războiul întregului popor”, „războiul dronelor”, „SDI – Star Wars” „C4I2SR”, „INFO OPS”, „CIMIC”, „război electronic” (EW), „războiul cibernetic”, „războiul informațional”, „războiul hibrid”, „războiul economic”, „războiul financiar”, „războiul mediatic” etc. și nu, în ultimul rând, o *panoplie de arme* extrem de sofisticate, multe dintre ele ținute secrete - menite să producă distrugerii fizice cât mai mari inamicului și demoralizarea acestuia.

În multe situații, acțiunile militare creative se îmbină cu cele politice, diplomatice, sociale, economice, media, tehnice, informatice și nu numai – construind, astfel, o nouă „realitate” a câmpului de luptă, ce nu se mai rezumă la spațiile tradiționale: apă, pământ, aer, ci deschide noi dimensiuni, unele aflate la începutul explorării lor: cosmică, electromagnetică, cibernetică-virtuală, psihologică, culturală, financiară, informațională etc.

În acest context, câștigarea noilor confruntări militare sau hibride va depinde, inevitabil, de ingeniozitatea și creativitatea celor ce vor gestiona mai bine spațiile de luptă amintite (Dobre, 2018), precum și de pregătirea corpului

de cadre militare și a soldaților în domenii precum: economic, cibernetic, financiar, psihologic, cultural, media etc.

Liderul militar strategic și personalitatea

Personalitatea reprezintă expresia unicității unei persoane ce înglobează totalitatea valorilor, scopurilor, trăirilor și efectelor pe care le provoacă, în ansamblu, fizicul și procesele sale psihice.

Atunci când un lider militar strategic abordează personalitatea, conceptul se referă, deopotrivă la sine, cât și la alții, fie ei șefi, subordonați, prieteni, inamici ori neutri.

Autocunoașterea personalității reprezintă un proces psihologic continuu, parțial voluntar și parțial involuntar, prin care o persoană se adaptează, progresiv, la mediul în care trăiește. A te cunoaște pe tine însuși înseamnă mai multe lucruri simultan: să-ți conștientizezi propriile puncte forte și slabe, să-ți cunoști limitele fizice și psihologice atunci când te angajezi într-o acțiune (Dobre, 2016). De cele mai multe ori, se iau în considerare mai multe perspective ale personalității. Liderii militari de nivel strategic trebuie să fie atenți la acest aspect. Astfel, se au în vedere: *personalitatea reală*, ce se explică cel mai bine prin sintagma „cum sunt eu în realitate”, *personalitatea ideală*, care poate fi echivalentă cu idealul de viață al unei persoane și răspunde la imperativul „cum aș dori eu să fiu în realitate”, *personalitatea autoevaluată*, care este definită cel mai bine de sintagma „eu cred că sunt așa”, *personalitatea proiectată*, care este configurată de percepțiile altora despre sine și se explică cel mai bine prin sintagma „cum cred eu că sunt văzut de alții”, *personalitatea indezirabilă*, care se descrie prin sintagma „cum nu doresc eu să fiu” și, nu în ultimul rând, *personalitatea manifestă*, care este reliefată de exteriorizarea psihocomportamentală a felului de a fi al fiecăruia, în relațiile cu mediul. Evident, persoana cea mai abilitată de a descifra personalitatea unui subiect este psihologul.

Cunoașterea personalității este orientată spre alte persoane. Liderul militar strategic trebuie să fie sensibil la felul de a fi al potențialilor săi interlocutori, fie că este vorba

de șefi, de subordonați, de aliați, neutri sau de inamici. O bună cunoaștere a personalității acestora reprezintă o garanție a unei relaționări interpersonale adecvate și a unor decizii de succes. Uneori este important să fie în măsură să înțeleagă o fișă psihologică descriptivă, elaborată de experți și să ia decizii de angajare a celor mai potriviți candidați în structura pe care o comandă.

Liderul militar strategic și motivarea subordonaților

Descrisă ca „forța motrice” a activității umane, motivația mobilizează omul să se implice rațional sau nu în acțiune, să o accepte sau să o respingă.

Motivarea subordonaților atinge cotele cele mai înalte, în cazul liderilor militari strategici, care au menirea de a-și însufleți oamenii din subordine.

Literatura de specialitate clasifică motivația, în general, după natura proceselor psihice implicate - în *cognitivă* și *afectivă*, după sursa motivației - în *intrinsecă* și *extrinsecă* și după tipurile de stimulări - în *pozitivă* și *negativă*. Operarea adecvată cu aceste tipuri de motivație, în funcție de context, reprezintă o abilitate strict necesară liderului militar strategic.

Liderul militar strategic și comunicarea

Definită ca fiind un proces psihic superior, prin care o persoană transmite unui interlocutor singular sau multiplu un mesaj, pe un canal de comunicare, cu ajutorul unui limbaj, *comunicarea* constituie un instrument forte al liderului militar strategic. Acesta trebuie să fie în măsură să comunice inteligibil, coerent, structurat, motivant, argumentativ, dispozițional și nu numai, cu o gamă extrem de variată de interlocutori, de la simplul soldat, până la liderii politici și politico-militari strategici. Mesajele sale pot schimba lumea.

Comunicarea strategică este, de regulă, una oficială, formală, ce se face în numele unei instituții, cu un scop bine definit, pentru atingerea unor obiective clar stabilite. Militarii sunt educați să comunice scurt, clar și precis, prin enunțuri bine gândite, cu o forță acțională maximă.

Pentru ca actul de comunicare să-și atingă ținta, acesta trebuie bine pregătit. Demersul este, desigur, fundamentat psihologic și condiționat de abilitățile mai mult sau mai puțin înnăscute de oratorie ale liderului de referință.

În general, pregătirea unei conversații presupune: documentarea cu privire la subiectul de interes și pregătirea mesajului, pregătirea cu privire la caracteristicile psihologice/

sociale, profesionale, culturale, etice etc. ale interlocutorului, pregătirea cu privire la modalitatea de livrare a mesajului – discuție individuală, discurs, lecție, dezbateri, declarație, negociere, consiliere, ordin, dispoziție, discurs motivațional etc., pregătirea tehnicilor ce vor fi utilizate pe timpul conversației – persuasiune, manipulare, discurs onest etc., pregătirea opțiunilor ce pot fi generate de conversație – situația cea mai favorabilă – situația optimă – situația cea mai defavorabilă, pregătirea ieșirii din conversație – în funcție de evoluția conversației și rezultatele acesteia (încheierea acordului, amânarea, anularea acestuia etc.).

O comunicare eficientă a unui lider militar strategic trebuie să fie: *organizată* - adică să fie structurată în așa manieră încât să transmită într-o ordine logică informațiile relevante, *inteligibilă* - adică să fie ușor de înțeles de către interlocutor, inclusiv într-o altă limbă, *adaptativă* – adică să țină cont de context, de interlocutor și de dinamica intrinsecă a comunicării, *clară* – adică să permită transmiterea mesajului într-o dicție și intonație optime, fără a fi afectat de paraziți verbali (ex. *ăăăăă...*, *îîîî...*), *deschisă* – adică fără a fi afectată de biasuri cognitive, *controlată* – adică vorbitorul să-și urmărească ideile cu consecvență și *receptivă* – adică să permită realizarea unui raport optim vorbire – ascultare.

Se apreciază că cea mai mare abilitate comunicatională a liderilor militari de nivel strategic este aceea de a livra *discursuri sau mesaje motivaționale*. În acest caz, cuvintele trebuie alese cu mare grijă, încărcate de emoționalitate și fundamentate pe o logică impecabilă. Un astfel de discurs sau pildă poate mobiliza o națiune și îi poate ridica moralul în mod exponențial.

Marea capcană a discursurilor este *demagogia*. Oamenii din prezent pot sesiza mult mai repede subtilitățile comunicării și pot face relativ ușor diferența dintre „vorbele goale” și cele de valoare.

Liderul militar strategic și stilurile de leadership

Una dintre cele mai pregnante întrebări ale psihologiei, legată de leadershipul militar strategic, a fost cea reprezentată de stilul de

conducere al acestuia. Evident, psihologii au încercat să inventarieze stilurile de conducere și să le încurajeze pe cele mai eficiente.

Depart de a ne propune să descriem stilurile de leadership de succes, fapt ce ar presupune rezumarea a zeci de mii de pagini sau de a fraterniza cu unul sau altul dintre acestea, în cele ce urmează dorim doar să facem o scurtă trecere în revistă a unor teorii ce s-au ocupat de subiectul de referință. Astfel, pentru exemplificare, se vor prezenta:

Teoria marelui om (Carlyle, 1840). Potrivit acestei teorii, liderii se nasc cu toate caracteristicile lor specifice, printre care carismă, încredere în sine, inteligență, abilități sociale, capacitatea de a entuziasma alți oameni etc. Ei devin inevitabil oameni importanți și marchează cursul unor evenimente istorice. În acest caz, putem să aducem în atenție doar câteva nume de astfel de lideri, care au fost și militari: Alexandru Macedon, Constantin cel Mare, Napoleon, Otto von Bismarck și nu numai.

Teoria liderului antrenat. Potrivit acestei teorii, oamenii dețin anumite trăsături specifice la naștere. Unele dintre acestea pot fi dezvoltate prin exercițiu și studiu. Dintre acestea se pot enumera: curajul, extraversia, încrederea în sine etc. Liderul de succes este, în cele din urmă, produsul unei școli/academii militare.

Teoria contingenței (Spencer, 1884). Potrivit acestei teorii, liderii sunt creați de situațiile din viața reală. Nu există un lider bun la toate, ci diferite tipuri de lideri, pentru situații diferite. Astfel, este mai ușor să găsești un lider bun pentru o anumită situație, decât să găsești un lider pentru toate situațiile.

Teoria situațională. Potrivit acestei teorii, stilurile de conducere sunt dictate de situațiile concrete. Astfel, se disting mai multe stiluri de conducere: autoritar, democratic, laissez-faire, participativ.

Teoria comportamentală (Skinner, 1953). Potrivit acestei teorii liderii sunt legați de modul lor de a se comporta în cadrul organizației. Ei se comportă într-un anumit fel pentru că sunt lideri și nu pentru că ei sunt, în realitate, așa. Odată cu dobândirea calității de lider, se schimbă și comportamentul subiectului.

Teoria tranzacțională (Burns, 1978). Potrivit acestei teorii, liderii sunt legați direct de sistemul de recompensă și de pedeapsă. Atunci când oamenii au succes ei sunt recompensați, iar atunci când eșuează sunt pedepsiți. Acest model este des întâlnit în mediul de afaceri.

Teoria transformațională (Downton, Burns, 2004). Potrivit acestei teorii, liderul este legat de oamenii săi. El este cel care îi motivează și îi inspiră pe oameni, clarificându-le scopurile misiunii. Acest lider este focalizat, deopotrivă, pe performanța generală, dar și pe cea individuală. Motivația intrinsecă este foarte importantă. Se pare că această teorie s-a dovedit a fi cea mai de succes.

Fără a fi epuizat teoriile dedicate leadership-ului, se poate spune că fiecare lider militar strategic ar trebui să se identifice cu ceea ce-l caracterizează cel mai bine, în funcție de context. Totodată, nu ar trebui să neglijeze, sub nicio formă teoria leadership-ului transformațional, care pare a avea, la acest moment, impactul social cel mai mare.

Liderul militar strategic și mediul internațional

O discuție despre leadership-ul militar strategic impune și o abordare a acestuia, în contextul funcționării sale în mediul internațional. De acest aspect se ocupă, în mod specific, *psihologia diplomatică*, definită ca fiind o ramură aplicativă a psihologiei generale, destinată să studieze dezvoltarea proceselor și a însușirilor psihice ale personalității umane implicate în activitatea diplomatică/relații internaționale. (Dobre, 2016).

Fără a intra profund în obiectul său de studiu, amintim faptul că liderii militari de nivel strategic ar trebui să acorde o atenție sporită aspectelor psihologice care privesc elemente precum: misiunea militară (PfP, Training, Cooperare, Schimb de experiență, Luptă, Suport etc.), particularitățile culturale ale comunității ce urmează a fi întâlnită, caracteristicile psihocomportamentale ale unor lideri străini, moralul trupelor proprii și străine, ținuta militară, programul orar, ceremonialele militare, relațiile

interpersonale din mediul internațional, cutumele diplomatice locale, hrănirea personalului și obiceiurile alimentare ale unor terți, ordinea și disciplina, timpul liber al trupelor proprii, religia, depărtarea de țară, sistemul de valori și nu numai.

Liderul militar strategic și percepția lumii înconjurătoare

Definită ca fiind un proces psihic senzorial, care ne ajută să recunoaștem un obiect sau un fenomen, *percepția* este întâlnită în tot ce ne înconjoară.

Percepția poate fi catalogată, școlastic, după multiple criterii, după cum urmează: *după analizatorul implicat în actul senzorio-perceptiv*: percepție vizuală, auditivă, gustativă, chinestezică, olfactivă, mixtă etc., *după domeniu*: percepție senzorială (reacții fiziologice), socială, interpersonală etc., *după complexitate*: percepții simple și percepții complexe, *după nivelul de obiectivitate*: percepții obiective și percepții subiective, *după pattern-urile subiectului*: percepții predefinite și percepții ad-hoc, *după valoarea lor*: percepții reale și eronate, *după intensitatea stimulului*: percepții subliminale și liminare, *după caracterul lor patologic*: percepții normale și patologice, *după raportarea la senzorialitate*: percepții senzoriale și percepții extrasenzoriale. Această clasificare relevă gradul mare de complexitate al percepțiilor. Un lider militar de nivel strategic trebuie să fie conștient de acest aspect, precum și de faptul că percepțiile pot fi influențate de o serie de factori. Astfel, experimentele psihologice au demonstrat că percepția este mai facilă pentru structurile care sunt familiare și care coincid cu pattern-urile inițiale, schimbarea percepțiilor inițiale, pe baza a noi informații și date se face, de regulă, cu efort, analizele și prognozele ulterioare se pot dezvolta, cu precădere, tot prin prisma percepțiilor formate, în fazele inițiale, pe baza unor informații incomplete, presiunea timpului determină ca pattern-urile formate anterior să prevaleze în formarea percepției de la un moment dat.

Cunoașterea acestor aspecte devine, astfel, esențială în luarea hotărârii de către liderul militar strategic.

În categoria percepțiilor, *percepția amenințării* ocupă un loc aparte. Prin excelență, liderul militar strategic gestionează amenințările de securitate militară. Din acest considerent, acesta trebuie să fie conștient de taxonomia acestei categorii de percepții, care distinge, în funcție de criteriu, mai multe tipuri de percepții, astfel:

- *după amploare*: auto-amenințare – atunci când se are în vedere propria persoană, amenințare bilaterală – atunci când se au în vedere două entități, amenințare multilaterală – când sunt implicate mai multe entități;
- *după tipul actorilor implicați*: amenințare personală – când se referă la o anumită persoană, respectiv, amenințare grupală – atunci când sunt implicate grupuri diverse de oameni și organizații;
- *după domeniul de manifestare al amenințării*: amenințare de: securitate, militară, climaterică, de dezastre naturale sau artificiale, de foame, de îmbolnăvire, de rănire și moarte, de valori, credințe și cutume, culturală, de pierdere a resurselor naturale, financiară, economică, comercială, teroristă, extremistă etc.
- *după gravitatea amenințării* – amenințare de nivel redus, mediu și înalt;
- *după urgența amenințării* – amenințare imediată, amenințare latentă, amenințare potențială etc.
- *după felul acțiunii de amenințare* – spontane, semi-organizate, concertate;
- *după repetitivitatea amenințării* – stereotipe, noi;
- *după raportarea la realitate* - amenințări reale, amenințări imaginare;
- *după acuratețea amenințării* – amenințări biasate și nebiasate;
- *după nivelul de obiectivitate* – amenințări obiective și subiective.

Așadar, liderului militar strategic i se cere să gestioneze, cu tact și eficiență, o serie întregă de percepții cu privire la lumea înconjurătoare, dintre care cele de amenințare ocupă un loc important.

Liderul militar strategic și agresiunea psihologică

Acțiunile militare moderne, așa cum s-a mai arătat, se duc într-un mediu de securitate foarte complex, care include, din plin, și acțiuni de agresiune psihologică. În mod frecvent, acestea nu sunt declarate de inamic ca fiind ostile, dar, de cele mai multe ori, pot avea efecte psihologice devastatoare la adresa personalului. Componentele psihologice cele mai afectate sunt: motivația, încrederea în forțele proprii, mândria, curajul, moralul, controlul emoțiilor, stăpânirea de sine și nu numai. Câștigarea unei bătălii, fără acțiuni militare (Sun Tzu), continuă, probabil, să reprezinte superlativul unei victorii, deoarece presupune impunerea voinței cuceritorului într-un teritoriu intact și utilizarea integrală a tuturor resurselor pe care acesta le poate oferi, inclusiv a celor umane.

Pentru a se realiza acest lucru, liderul militar strategic trebuie să recunoască acțiunile de agresiune psihologică și să le combată în mod eficient. Fără pretenția de a le epuiza, o să enumerăm, spre exemplificare, câteva dintre acestea, astfel: persuasiunea, vorbirea cu dublu înțeles, propaganda, prozelitismul, zvonul, denigrarea, compromiterea, dezinformarea, manipularea psihologică (piciorul în ușă, ușa în nas, amorsarea etc.), presiunea psihologică (șantajul, intimidarea, corupția, cointeresarea materială, demoralizarea etc.), programarea neurolingvistică, exacerbarea instinctului de conservare, presiuni psiho-fizice (terorismul, crima organizată, extremismul, xenofobia etc.), utilizarea mijloacelor psiho-chimice, subversiunea psihologică etc.

Formele și mijloacele de implementare a agresiunii psihologice sunt extrem de variate, iar, de cele mai multe ori, sunt asociate cu „dovezi” palpabile.

Agresiunea poate fi îndreptată atât împotriva liderului militar strategic, cât și a altor ținte: lideri politici, personalități, formatori de opinie, instituții ale statului, firme și branduri naționale, o anumită comunitate/etnie/formațiune politică/armată, întregul popor și chiar la adresa mai multor țări și popoare.

Utilizarea oportună a unor mijloace eficiente de contracarare a agresiunii psihologice poate să-i diminueze și chiar să-i compromită rezultatele scontate. Dar, acest demers presupune o inteligență peste medie, asociată cu o creativitate de excepție din partea celor care gestionează acest domeniu.

Liderul militar strategic și bolile psihice

Tensiunea nervoasă mare și constantă la care este supus liderul militar strategic pentru perioade îndelungate, asociată cu unele deficiențe de natură fiziologică și cu lipsa timpului pentru odihnă și relaxare, poate induce, pe lângă afecțiuni medicale cu substrat pur fiziologic, și afecțiuni de natură psihologică.

Totodată, stresul prelungit, lipsa de soluții clare pentru rezolvarea unor situații conflictuale, suferința fizică prelungită, contextul general nefavorabil de ducere a unei acțiuni militare, depărtarea de casă, un mediu informațional confuz, pierderi umane și alte asemenea elemente pot afecta, în mod dramatic, și trupele.

Așadar, liderul militar strategic va trebui să fie atent nu doar la propria persoană, ci și la cei pe care îi comandă, pentru a-și menține sănătatea mentală.

Din gama potențialelor afecțiuni de natură psihologică ce-i pot afecta pe liderii militari de nivel strategic, în lipsa unor acțiuni profilactice eficiente, amintim, pentru exemplificare, câteva, după cum urmează:

- *Anxietatea* sau frica nedefinită, ce se poate recunoaște după tremurături, tensiune musculară mare, care alternează cu stări de oboseală rapidă, senzații de scurtare a respirației, până la sufocare, palpitații cardiace, transpirații sau mâini reci și umede, gură uscată, amețală, greață, diaree sau altă suferință abdominală, micțiuni frecvente, senzația de „nod în gât”;
- *Tendințele depresive* ce presupun diminuarea marcantă a interesului sau plăcerii pentru toate activitățile și persoanele – pentru perioade lungi din zi, apatie, insomnie, fatigabilitate, sentimente de devalorizare și culpă, diminuarea capacității de a gândi și de a lua decizii, idei recurente de moarte, schimbări în greutate semnificative – în timp relativ scurt;
- *Panica*, ce se poate recunoaște după senzația de scurtare a respirației (dispnee), care poate merge până la sufocare, amețală, dezechilibru sau leșin, tremurături sau trepidații, transpirație abundentă, greață și durere abdominală, depersonalizare, furnicăături sau amorțeli, congestia feței, durere sau disconfort în piept, frică exacerbată;
- *Tendințele obsesive*, ce constau în exagerarea la maxim a respectării unor reguli (personale sau sociale, regulamentare, legale) și dezvoltarea perfecționismului în tot ceea ce se face. Subiectul analizează totul în profunzime, cu lux de amănunte, pierzându-se în detalii ne semnificative, ia decizii și hotărâri foarte greu și revine asupra lor, în mod repetat, schimbându-le, în mod nejustificat rațional;
- *Abuzul de substanțe* presupune dorința ardentă de substanță (cafea, țigări, alcool, droguri etc.), iritabilitate, neliniște, anxietate, modificări ale ritmului cardiac, grețuri, tremor, dureri somatice și alte manifestări specifice tipului de substanță de care se abuzează și de care se leagă dependența. Întreruperea bruscă a substanței poate conduce la crize de sevraj, dramatice;
- *Hipocondria* se recunoaște prin preocuparea exagerată a unui subiect în legătură cu faptul că suferă de o maladie, în condițiile în care nu sunt semne clinice, iar medicul neagă prezența bolii somatice;
- *Insomnia* se manifestă, de regulă, prin incapacitatea, repetată, de a adormi sau somn nereconfortant, fatigabilitate crescută și iritabilitate ridicată;
- *Tendințele paranoide* se recunosc prin impulsul subiectului de a interpreta acțiunile oamenilor din jur ca fiind,

deliberat, înjositoare sau amenințătoare. Acesta apreciază – fără o bază reală – că este nedreptățit sau exploatat de alții, are dubii nereale legate de loialitatea camarazilor, poartă ranchiună și nu are încredere în alții din cauza unor temeri nejustificate etc.;

- *Tendințele maniacale* se manifestă prin dispoziție expansivă sau iritabilă anormal de ridicată și persistentă, asociată cu stimă de sine exacerbată (grandoare), scăderea marcantă a nevoii de somn, vorbire continuă, fuga de idei și atenție extrem de ușor de distras;
- *Tendințele antisociale* se recunosc prin felul crud al subiectului de a relaționa cu oamenii sau animalele. Acesta nu are respect față de proprietatea altora și față de norme, este incapabil să susțină un comportament constant de muncă, este iritabil și agresiv, nu are nicio considerație pentru adevăr, este imprudent, nu are remușcări și se simte îndreptățit pentru orice faptă comite; abuzurile și agresiunile sexuale pot ieși ușor în evidență.
- *Tendințele isterice* se manifestă prin aceea că subiectul dorește să ocupe locul central în orice activitate. Acesta dezvoltă comportamente teatrale, cu accente melodramatice, emite judecăți de valoare în alb și negru despre ceilalți și preferă să vorbească în exces despre sine. Are nevoie de atenția celor din jur, de compătimirea sau aprobarea publicului;
- *Tendințele narcisiste* se manifestă prin impulsul subiectului de a valorifica, valoriza și expune numai propria persoană, ca sursă a succesului absolut al celor ce realizează echipa. Acesta desconsideră opiniile și acțiunile altora, care apar doar ca simple obiecte de satisfacere a propriilor trebuințe. Atingerea propriilor interese generează reacții afective extreme;
- *Tendințele megalomanice* presupun supraestimarea delirantă a sinelui, subiectul atribuindu-și calități ieșite din comun, de natură mesianică sau divine.

Subiectul dorește să rămână, cu orice preț, în istorie și să facă fapte mărețe, indiferent de costul acestora, pentru alții, nu acceptă să fie contrazis și ține cont doar de opiniile care îl laudă și îi consolidează delirul;

- *Oboseala cronică* presupune scăderea randamentului fizic și intelectual și a angajamentului emoțional, cu efecte manifestate prin creșterea numărului de erori în activitatea desfășurată, lentoare, incapacitate de a lua decizii eficiente etc.
  - *Beția puterii*, deși nu este o tulburare psihologică în sine, ea se poate manifesta la unele persoane cu funcții de conducere, care au accentuări de personalitate de tip: megalomane, narcisist, obsesiv, maniacal sau combinate. Această problemă de personalitate este amplificată, de regulă, și de comportamentul umil, serviabil, extrem de tolerant al subordonaților, care nu au puterea și curajul să deschidă o discuție cu șeful pe tema de referință. În forme grave, un astfel de subiect poate dezvolta, conștient ori inconștient, adevărate comportamente dictatoriale, absurde, marcate de abuzuri morale, profesionale etc.
  - *Stresul* reprezintă sindromul de inadaptare pe care individul îl realizează în urma agresiunilor mediului. Acesta include: încordare, tensiune, constrângere, iritabilitate, hipertensiune. Este considerat inamicul public numărul unu, în prezent, de la formularea conceptului de către Hans Selye (1937).
  - *Suicidul* constă în aprecierea situațiilor date ca fiind fără ieșire, asociat cu un sentiment de vinovăție exacerbată și încetarea dorinței de a mai trăi. Subiectul ia decizii ilogice, pe un fond depresiv, cu tendințe de izolare, de diminuare a interesului pentru propria persoană, de epuizare a scopurilor în viață și de construire a unor scenarii teoretice și acționale apocaliptice și disperate.
- Indiferent de aspectul psiho-patologic semnalat, liderul militar strategic trebuie să cunoască faptul că există soluții de diminuare și

chiar de eliminare a afecțiunilor mai sus descrise.

Unele dintre mijloacele de luptă împotriva patologiei psihologice țin de subiect, iar altele de instituție. Pentru exemplificare, iată câteva dintre măsurile ce țin de fiecare persoană în parte (Dobre, 2016):

- *organizatorice*, care presupun stabilirea unui echilibru între: muncă și odihnă, între activitățile care necesită încordare și cele de relaxare etc.;
- *de conduită*, care implică: abordarea cu calm a fiecărei probleme, prioritizarea priorităților, evitarea excesului etc.;
- *de atitudine*, care constau în construirea și dezvoltarea unor atitudini pozitive față de situația dată;
- *de stil de conducere*, care se referă la adoptarea, de către lider a unui stil de conducere potrivit situației date, astfel încât să nu-și inhibe subordonații;
- *de relaționare interpersonală*, care se constituie prin intensificarea relaționării cu alte persoane, fie ele șefi, subalterni, egali, persoane oficiale sau din anturajul privat;
- *de tip psihoterapeutic individual*, care presupun aplicarea unor tehnici simple psihoterapeutice, de relaxare, precum și solicitarea ajutorului profesionist.

Din gama măsurilor profilactice de igienă mentală, ce țin de organizație, se pot exemplifica următoarele:

- *de tip organizatoric*, care se bazează pe stabilirea unui program de lucru clar, pe o fișă de post explicită, pe o schemă de relaționare intra și interorganizațională bine definită;
- *de tip logistic*, destinate să pună la dispoziția angajaților condiții optime, ergonomice de desfășurare a activității curente ;
- *de tip educațional și de pregătire*, care să permită transmiterea către angajați a unor cunoștințe teoretice și practice din domeniul profesional pur, dar și din cel psihologic;
- *de tip moral*, care se bazează pe demersuri de menținere constantă a unui bun moral;

- *de tip terapeutic*, care să permită angajaților accesul facil la servicii de sănătate și psihologice de calitate și în mod oportun, asociate cu evacuarea rapidă, din zona de dislocare, după caz.

Concluzii

Liderul militar strategic trebuie să fie, așadar, o persoană cu viziune, responsabilă, conștiincioasă, carismatică, de onoare, loială țării, onestă, integră, talentată, cu o voință de fier și o personalitate puternică, inteligentă, creativă, deschisă la nou și schimbare, care să știe cum să-și însuflețească oamenii pe care îi conduce, să promoveze o direcție strategică de acțiune și obiective clare de implementare a acestora, să dețină expertiză și experiență în mai multe domenii, să-și conducă cu pricepere subordonații și să-i înțeleagă, să ia decizii înțelepte și să rezolve situații extrem de complicate.

Liderul militar strategic este expus la presiuni psihologice extreme și la agresiuni psihologice permanente, în contextul în care i se cer cele mai bune decizii, adaptate contextului situațional de referință.

Deși vulnerabil la o serie de afecțiuni somatice și psihice, liderul militar strategic le poate depăși printr-o bună cunoaștere de sine și cunoaștere a persoanelor și provocărilor pe care le are de întâmpinat. Urmarea unor conduite profilactice este esențială.

Liderul militar strategic își poate asigura succesul profesional prin fundamentarea întregii sale activități pe elemente psihologice, care-i oferă metode și tehnici eficiente de depășire a obstacolelor și de rezolvare eficientă a celor mai complicate probleme.

Bibliografie selectivă:

1. ADAIR, J., *Develop Your Leadership Skills*, Kogan Page, London, 2007.
2. BERKE, D., KOSSLER, M.E., WAKEFIELD, M., *Developing Leadership Talent*, Pfeiffer, 2008.
3. BROOME, G.H. & Boyce, L.A., *Advancing Executive Coaching. Setting the Course for Successful Leadership Coaching*, Pfeiffer, San Francisco, 2011.

4. CRANDALL, D., COLLINS, J., *Leadership Lessons from West Point*, Jossey-Bass, San Francisco, 2006.
5. DILTS, R.B., *Visionary Leadership Skills Creating a World to Which People Want to Belong*, McGraw-Hill, 1996.
6. DENNING, S., *The Secret Language of Leadership. How Leaders Inspire Action Through Narrative*, Jossey-Bass, 2007.
7. DOBRE, C., „PSYINT – Pledoarie pentru un nou domeniu al informațiilor militare”, în Sergiu T. MEDAR, *Capabilități ale serviciilor moderne de informații militare*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2007.
8. DOBRE, C., *Psihologie diplomatică*, Ediția a II-a, Editura UNAp „Carol I”, București, 2013.
9. DOBRE, C., „Cyber-psihologia – impact și consecințe asupra luptătorului”, *INFOSFERA*, nr. 1, 2015.
10. DOBRE, C., „Cyber-Psychology and the Soldier of The Future, în *Military Psychology*, Dr. Samir Rawat”, *Rawat Publications*, New Delhi, 2015.
11. DOBRE, C., *Psihologie operațională*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2016.
12. DOBRE, C., „Psihologia de război, un nou domeniu al psihologiei militare”, *INFOSFERA*, nr. 2, 2016.
13. DRUCKER, P., *Managing for the Future*, Routledge, New York, 2011.
14. DOH, J.P., STUMPF, S.A., *Handbook on Responsible Leadership And Governance in Global Business*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2005.
15. HEWISON, R., HOLDEN, J., *The cultural leadership handbook. How to run a creative organization*, Gower, New York, 2011.
16. LEONARD, H.S., LEWIS, R., FREEDMAN, A.M., PASSMORE, J., *The Wiley-Blackwell Handbook of the Psychology of Leadership, Change, and Organizational Development*, Wiley-Blackwell, 2013.
17. MESSICK, D., M., KRAMER, R.M. *The Psychology of Leadership. New Perspectives and Research*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, London, 2005.
18. MISHRA, A.K., MISHRA, K.E., *Becoming a Trustworthy Leader. Psychology and Practice*, Routledge, London, 2012.
19. MUSTAȚĂ, M.A., BOGZEANU, C., *Programul euristiciilor și biasurilor*, Editura UNAp, „Carol I”, București, 2018.
20. OSBORNE, C., *Leadership*, Dorling Kindersley, London, 2008;
21. PIOTROWSKI, A., *Translating training into leadership – the reasons psychologists make effective leaders*, Momentum Press, New York, 2018.
22. RAINEY, H.G., *Understanding and managing public organizations*, Jossey-Bass, 2009;
23. RIDDLE, D., HOOLE, E.R., GULLETTE, E.C.D. (eds.), *The CCL Handbook of Coaching in Organizations*, Jossey-Bass, New York, 2015;
24. ROSENBLOOM, D.H., MALONE, R.S. & VALDEZ, B., *The handbook of federal government leadership and administration*, Routledge, New York, 2017.
25. VRIES, M.F.R.K., *Mindful Leadership Coaching. Journeys into the interior*, Palgrave Macmillan UK, London, 2014.
26. WHITE, D., Goldsmith, M., *Coaching Leaders. Guiding People Who Guide Others*, Jossey-Bass, 2005.

EVOLUȚIA STRUCTURILOR DE INTELLIGENCE ÎN ERA TEHNOLOGIEI AVANSATE

dr. Bogdan VASIAN
dr. Benedictos IORGA*

Abstract

The accelerated transformation of human society over the last decade is due, in an overwhelming fashion, to evolution in advanced technology, such as the implementation of computer algorithms and artificial intelligence in the sphere of society, the global expansion of the cybernetic environment, the emergence of IoT, and last but not least, the explosion of terrestrial and satellite broadband communications, which have generated the best support for the transfer of information and knowledge, globally. The transformation of human society, imposed by technology, has a profound impact on both, internal security of states and on power ratios between states, either through the emergence of new risks and threats, classified as hybrids, or by changing the operational pattern of defense, security and intelligence structures.

If, in the recent past, one of the main transformation vectors was the phenomenon of globalization (with ongoing effects), we are currently considering that expanding implementation of advanced technologies (Quantum Computing, Artificial Intelligence, IoT, Broadband Communications, Satellite, 5G) will require a paradigm shift in intelligence structures, both on structural evolution and on modus operandi.

The rapidity with which deciding factors and key actors will perceive the possible ways of transformation and new opportunities for development will make the difference between „relevance and irrelevance”, between „reactive and pro-active” and between „existence and suppression”.

In the current study, we aim to identify the characteristics of the future operative and informative environment generated and imposed by advanced intelligence technologies and, on the basis of these characteristics, to determine the possible directions of innovation and transformation of intelligence structures, in order to generate an adequate and effective response to future security challenges.

Keywords: *cyberint, algorithm, intelligence, security, risk, threat, technology, artificial intelligence, resilience.*

Motto: *„Tehnologia ne face să ne simțim fragili, dar în același timp puternici.”*

Dinamica transformărilor tehnologice din ultimul deceniu și-a pus amprenta asupra evoluției mediului de securitate al statelor într-o manieră atât de profundă încât noțiunea de *adaptare* a sistemelor de securitate și a structurilor de intelligence a fost înlocuită rapid cu noțiuni precum *inovarea* și *reinventarea*. Pentru structurile de intelligence, transformările tehnologice vor determina o regândire a relațiilor funcționale și o transformare radicală sistemică a modului de operare, printr-o schimbare de

paradigmă ce va presupune recunoașterea superiorității algoritmicii și tehnologiei în fața subiectivismului factorului uman, cel puțin pentru acele subdomenii și activități de nișă care presupun un nivel superior de automatizare, reziliență, acuratețe și obiectivitate.

Pentru a fundamenta impactul tehnologiei asupra evoluției și activității structurilor de intelligence pornim de la ipoteza potrivit căreia, în ultimii 10 ani, au existat cel puțin patru evenimente/tendințe majore care au demonstrat

* *Autorii sunt experți în Ministerul Apărării Naționale.*

schimbarea regulilor și acțiunilor confruntării armate, a raporturilor de putere dintre state și, nu în ultimul rând, a relațiilor dintre actorii relevanți din domeniul securității la nivel global.

Toate aceste evenimente/tendințe au evidențiat, pe lângă noi riscuri și amenințări la adresa stabilității și securității statelor, apariția unor noi instrumente și capacități de acțiune bazate pe tehnologia avansată, insuficient cunoscute, analizate și evaluate de către comunitățile de informații naționale sau aliate.

Primul eveniment care a generat o schimbare de paradigmă a fost *utilizarea capacităților cibernetice ofensive*, ca element premergător acțiunilor militare și/sau ca instrument de acțiune hibridă în confruntările dintre state. Exemplul palpabil, care a făcut obiectul unei analize anterioare, a fost reprezentat de acțiunile cibernetice susținute, planificate și executate direct și/ sau indirect de Federația Rusă în Estonia, Georgia și Ucraina¹.

Cel de-al doilea eveniment major poate fi reprezentat de *dosarele Edward Snowden și Julian Assange*, care, sub aspectul tuturor conotațiilor și implicațiilor negative pentru comunitatea de intelligence americană și pentru acțiunile și programele operative derulate, au devoalat indirect serviciilor de informații din celelalte state modul în care înalta tehnologie, în special algoritmică și sistemele de comunicații globale (instrumentele de supraveghere), poate influența activitatea, „modus operandi” și organizarea structurilor de informații.

Cel de-al treilea caz, care impune regândirea modului viitor de acțiune a structurilor de intelligence, este reprezentat de *suita de evenimente conexe Cambridge Analytica* - alegerile prezidențiale din SUA (2016) și Raportul Robert Muller². Acest șir de evenimente interconectate prin tehnologie demonstrează schimbarea mediului de interacțiune umană din sfera socială în sfera digitală, concomitent cu reorientarea modului de operare al structurilor de informații către zona digitală, acolo unde există potențial, zone și comunități de interese. Astfel, structurile de intelligence adverse utilizează în premieră, cu succes, împotriva celui mai

relevant sistem de securitate global (SUA), algoritmică, sistemele automate de tip humanoid (boți³), sistemele software de microtargetare și instrumente de manipulare digitală (fake news și GAN⁴), în scopul producerii de efecte strategice prin influențarea opiniilor și alegerilor populației, schimbând astfel direcția principală de efort a operațiilor de informații către mediul social.

Ultimul eveniment major este reprezentat, în opinia noastră, de *implementarea cu succes de către un număr semnificativ de state* (China⁵, SUA, Rusia, India⁶, Germania⁷, Franța) *a algoritmilor de inteligență artificială* atât în sfera socială (medicină, transporturi, industrie, comerț etc.), cât mai ales în domeniul sistemelor de armament și al sistemelor și aplicațiilor de intelligence și securitate.

Toate aceste elemente, analizate integrat, pot permite izolarea și identificarea a cel puțin **cinci evoluții tehnologice** care vor transforma semnificativ mediul informativ-operativ specific structurilor de informații, astfel:

1. Dependența extinsă de rețeaua Internet a statelor, organizațiilor și a actorilor non-statali, la nivel global, prin explozia conexiunilor și creșterea vitezei de acces la servicii de rețea (4G/5G), a utilizatorilor umani, atât în zonele economice și sociale puternic dezvoltate, cât și în regiunile slab dezvoltate generatoare de insecuritate – *diminuarea interacțiunii umane sociale și migrarea către interacțiunea umană digitală.*
2. Definirea și manifestarea mediului cibernetic, cu toate componentele sale (hardware, software, management, personal), ca un nou mediu operațional militar, relevanță recunoscută și de principala alianță politico-militară globală (NATO⁸) – *noi capacități de acțiune ofensive aflate la granița dintre convențional și hibrid.*
3. Apariția și implementarea la scară largă a sistemelor de supraveghere digitale globale de tip „smart surveillance” în mediul Internet (inclusiv în DarkNet), în rețelele de comunicații digitale (mobile, fixe, terestre,

satelitare etc.) și în sistemele civile de monitorizare și securitate – *instrumente de tehnologie avansată pentru algoritimizarea și automatizarea proceselor operative de intelligence*.

4. Implementarea accelerată a algoritmilor de inteligență artificială (IA) la nivelul serviciilor informatice, a sistemelor de armament și securitate, în industrie și în societate, concomitent cu dezvoltarea instrumentelor de tip IA aplicative (machine learning, Natural Language Processing – NLP și Computer Vision), apte să înlocuiască cu succes factorul uman – *robotizarea și algoritimizarea domeniilor de intelligence precum OSINT, CYBERINT, HUMINT, IMINT, GEOINT*.
5. Atingerea maturității tehnologice și creșterea relevanței industriei și tehnologiei spațiale, concomitent cu facilitarea accesului la aceste dezvoltări pentru actori non-statali și state mai puțin dezvoltate, dar care urmăresc dobândirea rapidă a unor instrumente de înaltă tehnologie utilizabile atât în raporturile de putere, cât și în atingerea unor scopuri defensive și ofensive de securitate – *mutarea confruntărilor militare în domeniul spațial, tehnologizarea instrumentelor de supraveghere și a sistemelor de tip ISR*.

Cele cinci dezvoltări menționate sunt rezultatul direct al aplicării tehnologiei avansate în societatea civilă și în sfera militară din ultimii 10 ani, fiind principalul factor care determină remodelarea mediului operativ și informativ aflat sub interesul oricărei structuri de informații, indiferent de regiunea, zona sau domeniul în care operează.

Caracteristicile viitorului mediu operativ

Impactul mediului cibernetic asupra securității statelor, dar și algoritimizarea aplicațiilor software pentru obținerea de sisteme autonome, sunt insuficient evaluate și cunoscute de structurile de intelligence, cu toate că analiștii militari și cercetătorii din domeniu au intensificat

procesele de analiză, cunoaștere și determinare a riscurilor și efectelor la adresa securității infrastructurilor critice ale statelor.

Modelarea mediului operativ viitor este realizată, în evaluarea noastră, de **patru vectori specifici tehnologiei avansate:**

- *Creșterea capacităților de supraveghere, identificare și recunoaștere video la nivelul statelor*, prin interconectarea infrastructurilor/ rețelelor și implementarea sistemelor autonome și algoritmilor IA de tip „video-analytics”, „video-recognition” și „voice recognition”, în orice tip de sistem video (un simplu smart tv, o cameră web/ video sau o rețea metropolitană CCTV). Exemple în acest sens pot fi sistemul și platforma web-based ELLA⁹, dezvoltate de compania IC Realtech, care folosesc algoritmi de IA pentru analiza și descompunerea fluxurilor video și imaginilor în timp real. Scopul platformei este de a identifica și izola instantaneu o imagine sau o identitate din sute de mii de interogări, permițând utilizatorilor să izoleze elemente/persoane de interes dintr-un anumit areal, pornind de la simple date de identificare precum culoarea unei haine, fizionomia feței, o caracteristică de dinamică, un detaliu foto sau un anumit model.
- *Interconectarea trans-națională a bazelor de date din domeniile asigurărilor de sănătate, călătoriilor și financiar-bancar, prin tehnologia cloud-computing, la nivelul statelor, concomitent cu digitalizarea sistemelor de evidență a populației și de transport, utilizând elemente descriptive biometrice unice*. Această capacitate tehnologică determină utilizarea cu dificultate a instrumentelor de legendare și acoperire individuală sau de grup de către structurile de intelligence, iar în coroborare cu dezvoltarea sistemelor IoT și, respectiv, a capacităților extinse de supraveghere facilitează realizarea cu ușurință a trasabilității operațiilor și acțiunilor specifice de intelligence. Astfel,

crearea unei identități sustenabile sau menținerea unei identități într-o zonă de interes, folosită cu succes timp îndelungat, poate fi documentată instantaneu printr-o căutare de tip „cross-domain”, accesând bazele de date în timp real în sisteme cloud-computing. Cel puțin pe termen lung, vor exista numeroase situații de aplicare a principiului „one agent - one legend - one mission - one time”.

- *Apariția capacităților de izolare, identificare, recunoaștere și asociere a timbrului vocal și caracteristicilor unei voci, aproape în timp real, din mediile de comunicații radio, mobile, fixe, satelitare, mediul Internet sau orice rețea de comunicații bazată pe tehnologie IP, prin utilizarea combinată a sistemelor de „voice-analytics” și „smart communication-surveillance”, dar și a capacităților de analiză „voice to text”, utilizând dicționare și construcții lingvistice complexe și diverse.*
- *Dezvoltarea sistemelor de control și supraveghere electronică avansată, la nivel regional și pe teritoriul unor state cu regimuri politice autoritare/centralizate, prin controlul sistemelor de comunicații, al rețelelor satelitare și al rețelei Internet. Atât state avansate din punct de vedere tehnologic, precum Federația Rusă și China, dar și state ca Iranul sau fostele state sovietice (Uzbekistan¹⁰, Kazahstan¹¹) și-au dezvoltat instrumente de control guvernamental în mediul Internet, utilizând tehnologii de control de tip Wide-Firewall/Great Firewall, prin instrumente de criptare guvernamentale proprii de tip S.S.L (Secure Sockets Layer). Capabilitatea tehnică guvernamentală avansată permite izolarea anumitor tipuri de comunicații/mesaje/pachete de date prin descompunerea traficului de date și izolarea anumitor locații/persoane și organizații care nu se încadrează în modelul digital impus la nivelul statelor respective.*

Cele trei implementări tehnologice exemplificate, alături de celelalte dezvoltări tehnice precizate în prima parte, specifice înaltei tehnologii, impun modificarea caracteristicilor spațiului operativ actual, astfel:

1. Extinderea spațiului operativ versus restrângerea libertății de mișcare

Capacitatea de acțiune în mediul operativ este impusă de două variabile arhicunoscute, precum *dimensiunea spațiului și libertatea de mișcare a resurselor de informații*. În viitorul context tehnologic, creșterea dinamicii rețelelor de socializare, diversificarea serviciilor prin instrumente software humanoide și digitalizarea vieții sociale vor determina extinderea spațiului operativ către mediul de rețea (Internet/DarkNet, NetCommunity). În fapt, se va constata apariția **spațiului operativ digital** drept *o nouă componentă de mediu a serviciilor de informații* (concludente sunt acțiunile IRA LLC¹² în mediul Internet din teritoriul american, în perioada 2015-2016). Astfel, marea majoritate a acțiunilor de intelligence, precum identificarea de persoane de interes, culegerea de date și informații de interes, recrutarea de senzori, care se desfășoară, de regulă, în mediul social terestru, vor migra către mediul digital (online), concomitent cu schimbarea regulilor și procedurilor specifice.

Paradoxal, deși vom cunoaște o diversificare a zonelor de acțiune pentru structurile de informații și, implicit, a zonelor de interes operativ, libertatea de mișcare a resurselor umane va avea de suferit, ca urmare a dezvoltării sistemelor de înaltă tehnologie capabile să descopere acțiuni atipice în afara unor tipare determinate, să identifice acțiunile de intelligence dintr-un anumit areal prin sisteme inteligente de supraveghere și monitorizare și, nu în ultimul rând, să genereze produse și acțiuni de tip „honey-pot” greu detectabile pentru structurile și personalul care execută operații în medii puternic controlate sau în zone de conflict.

Deși pare dificil de acceptat, contracararea sistemelor înalt tehnologice în viitorul mediu operativ poate fi realizată prin legendarea în normalitate a activităților și resurselor umane, prin nerespectarea deliberată și controlată a regulilor pe care sistemele de protecție bazate pe inteligență

artificială le definesc drept „*modele operative de interes*” și, nu în ultimul rând, prin ingeniozitatea și inovarea operativă caracteristică minții umane.

2. *Extrapolarea amenințărilor la adresa personalului și resurselor operative*

Creșterea resurselor tehnice de contracarare a acțiunilor operative prin instrumente de tehnologie avansată determină, în mod implicit, și extinderea riscurilor la adresa personalului și membrilor comunității de intelligence. Dacă în trecut principalele acțiuni au vizat deconspirarea activităților prin mijloace directe și acțiuni kinetice, la momentul actual instrumentele tehnice precum tehnologia de imitare video GAN¹³ permit fabricarea de probe compromițătoare, care să creeze ideea publică privind desfășurarea ilegală de acțiuni specifice de către un serviciu de informații pe teritoriul unui stat. Suplimentar, amenințările la adresa personalului și resurselor vor cunoaște în viitor noi valențe, precum:

- *documentarea tehnică a acțiunilor și manipularea informativă a personalului structurilor de informații* prin tehnologie, fără posibilitatea de descoperire facilă a instrumentelor de manipulare și dezinformare controlată;
- *supravegherea extinsă, în afara teritoriului unui stat, a personalului serviciilor de informații și familiilor acestora*, concomitent cu documentarea tehnică a activităților specifice;
- *compromiterea imaginii strategice a unui actor statal, prin prezentarea în mass-media (clasică și digitală) a unor probe fabricate (parțial adevărate) privind activitățile operative sau prin prezentarea unor activități realizate de către structuri de intelligence pe teritoriul altor state;*
- *creșterea consumului de resurse materiale și financiare pentru evitarea sistemelor de protecție și supraveghere și pentru dezvoltarea unor noi instrumente de legendare.*

În noul context tehnologic, principalul risc nu este reprezentat numai de identificarea și deconspirarea unei resurse operative, ci și de documentarea „tehnică tacită” a acțiunilor,

concomitent cu utilizarea instrumentelor de manipulare digitală de conținut și de fabricare de date și informații de interes ce pot fi demontate cu dificultate și cu consum semnificativ de resurse materiale și financiare. De asemenea, în noul context tehnologic, loviturile de imagine obținute prin demascarea unor acțiuni operative executate pot fi potențate prin tehnologie și pot deveni, uneori, mai relevante decât acțiunile clasice de răspuns.

3. *Suprapunerea mediilor acționale – mediul operativ militar versus mediul operativ civil*

Dacă în urmă cu aproximativ două decenii, la nivel global, dezvoltarea tehnologică și instrumentele de cercetare au făcut obiectul primordial al programelor derulate de structurile de apărare, la momentul actual, societatea civilă și companiile transnaționale private au preluat controlul în domeniul cercetării și inovării avansate. Companiile transnaționale investesc și alocă bugete, echivalente de multe ori cu Produsul Intern Brut al multor state, pentru inovare, cercetare și dezvoltare de tehnologie. Astăzi, o nouă aplicație simplă pentru sistemele mobile Android sau IOS este lansată la intervale de câteva secunde în lume de către indivizi sau companii private, iar aceasta produce efecte de securitate pentru structurile de intelligence și impune alocarea de resurse de cercetare și documentare semnificativ mai mari decât în cazul apariției unui nou sistem de armament convențional.

Astfel, structurile de securitate sunt nevoite să recunoască supremația societății civile în domeniul tehnologiei și să încerce adaptarea resurselor operative către dezvoltarea unor colaborări și parteneriate militar-civile sau inter-agenții.

Însăși noțiunea de „securitate”, care nu este altceva decât o percepție a unei stări de normalitate și siguranță prin care indivizii, organizațiile și companiile pot să se dezvolte în condiții de siguranță, presupune menținerea integrității infrastructurilor critice civile, precum sistemele bancare, sistemele energetice, sistemele medicale, infrastructura de transport etc. Din această perspectivă, interesul, dar și riscurile și

amenințările, vor migra către afectarea stabilității și securității componentelor civile ale unui stat și mai puțin a componentei militare, în mod direct.

Afirmația anterioară este susținută, în mod evident, de confruntările din estul Ucrainei și de acțiunile hibride ale Federației Ruse care au presupus angajarea de forțe, instrumente și mijloace neconvenționale (atacuri cibernetice, manipulare digitală, supraveghere electronică, știri false, propagandă digitală etc.) pentru slăbirea autorității, încrederii și capacităților militare și guvernamentale ale Ucrainei, în detrimentul unei confruntări clasice directe.

În noul context tehnologic, mediul operativ militar va interfața până la suprapunerea cu mediul operativ civil, urmare a creșterii importanței infrastructurilor critice civile (cel puțin la nivel de egalitate cu cele militare), a migrării atenției adversarilor către acțiuni hibride împotriva societății civile și, nu în ultimul rând, a schimbării centrelor de greutate de la capacități militare (cu rol de descurajare) la resurse civile.

Pentru structurile de informații, atingerea obiectivelor operative va putea fi realizată inițial prin penetrarea și creșterea amprentei operative în mediile economic, politic și social ale unui stat advers sau a unei anumite zone de interes. Vor fi, astfel, dificil de diferențiat și împărțit zonele de interes pentru diversele structuri de intelligence, atât timp cât obiectivele vor converge cu prioritate către spectrul civil.

4. Creșterea amprentei operative prin cunoașterea și documentarea digitală a zonelor de interes

Tehnologia viitorului și, în special, dezvoltarea IT&C și a infrastructurii de comunicații globale în tehnologie 5G¹⁴ vor dinamiza semnificativ capacitatea structurilor de intelligence de a schimba volume mari de date și informații, dar și de a-și dezvolta cunoașterea pe anumite zone de interes, prin utilizarea sistemelor tehnice de supraveghere și a platformelor software de tip GEOINT, IMINT și navigație digitală.

Deși tehnologia avansată oferă facilități similare și structurilor adverse de securitate și protecție, devine un avantaj operativ semnificativ cunoașterea în amănunt a unei zone de interes

cu mult înaintea derulării unor acțiuni operative, fără riscuri suplimentare, și alocarea unor resurse umane și logistice importante.

Trei tehnologii vor permite în viitor cunoașterea în detaliu a unei zone geografice, a unui reper din teren, a unui obiectiv sau a unei locații punctuale, astfel:

- tehnologiile de navigație digitală (online/offline) utilizând platforme web publice sau private, civile sau militare, disponibile în mediul Internet;
- tehnologii de supraveghere satelitară, prin sateliți de înaltă rezoluție de tip LEO și prin utilizarea instrumentelor GEOINT și IMINT de analiză foto/ video avansate;
- tehnologii de supraveghere video online prin instrumente CCTV interconectate global, sisteme de drone publice sau prin operații în mediul online utilizând capacitățile mediului Internet și resursele social-media.

Documentarea digitală a zonelor și obiectivelor de interes se va realiza aproape instantaneu, iar diferența în acțiunile operative o va face modul de legendare în spațiile de interes și capacitatea de a rămâne sub radarul structurilor și sistemelor adverse de supraveghere.

Caracteristicile viitorului mediu informativ

Ecuția amenințărilor și riscurilor la adresa securității naționale a statelor se află într-o dinamică ascendentă, generată de utilizarea distructivă și personalizată a tehnologiei avansate atât pentru intensificarea efectelor acțiunilor asimetrice clasice (criminalitatea organizată, spionajul sub toate formele sale, terorismul sub toate formele, sabotajul), cât și sub raportul apariției unor noi riscuri, precum dezinformarea și manipularea digitală, acțiunile cibernetice ofensive, acțiunile hibride în mediul digital, acțiunile de angajare a resurselor satelitare etc.

În viitorul apropiat, majoritatea amenințărilor la adresa securității statelor, generate atât de state adverse, dar și de actori non-statali (organizații ONG, corporații, grupuri de interese), va avea inclusă o componentă tehnologică semnificativă în spectrul de rețea și va presupune dezvoltarea de

forme de agresiune noi, ce nu pot fi încadrate în normele de drept internațional sau în prevederile convențiilor ONU.

Putem afirma, urmărind trendul și ecuația amenințărilor din ultimii 10 ani, faptul că riscurile actuale vor migra intensiv către mediul cibernetic, atât timp cât principalul mediu generator de insecuritate va deveni rețeaua Internet/rețelele private extinse, iar interacțiunea umană va migra în mediul social networking.

Amenințările asimetrice precum terorismul și criminalitatea organizată transnațională vor cunoaște o transformare a modului de operare, prin diversificarea mijloacelor de comunicare și creșterea capacității de mascare a acțiunilor, utilizând ca suport informațional rețelele de comunicații 5G, tehnologiile de autentificare de tip block-chain sau tehnologiile de criptare/decriptare prin sisteme quantum computing.

Se poate identifica o migrare în mediul digital a vechilor amenințări precum spionajul, sabotajul, manipularea, propaganda, influențarea decidenților și agresiunea prin terți (proxy), cu impact profund și efecte rapide asupra stabilității statelor. Toate aceste transformări impun, în principal, cunoașterea mediului informativ viitor, a tendințelor de evoluție în spectrul informațiilor relevante pentru securitatea națională și, în subsidiar, schimbarea sistemelor de analiză de informații curente și a nivelului de specializare al analiștilor de intelligence.

Analiștii de intelligence de azi sunt permanent conectați la evoluțiile statelor și la raporturile sociale, realizând determinări și previziuni pe baza unor gândiri liniare, folosind de cele mai multe ori intuiția, experiența și cunoașterea mediului de interes, prin resursele de culegere.

Analiștii de mâine vor trebui să utilizeze/realizeze prognoze strategice predictive și modele comportamentale identificate și simulate în mediul virtual, să cunoască utilizarea instrumentelor de analiză tehnică avansată, de identificare digitală a informațiilor relevante din baze de date interconectate, precum și instrumentele de relaționare și interogare multicriterială bazate pe algoritmi IA. În noul context tehnologic, caracteristicile produselor

informative de mâine vor fi relevanța, acuratețea predicțiilor, comprehensivitatea și simplitatea.

Identificarea unui model acțional sau a unui mod comportamental al unei organizații teroriste se bazează astăzi pe sharing, cunoașterea mediului și intuiție. În viitor, identificarea aceluiași model acțional se va baza pe un *pattern* deja definit de inteligența artificială prin sisteme de tip „machine learning”¹⁵ și „deep learning”¹⁶, fapt ce va determina creșterea importanței analizei predictive.

Analiza predictivă va juca un rol determinant în valoarea și relevanța produselor de intelligence în viitorul context tehnologic. Tehnologia avansată din domeniul computing oferă, la momentul actual, două instrumente de bază, ajunse la un nivel ridicat de maturitate tehnică: *platformele software de tip Intelligent Enterprise Resource Planning (iERP)* și *algoritmii IA bazați pe determinarea de diagrame și tipare acționale*.

Aceste instrumente au fost implementate cu succes în mediul civil, în domeniul comerțului electronic, în premieră în China de către compania de comerț online Alibaba Group. Gigantul chinez a dezvoltat un sistem de „determinare a comportamentului consumatorilor în mediul online (preferințe, nevoi, obiceiuri, așteptări, alegeri), denumit *E-Commerce Brain*, care, alături de platforma tip *i-ERPs (Intelligent ERPs)*, a permis obținerea, în data de 11 noiembrie 2017, a unor câștiguri record (25 miliarde de dolari), de aproximativ 26 de ori mai mult decât gigantul american Amazon Prime”¹⁷.

Dacă resursa umană, la nivel informativ, va fi nevoită să se adapteze prin specializare în profile tehnice, apare în mod firesc întrebarea „Care vor fi caracteristicile viitorului mediu informativ”?

În evaluarea noastră, mediul informativ viitor va cunoaște **patru transformări**, astfel:

1. Se va constata o redefinire a zonelor de interes informativ. În contextul digitalizării platformelor și tehnologizării societății umane, vor putea fi identificate trei zone de interes informativ: zona cibernetică (analiză cyber), zona de analiză a tehnologiilor avansate (sistemele de armament, inteligență artificială) și zona spațială (analiză tehnologii spațiale), care se vor

impune asemenea celorlalte zone și domenii de analiză curente, câștigând treptat teren, odată cu extrapolarea riscurilor și amenințărilor din cele două medii (cibernetice, spațiale). Suplimentar, se vor dezvolta capacități noi de analiză, precum analiza sistemelor software de armament (produse de tip cod malițios cu efect distructiv, aplicații de sabotaj și aplicații cibernetice cu efect distructiv) și capacități mixte de tip întrunit, analiză - culegere dedicate pentru domeniul tehnologiilor avansate și sistemelor spațiale.

2. Activitatea informativă va urmări anticiparea evoluțiilor în zonele de interes informativ prin tehnologie, concomitent cu determinarea efectelor prin simulare, în detrimentul unor analize post-factum sau al unor evaluări contextuale empirice, susținute, eventual, de experiențe istorice. Deși putem spune că ne aflăm încă în faza de pionierat tehnologic, compania americană IBM a implementat cu succes instrumente tehnice avansate de analiză de intelligence, prin platforma cognitivă Watson. Platforma Watson este definită de IBM drept un sistem cloud-based de tip „unbiased”, bazat pe algoritmi cognitivi de analiză predictivă care urmăresc eliminarea bias-urilor în procesele de analiză strategică, folosind trei variabile computaționale: instrumente de predicție, instrumente de comparare multi-criterială și instrumente de determinare a tendințelor și relațiilor. În mod similar, au fost dezvoltate și alte platforme, precum Vertica¹⁸ sau SAP Business Intelligence.

3. Structurile de analiză vor migra de la abordarea informativă a zonelor și subiectelor de interes către derularea de activități de analiză augmentată, bazată pe proiecte informative. Resursele umane limitate și multitudinea de riscuri și amenințări vor determina liderii strategici din domeniul analizei de intelligence să tehnologizeze procesele de analiză prin instrumente software, care să suplinească lipsa de cunoaștere sau lipsa de personal apt să acopere spațiile de interes, iar pe termen lung, tendința, în evaluarea noastră, va fi reprezentată de alocarea resurselor umane de analiză către proiectele punctuale de analiză strategică definite

de iminența unor amenințări sau de elementele ridicate de risc la adresa securității statelor. Odată cu intensificarea specializării personalului, se va impune și creșterea nivelului de granulație a produselor de analiză pe spații de interes, din ce în ce mai restrânse.

4. Se va urmări integrarea surselor generatoare de informații, utilizând infrastructurile de bandă largă (5G și SATCOM), dar și sistemele de criptare cuantică, în scopul obținerii capacităților de tip „All Source Intelligence”, începând cu nivelul tactic și al analizei integrate „om-sisteme autonome”. Problematika în viitor nu va fi reprezentată de lipsa informațiilor, ci de două variabile: relevanța (acuratețe, oportunitate, calitate) și nivelul de adevăr al datelor obținute. În acest sens, specializarea analiștilor de intelligence nu va fi suficientă, fiind necesară integrarea resurselor de culegere încă de la nivel tactic pentru obținerea unor informații confirmate multi-sursă, în mod automat, și pentru eliminarea informațiilor nerelevante încă din faza primară de procesare. Suplimentar, relevanța și veridicitatea informațiilor se vor obține prin combinarea resurselor de analiză de intelligence umane cu analiza tehnică de intelligence realizată prin algoritmică și sisteme software autonome. Acest model a fost preluat deja de mediul cibernetic, care utilizează cu precădere algoritmi de inteligență artificială și instrumente automate de analiză computațională pentru descompunerea traficului de date și detectarea de produse malware și anomalii digitale. Astfel, compania Symantec a implementat cu succes platforma Symantec’s Targeted attack analytics (TAA)¹⁹, bazată pe algoritmi de tip „machine learning”, care a permis documentarea atacurilor Dragonfly 2.0 în anul 2017.

Industria cyber ne demonstrează implementarea cu succes a unor soluții de analiză integrată „om-mașină” încă din anul 2010, prin proiectul US DARPA Cyber Genome Program, care ulterior „a stat la baza dezvoltării de către compania britanică Sophos a platformei de securitate cibernetică Intercept X, ce utilizează un sistem automatizat de tip *deep learning*, pe baza unei rețele neurale care funcționează similar cu gândirea umană”²⁰.

Direcții de transformare a structurilor de intelligence

1. Adaptarea la tehnologiile avansate a proceselor și structurilor de intelligence

În faza inițială, structurile de intelligence vor trebui să parcurgă un proces de adaptare la tehnologie, deși ulterior procesul va presupune o transformare semnificativă a structurilor și modului de operare, concomitent cu inovarea permanentă a unor sisteme de tehnologie avansată, obținute prin personalizarea platformelor și instrumentelor civile similare sau „in-house”.

Înțelegerea dificilă a proceselor noi, complexe și a tehnologiei avansate, concomitent cu necesitatea menținerii în funcțiune a fluxurilor și sistemelor actuale (business continuity), vor impune totuși o fază inițială de adaptare. Această perioadă va presupune atât măsuri și direcții tehnice de evoluție, cât și măsuri procedurale specifice resurselor umane.

Din perspectivă tehnică, cinci elemente vor deveni, în opinia noastră, vitale:

- *adoptarea algoritmilor de tip „machine learning” în platformele informatice curente în mod susținut, pentru accelerarea proceselor de învățare automată, concomitent cu implementarea instrumentelor de căutare, filtrare și localizare a datelor și informațiilor relevante prin algoritmi IA;*
- *automatizarea și algoritmizarea resurselor și capacităților OSINT prin instrumente automatizate de culegere și analiză tehnică și prin platforme software (algoritmi) de identificare și izolare de date și informații relevante din mediul online (voice to text, video to text);*
- *aparitia unor noi entități de intelligence de tip întrunit analiză - culegere, orientate către operații în mediul de rețea (online), apte să opereze digital pentru dinamizarea proceselor clasice și pentru creșterea suportului operațiilor offline;*
- *dezvoltarea unor capacități de analiză - culegere și procesare de date, prin echipe multiculturale, cu domenii diferite de*

pregătire (cyber, media, psihologie, cultură, lingviști, religie), apte să opereze în mediul social networking/web blogging și vlogging, acolo unde prezența societății civile este în dinamică, în special pentru Generația Z;

- *dezvoltarea competențelor de culegere, analiză, documentare și cunoaștere a sistemelor de armament bazate pe tehnologii avansate și pe sisteme de inteligență artificială, în special pe zona armamentului de înaltă precizie și pe zona sistemelor de angajare spațială sau a tehnologiei satelitare.*

2. Revoluția resursei umane – noi direcții în politica și managementul personalului

Adaptarea structurilor de informații la viitorul mediu informativ-operativ, determinat fundamental de tehnologia avansată, presupune transformarea mentalităților și strategiilor curente privind recrutarea, instruirea și educarea resursei umane (HR).

Mentalitățile din sfera HR bazate pe acțiunea post-factum în ceea ce privește identificarea, recrutarea și instruirea resursei umane, presupunând în principiu identificarea unei necesități, iar ulterior, declanșarea procedurilor și proceselor de augmentare cu personal, bugetare sau de realizare a sesiunilor de instruire, vor fi înlocuite.

Strategiile curente, care urmăresc fundamentarea nevoilor HR pornind de la solicitări existente (identificate), vor fi înlocuite de politicile cu caracter anticipativ pe termen lung, bazate pe studii și indicatori ai evoluțiilor operaționale posibile pentru asigurarea competențelor profesionale, în scopul contracarării unor riscuri viitoare sau pentru fructificarea unor oportunități pe termen lung.

Dacă momentan principalul factor declanșator al unui proces pe linie de HR este necesitatea curentă (documentată și fundamentată), în viitor caracteristicile mediului operativ-informativ prezentate mai sus vor determina utilizarea cu precădere a conceptului de „anticipare” în domeniul politicilor de resurse umane.

Transformarea strategiilor de resurse umane în domeniul intelligence va presupune, în evaluarea noastră, în viitorul context tehnologic, acțiuni în patru direcții majore:

a. Identificarea și recrutarea viitorilor ofițeri de informații

Mediul cibernetic, în principal, și domeniul computing (în special, algoritmică și partea de dezvoltare software) se manifestă pregnant pentru Generația Z²¹ sau iGeneration încă din învățământul primar și liceal. Jennifer Ryan Crozier, președinta fundației IBM, a declarat că, la nivel global, este „*un adevărat război pentru descoperirea talentelor, iar IBM trebuie să identifice permanent metode inovative de atragere a talentelor*”. „*Începând cu anul 2011, în SUA, mai mult de 400 de companii au dezvoltat parteneriate cu peste 79 de școli și licee publice printr-un program de pregătire de 6 ani, denumit P-tech, menit să atragă elevi către domeniul știință, inginerie, tehnologie, încă de la vârsta de 9 ani*”²². Aceste tendințe se vor reflecta pregnant în procesele de identificare și recrutare a viitorilor ofițeri de informații. În evaluarea noastră, procesul de identificare și recrutare va cunoaște o diminuare a vârstei viitorilor recruți, până la nivelul primar sau liceal, în special pe domeniul tehnologiei avansate, dar și pe celelalte profiluri de intelligence. De asemenea, procesul de identificare și recrutare va suferi el însuși o puternică tehnologizare, în scopul utilizării instrumentelor de social-media, social networking, blogging și vlogging, ca mediu de „screening” și de selecție a viitorilor lucrători din domeniul intelligence. Sub raportul cunoașterii și recrutării viitorilor angajați, însăși profilul necesar unei structuri de intelligence va migra către noi indicatori, precum:

- abilitatea de a înțelege, cunoaște și opera sisteme tehnice avansate și tehnologii inovative (programare dinamică, criptografie, grid computing, cluster computing, quantum computing);
- capacitatea de a utiliza, implementa și dezvolta algoritmi de inteligență artificială;
- capacitatea de cunoaștere, operare și dezvoltare de sisteme avansate de

armament, comunicații, supraveghere și tehnologii spațiale;

- capacitatea de a opera în mediul cibernetic în mod avansat și de a utiliza resurse și sisteme cibernetic defensive și ofensive.

b. Separarea la nivel de proces a etapelor de pregătire și educare în domeniul intelligence

Nevoia de cunoaștere a domeniilor tehnice și de a înțelege sistemele înalt tehnologizate, în special în domenii precum computing și sisteme de armament bazate pe AI, concomitent cu nevoia de dezvoltare a culturii de securitate pe domeniul tehnologiei la nivelul leadership-ului și decidenților strategici, vor determina separarea proceselor actuale de pregătire pe două sau chiar trei domenii, astfel: etapa de instruire, etapa de educație avansată și etapa de dezvoltare a culturii strategice pe domeniul securității, intelligence și tehnologiei.

Această transformare poate fi vizibilă și la nivelul NATO prin procesele de „*training – education, modelling and simulation*”²³ și prin migrarea accentului către resursele de pregătire de tip ADL (învățământ distribuit la distanță) axate pe niveluri de pregătire și competențe specifice.

c. Orientarea programelor de pregătire cu precădere către specializări tehnice de nișă, cu profiluri tehnice avansate și către cunoașterea sistemelor de înaltă tehnologie

Cooperarea cu mediul academic și de cercetare civil, dar și cu mediile de tip corporatist, devine obligatorie atât timp cât cercetarea, inovarea și dezvoltarea pe domeniul celor 6 tehnologii (quantum computing, inteligență artificială, IoT, comunicații de bandă largă, sisteme satelitare, 5G) sunt conduse de mediul civil.

d. Adaptarea politicilor privind fidelizarea și motivarea ofițerilor și personalului din comunitățile de intelligence

Sub raportul competiției pentru resursa umană, serviciile de intelligence vor trebui să își regândească politicile de fidelizare și motivare a personalului, urmare a concurenței acerbe cu organizațiile și companiile transnaționale, care își permit alocarea unor resurse financiare, dar și materiale, semnificativ mai mari. Dacă în perioadele anterioare factorul motivațional a

fost puternic argumentat de politicile patriotice, migrarea forței de muncă, globalizarea tehnică și a cunoașterii, concomitent cu libertatea de mișcare crescândă, determină serviciile de intelligence să identifice și să aplice alți factori motivaționali sau noi instrumente de fidelizare. În acest demers vor rămâne importante valorile fundamentale ale activității de intelligence, dar și elementele tradiționale, precum cuantumul remunerației pentru domeniile care operează cu înalta tehnologie și cu sisteme și platforme ce au echivalență în mediul civil, concomitent cu o abordare flexibilă a relațiilor de lucru.

Nu va fi exclusă în viitor nici externalizarea anumitor activități de intelligence ce nu pot fi susținute cu resurse umane sau acceptarea activităților de tip part-time, *one time job*, a unor colaborări punctuale pentru anumite zone de intelligence și domenii de expertiză.

3. Implementarea inteligenței artificiale în procesele de intelligence

Inteligența artificială în viitorul apropiat se va extinde cu o viteză cel puțin similară modului în care a evoluat tehnologia comunicațiilor mobile și sistemele smart - mobile. Implementarea cu rapiditate a algoritmilor IA în procesele de analiză și în activitățile de procesare de date și informații în faza inițială și, ulterior, extinderea aplicării către zonele de culegere vor deveni principala competiție între agențiile relevante de informații la nivel global.

Deși există mai multe definiții acceptate pentru inteligența artificială, pe zona de intelligence aceasta ar putea fi definită ca „*orice sistem artificial dezvoltat software, hardware sau hibrid, capabil să execute, pe baza unui algoritm, sarcini care necesită cunoaștere, planificare, învățare, predicție, comunicare sau acțiuni directe asupra datelor, informațiilor, proceselor sau resurselor relevante pentru activitatea de intelligence*”²⁴.

Din punct de vedere tehnic, în prezent, există patru tipuri de dezvoltări pe domeniul IA care au cunoscut mai multe implementări cu succes în mediul civil, dar și în zona de securitate: algoritmi de tip *Machine Learning (ML)*, algoritmi de tip *Natural Language Processing (NLP)*, algoritmi de

tip *Computer Vision* (utilizează descompunerea și procesarea semnalelor audio, video și text pentru a identifica imagini, zone, persoane, obiecte de interes, în mod autonom, acolo unde resursa umană nu le poate identifica cu succes) și sisteme autonome (utilizate în industria aeronautică – drone, în industria autovehiculelor și în sistemele de armament balistic).

Obiectul aplicării instrumentelor de inteligență artificială sunt: sistemele și platformele de armament, sistemele cibernetice, sistemele de achiziție a țintelor, sistemele logistice și de transport, platformele medicale, centrele și sistemele de simulare și antrenament, platformele de procesare și analiză a datelor și sistemele de analiză comportamentală (în special în zona civilă – e-commerce).

4. Algoritmizarea domeniilor de intelligence precum CYBERINT, HUMINT, OSINT, SIGINT, IMINT, GEOINT

Tehnic, reprezintă una dintre cele mai dificile sarcini, atât pentru resursele umane implicate în procesele de intelligence, cât și pentru resursele tehnice responsabile de identificarea mijloacelor, resurselor și soluțiilor de implementare. Fiecare dintre domeniile menționate poate face obiectul algoritmizării și implementării tehnologiilor computaționale în două faze: ca soluție (complementară) de sprijin al acțiunilor și activităților curente (optimizarea consumului de resurse și reducerea riscului), iar în fază secundară, ca și capabilități independente derulate în mediul online, prin instrumente specifice tehnice.

Spre exemplu, obținerea în timp real a informațiilor relevante din mediul online (discursuri online, luări de poziție oficiale, declarații în mediile locale, interviuri) despre un anumit subiect, utilizând tehnologiile de scanare în adâncime, de localizare a datelor și de prelucrare și procesare automată (multi-lingvistic) a informației relevante, poate conduce la obținerea unor produse OSINT ce pot oferi o cunoaștere substanțială asupra unui eveniment sau fenomen.

În mod similar, activitățile HUMINT pot fi sprijinite radical prin dezvoltarea unei baze de cunoaștere digitală a unei zone, activități,

persoane sau obiectiv, utilizând tehnologia avansată de supraveghere digitală sau mediul web. De asemenea, identificarea în viitor a unor posibile persoane de interes sau ținte se poate executa cu succes prin procesul de screening digital, folosind algoritmi de micro-targetare direct în mediul online, utilizând expunerea din platformele de social-networking sau platformele profesionale și/sau academice publice.

5. Regândirea securității și protecției cibernetice prin mijloace ofensive

Deși poate fi considerat un paradox, una dintre cele mai complexe sarcini în viitor va fi reprezentată de securitatea și protecția datelor și informațiilor deținute, indiferent de mediul sau suportul informațional. Utilizând exclusiv mijloace cibernetice defensive sau instrumente clasice de protecție fizică, asigurarea securității informațiilor și resurselor de intelligence va fi cel mult o glumă sau o încercare sortită eșecului. Atât timp cât activitatea de intelligence presupune cunoaștere, dar și acțiuni kinetice, devine imperios necesară deținerea de instrumente cibernetice ofensive, ce vor fi utilizate ca factor de descurajare împotriva amenințărilor persistente externe, dar și ca instrumente de testare a slăbiciunilor sistemelor adverse pentru obținerea de avantaje strategice. Putem spune că, în mediul cibernetic, în special în zona de CyberInt, va deveni adevărată zicala potrivit căreia „cea mai bună apărare se realizează cu sisteme ofensive”.

6. Transformarea „modus-operandi” prin includerea tehnologiei avansate ca instrument de lucru în scopul optimizării acțiunilor, reducerii riscurilor și reducerii consumului de resurse

Procesul de transformare a modului de operare este, în evaluarea noastră, etapa finală a evoluției structurilor de intelligence și va presupune parcurgerea fazei inițiale de adaptare la nivelul subdomeniilor și activităților de intelligence. Agențiile de informații care vor utiliza tehnologia avansată în operațiile viitoare vor deține un avantaj strategic net, comparativ cu formele și acțiunile clasice. Două elemente fundamentale, respectiv utilizarea sistemelor globale de supraveghere satelitară și accesul la tehnologiile

de interceptare a comunicațiilor multi-spectru, au demonstrat în trecut obținerea de către statele ce dețin aceste tehnologii a unor avantaje nete în raporturile de putere și în situațiile de conflict. În viitor, cibernetizarea acțiunilor, algoritimizarea proceselor de intelligence și accesul liber la inovare, prin intermediul cunoașterii din mediul online, pot reduce discrepanțele dintre agențiile de intelligence și, în același timp, pot crea avantaje prin specularea unor domenii de nișă în mediul digital, precum: Cyber-HUMINT, dezinformare digitală, manipulare, operații de influențare digitală, Cyber intelligence, hacking cognitiv, analiză predictivă etc.

Viitorul, în noul context al transformării digitale, va depinde în permanență de tehnologie și, mai nou, de raportul *tehnologie - inteligență artificială - comportament uman*. Plecând de la această nouă paradigmă, cercetătoarea Alina Bărgăoanu a precizat în lucrarea #Fake news. Noua cursă a înarmării, faptul că „cine controlează algoritmi controlează alegerea, cine controlează meta-datele controlează alegerea, cine controlează căutările controlează alegerea”²⁵. Ceea ce putem afirma este faptul că, în viitorul 5G și al inteligenței artificiale, tehnologia și algoritmica vor face diferența între „fals” și „adevărat”, iar cine va reuși controlul acestor instrumente, cel mai probabil, va putea controla adevărul.

Bibliografie:

1. ***, *Declarația Summitului NATO de la Varșovia* - 2016, disponibilă la https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm
2. BĂRGĂOANU, Alina, #Fake news. Noua cursă a înarmării, Editura Evrika, București 2018.
3. CHAUDHURY, Subhajit, Daiki KIMURA, Tu-Hoa PHAM, Asim MUNAWAR, Ryuki TACHIBANA, „Video Imitation GAN: Learning control policies by imitating raw videos using generative adversarial reward estimation”, disponibil la https://www.researchgate.net/publication/328040514_Video_Imitation_GAN_Learning_control_policies_by_imitating_raw_videos_using_generative_adversarial_reward_estimation, 2018.

4. IORGA, Benedictos, *Dimensiunea cibernetică a conflictelor militare contemporane*, Buletinul Universității Naționale de Apărare - Carol I, Vol.3, 2015.
5. LOBOSCO, Katie, „Why Corporate America is recruiting high schoolers”, interviu disponibil la <https://www.redlakenationnews.com/story/2018/07/13/news/why-corporate-america-is-recruiting-high-schoolers/73228.html>.
6. MULLER, Robert, *Report on the investigation into russian interference in the 2016 presidential election*, 2018, U.S. Department of Justice, disponibil la <https://www.justice.gov/file/1035477>.
7. NATO Modelling & Simulation Centre of Excellence, <https://www.mscoe.org/education-training>.
8. NENDICK, John, „How media entertainment leaders respond to Gen Z.” disponibil la <https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-media-entertainment-leaders-respond-to-gen-z/%24FILE/ey-media-entertainment-leaders-respond-to-gen-z.pdf>.
9. SAYLER, Kelley M., *Artificial Intelligence and National Security*, Congressional Research Service, Versiune 4, 2019.
10. <https://hub.packtpub.com/6-artificial-intelligence-cybersecurity-tools-you-need-to-know/>.
11. <https://www.israeldefense.co.il/en/node/33199>.
12. https://idsa.in/idsacomments/artificial-intelligence-in-military-operations-india_rspanwar_310118.
13. <https://www.hannovermesse.de/en/news/the-bundeswehr-german-armed-forces-wants-ai-based-situation-forecast-93248.xhtml>.
14. <https://smartella.com/>.
15. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/uzbekistan/internet-censorship-uzbekistan>.
16. <https://bits.blogs.nytimes.com/2015/12/03/kazakhstan-moves-to-tighten-control-of-internet-traffic/>.
17. <https://www.vertica.com/about/>.

¹ Benedictos Iorga, „Dimensiunea cibernetică a conflictelor militare contemporane”, *Buletinul Universității Naționale de Apărare - Carol I*, Vol. 3, pag 93-99, 2015.

² <https://www.documentcloud.org/documents/5955118-The-Mueller-Report.html>.

³ Noțiunea de *social bot* reprezintă o identitate virtuală (robot digital software) autonomă aflată în spatele unui cont de socializare online sau a unui cont de *chat* automat și care, pe baza unui algoritm programabil controlat distant sau a unui algoritm de inteligență artificială autonom, diseminează mesaje, răspunde la mesaje, orientează discuțiile organice și distribuie conținut în rețelele de socializare utilizând facilitățile oferite de acestea (*posting, twitt, follow*).

⁴ Mesaje video, imagini și mesaje audio, modificate și alterate utilizând tehnologiile inovative de tip GAN (*Generative adversarial networks*) ce permit crearea de conținut fals și asocierea acestuia unei identități reale, recunoscută în mediul social.

⁵ <https://www.israeldefense.co.il/en/node/33199>.

⁶ https://idsa.in/idsacomments/artificial-intelligence-in-military-operations-india_rspanwar_310118.

⁷ <https://www.hannovermesse.de/en/news/the-bundeswehr-german-armed-forces-wants-ai-based-situation-forecast-93248.xhtml>, accesat la 01.05.2019.

⁸ Declarația Summitului de la Varșovia, 2016, punctul 70, disponibilă la https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, accesat la 02.05.2019.

⁹ <https://smartella.com/>, accesat la data de 22.04.2019.

¹⁰ <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/uzbekistan/internet-censorship-uzbekistan>, accesat la data de 23.04.2019.

¹¹ <https://bits.blogs.nytimes.com/2015/12/03/kazakhstan-moves-to-tighten-control-of-internet-traffic/>, accesat la data de 22.04.2019.

¹² *Internet Reserch Agency LCC* alias IRA, MediaSintez LLC, GlavSet LLC, MixInfo LLC, Azimut LLC și NovInfo LLC, aflate sub controlul autorităților guvernamentale de la Moscova, conform raportului lui Robert Muller, disponibil la <https://www.justice.gov/file/1035477/download>, accesat la data de 02.02.2019.

¹³ *Video Imitation GAN: Learning control policies by imitating raw videos using generative adversarial reward estimation*, Subhajit Chaudhury, Daiki Kimura, Tu-Hoa Pham, Asim Munawar, Ryuki Tachibana disponibil la <https://arxiv.org/abs/1810.01108>, accesat la data de 02.02.2019.

¹⁴ *GSMA Intelligence* evaluează că, până în 2025, 1,2 miliarde de oameni din întreaga lume vor avea conexiuni 5G.

- ¹⁵ *Machine Learning* reprezintă o subdivizie a Inteligenței Artificiale și se referă la abilitatea mașinilor (sistemelor) de a învăța pe cont propriu. Astfel, programele bazate pe Machine Learning pot învăța să recunoască diverse trenduri și să realizeze predicții pe baza informațiilor stocate. Companii precum IBM, Microsoft, Amazon sau Google oferă platforme complexe de Machine Learning, disponibil la <https://blog.webland.ro/2017/04/care-este-diferenta-dintre-inteligenta-artificiala-machine-learning-si-deep-learning/>, accesat la 22.04.2019.
- ¹⁶ Conceptul de *Deep Learning* s-a dezvoltat ca o extensie la Machine Learning. Este bazat pe introducerea unei mari cantități de date într-un sistem computerizat, prin intermediul unor rețele neuronale. Această tehnologie poate să analizeze informațiile în detaliu. Totodată, o caracteristică definitorie a acesteia este faptul că are capacitatea de a păstra în memorie acțiuni din trecut și de a învăța din propriul comportament, disponibil la <https://blog.webland.ro/2017/04/care-este-diferenta-dintre-inteligenta-artificiala-machine-learning-si-deep-learning/>, accesat la 22.04.2019.
- ¹⁷ <https://dzone.com/articles/how-ai-will-take-predictive-analytics-to-the-next>, accesat la 20.04.2019.
- ¹⁸ <https://www.vertica.com/about/>.
- ¹⁹ <https://hub.packtpub.com/6-artificial-intelligence-cybersecurity-tools-you-need-to-know/>, accesat la 12.04.2019.
- ²⁰ Idem 20.
- ²¹ Uneori numită *iGeneration*, sau post-milenară, *Generația Z* este acea generație alcătuită din „nativi digitali”. Generația Z se referă la cei născuți după mijlocul anilor 1990, iar, spre exemplu în SUA, reprezintă aproximativ 25% din populație. În 4 ani, vor reprezenta 24 % din forța de muncă din SUA și până la 40% din piața americană de consum, conform raportului ”*Are you ready for Generation Z*”, disponibil la <https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-media-entertainment-leaders-respond-to-gen-z/%24FILE/ey-media-entertainment-leaders-respond-to-gen-z.pdf>, accesat la data de 02.05.2019.
- ²² Interviu, Katie Lobosco, *Why Corporate America is recruiting high schoolers*.
- ²³ Sistemul de modelare și simulare (M&S) a sistemelor autonome (MESAS) este un schimb interdomeniu și interdisciplinar între M & S și robotică care investighează utilizarea M&S pentru a integra sistemele cu capacități autonome în scenarii operaționale și pentru a sprijini interoperabilitatea coaliției, disponibil la <https://www.mscoe.org/education-training/>, accesat la 14.04.2019.
- ²⁴ Kelley M. Sayler, *Artificial Intelligence and National Security*, Congressional Research Service, Versiune 4, 2019, pag.1.
- ²⁵ Alina Bărgăoanu, #*Fake news. Noua cursă a înarmării*, Editura Evrika, București, 2018, p.148.

EVOLUȚII TEHNOLOGICE ÎN DOMENIUL COMUNICAȚIILOR PRIN SATELIT

Bogdan BĂBUȘ*

Abstract

Just as the world is evolving, the requirements for telecommunication technologies are becoming more and more demanding. When they first emerged, the satellites revolutionized the telecommunications market as they allowed the development of data and voice transmissions over long distances as well as of the television.

The terrestrial fiber optics networks proved to be an obstacle to extensive satellite communications expansion due to the fact that they provide the same volume of traffic for much lower costs. Despite it, the satellites are increasingly required to carry the nowadays civilian and military communications. The new technologies can provide cheaper and cheaper voice, data and video over satellite anywhere on Earth.

Keywords: *technology, satellite, telecommunications, commercial, military.*

Introducere

Sateleții de telecomunicații sunt obiecte spațiale artificiale care orbitează în jurul Pământului, cu scopul de a asigura comunicații pentru entitățile între care nu există vizibilitate directă.

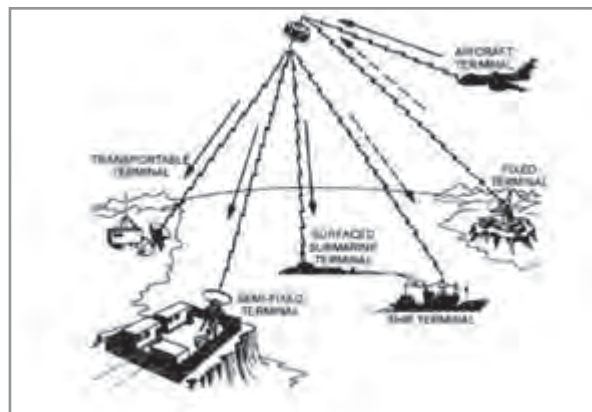
Sateleții pot asigura servicii de telecomunicații în orice punct al globului pământesc, cu condiția ca propagarea radiației electromagnetice să nu fie obstructată de obstacole. Astfel, utilizarea comunicațiilor prin satelit este ideală în domeniile naval, aerian, în zone de conflict, în zone calamitate în care infrastructura terestră de telecomunicații este distrusă și în regiuni în care comunicațiile terestre sunt foarte dificil de implementat sau neprofitabile.

De la lansarea primului satelit și până în prezent, domeniul comunicațiilor prin satelit a cunoscut un amplu progres tehnologic, care a contribuit semnificativ la dezvoltarea telecomunicațiilor la nivel global.

Comunicațiile prin satelit au cunoscut o dezvoltare continuă, care ar putea fi împărțită în patru perioade importante, astfel:

Perioada de pionierat în domeniul satelitar (1957-1970). În această perioadă au fost realizate numeroase progrese tehnologice, care au stat la baza dezvoltării comunicațiilor prin satelit:

- lansarea primului satelit (Sputnik 1 – 1957, URSS);
- lansarea primului satelit de telecomunicații (SCORE – 1958, SUA);
- realizarea primei transmisii de imagini în timp real peste ocean (Telstar 1 – 1962, SUA);
- lansarea primului satelit geostaționar (1963 - Syncom 2, SUA);

Figura 1: Servicii satelitare

* *Autorul este expert în Ministerul Apărării Naționale.*

- lansarea primului satelit geostaționar de telecomunicații cu ajutorul căruia a fost realizată prima legătură continuă (Early Bird - 1965);
- înființarea primei televiziuni la nivel național, cu transmisie prin satelit (Televiziunea Orbita, care utiliza satelitul Molniya 1 – 1965, URSS).

Perioada de implementare la nivel global (1970-1990). În această perioadă, tehnologia satelitară s-a extins la nivel global, devenind accesibilă atât operatorilor de comunicații guvernamentali, cât și celor civili, fiind marcată de următoarele evenimente:

- lansarea primului satelit destinat asigurării de servicii de telecomunicații mobile, utilizat în domeniul naval (Marisat 1 – 1976, SUA);
- pe lângă SUA și URSS, au apărut noi state deținătoare de sateliți: Canada, Republica Federală Germană, Franța, India, Indonezia, Mexic și Pakistan.

Perioada de globalizare a Internetului (1990-2015). În acest interval de timp, rețeaua Internet a devenit accesibilă la nivel global, cerințele pentru traficul de date devenind foarte solicitante, mai ales în domeniul civil:

- s-au dezvoltat standardele DVB, care au reprezentat un factor tehnologic important atât pentru televiziune, cât și pentru transmisiile de date de viteză mare;
- compania Iridium a oferit primele servicii comerciale de telefonie satelitară, ce au permis utilizarea unor terminale care să comunice direct cu satelitul, fără a fi necesar un alt echipament terestru intermediar;
- a fost lansat (2005) primul satelit utilizând tehnologia HTS, Thaicom 4, care oferea servicii în benzile Ku și Ka. Până în prezent, au fost lansați mai mulți astfel de sateliți sau care au la bază principii similare de asigurare a comunicațiilor. Această tehnologie permite utilizarea unor echipamente de dimensiuni reduse, respectiv stabilirea unor tarife mici pe bază de abonament.

Figura 2: Principiul de funcționare (Intelsat)

Perioada a fost marcată de apariția tehnologiei de comunicații prin fibră optică, tehnologie care, începând cu anul 2004, a devenit accesibilă la nivel global cu costuri mult mai mici decât cele ale furnizorilor de servicii de comunicații prin satelit. Acest eveniment a redus semnificativ interesul în domeniul comunicațiilor de date prin satelit.

Perioada de renaștere a comunicațiilor satelitare (2015-prezent). Din anul 2015, costurile pentru traficul satelitar au scăzut semnificativ. Cerințele tot mai mari pentru televiziunea de înaltă rezoluție, traficul de date de mare viteză și mobilitate au crescut semnificativ interesul pentru comunicații prin satelit atât din punct de vedere comercial, cât și din punct de vedere militar.

Arhitectura sistemelor satelitare

La nivelul satelitului, pentru retranslația comunicațiilor se utilizează echipamente specifice, numite transponderi. Acești transponderi recepționează semnalul de la o sursă terestră, navală sau aeriană, schimbă frecvența acestuia și îl amplifică în vederea emisieii către destinație.

Din punct de vedere constructiv, un sistem de comunicații prin satelit are trei segmente:

- **segmentul spațial** - include totalitatea constelațiilor de sateliți care orbitează în jurul Pământului;
- **segmentul terestru** - include elementele de sprijin necesare lansării și managementului sateliților;
- **segmentul utilizator** - include persoanele și organizațiile care beneficiază de serviciile de comunicații prin satelit.

Figura 3: Orbite satelitare

Segmentul spațial

Principalele caracteristici care definesc componenta spațială sunt orbita pe care evoluează un satelit și benzile de frecvență în care acesta lucrează.

Orbitele cele mai cunoscute sunt:

a) GEO (orbita circulară geostaționară):

- se află la distanța de 35.786 km față de Pământ. Un satelit geostaționar parcurge o astfel de orbită în 24 de ore, rămânând în aceeași poziție față de acesta;
- prin sateliții geostaționari este vehiculată cea mai mare parte a traficului satelitar de telecomunicații la nivel mondial.

b) MEO (orbita circulară medie):

- în general, orbitele medii sunt situate la distanțe cuprinse între 8000 km și 24.000 km față de Pământ;
- orbita MEO, deși are potențial de a fi utilizată în domeniul telecomunicațiilor, este folosită în principal de sateliții de navigație;
- timpul în care un satelit parcurge orbita este mai mare decât timpul în care ar parcurge o orbită LEO, dar mai mic decât acela în care ar parcurge o orbită GEO.

c) LEO (orbita circulară joasă):

- orbitele joase sunt situate la distanțe cuprinse între 400 km și 2000 km față de Pământ;
- sateliții pe orbită joasă pot să asigure servicii de telecomunicații cu întârzieri mici și viteze mari de transmitere a datelor;

- costurile de plasare a sateliților pe orbită LEO sunt reduse;
- sateliții pe orbită LEO o parcurg în 1–2 ore. Pentru a asigura comunicațiile în regim continuu este necesar un sistem cu un număr mare de sateliți.

d) HEO (orbita eliptică cu grad mare de excentricitate):

- orbitele HEO asigură comunicații în zonele de latitudine mare care nu pot fi acoperite de sateliți geostaționari;
- forma eliptică și excentricitatea orbitei permit sateliților să fie vizibili o perioadă mai mare de timp într-o regiune, comparativ cu perioada fără vizibilitate;
- cele mai cunoscute orbite HEO sunt Molniya și Tundra.

Din punct de vedere al rolului benzilor de frecvență, acestea pot fi clasificate în:

1. Benzi satelitare inferioare:

- în prezent, în domeniul satelitar sunt utilizate benzi de frecvență de până la 1 GHz (inferior benzii L) prestabilite, în scop dedicat;
- în aceste benzi sunt asigurate și comunicații satelitare militare mobile sau pentru radio-amatori.

2. Benzile telefoniei satelitare:

- includ benzile L (1-2 GHz) și S (2-3.4 GHz);
- sunt destinate serviciilor de comunicații prin satelit mobile (MSS - Mobile Satellite Services).

3. Benzi satelitare clasice:

- includ benzile C (3.4 – 7.25 GHz), X (7.25 – 10.7 GHz) și Ku (10.7 – 14.5 GHz).

4. Benzi satelitare de viteză mare:

- includ banda Ka (17.3 – 31 GHz) și benzile superioare acesteia (Q, V, W);
- datorită atenuărilor semnificative, în aceste benzi de frecvență sunt utilizate doar fascicule cu amprente terestre de dimensiuni reduse.

Segmentul terestru

Principalele funcții care sunt asigurate de segmentul terestru sunt:

- lansarea și poziționarea sateliților pe orbită;

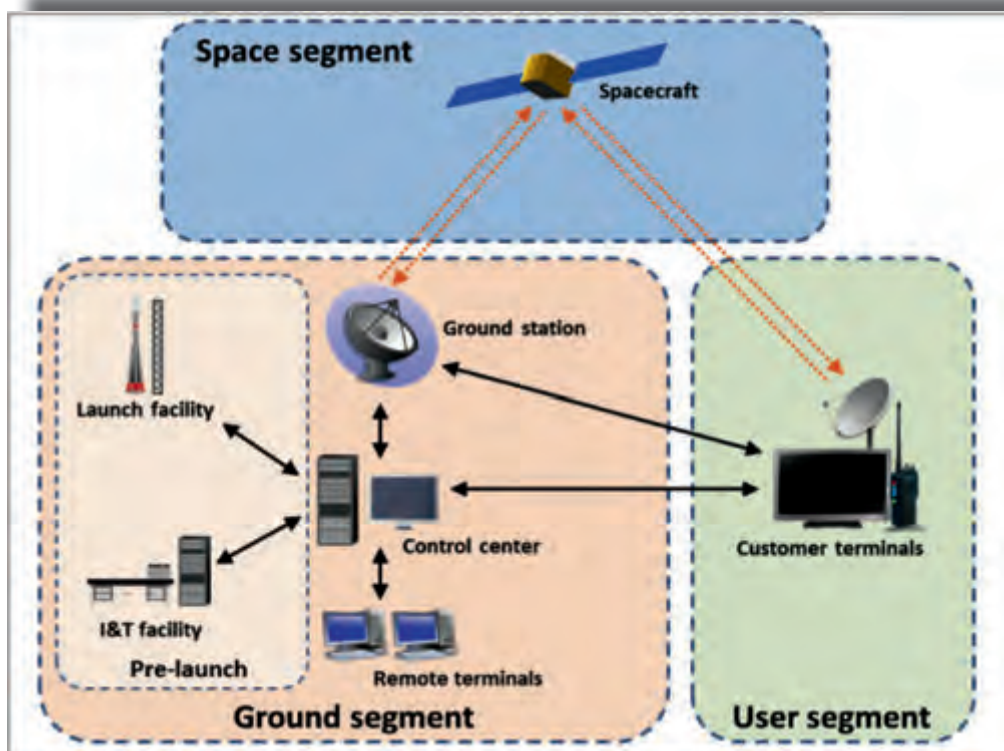

Figura 4: Segmentul terestru

- monitorizarea sateliților în vederea evitării coliziunilor și manifestării interferențelor între aceștia;
- actualizarea aplicațiilor software ale sateliților;
- de-orbitarea sateliților la încheierea ciclului de viață.

Segmentul utilizator

Acest segment include echipamentele și aplicațiile care realizează serviciile de telecomunicații prin satelit între clienți.

În funcție de gradul de standardizare, serviciile de comunicații asigurate pot fi clasificate astfel:

1. servicii de comunicații standard – echipamentele utilizate au parametri tehnici corespunzători unor standarde publice. Exemple ale unor astfel de standarde sunt cele impuse de compania Intelsat sau cele impuse de proiectul DVB (Digital Video Broadcasting);
2. servicii de comunicații dedicate – folosesc tehnologii proprietare ale unor producători și sunt destinate anumitor domenii de activitate. Pentru acest tip de comunicații, există un număr mare de producători de

echipamente, care oferă o diversitate de servicii.

În funcție de serviciile pe care trebuie să le asigure, serviciile de comunicații pot fi clasificate astfel:

- servicii mobile de comunicații, MSS - includ echipamente care pot fi transportate de persoane sau montate pe platforme mobile și care au rolul de a asigura comunicații în timpul deplasării;
- servicii fixe de comunicații, FSS (Fixed Satellite Services) – includ echipamentele care sunt destinate utilizării staționare;
- servicii de broadcasting, BSS (Broadcasting Satellite Service) – includ serviciile de televiziune și radio, recepția putând fi realizată simultan de un număr mare de utilizatori.

În funcție de modul de realizare, legăturile pot fi clasificate în directe – utilizatorii pot să comunice direct între ei fără intermediar, și indirecte – în sensul că utilizatorii comunică indirect prin intermediul unor echipamente terestre numite hub-uri. În acest caz, întârzierea între emisie și recepție este dublată, întrucât sunt utilizate două legături sol – satelit și două legături satelit – sol.

Tehnologia HTS

Cererea tot mai mare pentru comunicații de mare viteză a influențat apariția tehnologiei HTS (High Throughput Satellite). În prezent, un satelit HTS poate avea o capacitate totală de aproximativ 100 Gbps, în timp ce un satelit clasic asigură în mod obișnuit un volum de până la 5 Gbps.

Comunicațiile HTS se bazează pe:

a. Utilizarea unor fascicule înguste și frecvențe înalte de emisie - recepție

Acest mod de transmitere asigură câștiguri mari din punct de vedere al nivelului de semnal și permite reutilizarea frecvențelor în fasciculele care nu sunt apropiate.

În general, aceste comunicații sunt realizate în banda Ka, în care, din cauza atenuărilor atmosferice foarte mari, se preferă concentrarea energiei în fascicule care au amprenta pe sol de numai câteva sute de km².

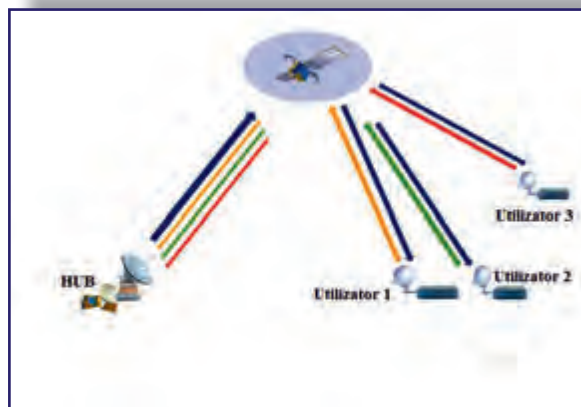
Pentru asigurarea comunicațiilor HTS pe suprafețe mai extinse, a fost utilizată și banda Ku, care permite realizarea de amprente terestre de câteva ori mai mari decât în cazul benzii Ka. Pe măsura dezvoltării infrastructurii pentru comunicațiile HTS, se așteaptă ca banda Ku să fie utilizată din ce în ce mai puțin, în timp ce benzile de frecvențe superioare Q, V, W să fie utilizate tot mai mult.

Pentru a asigura un număr mai mare de legături sunt utilizate antenele de tip „multibeam”, acestea având avantajul că pot transmite mai multe fascicule utilizând doar un singur reflector.

b. Asigurarea comunicațiilor prin intermediul hub-urilor

Figura 5: Acoperirea satelitului HTS EutelsatKa-Sat

Figura 6: HUB satelitar

În domeniul HTS, hub-ul are rolul de a îngloba datele de la mai mulți utilizatori într-o singură emisiune care conține traficul comprimat și care este transmisă destinatarilor în funcție de regiunea în care aceștia sunt dislocați.

Această manieră de distribuire a traficului în funcție de regiune introduce o latență suplimentară în rețea, din cauza faptului că utilizatorii nu pot să comunice direct. De asemenea, proiectantul sistemului HTS limitează serviciile disponibile și echipamentele acceptate din cauza necesității de compatibilitate a echipamentelor utilizatorilor cu hub-ul.

c. Implementarea unor măsuri speciale care să contracareze efectele negative ale propagării prin atmosferă

Pentru a crește robustețea legăturilor de comunicație la intemperii se utilizează tehnici adaptive în care parametrii tehnici de stabilire a legăturii sunt modificați pentru a reduce erorile de propagare în detrimentul vitezei de transmitere a datelor. De exemplu, în cazul tehnicii ACM (Adaptive Code and Modulation), atunci când este sesizată o creștere a numărului de erori se reduce ordinul de modulație (cu cât acesta este mai mic cu atât apar mai puține erori la recepție) și sunt utilizate coduri corectoare a mai multor erori.

Pentru contracararea efectelor negative ale intemperiiilor, suplimentar, pot fi utilizate stații hub redundante care să preia traficul stațiilor afectate la un moment dat.

Principalele dezavantaje ale tehnologiei HTS sunt robustețea scăzută față de fenomenele atmosferice, necesitatea unui număr mare de sateliți HTS pentru asigurarea telecomunicațiilor

pe suprafețe mari și utilizarea de echipamente dedicate la nivelul utilizatorului.

Cu toate aceste dezavantaje, se preconizează faptul că tehnologiile HTS vor avea un impact major pe piața serviciilor de telecomunicații, întrucât sunt capabile să asigure servicii satelitare la viteze foarte mari și la un raport calitate-preț foarte bun.

În prezent, pe orbitele geostaționare sunt utilizați atât sateliții dedicați, cât și variante hibride în tehnologie HTS.

În cazul sateliților dedicați, în vederea asigurării comunicațiilor pe o suprafață cât mai mare, este necesar un număr mare de fascicule în bandă Ka.

În cazul sateliților hibridi, pe lângă serviciile clasice, este adăugată o componentă în bandă Ka utilizată pentru HTS. Deși în banda Ka acești sateliți acoperă suprafețe mici, o constelație poate să asigure o suprafață echivalentă cu un satelit HTS dedicat.

Pe lângă sateliții geostaționari, în ultimii ani, au fost planificate mai multe constelații satelitare care să lucreze pe orbite MEO și LEO. Comparativ cu sateliții geostaționari, sateliții care orbitează la înălțimi mai mici reduc întârzierile între emisie și recepție.

Telefonia prin satelit

Serviciile de telefonie prin satelit sunt realizate în benzile L și S, deoarece acestea se bazează pe antene de dimensiune mică, ceea ce permite realizarea unor echipamente portabile.

Din punctul de vedere al echipamentelor de telefonie prin satelit, furnizorii oferă următoarele:

- echipamente portabile de tip „handheld” destinate comunicațiilor de voce, SMS și uneori date de viteză foarte mică;
- modem-uri pentru date care includ funcțiile de rutare: acestea permit atingerea unor viteze de transfer de date mai mari decât în cazul terminalelor „handheld”;
- echipamente pentru platforme mobile (autovehicul, navă, avion): acestea au dimensiuni mari comparativ cu cele menționate anterior, dar prezintă avantajul că pot fi orientate automat către satelitul utilizat.

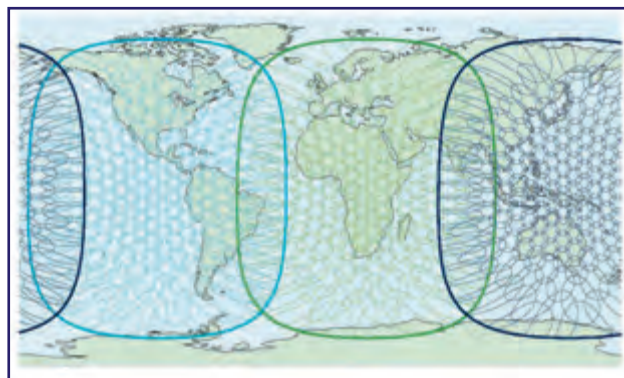

Figura 7: Fascicule în banda L (Inmarsat)

Spre deosebire de antenele satelitare clasice, cu reflector parabolic, acestea au o directivitate scăzută și nu necesită o orientare foarte riguroasă.

Cele mai multe sisteme din această categorie utilizează banda L, însă, din cauza lățimii reduse a acesteia, închirierea de spectru este foarte scumpă. Pentru a reduce costurile, frecvențele sunt reutilizate în fascicule înguste.

Din punct de vedere tehnologic, serviciile de telefonie prin satelit se diferențiază pe două categorii, în funcție de tipul de orbită: LEO sau GEO.

Pentru comunicațiile în orbită joasă se utilizează un număr mare de sateliți. De exemplu, compania Iridium folosește 66 de sateliți care comunică cu solul în bandă L, legăturile între sateliți realizându-se în bandă Ka (fără a fi necesară legătura cu stațiile de la sol). Iridium are cea mai bună acoperire la nivel global, asigurând telecomunicații inclusiv în zona polilor, dar are și cele mai mari tarife comparativ cu alte companii care asigură servicii similare.

Figura 8: Echipamente Iridium

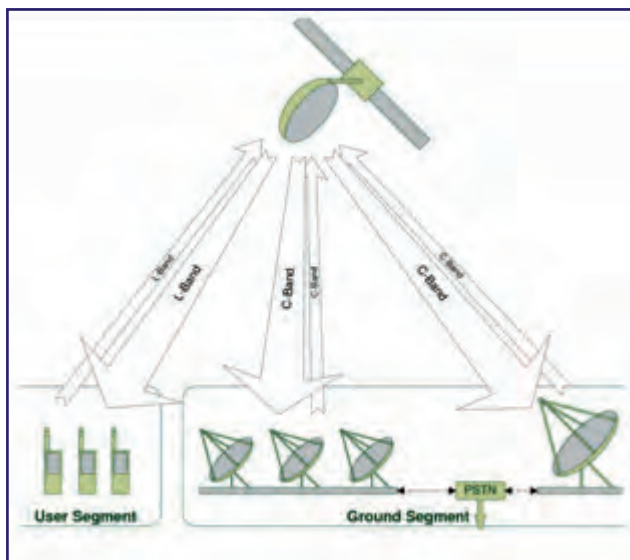

Figura 9: MSS prin sateliți GEO

În domeniul GEO, cea mai mare companie este Inmarsat, tehnologia utilizată de aceasta implicând o legătură între utilizator și satelit în bandă L, respectiv o legătură între satelit și stațiile de sol în bandă C. Compania asigură și servicii mobile HTS în banda Ka, suplimentar celor de tip MSS în banda L.

Banda S este utilizată de companii precum Globalstar (LEO), China SatCom (GEO) și diverse entități guvernamentale.

Comunicații militare

Comunicațiile prin satelit în domeniul militar reprezintă o soluție foarte importantă de asigurare a legăturilor de comandă și control (C2). Sateliții pot să asigure comunicații în zonele fără infrastructură terestră, tehnologia destinată distrugerii acestora fiind accesibilă doar pentru un număr restrâns de actori statali. De aceea, prin mobilitatea și robustețea lor, legăturile satelitare sunt ideale în condiții de război. Cerințele din ce în ce mai mari pentru traficul de mare viteză, necesar mai ales legăturilor video, a determinat investiții majore în sateliți HTS pentru aplicații în domeniul militar. Astfel, banda Ka și benzile superioare acesteia au devenit ideale pentru operațiunile militare. Un alt avantaj major al tehnologiei HTS este oferit și de dimensiunea redusă a antenelor specifice acestor benzi, care permite echipamentelor dezvoltate în această tehnologie să fie utilizate în sisteme SOTM.

Figura 10: SOTM montat pe vehicul

Banda X este banda favorită a comunicațiilor satelitare militare, întrucât permite viteze bune de transmitere a datelor, robustețe la atenuările atmosferice și un reflector de dimensiuni reduse, utilizabil în sisteme mobile tip SOTM. De exemplu, o antenă în bandă X cu diametrul de 45 cm poate să asigure viteze de date de până la 10 Mb/s.

Banda Ku este utilizată în special în domeniul comercial. În domeniul apărării, aceasta este utilizată pentru comunicații neclasificate, în vederea reducerii necesarului de trafic în alte benzi.

Banda C este avantajoasă în cazul situațiilor de urgență, deoarece efectele atmosferei asupra propagării undelor radio în acest mediu sunt reduse. Sistemele satelitare care utilizează antene în banda C dispun de o mobilitate redusă datorită dimensiunilor mari ale reflectorului.

Benzile VHF și UHF sunt specifice comunicațiilor militare. În general, stațiile utilizate în comunicații satelitare în aceste benzi sunt compatibile și cu infrastructura terestră de comunicații. Pentru asigurarea comunicațiilor în benzile VHF și UHF sunt utilizate antene tactice cu directivitate scăzută.

Figura 11: Antenă pentru banda C

Benzile L și S sunt specifice comunicațiilor de telefonie. În aceste benzi sunt utilizate terminale mobile cu dimensiunea asemănătoare celor utilizate în rețelele GSM. În general, furnizorii comerciali oferă astfel de servicii cu nivel sporit de securitate pentru domeniul militar.

Perspective de evoluție

- Numărul sateliților care funcționează în banda Ka va crește semnificativ. În ultimii ani, au fost adăugați transponderi în această bandă pentru majoritatea sateliților, iar tendința se păstrează și în cazul celor care sunt planificați pentru lansare în următorii ani.
- Va fi dezvoltată tehnologia VHTS care va trebui să asigure un volum de date de până la 5 Tbps la nivelul unui satelit.
- Orbitale LEO și MEO vor fi din ce în ce mai utilizate.
- Pentru a suplimenta necesarul de bandă vor fi utilizate și benzile V și Q.
- Comunicațiile prin satelit vor fi accesibile pentru un număr tot mai mare de utilizatori.
- Domeniul comunicațiilor M2M (Machine to Machine) va crește exponențial.
- Se vor dezvolta noi standarde de tipul DVB sau derivații de la acestea care să permită asigurarea unei eficiențe tot mai mari în ceea ce privește traficul de mare viteză.
- Nivelul de întrebuințare a benzii C va fi redus, în timp ce utilizatorii comerciali se vor orienta tot mai mult către servicii în benzile Ku și Ka.

Bibliografie:

1. MINOLI Daniel, *Innovations in satellite communications technology*, editura Wiley-Blackwell, 2015.
2. <https://www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2018/01/22/how-the-satellite-industry-will-change-the-way-we-communicate/#7abc1d2f3e1b>.
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Mobile-satellite_service.
4. https://www.ntia.doc.gov/files/ntia/publications/compendium/0225.00-0328.60_01MAR14.pdf.
5. https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0030/81579/info-memorandum.pdf.
6. <https://www.ecodocdb.dk/download/2ca5fcbd-4090/ERCREP025.pdf>.
7. https://www.itu.int/dms_pub/itu-r/md/12/iturka.band/c/R12-ITURKA.BAND-C-0001!!PDF-E.pdf.
8. <https://maser.com.au/defence/wp-content/uploads/sites/8/2017/03/Emerging-Technologies-in-UHF-SatComs-Seminar-Handout-March-2014-web-version.pdf>.
9. http://interactive.satellitetoday.com/via/january-2017/beyond-ka-supporting-future-telecommunications/_fragment.html.
10. <https://www.spaceacademy.net.au/spacelink/radiospace.htm>.
11. <http://www.milsatmagazine.com/story.php?number=850348051>.
12. https://www.researchgate.net/publication/327729855_Design_of_Gateway_diversity_systems_for_Very_High_Throughput_Satellites_VHTS.
13. <https://descanso.jpl.nasa.gov/propagation/napex20/dissan2.pdf>.
14. <https://www.jhuapl.edu/techdigest/TD/td3002/Weerackody.pdf>.
15. <http://satcompost.com/are-government-c-band-satellite-communications-at-risk/>.
16. https://www.avantiplc.com/wp-content/uploads/2018/08/ADL_High_Throughput_Satellites-Main_Report.pdf.
17. <https://marlink.com/category-products/mobile-satellite-services/>.
18. <https://www.slideshare.net/10132388/satellite-communication-54639816>.
19. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_communications_satellites_firsts.
20. <https://www.iridium.com/>.
21. <https://www.inmarsat.com/>.
22. <https://www.hughes.com/>.
23. <https://www.eutelsat.com>.
24. <http://www.intelsat.com/>.
25. <https://www.harris.com/>.

MEDINT – CONCEPT ȘI REFERINȚE ISTORICE

*Bogdan-Georgian TUDOSE
Cristian STAICU**

Abstract

Throughout history there have been many examples where personnel losses caused by disease and improper medical force protection have affected the outcome of military operations. The concept of MEDINT is not a novelty; it appeared after WW II in Great Britain, by establishing an intelligence medical service. Medical Intelligence is intelligence derived from medical, bio-scientific, epidemiological, environmental and other information related to human or animal health. Being of a specific technical nature, this intelligence requires medical expertise throughout its direction and processing within the intelligence cycle. The responsibility of the MEDINT staff is to provide appropriate scientific and technical expertise, interpretation and support. Such information is an essential component of operational medical planning and should be freely shared among members of the Alliance. The implication of Romanian Army in conflicts rising in specific areas, as well as the logistics problems of medical planning for each zone enforced the establishment of a MEDINT service which must have an important role in the medical and intelligence system.

***Keywords:** MEDINT, concept, army, Defense Intelligence Agency, World Health Organization.*

Introducere în intelligence

Intelligence-ul are, în general, un rol deosebit de important atât în timp de pace, cât și în timpul desfășurării conflictelor armate. Scopul principal al informațiilor militare este de a furniza comandanților și factorilor de decizie informații utile, astfel încât aceștia să-și îndeplinească în totalitate sarcinile încredințate în cadrul diverselor operațiuni militare.

În intelligence-ul actual, separarea tipurilor de informații și stabilirea granițelor dintre acestea au devenit tot mai evidente și selective, răsfrângându-se asupra calității informațiilor, ce au devenit tot mai specifice. Referitor la tipurile de intelligence, sunt foarte cunoscute disciplinele HUMINT, SIGINT, IMINT sau OSINT (în funcție de mijloacele de culegere), dar probabil mai puțin cunoscută este noțiunea de MEDINT (medical intelligence). Tocmai datorită faptului

că informațiile medicale se referă la oameni și boli de o diversitate extremă, ele sunt greu de încadrat într-o anumită categorie. În orice caz, ele sunt deosebit de utile atât ca informații strategice, cât și operative și tactice.

Dacă am încerca să definim MEDINT-ul după o schemă folosită de autori pentru intelligence, în general, am putea spune că „MEDINT reprezintă procesul de culegere, oficial sau în secret, de date medicale importante și, uneori, secrete, care după verificare, evaluare, interpretare și analizare, sunt furnizate sub formă de produs finit către factorii de decizie. Activitatea are caracter neîntrerupt, de actualitate și previzional, fiind desfășurată de către specialiști în domeniu”.

Istoria conceptului de MEDINT

Conceptul de MEDINT nu este o noutate, el a apărut după Primul Război Mondial, în

* *Autorii sunt experți în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Marea Britanie, prin înființarea unui serviciu de informații medicale. Acesta era format, la început, din doi ofițeri care aveau rolul de a sintetiza informațiile medicale și de a crea o bază de date medicală. Ulterior, servicii de acest tip au fost înființate în SUA și în principalele țări vest-europene. După câțiva ani de funcționare, compartimentul de MEDINT din Marea Britanie se desființează, exemplul fiind urmat și de alte țări europene, dar are continuitate în SUA, care îl extinde și îl degreveză de alte sarcini de „medical planning”.

La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, serviciul s-a reînființat în Europa, rămânând însă la stadiul de creare a bazelor de date medicale. Odată cu apariția conflictelor în Africa și Asia, țările implicate au ajuns la concluzia că informațiile medicale nu pot fi culese alături de celelalte tipuri de informații, în special din cauza lipsei de experiență medicală a celor implicați. Pierderile provocate de bolile tropicale au dus la propunerea unei scheme de vaccinare și la măsuri profilactice specifice fiecărei regiuni.

Astăzi, cea mai dezvoltată organizație de informații medicale este Centrul Național de Intelligence Medical din SUA/NCMI (instituție cunoscută până în anul 2008 ca Centrul de Intelligence Medical al Armatei Americane/AFMIC). În 1963, DIA (Agenția de Informații a Apărării din SUA) a preluat serviciul de Medical Intelligence, extinzând capacitățile și dimensiunea serviciului. La începutul anilor '70, MEDINT a fost victima restructurărilor din armata americană de după războiul din Vietnam. Recunoscându-i importanța, Medicul Șef al Armatei a înființat un nou serviciu care să cuprindă și informațiile medicale, respectiv „United States Army Medical Intelligence and Information Agency” - USAMIIA. Acesta preia în anul 1982 numele de „Armed Forces Medical Intelligence Center” - AFMIC, nume sub care intră în componența DIA din anul 1992, fiind organizat în două divizii: Divizia de epidemiologie și Divizia pentru probleme de mediu și capacități medicale.

Principiile Medical Intelligence

Activitatea de MEDINT este guvernată de **8 principii de bază**, astfel:

1. Controlul centralizat – necesar pentru a furniza o expertiză și o analiză coerente și consistente, fără efecte redundante;
2. Oportunitate – MEDINT nu este util dacă produsul finit este furnizat prea târziu. Din acest motiv, sistemul prin care sursele sau serviciile sunt angajate în procesul informativ trebuie să fie capabil să reflecte fără întârziere orice schimbare semnificativă a situației operative. Dat fiind specificul amenințărilor medicale, de exemplu datorită agenților biologici și diferenței de timp între expunere și apariția bolii, toate resursele folosite pentru anticiparea consecințelor unui accident biologic (natural, tehnologic sau intenționat) trebuie furnizate la timp;
3. Exploatarea sistematică – sursele și agențiile trebuie să fie exploatate sistematic, pornind de la o cunoaștere amănunțită a capacităților și limitelor acestora;
4. Obiectivitatea – orice tentație de a distorsiona realitatea, conform propriilor idei preconcepute, trebuie eliminată;
5. Accesibilitatea – informațiile medicale trebuie să fie prompt disponibile beneficiarilor. Informațiile medicale nu au nicio valoare dacă nu sunt diseminate și accesibile la un nivel de clasificare și într-un format care să permită folosirea lor de către cei care au nevoie de ele;
6. Responsabilitatea – personalul MEDINT trebuie să fie atent tot timpul și nu trebuie să fie indiferent la cererile comandanților;
7. Protecția surselor – toate sursele de interes medical trebuie protejate;
8. Revizuirea continuă – informațiile medicale trebuie revizuite continuu și revizuite unde este cazul, prin înglobarea de date noi și compararea lor cu cele deja existente.

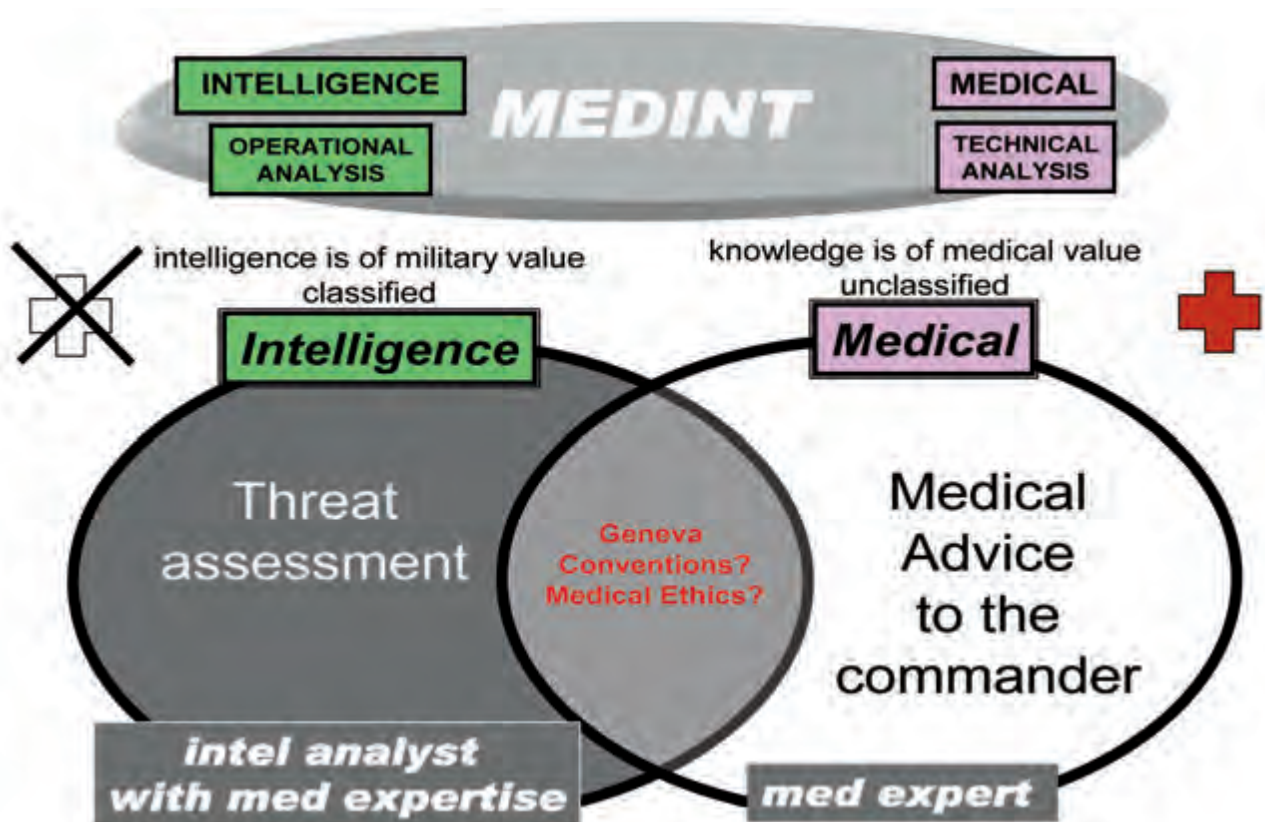

Figura 1: Cooperarea MEDINT - Intelligence

Tipurile de informații pe care un serviciu MEDINT trebuie să le furnizeze sunt următoarele:

1. *Probleme de mediu*: identificarea și analiza factorilor de mediu care pot afecta starea de sănătate sau capacitatea de luptă a trupelor, incluzând aici contaminările chimice și biologice, deversările industriale, accidentele chimice și nucleare, precum și amenințările de tip terorist;
2. *Epidemiologie*: identificarea și analiza riscului de boli infecțioase care pot afecta capacitatea de luptă și care pot avea repercusiuni pe termen lung. Aceste informații cuprind identificarea posibilelor epidemii, cercetarea contra-măsurilor care se pot aplica, precum și investigarea amenințărilor de tip terorist (bioterrorist);
3. *Biotehnologie*: examinarea cercetărilor și descoperirilor din domeniul medical cu aplicabilitate militară, precum și identificarea tehnologiilor defensive contra amenințărilor de tip nuclear, chimic sau biologic;
4. *Capabilități medicale*: analiza capabilităților medicale militare și civile, care să cuprindă posibilitățile de tratament, calificarea sau competențele personalului medical, capacitatea de răspuns în situații de urgență sau dezastru, capacitatea logistică, industria farmaceutică și medicală;
5. *Puncte de contact* cu factori de decizie din domeniul medical, posibilitatea pentru trupele proprii de a utiliza infrastructura existentă și de a primi asistență medicală.

Personalul MEDINT trebuie să fie conștient de posibilul impact al cooperării cu comunitatea de informații, statutul acestora de personal medical putând genera unele conflicte, deoarece contribuția MEDINT la procesul informațional trebuie să fie în acord cu legile naționale și internaționale (ex: Convenția de la Geneva), precum și cu etica medicală (ex: Jurământul lui Hipocrate).

Ciclul informațional al procesului de MEDINT

Ciclul informațional cuprinde etapele prin care sunt obținute informații medicale,

prelucrarea și prezentarea acestora către factorii de decizie, precum și redactarea unui rezumat care să satisfacă nevoile beneficiarului. Trebuie să menționăm că evaluarea continuă a informațiilor obținute orientează căutările ulterioare de noi date medicale.

Etapetele ciclului informațional sunt următoarele:

- *Planificarea*: stabilirea cererilor de informații, pregătirea planului de colectare a datelor, repartizarea sarcinilor către personalul aferent;
- *Colectarea*: obținerea datelor medicale și trimiterea lor spre procesare;
- *Procesarea*: aranjarea sau ordonarea datelor pentru a fi mai utile pentru analiză;
- *Analiza*: transformarea datelor în „informații” (*intelligence*) și redactarea acestora într-un format (notă, raport, sinteză);
- *Diseminarea*: distribuirea către beneficiari.

Planificarea. În timpul acestei etape, în funcție de priorități, putem stabili care sunt cererile de informații. Situațiile prioritare apar în legătură cu dezvoltarea și incidența bolilor în anumite arealuri, cu metodele de prevenție, tratament etc.

Condiția ideală ar fi situația în care factorii de decizie prezintă idei clare și opinii asupra acțiunilor cu prioritate și fac solicitări explicite de *intelligence* medical. Chiar și așa, este recomandată consultarea specialiștilor în *intelligence* înaintea solicitărilor.

Problema din interiorul serviciilor de *intelligence* o reprezintă managementul resurselor pentru o activitate eficientă. A fost demonstrat faptul că nici măcar un serviciu de *intelligence* numeros și bine înzestrat nu poate asigura toate informațiile necesare. De aceea, cooperarea dintre serviciile MEDINT pentru crearea unei baze de date medicale în interiorul alianțelor sau parteneriatelor este esențială pentru o activitate eficientă.

Colectarea. Se definește ca „exploatarea de către specialiștii în domeniul medical a surselor și agențiilor colectoare și trimiterea datelor medicale obținute către personalul medical

specializat în procesarea lor, pentru a fi parte din produsul finit - informațiile medicale”.

Aceasta depinde de natura informațiilor solicitate, însă, în timpul acestei etape, trebuie adunate suficiente date pentru analiză, care să poată răspunde tuturor nevoilor de *intelligence*. Este nevoie ca datele să fie colectate pe căi specifice, în funcție de tipul acestora. Până nu cu mult timp în urmă, datele medicale erau colectate împreună cu alte tipuri de informații, însă lipsa specialiștilor sau a experienței a condus la creșterea informațiilor eronate, producând o adevărată isterie (de exemplu, pentru cazuri simple de răceală sau malarie, sau dimpotrivă, ignorând dezvoltarea unor noi tulpini de virusuri). Complexitatea acestui tip de *intelligence*, coroborat cu lipsa cunoștințelor despre *intelligence* în serviciile medicale, au condus la dezvoltarea acestei noi ramuri, cea de MEDINT, ce presupune o instruire distinctă a celor care colectează datele, însemnând cursuri post-universitare cu durata între 6 luni și 2 ani.

Colectarea de informații medicale necesită o educație medicală, însă este o capcană în a considera că este îndeajuns acest lucru pentru a fi un culegător de informații medicale. În identificarea problemelor de infrastructură, a accidentelor industriale, a amenințărilor chimice și biologice și a evaluării capacităților medicale ale diferitelor țări, este nevoie atât de educație medicală, cât și de o educație în *intelligence*.

Un prim și foarte important pas pentru colectarea informațiilor medicale îl reprezintă sursele deschise: lucrări ale oamenilor de știință, articole jurnalistice, ziare, reviste de specialitate, Internetul, pot fi utilizate pentru colectare, unele dintre acestea fiind gratis, iar altele necesitând subscripție sau achitarea unei taxe. Surse mass-media valoroase sunt publicațiile periodice realizate de NGO, diverse organizații guvernamentale sau ale țărilor implicate. Pe fondul influențelor economice asupra calității informațiilor medicale provenite din astfel de țări, trebuie avut un înalt grad de suspiciune privind publicațiile ce vin din zona respectivă. În general, informațiile despre simptomatologia unei afecțiuni sunt aceleași peste

tot, însă măsurile preventive și tratamentul sunt diferite de la o țară la alta.

Internetul reprezintă o sursă obligatorie de studiu pentru un document MEDINT, datorită accesului rapid și cantității foarte mari de informații. O problemă mare însă a Internetului și a surselor deschise o reprezintă chiar abundența informațiilor, caracterul de multe ori haotic, precum și imposibilitatea de a determina credibilitatea surselor. De exemplu, în privința mortalității infantile în țările aflate în curs de dezvoltare putem găsi informații variate, în funcție de site-ul vizitat. Abilitatea celui care colectează informații MEDINT este de a cunoaște foarte bine site-urile de căutare, multe dintre ele fiind supuse unui anumit grad de influență politico-militară, fapt care modifică informația.

O evaluare a surselor poate fi efectuată astfel:

- Surse de încredere: sunt puse la dispoziție de NGO, site-uri oficiale cu diverse informații MEDINT sau alte tipuri de intelligence, cu specificarea faptului că aceste surse au un anumit grad de cenzură, în special în privința guvernelor proprii. De asemenea, putem include aici site-urile serviciilor consulare sau pe cele ale asociațiilor științifice și medicale. Datorită modului de publicare a acestor documente, multe dintre aceste surse prezintă informații generale, articolele cu acces restricționat fiind disponibile utilizând o parolă.
- Surse relativ sigure: acestea prezintă informații veridice, dar cu o influență publicistică sau cu un grad de subiectivism. Acestea sunt diverse site-uri de mass-media sau ale unor organizații non-profit.
- Surse nesigure: sunt site-uri fără relevanță, pe fondul influențelor politice sau economice ascunse în spatele acestora.

Procesarea. Constă în pregătirea datelor pentru analiză, în urma unor procese precum: aranjarea pe anumite categorii, compararea informațiilor care au aceeași origine etc.

Analiza. Principala problemă în analiză o reprezintă experiența, în afara cazurilor în care există o bună pregătire teoretică. Perioada

minimă de acumulare a acestei experiențe nu poate fi specificată, aceasta fiind dependentă de abilitățile de analist, precum și de alți factori mai mult sau mai puțin subiectivi. După unii autori, un termen minim necesar ar fi de 2 ani, dacă analistul lucrează în cadrul aceleiași arii de analiză.

O altă problemă o constituie diferențierea punctelor de interes imediat față de cele pe termen lung, a căror aparență și evoluție pot crea prejudicii, în special când sunt neașteptate. Analistul trebuie, de asemenea, să aibă un feedback permanent cu cei care colectează date, direcționându-i către o activitate eficientă.

Pe de altă parte, pentru un analist MEDINT, cooperarea cu factorii de decizie este esențială. Evaluarea va fi în acord cu căile de operare, poziția și resursele forțelor armate proprii. Coordonarea dintre analiza informațiilor medicale și alte tipuri de intelligence duce către stabilirea MEDINT ca parte a serviciului de intelligence și dialog permanent cu compartimentul de planificare medicală (logistica).

În această etapă, participarea și coordonarea dintre specialitățile medicale implicate trebuie să fie conduse de o structură specializată în MEDINT.

Diseminarea. Constă în transmiterea informațiilor medicale către beneficiari. Există o multitudine de modalități și documente folosite pentru diseminare, în funcție de diverși factori ajungându-se până la realizarea de studii complexe și de mare anvergură, ce necesită o lungă perioadă de timp.

Diseminarea de informații medicale reprezintă una din cele mai importante probleme, inclusiv în cadrul NATO. În interiorul armatelor, tendința este să se exagereze cu informațiile medicale, în special dacă provin de la o sursă fără pregătire în MEDINT, care trimite toate informațiile la care are acces. Această anomalie, care apare din teama pierderilor de informații, duce la creșterea timpului de luare a deciziilor și creează sincope în sistem, demonstrând prin aceasta faptul că întreg procesul de colectare, analiză și sinteză este inutil atâta timp cât produsul final nu ajunge într-o formă accesibilă

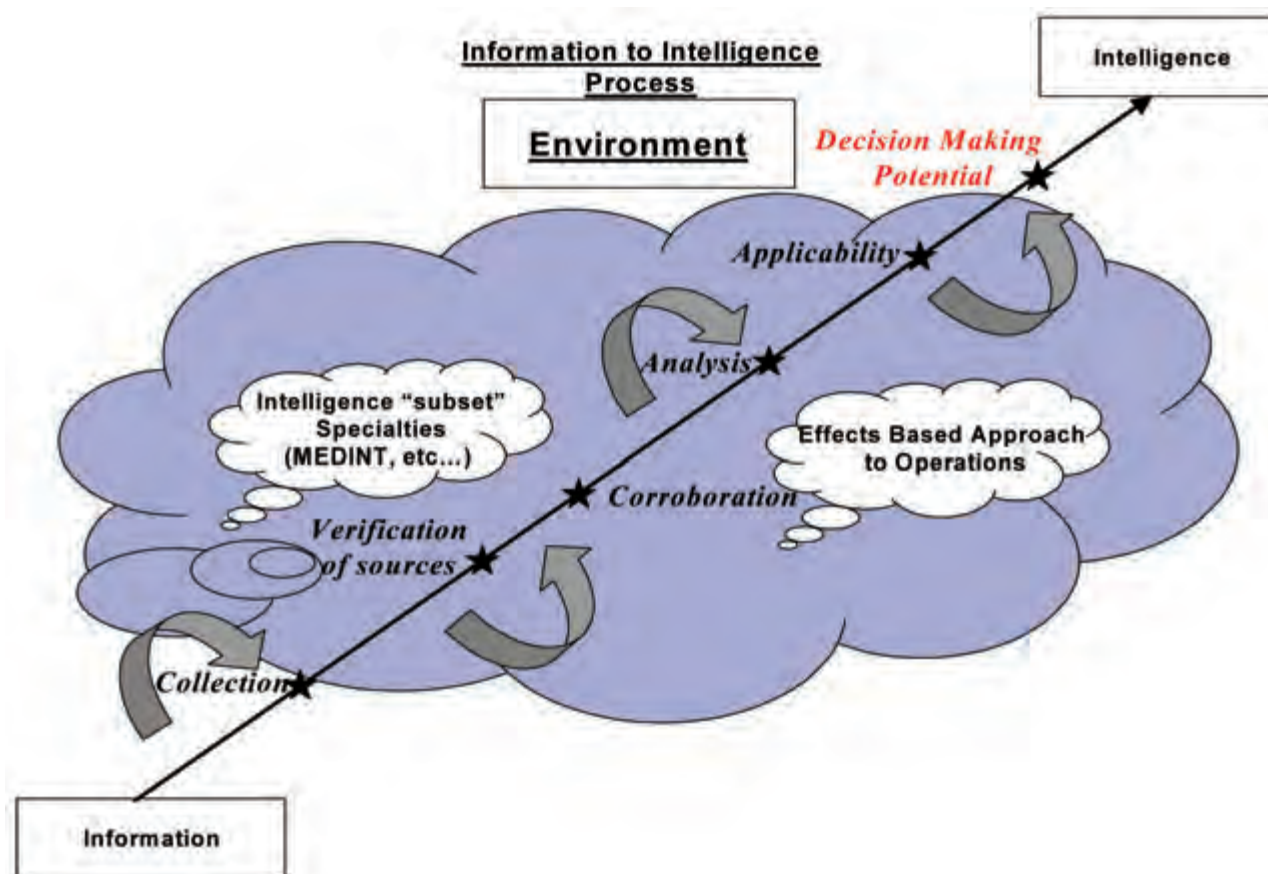

Figura 2: Procesul datelor prelucrate în informații

la beneficiari – staff-ul medical și militar care va fi desfășurat în teatrul de operații. Bazat pe principiul „nevoii de a cunoaște”, fiecare soldat trebuie să aibă acces la acest tip de intelligence, deoarece lipsa acțiunilor profilactice, individuale și colective, va afecta capacitățile combatante.

MEDINT în cadrul NATO

La nivelul Alianței, domeniul MEDINT este la început de drum, precum se întâmplă și în multe țări care au intrat în NATO mai târziu. Acest tip de serviciu este într-o fază de dezvoltare a unei baze de date și de creare a unei legături între structuri similare ale serviciilor militare de intelligence ale statelor membre. Calea informațiilor medicale este către analistul MEDINT din SHAPE și apoi către factorii de decizie, prin consilierul medical. Relațiile dintre diferitele servicii naționale ale țărilor NATO sunt duse mai departe pentru elaborarea de protocoale privind partajarea informațiilor

medicale, precum și efectuarea de antrenamente comune între membrii diverselor servicii. Atât măsurile de prevenire, cât și strategiile medicale utilizate în teatrele de operații diferă de la o țară la alta.

MEDINT în România

Dezvoltarea proiectelor de colaborare a României privind operațiile militare și culegerea de informații din noi arealuri de interes, cât și insuficienta informare asupra unor eventuale noi tipuri de epidemii pe teritoriul României, au făcut necesară dezvoltarea unui nucleu de lucru MEDINT.

Principiile și responsabilitățile unei asemenea structuri au fost elaborate în concordanță cu standardele NATO.

Colectarea, analiza și diseminarea informațiilor medicale din și despre țările sau zonele de conflict în care România va desfășura, în viitor, trupe vor fi direcționate Ministerului Apărării Naționale și altor factori de decizie politico-militari.

Principalele direcții de acțiune sunt următoarele:

- capacitățile medicale, militare și civile ale țărilor în cauză;
- bolile infecțioase dezvoltate într-o anumită arie geografică;
- riscurile de sănătate datorate factorilor de mediu;
- cercetarea în domeniul medical, farmaceutic și al biotehnologiei cu interferențe militare;
- posibilitatea evacuării medicale (MEDEVAC);
- recomandări privind o imunizare eficientă.

Rezultatul cooperării dintre instituții trebuie să se reflecte în realizarea unui plan medical de intelligence pentru dislocarea trupelor, care constă în: identificarea resurselor de intelligence; evaluarea factorilor de risc sanitari; identificarea resurselor medicale ale țării gazdă; plan preventiv și opțiuni terapeutice; efectuarea unui briefing pentru comandant și pentru unitate; pregătirea supravegherii medicale.

În scopul creșterii rolului asumat de România în cadrul NATO și al eficientizării acțiunilor militare/ medicale, stabilirea unor structuri și a personalului adecvat pentru obținerea de informații medicale la standardele menționate este o prioritate pentru țara noastră. Implicarea Armatei României în conflictele dintr-un areal specific, precum și problemele logistice privind planificarea medicală pentru fiecare zonă susțin înființarea unui serviciu MEDINT, care să dețină un rol important în sistemul medical și în cel de intelligence.

Bibliografie:

1. Armed Forces Medical Intelligence Center (AFMIC) – Medical environmental disease intelligence and countermeasures.
2. Allied Joint Medical Intelligence Doctrine, NATO – AJMEDP-3, 28.05.2015, 24pp.
3. Defense Intelligence Agency (www.dia.mil).
4. World Health Organization (www.who.int).
5. Doctrina MEDINT pentru Armata României.

RECENZIE

„MINIGHID DE PREGĂTIRE ȘI PROTECȚIE CONTRAINFORMATIVĂ”

Autor: **BUȘTIUC FLORIN**

Editura: **Univers Academic**

Tiberiu TĂNASE*

Majoritatea oamenilor pretind că știu ce este o *informație*. Cu toate acestea, nu s-a ajuns la o delimitare, la o precizare a conținutului *informației*, astfel încât ea să poată fi normată și conceptualizată, deoarece conceptul prezintă o imagine mentală, un elaborat al gândirii care fixează *un conținut univoc, apt a fi înțeles, asimilat și reprodus identic*.

De-a lungul timpului, au apărut *tipuri de informații* (tehnică, genetică, socio-umană, economică etc.), fiecare construit pe alte criterii și acceptat doar pe domenii specializate ale vieții sociale, iar problematica normării și conceptualizării informației a rămas, și rămâne în continuare, deschisă și în epoca globalizării și în noua lume a rețelelor.

Astăzi, practica vieții sociale confirmă că o *informație* cere o alta mai nouă, mai complexă, care, la rândul ei, *constituie premisa pentru o nouă informație*.

Percepțiile referitoare la aceasta poartă, de regulă, marca uneia sau alteia din dimensiunile sale specifice, generând, perpetuu, necesitatea

* Col.(r) dr. Tiberiu TĂNASE este secretar al Diviziei de Istoria Științei al Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Romane (crifst.ro).

altor teoretizări și modele de abordare. În același timp, teoriile științifice și încercările de a formula o definiție general acceptată sunt, de regulă, cu un pas în urma realității și nu fac decât să constate că *informația* a ocupat deja un loc-cheie în societate, că a devenit o resursă fundamentală și absolut vitală a vieții, că oamenii o folosesc sau se folosesc de ea, în funcție de interese și necesități, ca *resursă de putere*, ca *armă*, ca *marfă*, și cel mai important ca *sursă a cunoașterii*.

Deși ne aflăm în mileniul III, în așa-numita *societate informațională*, oamenii trăiesc, în continuare, *paradoxul de a nu fi reușit o definiție exactă tocmai a informației*

În fața evidențelor pe care le oferă *societatea informațională*, care se îndreaptă cu pași rapizi către o *societate supra-simbolică*, orice cercetare (investigare) trebuie să pornească de la faptul că *informația* a depășit stadiul de simplu termen sau noțiune, așa cum a circulat multă vreme. În momentul de față, aceasta funcționează ca un *concept ce înseamnă cunoaștere*, întrucât cu ajutorul *informației* omul concepe un lucru, gândește *despre ceva*, cugetă despre o realitate care, la rândul ei, gravitează în jurul *informației*, care, prin puterea ei, generează *cunoaștere*.

Conceptualizarea *informației* impune ca investigarea să pornească de la premisa că aceasta nu ar fi ajuns să ocupe un rol-cheie în societate dacă nu ar fi avut loc revoluția tehnico-științifică a mijloacelor din mediul comunicării, unde ea apare și se manifestă continuu.

În consecință, *cunoașterea informației* trebuie să cuprindă, mai întâi, identificarea și

analizarea caracteristicilor **comunicării**, pentru ca apoi, în virtutea conexiunilor care se manifestă între *informație* și *comunicare*, să fie identificate, înțelese și asumate coordonatele pe care se înalță edificiul *informației*.

Dar dacă informația înseamnă cunoaștere, ea trebuie diseminată, dar și protejată. Acest lucru se poate realiza prin **Pregătire și protecție contrainformativă** – care reprezintă un *ansamblu de măsuri și acțiuni informativ operative, fizice, juridice și de altă natură, organizate și desfășurate continuu și într-o concepție unitară, de către structuri legal abilitate, în scopul protejării și apărării valorilor, obiectivelor, activității, personalului și patrimoniului împotriva amenințărilor sau acțiunilor ostile*. Este de remarcat ideea autorului de a ne transmite un set de reguli absolut necesare prin care să reușim să protejăm în diverse situații informațiile într-un mod eficient atunci când apare un interes pentru acele informații pe care le deținem sau la care avem acces la un moment dat.

Prezenta lucrare, intitulată sugestiv **Minighid de pregătire și protecție contra-informativă**, reprezintă acel instrument atât de necesar în foarte multe situații, prin care cei interesați se pot proteja de cei care încearcă să profite uneori de informațiile pe care aceștia le dețin.

De asemenea, pe lângă calitatea de ghid practic și util, nu trebuie să neglijăm nici contribuția la dezvoltarea culturii noastre de securitate, atât de necesară, dar încă destul de deficitară, care se poate îmbogăți substanțial prin utilizarea acestui minighid.

